

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1376

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ

ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ
ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΣ ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΗΣ Σ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΙ ΘΗΛΕΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΥΠΟ

ΧΑΡΙΣΗ ΠΟΥΛΙΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΟΓΔΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

44 — ΕΝ ΟΔΩ ΣΤΑΔΙΟΥ — 44

1914

5 69 ΠΔ/β

Παύλος (Χαρίης)

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ

ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ
ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΣ ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΙ ΘΗΛΕΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΕΝ ΤΩΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΥΠΟ

ΧΑΡΙΣΗ ΠΟΥΛΙΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΟΓΔΟΗ

15

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

44 — ΕΝ ΟΔΩΙ ΣΤΑΔΙΟΥ — 44

1914

002
κλΣ
Στ2Α
1376

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου
τῆς «Ἑστίας».

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάισερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 10232.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΟΣΤΑΘΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

«Έργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ
τ' ὄνειδος». (Ἡσιόδου).

Κυριακὴν τινα μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Σχο-
λείου τῆς πατρίδος τοῦ Γεροστάθου προσκληθέντες διηυθύνθησαν εἰς τὴν
οἰκίαν αὐτοῦ, ὅπου ἦλθον καὶ τινες τῶν γερόντων πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ
εὐεργέτου τῆς κωμοπόλεως. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος φι-
λόφρονα ὑποδοχὴν καὶ μεγάλων καὶ μικρῶν ἐγένετο λόγος καὶ περὶ
τοῦ Νάσου καὶ περὶ τοῦ Χρήστου (Τάξ. Ε' Κεφαλ. Ε' 3 καὶ 7).

Τότε δὲ ὁ Γεροστάθης εἶπε :

«Σήμερον θέλω διηγηθῆ εἰς ὑμᾶς ἱστορίας τινάς, αἵτινες θέλουσι
δείξῃ, ὅτι οἱ ἀληθῶς μεγάλοι ἄνδρες ἠγάπων τοὺς κόπους καὶ δὲν
ἐντρέποντο ἐργαζόμενοι. Τὰ καλὰ κόπῳ κτῶνται, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι·
ἡμῶν πρόγονοι· καὶ βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ γείνη εὐτυχὴς καὶ
ἐνδοξος ἄνευ κόπου, ἄνευ φιλοπονίας. Μόνον οἱ κακῆθεις προτιμῶσι
τὰ καφενεῖα τῆς ἐργασίας· μόνον οἱ ἀνόητοι ἐντρέπονται τὴν ἐργασίαν,
δὲν αἰσχύνονται ὅμως κατασηπόμενοι ἐν ἀργίᾳ καὶ γινόμενοι οὕτως
ὄχληρὰ βάρη καὶ ἐπικίνδυνα μολύσματα εἰς τοὺς συμπολίτας καὶ τὴν
πατρίδα αὐτῶν.» Ἐξηκολούθησε δὲ διηγούμενος τὰ ἐξῆς :

1. Ὁ Μέγας Πέτρος σιδηρουργός.

Εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Πέτρον ὀφείλει ἡ Ρωσία τὸ σημερινὸν αὐ-
τῆς μεγαλεῖον, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς τέχνας, καὶ διὰ τοῦτο δι-
καίως ἐπωνομάσθη Μέγας ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος. Ἀναβὰς περὶ τὸ
δέκατον ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρό-
νον ἠθέλησεν οὐ μόνον νὰ κυβερνήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκπο-
λιτίσῃ τοὺς τότε βαρβάρους καὶ ἀμαθεῖς ὑπηκόους αὐτοῦ. Πρὸς τὸν

σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ διδαχθῆ πρώτος αὐτός, ἵνα διδάξῃ ἔπειτα τοὺς λαοὺς αὐτοῦ. Ὁθεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος Τίμεριαν μετέβη τῷ 1697 εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς Ὀλλανδίας καὶ Ἀγγλίας, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ξυλουργίαν, σιδηρουργίαν, ναυπηγίαν, ναυτικὴν, ὄχυρωματικὴν καὶ ἄλλας ἀναγκαίας εἰς τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος αὐτοῦ τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

Ἦγειρετο δὲ πάντοτε λίαν πρωί, ἀνῆπτε μόνος τὴν ἐστίαν αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐμαγεύερε μόνος τὸ λιτὸν αὐτοῦ ἕδεσμα· ζῶν δὲ ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης ὑπεβάλλετο εὐχαρίστως εἰς πάσας τὰς βαρείας τῶν ἐργοστασίων ὑπηρεσίας. Καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἅπαντες ἐγνώριζον, ὅτι ὁ ἐπιμελὴς ἐκεῖνος ἐργάτης ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας· ἀλλ' ὁ μέγας ἀνὴρ δὲν ἐντρέπετο ἐργαζόμενος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ρωσίαν συνήθιζεν ὁ Μέγας Πέτρος νὰ ἐπισκέπτηται τὰ ἐργοστάσια καὶ τεχνουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ. Ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὸ πλησίον τῆς Μόσχας σιδηρουργεῖον τοῦ Μύλλερ· ἐντὸς τοῦ σιδηρουργεῖου τούτου ἠθέλησε νὰ ἐργασθῆ καὶ αὐτὸς ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης, ἵνα διδάξῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἐργασία οὐ μόνον τοὺς ἀπλοῦς πολίτας δὲν ἀτιμάζει, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὺς τοὺς αὐτοκράτορας. Ἐργασθεὶς λοιπὸν ἡμέρας τινὰς καὶ σφυρηλατίσας σίδηρον 18 πούτιων βάρους, ἐζήτησεν, ὡς ἐργάτης, τὴν πληρωμὴν τῶν κόπων αὐτοῦ. Λαβὼν δὲ τὴν ἀντιμισθίαν αὐτοῦ, ἠγόρασε ζευγὸς ὑποδημάτων, ἅτινα δεικνύων εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι ποτὲ δὲν ἐχάρη ὑποδήματα ὅσον αὐτά, ἅτινα ἀπέκτησε διὰ τοῦ ἰδρωτός τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

2. Ὁ Βάσιγκτων καὶ ὁ δεκανεὺς.

Ἐνῷ διήρκει ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀγγλαμερικανῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, εἰργάζοντο ἡμέραν τινὰ ἐν τινὶ ὄχυρωματι Ἀγγλαμερικανοὶ τινες στρατιῶται ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ δεκανεὺς αὐτῶν· προσπαθοῦντες δὲ νὰ ὑψώσωσι στῦλον βαρύτερον ὑπερβαλλόντως ἐκοπιάζον· ἀλλ' ὁ δεκανεὺς ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ προέτρεπεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον διὰ τῶν φωνῶν. Ἄγνωστος δὲ διαβάτης ἐρωτᾷ τὸν δεκανεῖα, διατί δὲν βοηθεῖ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τοὺς κοπιᾶζοντας στρατιῶτας. Ὁ δὲ δεκανεὺς ὑπερηφάνως ἀποκρίνεται: «Καὶ δὲν βλέπεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι δεκανεὺς;». — Συγχωρή-

σατέ μοι, κύριε δεκανεῦ, λέγει ὁ ἄγνωστος, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑποκλινέστατα· «δὲν παρετήρησα τὸν βαθμὸν ὑμῶν», καὶ ἀποβαλὼν εὐθὺς τὸν πῖλόν του καὶ τὸ ἐπανωφόριον ἀρχίζει αὐτὸς νὰ βοηθῇ τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ στύλου. Ἀφοῦ δὲ ἐπερατώθη τὸ ἔργον διὰ τῆς ἰσχυρᾶς συνδρομῆς αὐτοῦ, ἐνδυθεὶς εἶπε πρὸς τὸν δεκανέα : «Ὅσακις, κύριε δεκανεῦ, ἔχετε ἀνάγκην τινὸς εἰς ἐργασίαν βαρείαν, δύνασθε νὰ προσκαλῆτε ἐλευθέρως τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν ὑμῶν, τὸν στρατηγὸν Βασίγκτων, ἐγὼ δὲ προθύμως θέλω τρέχει πρὸς βοήθειαν». Κατησχυμένος καὶ ἐμβρόντητος ἔμεινεν ὁ δεκανεὺς ἐνώπιον τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγλαμερικανικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ μικρὸς δεκανεὺς ἀπέφευγε τὸν κόπον καὶ δὲν κατεδέχετο τὴν ἐργασίαν· ἀλλ' ὁ μέγας Βασίγκτων οὔτε τὸν κόπον ἐφοβεῖτο οὔτ' ἐντροπὴν ἐθεώρει, ἀλλὰ χρέος ἐνόμιζε νὰ μεταχειρίζηται εἰς ἐργασίαν τὰς χεῖρας, ὡς ὁ Θεὸς ἐχάρισεν αὐτῷ, ἵνα ἐργάζεται.

Τοιοῦτος ὦν ὁ Βασίγκτων, ἀνεδείχθη μέγας καὶ ἔνδοξος. Αὐτὸς διηύθυνε τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμον τῆς πατρίδος αὐτοῦ· ἐλευθερώσας δὲ καὶ κυβερνήσας αὐτὴν διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς φρονήσεως δικαίως ἐπωνομάσθη *Μέγας πολίτης τῆς Ἀμερικῆς καὶ πατὴρ τῆς πατρίδος*.

3. Ὁ Ἐπαμεινώνδας τελέαρχος.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀληθῶς μεγάλοι πρόγονοι ἡμῶν δὲν ἐφοβοῦντο τὸν κόπον οὔδ' ἐντρέποντο τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἀρχαιότερος μετὰ τὸν Ὀμηρον ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἡσίοδος, ἐδίδασκε τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐργασίαν ψάλλων

«Αἶμος εἶν' ἡ ἀργία, ἔνιμος ἡ ἐργασία».

Πολλοὺς δὲ χρόνους μετὰ τὸν Ἡσίοδον ὁ φιλόπατρις ῥήτωρ Ἴσοκράτης ἐπανελάμβανε τὴν αὐτὴν ἰδέαν, κηρύττων ὅτι ἡ ἀρετὴ τὴν μὲν ὀκνηρίαν θεωρεῖ ἀξιοκατηγόρητον, τὴν δὲ ἐργασίαν ἀξιεπαινον· «τὸν μὲν ὄκνον φύγον, τὸν δὲ πόνον ἐπαινον ἡγεῖται ἡ ἀρετή».

Ὁ μέγας πολίτης τῶν Θεῶν Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἀνεφάνη ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ποτὲ δὲν ἐντροπῆ τὴν ἐργασίαν, ὅσον εὐτελής καὶ ἂν ἦτο αὕτη. Ἐγνώριζεν ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸ τοῦ Εὐριπίδου· «Οὐδεὶς ὀκνηρὸς ἀνεφάνη ἔνδοξος· διὰ τῶν κόπων γεννᾶται ἡ δόξα». — Οὐδεὶς ὦν δράκων, εὐκλεὴς ἀνὴρ, ἀλλ' οἱ πόνοι γεννᾶσι τὴν εὐανδρίαν.

Φθονεροὶ τινες ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπέτυχον νὰ ἐκλεχθῇ πρὸς περιφρόνησιν

τελεαρχος, ἦτοι ἐπιστάτης τῶν δημοσίων ὁδῶν· ἀλλ' ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας προθύμως ἐδέχθη τὴν τελεαρχίαν. Οὕτω δὲ ἐδίδαξε τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ, ὅτι, καθὼς ἡ ὑψηλὴ θέσις δὲν τιμᾷ τὸν ἀναξίως κατέχοντα αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ μικρὰ δὲν ἀτιμᾷζει τὸν ἀνώτερον αὐτῆς, ἀλλὰ τιμᾶται ὑπ' αὐτοῦ. Πόσον εὐτυχῆς τφόντι ἡ πολιτεία ἐκείνη, ἧς τὰ διάφορα δημόσια ἐπαγγέλματα εἶνε ἐμπειπιστευμένα εἰς ἄνδρας ἀνωτέρους τῶν ἑαυτῶν θέσεων! Πόσον δὲ δυστυχῆς καὶ ἀθλία ἡ πολιτεία ἐκείνη, εἰς τῆς ὁποίας τὰς δημοσίας θέσεις διορίζονται ἄνδρες κατώτεροι τῶν ἑαυτῶν θέσεων!

Ταῦτα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Μέγας Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἐνόσφ' ὑπάρχει ἱστορία ἐν τῷ Κόσμῳ θέλει· μένη ἀθάνατος μετὰ τῶν δύο ἐνδόξων θυγατέρων αὐτοῦ, αἵτινες ἦσαν αἱ δύο λαμπραὶ αὐτοῦ νῆκαι ἐν Λεύκτροις τῆς Βοιωτίας καὶ ἐν Μαντινείᾳ τῆς Πελοποννήσου, ὅπου πληγῶθεις ἔπεσεν ἐνδόξως.

Καὶ ὅμως, εἶπεν ὁ Γεροστάθης, ἐγὼ θεωρῶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν δυστυχῆ, διότι αἱ τότε περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος ἠνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀγωνισθῆ οὐχὶ ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν Θεβῶν μόνον, καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἦσαν Ἕλληνες, ὡς οἱ Θεβαῖοι.

4. Ὁ Φωκίων ἀντλῶν καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ζυμώνουσα.

Εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦτο καὶ ὁ Φωκίων, ὅστις ἀνεφάνη ἐν Ἀθήναις ὁ ἐναρετώτερος πολιτικός, συγχρόνως δὲ καὶ ἀξιώτερος στρατηγὸς τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

Πόνος γὰρ ἐδικλείας πατήρ, εἶπεν ὁ Εὐριπίδης. Ἐὰν λοιπὸν ὁ κόπος εἶνε πατὴρ τῆς δόξης, ἔπεται ὅτι καὶ ὁ Φωκίων, ὅστις τοσοῦτον ἐδοξάσθη, οὔτε τὸν κόπον ἐφοβήθη οὔτε τὴν ἐργασίαν ἐντράπη. Ὅτε οἱ πρέσβεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μεγάλου πολίτου τῶν Ἀθηνῶν Φωκίωτος, φέροντες τὰ δῶρα, ἅτινα ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος, εὔρον τὸν μὲν Φωκίωνα ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος, τὴν δὲ ἐνάρετον σύζυγον τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ ζυμώνουσαν τὸν ἄρτον τοῦ οἴκου αὐτῆς.

Τότε οἱ μαθηταὶ ἠρώτησαν τὸν Γεροστάθην ἂν αὐτὸς ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Φώκου, περὶ οὗ ἄλλοτε ἀνέφερεν αὐτοῖς. «Ναί,» ἀπεκρίθη· «αὐτὸς εἶνε. Οἱ μουσικοί, ὅσάκις ἐπιτυγχάνουσι μελωδίαν τινὰ ὠραίαν ἀγαπῶσι νὰ ἐπαναλαμβάνωσιν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ τὸ λαμπρὸν μελό-

δραμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔχει μελωδίας τινὰς ἐξόχως ὠραίας· τοιαῦται εἶνε ὁ Ἀριστείδης, ὁ Σωκράτης, ὁ Φωκίων, ὁ Κίμων, ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ταύτας συγχάνεις θέλω ἐπαναλαμβάνη ὧν βέβαιος, ὅτι πάντοτε θέλουσιν εὐφραίνει τὰς καρδίας ὑμῶν».

Ἄλλος τότε ἐκ τῶν μαθητῶν παρετήρησεν, ὅτι ὁ Φωκίων ἴσως ἔζη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῶν ἀπλῶν ἡθῶν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν ἤντλει, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ ἐζύμωεν. — «Οὐχί, οὐχί», ἀπεκρίθη ὁ γέρον. «Ὁ Φωκίων δὲν ἔζη κατὰ τοὺς ἥρωικούς χρόνους τοῦ Ὀμήρου, ὅτε ἡ μὲν βασίλισσα τῆς Ἰθάκης Πηνελόπη ὕφαινε τὸν ἱστὸν αὐτῆς, ἡ δὲ βασίλοπις Ναυσικαᾶ ἐπλυνεν ἐν τῷ ποταμῷ τὰ ἐνδύματα αὐτῆς, καὶ ἡ βασίλισσα τῶν Φαιάκων ἐνήθεν ἀπὸ πρῶϊας· οὐδὲ κατὰ τοὺς πατριαρχικούς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἔζη ὁ Φωκίων, ὅτε ἡ Ρεβέκκα καὶ ἡ Ραχὴλ ἔβοσκον μόναι τὰ ποίμνια αὐτῶν. Τούναντίον ὁ Φωκίων ἔζη, ὅτε ἡ πολιτεία συνοδευομένη ὑπὸ τῶν πιστῶν δορυφόρων αὐτῆς, τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἀναιδείας, εἶχεν εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατασκάπτουσα τὴν Ἑλληνικὴν ἀρετὴν προητοίμαζε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὁ Φωκίων δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ ὀλεθρίου χειμάρρου· ὅθεν οὗτος μὲν ἤντλει, ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἐζύμωεν, διαμαρτυρόμενοι οὕτως ἀμφότεροι κατὰ τῆς φθοροποιῦ πολυτελείας.»

5. Ὁ Ζήσης καὶ ὁ Ἰωάννης.

Ἐνῶ ὁ Γεροστάθης ἔλεγε ταῦτα, παρετήρησε τὸν Ζήσιν ὀμιλοῦντα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην ἐν τόνῳ μᾶλλον θερμῷ καὶ θυμοειδεῖ. «Τί ἔχεις, Ζήση», εἶπε τότε πρὸς αὐτόν, «καὶ φαίνεσαι ὠργισμένος κατὰ τοῦ Ἰωάννου; Μήπως τὸν ἐνθυμίζεις νὰ ἐγείρηται τῆς κλίνης πρῶι καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν ἐργασίαν;»

— «Οὐχί», ἀπεκρίθη ὁ Ζήσης· «εὐτυχῶς τώρα καὶ πρῶι ἐγείρεται ὁ Ἰωάννης καὶ πολὺ ἐπιμελεῖται τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ προχθὲς ἄλλην φιλονικίαν εἶχον μετ' αὐτοῦ. Μοὶ ἔλεγεν ὅτι, εὐθὺς ὡς τελειώσῃ τὰ μαθήματα αὐτοῦ, σκέπτεται νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα ἢ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα γείνη γραμματεὺς ἢ διδάσκαλος· ὅτε δὲ τὸν ὑπέμνησα τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς ἀμπέλους, ἃς καλλιεργῶ καὶ ἀφ' ὧν ζῶμεν, μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἀρμοῦζει εἰς ἄνθρωπον τῶν γραμμάτων νὰ γείνη γεωργὸς ἢ τεχνίτης. Τώρα δὲ ἡρώτων αὐτὸν ἂν ἤκουσε τὰς ὠραίας ἱστορίας, ἃς διηγίθης, καὶ ἔλεγον αὐτῷ, ὅτι πάντες

οὔτοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες κατεδέχθησαν καὶ ξυλουργοί, καὶ σιδηρουργοί, καὶ ἀγωγεῖς νὰ γείνωσι, καὶ τῶν ὁδῶν νὰ ἐπιστατῶσι, καὶ ὕδωρ νὰ φέρωσιν! Ἐγὼ ὁ δυστυχεὴς ἄλλον υἱὸν δὲν ἔχω· ἡ ἡλικία μου προχωρεῖ· ποῖος λοιπὸν θέλει μὲ βοηθῆ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων μου; Καλὰ ἴσως εἶνε, κύριε Γεροστάθῃ, τὰ γράμματα, ἀλλὰ διὰ τὰ παιδιὰ ἡμῶν τῶν πτωχῶν νομίζω ὅτι δὲν εἶνε, διότι πληροῦνται ἀέρος αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν». — «Βεβαιώθητι, Ζήση, ὅτι μόνον ὅσαι κεφαλαὶ εἶνε κοῦφαι πληροῦνται ἀέρος διὰ τῶν γραμμάτων, ἀλλ' ὅσαι ἔχουσιν ἐγκέφαλον, αὐταὶ διὰ τῶν γραμμάτων τρέφουσι καὶ ἐνδυναμοῦσιν αὐτὸν καὶ τότε δὲν μένει ἐντὸς τῶν κεφαλῶν τόπος δι' ἀέρας καὶ καπνοὺς».

Ὁ Ζήσης συλλογισθεὶς ὀλίγον «Ἐχετε δίκαιον», εἶπε· «καλὰ καὶ ἄγια εἶνε τὰ γράμματα, καὶ ἐγὼ ὁ ἀγράμματος καθ' ἡμέραν αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην αὐτῶν· ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ἀγανακτῶ, ὅταν ἀκούω, ὅτι ὁ Ἰωάννης θέλει νὰ φύγῃ ἕνεκα τῶν γραμμάτων»;

— «Ἄν ὁ Ἰωάννης, Ζήση», ἀπεκρίθη ὁ Γεροστάθης, «ἔχῃ, ὡς ἐλπίζω, ὀλίγον νοῦν, βεβαιώθητι, ὅτι δὲν θέλει σὲ ἐγκαταλίπη, ὅσα γράμματα καὶ ἂν μάθῃ, ἀλλ' ὡς καλὸς υἱὸς θέλει ἀκολουθήσῃ τὸ ἐπάγγελμα σου. Ὁ Ἰωάννης εἶνε ἀκόμη καὶ νέος καὶ ἄπειρος καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι πᾶσαι αἱ τέχναι, πάντα τὰ ἐργόχειρα, πάντα τὰ ἐπαγγέλματα εἶνε ἐντιμότερα, ὅταν τιμῶς μετερχώμεθα αὐτά. Ὅστις ἐντρέπεται ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ μάταιος εἶνε καὶ καλὴν καρδίαν δὲν ἔχει· βραδέως δὲ ἢ ταχέως θέλει μετανοήσῃ. Οἱ φρόνιμοι υἱοὶ ἀκολουθοῦσι πάντοτε τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐκτὸς ἂν περιστάσεις ἔκτακτοι ἢ προτερήματα ἔξοχα παρακινήσωσιν αὐτοὺς εἰς ἄλλα ἀνώτερα ἔργα.

«Τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα εἶνε δένδρον ἕτοιμον, καλῶς ἐρριζωμένον καὶ δίδον ἤδη καρπούς· ἀλλὰ τὸ νέον, ὅπερ ὁ μάταιος υἱὸς θέλει ν' ἀσπασθῆ, εἶνε δένδρον ἀγνωστον, ὅπερ αὐτὸς πρόκειται νὰ φυτεύσῃ, ἀβέβαιον δέ, ἂν ἐπὶ τέλους θὰ ριζώσῃ καὶ καρποφορήσῃ· οὐδεμίαν δὲ συμβουλήν ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ δύναται ὁ τοιοῦτος υἱὸς νὰ περιμένῃ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐάν, Ἰωάννη μου, ἀκολουθήσῃς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς σου, αὐτός, ὅστις βεβαίως σὲ ἀγαπᾷ περισσότερον παντὸς ἄλλου, θέλει σὲ συμβουλεύσῃ εἰς τὸ ἔργον σου, καὶ οὕτως εὐκόλως θέλεις προδεύσῃ εἰς αὐτό. Ἄλλ' ἂν ζητήσῃς νέον στάδιον ζωῆς, ποῖος θέλει σὲ ὀδηγῆ; Κληρονομῶν τὸ

ἐπάγγελμα τοῦ πατρός σου, θέλεις κληρονομήσῃ καὶ τοὺς φίλους, οὓς διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ ἐκείνος ἀπέκτησε καὶ εἰς οὓς θέλεις προσθέσῃ καὶ σὺ ἄλλους νέους· προσθέτων δὲ εἰς τὴν πείραν τοῦ πατρός σου καὶ τὴν ἰδικὴν σου θέλεις ἀναπτύξῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὸ πατρικὸν σου ἐπάγγελμα καὶ θέλεις καταστήσῃ αὐτὸ ἐπωφελέστερον».

6. Ἡ πρόοδος τῆς Ἀγγλίας.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ γεωργία καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι προώδευσαν, τὸ δὲ Ἀγγλικὸν ἔθνος κατήντησε μέγα καὶ εὐτυχές, διότι ὁ υἱὸς τοῦ γεωργοῦ, ἀφοῦ σπουδάσῃ τὰ πρέποντα μαθήματα, γίνεται γεωργός, ὅσον πλούσιος καὶ ἂν εἶνε ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ σιδηρουργοῦ γίνεται σιδηρουργός, καὶ ἐν γένει, διότι ἕκαστος υἱὸς ἀκολουθεῖ τὸ ἔργον τοῦ πατρός αὐτοῦ. Οὕτω δὲ καὶ αὐτοὶ πλουτοῦσι καὶ βελτιοῦνται καὶ τὰ ἔργα των τελειοποιοῦνται. Πολλοὶ δὲ γεωργοί, τεχνῖται, ἐργοστασιάρχαι ἔφθασαν εἰς τὰς πρώτας θέσεις καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς Ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας, διότι, καθὼς εἶπεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ τρίτος, ἡ θύρα τῆς ἀριστοκρατικῆς εὐγενείας εἶνε ἀνοικτὴ εἰς πάντα Ἀγγλον, ἀναφανέντα ἐν τῇ πατρίδι· ἐξόχως ὠφέλιμον. Ἴνα προσηλωθῶνται δὲ οἱ Ἀγγλόπαιδες εἰς τὸ πατρικὸν αὐτῶν ἐπάγγελμα, μεταξύ τῶν πρώτων διηγημάτων, ἄτινα ἀναγινώσκουσιν, εἶπε καὶ τὸ διήγημα τοῦ Μαυρικίου.

7. Ἡ δυστυχία τοῦ Μαυρικίου.

Ὁ πατὴρ τοῦ Μαυρικίου ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀπλοῦς ἐργάτης ἐν ὑφαντηρίῳ τῆς Ἀγγλικῆς πόλεως Δέρβης· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμελείας, τῆς φιλοπονίας καὶ οἰκονομίας αὐτοῦ, καὶ μάλιστα διὰ τινος ἐφευρέσεως αὐτοῦ πρὸς βελτίωσιν τῆς ὑφαντικῆς, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀποκατασταθῇ ἰδιοκτῆτης καὶ ἐργοστασιάρχης μεγάλου ὑφαντηρίου, ἐν ᾧ δὲν ἔπαυσεν ἐπιστατῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι θανάτου.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μαυρίκιος, ἀφοῦ ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια ἐν τῷ σχολείῳ μαθήματα, ἐργάζετο ὑπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν τῷ ὑφαντηρίῳ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός αὐτοῦ, κληρονομήσας πᾶσαν τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἀνοησία, νέος ἔχων τόσην κατάστασιν καὶ σπουδάσας πολλὰ ἐν τῷ σχολείῳ, νὰ ἐξακολουθῇ μετερχόμενος τὴν ὑφαντικὴν. Ὅθεν πωλήσας τὸ πατρικὸν αὐτοῦ ἐργοστάσιον μετέβη εἰς τὴν πολυέξοδον πρωτεύουσαν τῆς Ἀγγλίας, τὸ Λονδίνον, ἵνα ζήσῃ ἐκεῖ ὡς οἱ εὐγενεῖς. Ἀλλὰ μὴ γνωρίζων ὁ Μαυρί-

κιος νὰ διαχειρισθῆ τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν κατάρθωσε διὰ τῆς πολυτελείας καὶ τῆς χαρτοπαιξίας καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ν' ἀπολέσῃ καὶ εἰς χρέη νὰ ὑποκύψῃ, ὧν ἕνεκα καὶ ἐφυλακίσθη.

Κατάκλειστος ἐν τῇ φυλακῇ συνήλθεν ἐπὶ τέλους εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐπέστη, ἀλλὰ δυστυχῶς πολὺ βραδέως, ὅτι φρονιμώτερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον ἤθελεν εἶνε, ἐὰν ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος τὴν ὑφαντικὴν, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων. Μετὰ διετῆ δὲ φυλάκισιν ἐλευθερωθεὶς ἐπανέρχεται εἰς Δέρβην καὶ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις κατορθοῖ νὰ καταπέσῃ τὸν ἀγοραστὴν τοῦ τεχνουργείου αὐτοῦ νὰ προσλάβῃ αὐτὸν οὐχὶ πλέον ὡς ἐργοστασιάρχην, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦν ἐργάτην ἐπὶ μειρωτάτω ἡμερομισθίῳ.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μανθάνοντες παιδιόθεν οἱ νέοι τῆς Ἀγγλίας προσκολλῶνται εἰς τὸ πατρικὸν αὐτῶν ἐπάγγελμα, εἰ καὶ οἱ μὲν γονεῖς αὐτῶν ἔχουσι μεγάλα πλοῦτη, αὐτοὶ δὲ ἀπέκτησαν ἐν τοῖς σχολείοις πολλὰς γνώσεις.

Πάντα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι, Ἰωάννη μου, ἔχουσιν ἀνάγκην παιδείας, ἵνα προοδεύσωσιν. Εἶδες τὸν κηπὸν μου, ὅστις πολὺ σοὶ ἤρρεσεν· ἀλλὰ βεβαιώθητι· ὅτι, ἂν δὲν ἐγνώριζον ὀλίγα Ἰταλικά καὶ Γαλλικά, ἵνα ἀναγνώσω βιβλία τινὰ περὶ κηπουρικῆς, ὁ κηπὸς μου δὲν ἤθελεν εἶνε ὅποιον εἶδες αὐτόν. Ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἔχουσιν ἐν τοῖς πεφωτισμένοις ἔθνεσι τὰ βιβλία αὐτῶν, τὰς εἰκονογραφίας αὐτῶν, ἅτινα σπουδάζοντες οἱ κτηματῖαι, οἱ κτηνοτρόφοι καὶ οἱ τεχνῖται, προοδεύουσι καὶ τελειοποιοῦνται, ὠφελοῦντες καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα αὐτῶν.

Ἄς συμμορφώμεθα πρὸς τὰς περιστάσεις, πρὸς τὴν θέσιν, πρὸς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, τὰ δὲ γράμματα, ἀντὶ νὰ ἀποσπῶσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν πατρικῶν ἔργων, ἅς διδάσκωσιν ἡμᾶς τὴν ἀγάπην τῆς ἐργασίας καὶ ἅς καθιστῶσιν αὐτὴν γλυκυτέραν. Τὰ γράμματα τιμῶσι τὴν ἐργασίαν, δὲν ἀτιμάζονται δὲ ὑπ' αὐτῆς.

8. Ὁ Σόλων, ὁ Θαλῆς, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἱπποκράτης.

Καὶ αὐτοὶ οἱ σοφώτατοι ἄνδρες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν ἠσχύνθησαν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, νὰ ἐργασθῶσιν, ὅπως ἀποκτήσωσι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν καὶ οὕτω δυναθῶσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἄλλους νὰ βελτιώσωσιν.

Ὁ Σόλων, ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν, στερούμενος τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ ἐντροπέμενος νὰ ζητῇ αὐτὰ παρὰ τῶν ἄλλων, μετέπηλθε τὸ ἐμπόριον. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπάγγελμα μετέπηλθε καὶ ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, καὶ ὁ Ἴπποκράτης ὁ Χίος, ὁ Πυθαγόρικὸς φιλόσοφος. Καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὁ ὑψηλότερος φιλόσοφος τῆς Ἑλλάδος, μετέβη ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Αἴγυπτον, ἵνα πωλήσῃ φορτίον ἐλαίου.

Πᾶς ἀγαθὸς ἀνὴρ, εἴτε πολιτικὸς εἴτε μὴ, ὀφείλει νὰ μετέρχηται τίμιόν τι ἔργον πρὸς ἀπόκτησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ταῦτα διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος, ἐπικυρῶν τοὺς λόγους τοῦ Ἡσιόδου «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος» καὶ τοῦ σοφοῦ Πιττακοῦ «ἀναρὸν ἀργία». Ὁ Σόλων μάλιστα τόσον ἀπεστρέφετο τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν, ὥστε, ἵνα ἀναγκάσῃ ἕκαστον πατέρα νὰ διδάσκῃ τέχνην τινὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἐνομοθέτησεν, ὅτι «Ὅστις δὲν φρονιζεῖ νὰ διδάξῃ τέχνην τινὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ, γηράσκων δὲν θέλει ἔχῃ δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ διατροφήν παρὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ».

9. Ὁ Σωκράτης ἀγαματοποιός.

Ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ἀνεφάνη ὁ ἐναρετώτερος ἀνὴρ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτο υἱὸς τοῦ ἀγαματοποιοῦ Σωφρονίσκου. Ὦν δὲ ἐκ νεότητος υἱὸς φρόνιμος ἠκολούθησε τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι νῦδοκίμησε, διότι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ περιηγητοῦ Πausανίου, περὶ τὸ 160 ἔτος μετὰ Χριστόν, διετηροῦντο ἀκόμη ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν αἱ τρεῖς ἐνδεδυμένοι Χάριτες, καλλιτεχνικὰ ἔργα τοῦ γλύπτου Σωκράτους. Ἀφοῦ δέ, ἀκολουθήσας τὴν πατρικὴν τέχνην, ἔδωκε διὰ τῆς γλυφίδος μορφήν εἰς τὰ μάρμαρα, ἐπεθύμησε διὰ τῆς ἀρετῆς νὰ μορφώσῃ καὶ τὰς καρδίας τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, καθόσον μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχον ἀρχίσῃ δυστυχῶς νὰ διαφθεῖρωνται. Ἀφιερῶθη λοιπὸν τότε εἰς τὴν Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν, ἧς καὶ θεμελιωτὴς ἐπώνομάσθη. Γνωρίσας δὲ ἐξ ἰδίας πείρας τὴν ἀνάγκην καὶ τὰ καλὰ τῆς ἐργασίας, τὴν ἐργασίαν συνίστα εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, λέγων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ξενοφῶντος, ὅτι ἡ ἐργασία εἶνε ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον, ἢ δὲ ἀργία κακὸν καὶ βλαβερόν· ὠνόμαζε δὲ ἐργάτας μὲν τοὺς ἐργαζομένους τιμίως, ἀργοὺς δὲ οὐ μόνον τοὺς μηδὲν πράττοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς κυβεύοντας καὶ τοὺς ἐργαζομένους τὰ πονηρὰ καὶ ἐπιζήμια.

Ἐκ τούτων βλέπεις, Ἰωάννη, εἶπεν ὁ γέρον, ὅτι τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα δὲν ἐκώλυσε τὸν Σωκράτην ν' ἀναφανῆ ὡφέλιμον τέκνον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός σου εἶνε ἡ γεωργία, πρέπει νὰ σοὶ διηγηθῶ καὶ τὰ περὶ τοῦ Ῥωμαίου Κικινιάτου.

10. Ὁ Κικινιάτος καὶ τὸ ἄροτρον αὐτοῦ.

Ὀλίγους χρόνους πρὸ τοῦ Σωκράτους εἶξεν ἡ Ῥώμη ὁ Κικινιάτος, ὅστις ἀγαπῶν τὴν γεωργίαν κατεγίνετο περὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματος αὐτοῦ. Ἐνῶ δὲ ἐνησχολεῖτο καλλιερῶν τοὺς ἀγρούς αὐτοῦ, ἡ Ῥώμη εὐρέθη ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ. Ἐχθρικός στρατός εἶχε περικυκλώσῃ τὸν Ῥωμαϊκόν, ἡ δὲ καταστροφή αὐτοῦ ἦτο σχεδὸν βεβαία. Κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον κίνδυνον ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς ἐνεθυμήθη τὸν Κικινιάτον, ὃν, ἂν καὶ γεωργόν, ἐσέβοντο καὶ ἠγάπων διὰ τε τὴν φρόνησιν καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ. Ὅθεν ἐκλέγουσιν αὐτὸν εὐθύς *Δικιάτωρα τῆς Ῥώμης*, δηλαδή ἀπόλυτον ἄρχοντα, δυνάμενον νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ἐγκρίνη πρὸς διάσωσιν τῆς κινδυνεύουσας πατρίδος.

Ὁ Κικινιάτος ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος ἀφίνει τὸ ἄροτρον αὐτοῦ· ἀντὶ ὅμως νὰ κομπᾶσῃ διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν, σύνουος προέβλεπε τὰς δυσκολίας τῆς θέσεως ταύτης. Ἄλλ' ὀδηγήσας ἑμφρόνως τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ καταστρέφει ἐνδόξως τοὺς ἐχθρούς, ἐλευθεροῖ τὸν κινδυνεύοντα Ῥωμαϊκὸν στρατὸν καὶ σώζει τὴν Ῥώμην. Εὐθύς δέ, παραιτούμενος τὴν δικτατωρίαν καὶ τὰς τιμὰς, ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἀγαπητὸν αὐτοῦ ἄροτρον. Ὁ Κικινιάτος λοιπόν, ἂν καὶ γεωργός, ἀνεφάνη σωτὴρ τῆς πατρίδος του.

11. Ὁ Φιλοποίμην γεωργός.

Καὶ ὁ Φιλοποίμην ὁ Πελοποννήσιος ἠγάπα τὴν γεωργίαν καὶ τὸ κυνήγιον, ἵνα δι' αὐτῶν γυμνάζῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Εἶχεν ἀγρὸν οὐ μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ Μεγαλοπόλεως, εἰς ὃν καθ' ἡμέραν μετὰ τὸ δεῖπνον πεζῇ μετέβαινον. Ἐκεῖ ἀναπαυόμενος ἐπὶ ἀχυρίνου στρώματος ἠγείρετο πολὺ πρῶι καὶ ἐκαλλιέρει τὰ κτήματα αὐτοῦ· ἐπιστρέφων δὲ πάλιν πεζῇ εἰς τὴν πόλιν ἐνησχολεῖτο περὶ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος. Προσεπάθει δὲ νὰ προσπορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ἐκ τῆς γεωργίας, διότι τὰ ἐξ αὐτῆς χρήματα θεώρει τὰ δικαιοτέρα πάντων τῶν ἄλλων. Ἐρρόνει δὲ πρόπον ν' ἀποκιᾶ ἑκα-

σιος πολίτης διὰ τῶν κόπων αὐτοῦ τὰ ἴδια, ὅπως ἀπέχη τῶν ξένων καὶ δημοσίων.

Τοιοῦτος ὦν ὁ Φίλοποίμην καὶ φιλοτιμούμενος νὰ μιμηθῆ τὸν Ἐπαμεινώνδαν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν στρατηγικὴν φρόνησιν ἀνεφάνη ἄξιος στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας καὶ τὸ τελευταῖον ἔνδοξον τέκνον, ὅπερ ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτῆς ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάς πρὸς παρηγορίαν τῆς παρακμαζούσης δόξης αὐτῆς.

12. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλούταρχος ὑπὲρ τῆς γεωργίας.

Καὶ ὁ κατὰ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος πάντων σοφώτατος Σωκράτης ἠγάπα τὴν γεωργίαν. Ἴδου δὲ ποῖα ἔλεγεν ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸν Κριτόβουλον.

«Καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι δύνανται ν' ἀσχολῶνται περὶ τὴν γεωργίαν, διότι οὐ μόνον εὐπορίαν φέρει, ἀλλὰ καὶ ἡδονικὴ καὶ διασκεδαστικὴ συγχρόνως εἶνε· συνηθίζει δὲ ἡμᾶς νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν θερμότητα, προσέτι νὰ ἐγειρώμεθα πρῶτὸν καὶ νὰ περιπατῶμεν πολὺ. Οὕτω δὲ ἐνδυναμοῖ τὸ σῶμα καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ὑγιεῖς, εὐρώστους καὶ ἱκανοὺς πρὸς υπεράσπισιν τῆς φίλης πατρίδος. Τὰ ψυχρὰ ὕδατα τῆς ἐξοχῆς, οἱ σύνδενδροι καὶ κατάσκιαι τόποι καὶ ὁ δροσερὸς καὶ καθαρὸς ἀήρ οὐ μόνον ὑγίαν ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν προξενοῦσιν εἰς τοὺς γεωργοὺς. Εἶνε δὲ ἀδύνατον ἐλεύθερος ἄνθρωπος νὰ εὕρη ἐνασχόλησιν ὠφελιμωτέραν καὶ τερπνοτέραν.»

«Ἡ γεωργία προσέτι» ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, «διδάσκει καὶ ἡμᾶς τὴν ἀγάπην τῆς ἐργασίας καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· διότι οἱ μὲν κόποι τοῦ ἐπιμελοῦς γεωργοῦ πλουσίως ἀνταμείβονται, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ ἀμελοῦς διὰ τῆς δυστυχίας τιμωρεῖται· διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ τὰ καλὰ τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας· δικαίως δὲ ἐπωνομάσθη μήτηρ καὶ τροφὸς πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν· διότι, ὅταν ἡ γεωργία τόπου τινὸς εὐτυχεῖ, καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι συνευτυχοῦσιν· ὅπου δὲ ἡ γεωργία παραμελεῖται, ἐκεῖ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι δυστυχοῦσιν.»

Ἐκτός τοῦ Σωκράτους καὶ ὁ γέρον Πλούταρχος κηρύττεται ὑπὲρ τῆς γεωργίας, λέγων ὅτι «οἱ γεωργικοὶ λαοὶ γίνονται φίλοι τῆς εἰρήνης, τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας, ἄνδρεῖοι υπερασπισταὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ἔχθροὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς πλεονεξίας». Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ δευτέρος βασιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Ῥώμης Νουμᾶς συνέστησε τὴν γεωργίαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους «ὡς φίλτρον εἰρήνης καὶ μᾶλλον ὡς ἠθοποιὸν παρὰ ὡς πλουτοποιόν».

«Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, Ἰωάννη μου, χωρὶς νὰ παραμελῶμεν τὰς ἄλλας τέχνας, ἄς ἀγαπήσωμεν ἰδίως τὴν γεωργίαν, ἥτις καὶ τρέφει καὶ ἐνδύει καὶ φιλοπόνουσ καθιστᾷ ἡμᾶς, καθόσον μάλιστα ἡ γεωργία ὑπισχνεῖται εἰς τὰ ἔθνη αὐθυπαρξίαν, ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐτυχίαν».

Μόλις ὁ Γεροστάθης ἐτελείωσε τοὺς λόγους τούτους, εὐθύς ὁ Ἰωάννης μετὰ δακρύων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔδραμε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ φιλῶν τὴν δεξιᾶν αὐτοῦ ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι προθύμως θέλει ἀφιερῶθῃ εἰς τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα.

Ἄπερίγραπτος ἦτο ἡ χαρὰ καὶ ἡ συγκίνησις τοῦ γέροντος Ζήση, ὅστις, ἀφοῦ κατεφίλησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, δὲν ἐγνώριζε πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Γεροστάθην.

Ὁ Γεροστάθης τότε συνεχάρη τῷ Ἰωάννῃ καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἔρχηται καθ' ἡμέραν εἰς τὸν κῆπον αὐτοῦ, ἵνα βοηθῇ αὐτὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ λαμβάνη συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας περὶ γεωργικῆς. Ὁ Ἰωάννης, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἀδύνατος, χλωμὸς καὶ ἀσθενικός, συνηθίσας νὰ ἐγείρηται πρῶι καὶ ἐργαζόμενος ἔκτοτε τακτικώτατα ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Γεροστάθου, κατέστη ἐντὸς ὀλίγου εὐρωστος καὶ ἐρυθρόχρους· μιμούμενος δὲ τὴν στιχουργικὴν διάθεσιν τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος συνέταξε τοὺς ἐξῆς στίχους :

*«Τὸ παιρικὸν ἐπάγγελμα πρὸ χρόνων φυτευμένον
Παράγει ἤδη τοὺς καρποὺς βαθέως διζωμένον.
Ἐφρων υἱός, ὅστις αὐτὸ ἀπὸ τὴν ὄριζαν κόψη,
Κι' ἄλλο φυτεύων ἀντ' αὐτοῦ ἐλλίπει νὰ προκόψη».*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΛΙΝΟΣ

«Οὐδεὶς ἐλεύθερος ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν»
(Πυθαγόρου)

Ὁ Γεροστάθης κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, ἥτις συνέπεσε Κυριακῇ, προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα πάντας τοὺς μαθητὰς τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ζωηρὸς, εὐθυμὸς καὶ εὐπροσῆγορος ὑπεδέχθη αὐτούς, ὑπερφυαχρυστήθη δέ, ὅτε ἕκαστος τούτων προσῆνεγκεν αὐτῷ δέσμην ὠραίων ἀνθέων.

«Πόσον ποικίλα, πόσον ὠραῖα, πόσον καθαρὰ καὶ ἀθῶα εἶνε τὰ ἀνθη ὑμῶν ταῦτα!», εἶπεν αὐτοῖς. «Εἶθε καὶ ὑμεῖς, ὡς αὐτὰ τὰ ἀνθη νὰ διελθῆτε τὸν βίον ἐν αἰσθημασιν ὠραίοις καὶ νὰ διατηρηθῆτε

πάντοτε ἀθῶοι καὶ καθαροὶ πάσης φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ρυπαρότητος». Λαβῶν δὲ τὰς ἀνθοδέσμας ἔθηκεν αὐτάς ἐπὶ τῆς τραπέζης. Πρὶν δὲ καθήσασσι παρεκάλεισεν ἕνα τῶν μαθητῶν, τὸν Πέτρον, ν' ἀπαγγεῖλῃ τὸ «Πάτερ ἡμῶν».

«Πόσον ὠραία προσευχή!», εἶπεν ὁ γέρον, «εἶνε ἡ προσευχή αὕτη. ἦν ὁ Ἰησοῦς συνιστᾷ ἡμῖν ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ, ἵνα ἐνθυμώμεθα πάντοτε, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε πατὴρ πάντων ἡμῶν, ὅτι ἐπομένως πάντες εἴμεθα ἀδελφοί, ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, καὶ ὅτι ἐπομένως ὡς ἀδελφοὶ πρέπει νὰ ἀγαπώμεθα ἀμοιβαίως, ἵνα εὐχαριστῶμεν τὸν κοινὸν ἡμῶν Πατέρα».

Μετὰ ταῦτα ἐκάθησαν πάντες περὶ τὴν τράπεζαν. Ἦτο δὲ τῶνόντι ἀξιοθαύμαστος καὶ εἰς ἄκρον εὐχάριστος ἡ καθαριότης πάντων τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης πραγμάτων. Δὲν ἡγάπα ὁ Γεροστάθης τὴν καθαριότητα μόνον ὡς πρὸς τὸν ἀέρα, ὃν ἀνέπνευεν, ἀλλὰ, καθὼς ἄλλοτε ἀνέφερον, ἐπεθύμει αὐτὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα, τὰ ἐνδύματα, τὴν κλίνην, τὴν οἰκίαν, τὴν τροφήν καὶ τὴν τράπεζαν αὐτοῦ· καθαρὰν δ' ἐπίσης ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

1. Ὁ ἀσθενὴς Σταῦρος.

Ἄρου πάντες ἐκάθησαν, ὁ Γεροστάθης παρετήρησεν, ὅτι μία θέσις ἔμενε κενή. «Καὶ ποῖος μᾶς λείπει; ἠρώτησεν ὁ γέρον. «— Ὁ Σταῦρος», ἀπήντησαν οἱ παῖδες, «διότι εἶνε ἀσθενής». — «Καὶ τί ἔπαθεν ὁ ἐξαδελφός σου;», ἠρώτησεν ὁ Γεροστάθης τὸν Ἀθανάσιον. Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη: «Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἀνέβη ἐπὶ τῆς συκῆς τοῦ κήπου αὐτῶν καὶ ἔφαγε πλῆθος σύκων· ἔκτοτε ἔπαισεν ἄρρωστος, καὶ τώρα ὁ ἰατρὸς ἀμφιβάλλει ἂν θὰ δυνηθῇ νὰ σώσῃ αὐτόν, διότι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνος».

— «Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθῇ τοὺς πτωχοὺς γονεῖς αὐτοῦ καὶ νὰ σώσῃ αὐτόν!», εἶπεν ὁ Γεροστάθης· ἐξακολουθῶν δὲ νὰ διανέμῃ τὸν ζωμὸν προσέθηκε τὰ ἐξῆς: «Ἄν ὁ δυστυχὴς Σταῦρος, ὅτε ἀνέβη ἐπὶ τῆς συκῆς, ἐνεθυμείτο τὸ Μηδὲν ἄγαν καὶ τὸ Πᾶν μέτρον ἄριστον, βεβαίως δὲν ἤθελε φάγῃ πολλὰ σύκα καὶ δὲν ἤθελεν ἄρρωσθήσῃ. Ἐγὼ πταίω, ὅστις δὲν ἀναφέρω πρὸς ὑμᾶς συχνάκις τὰ σωτήρια ταῦτα παραγγέλματα, ἵνα ἐνθυμησθε αὐτὰ εἰς πᾶν βῆμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ὑμῶν. Εἰς τὸ ἐξῆς ὑπισχνούμαι ὅτι, ἀντὶ νὰ λέγω πρὸς ὑμᾶς καλὴν ἡμέραν καὶ καλὴν νύκτα, θὰ λέγω: Πᾶν μέτρον ἄριστον

καὶ Μηδὲν ἄγαν· διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι πράγματι θέλετε ἔχει καὶ ἡμέρας καὶ νύκτας καλὰς, ἐὰν ἐνθυμηθεὶ καὶ ἐκτελεῖτε πάντοτε τὰς σοφὰς ταύτας συμβουλὰς.

»Πολὺ ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ καλὸς μου φίλος Σίμων, ὅτι πᾶν ἐλάττωμα συνεπιφέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ. Ὁ ὀκνηρὸς τιμωρεῖται ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὀκνηρίας, γινόμενος πτωχὸς καὶ δυστυχὴς. Ὁ θυμώδης τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ καταντῶν εἰς ἐγκλήματα καὶ εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ φιλάργυρος τιμωρεῖται ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας αὐτοῦ στερούμενος τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ γινόμενος μισητὸς καὶ ἀποτρόπαιος. Ὁ ψεύστης τιμωρεῖται ὑπὸ τῆς ψευδολογίας αὐτοῦ, μὴ πιστευόμενος καὶ ὅσάκις λέγει τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ λαιμαργὸς Σταυρὸς ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῆς λαιμαργίας αὐτοῦ στερηθεὶς τὴν υἰείαν, τὰ μαθήματα, τὰς διασκεδάσεις καὶ κινδυνεύων ἤδη νὰ στερηθῆ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ὁ φίλος μου Σίμων ἔλεγεν, ὅτι ὁ στόμαχος εἶνε ὄνος, ἐφ' οὗ φορτῶμεν τὸ φορτίον ἡμῶν· ἂν δὲ φορτώσωμεν αὐτὸν ὑπὲρ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, σγάζει καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς ἐγκαταλείπει ἡμᾶς. Ὁ δυστυχὴς Σταυρὸς ἐφόρτωσε πολὺ τὸν μικρὸν αὐτοῦ ὄνον. Εἶθε νὰ σωθῆ, τὰ δὲ παθήματα νὰ γείνωσιν εἰς αὐτὸν μαθήματα.

2. Συμβουλὰὶ τοῦ στομάχου.

Τὸ γεῦμα τοῦ Γεροστάθου ἦτο λιτὸν καὶ ἀπλούστατον, ἄνευ καρυκευμάτων καὶ ποικιλίας τροφῶν. Ἀφοῦ δὲ ἔφαγον, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς γέρον· Σήμερον, παιδιὰ μου, ἐγνωρίσατε καὶ τὴν τρίτην φίλην μου, τὴν κρατοῦσαν τὸν χαλινόν· αὕτη ὀνομάζεται Ἐγκράτεια, ἥτις ὁμοῦ μετὰ τοῦ καθαροῦ ἀέρος, τῆς καθαριότητος καὶ τῆς σωμαστικῆς μετὰ διετήρησε πάντοτε ὑγιᾶ καὶ εὐρωστον (Τάξ. Ε'· Κεφ. Πρῶτον 3).

»Ἴδετε πόσον ἀπλῆ καὶ ὑγιεινὴ εἶνε ἡ τροφή μου. Ἀποφεύγω τὰ καρυκεύματα καὶ τὰς ὀρεκτικὰς τροφὰς, αἰτίνες, ἐνῶ εἶνε βλαβεραὶ καθ' ἑαυτὰς, παρακινῶσι προσέτι τὸν ἄνθρωπον νὰ τρώγῃ περισσότερον τοῦ δέοντος καὶ νὰ φορτῶνῃ τὸν στόμαχον αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις. Φροντίζω δὲ πάντοτε ν' ἀφίνω τὴν τράπεζαν, δυνάμενος, ἐὰν ἤθελον, νὰ φάγω καὶ περισσότερον.

»Δὲν ἀρκεῖ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς βλαβεράς τροφὰς· πρέπει προσέτι νὰ μὴ φορτῶμεν τὸν στόμαχον μηδὲ διὰ τῶν πλέον ἀθῶνων, διότι οὐ μόνον ἡ ποιότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότης τῆς τροφῆς βλάπτει τὴν

ύγιαν ήμῶν. Καρδινάλιος τις λαίμαργος, άσθενήσας ποτέ βαρέως, διετάχθη υπό τοῦ Ιατροῦ νά μὴ φάγη εἰμὴ ἀπλοῦν ὄρυζιον. Ἄλλὰ τόσον πολὺ ἔφαγεν ἐξ αὐτοῦ, ὥστε, ὅταν ἐπανήλθεν ὁ Ιατρός, εὔρε τὸν Καρδινάλιον τεθνηκότα ἐκ τῆς πολυφαγίας.

Συνηθίσατε λοιπόν, φίλοι μου, νά μὴ τρώγητέ ποτε ἄνευ ἀνάγκης καὶ χάριν ἀπλῆς ἡδονῆς. Ἡ ἡδονή, ἥτις γαργαλίζει τὸν οὐρανίσκον, καταστρέφει τὸν στόμαχον. Παρεπονεῖτό ποτε λαίμαργός τις κατὰ τοῦ στομάχου αὐτοῦ, λέγων, ὅτι ἔνεκα αὐτοῦ ἀδιακόπως πάσχει, ἀγρυνῶν τὰς νύκτας, πίνων φάρμακα πικρότατα καὶ ὑποφέρων στενοχωρίας καὶ πόνους. «Διατί οικειοποιεῖσαι ἀδίκως τὰ εἰδικά μου παράπονα;», ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὁ στόμαχος αὐτοῦ. «Δὲν ἔννοεῖς, ὅτι πρῶτος ἐγὼ πάσχω καὶ ἔπειτα συμμερίζεσαι σὺ τοὺς πόνους καὶ τὰ βάσανά μου;» Ἄντι νά παραπονῶμαι ἐγὼ κατὰ σοῦ, ὅστις μὲ ὑπερφορτώνεις καὶ μὲ καταθασανίζεις, τολμᾶς νά παραπονῆσαι σὺ, ὁ αἴτιος πάντων τῶν κακῶν, ἅτινα ὑποφέρω;»

Ὁ λαίμαργος σκεφθεὶς ἐπέισθη, ὅτι δικαία ἦτο ἡ ἀπόκρισις τοῦ στομάχου αὐτοῦ. Ὅθεν ἠρώτησεν αὐτὸν τί πρέπει νά πράττη εἰς τὸ ἐξῆς, ἵνα ἐλευθερωθῶσιν ἀμφοτέροι τῶν βασάνων αὐτῶν.

Ὁ δὲ στόμαχος ἔδωκεν αὐτῷ τὰς ἐξῆς συμβουλίας:

1) Ἐκλεγε τροφήν ὑγιεινὴν καὶ ἀβλαβῆ.

2) Ἔσο μέτριος περὶ τὴν τροφήν σου.

3) Μάσα καλὰ τὴν τροφήν σου.

4) Ἔσο τακτικῶς περὶ τὴν ὥραν τῆς τροφῆς σου.

5) Γυμνάζου, ἵνα ἐνδυναμώνης τὸ σῶμά σου καὶ διευκολύνῃς τὴν πέψιν.

6) Ἄν δὲ κακοδιαθετῆς ποτὲ ἐκ τῆς τροφῆς, σοὶ συνιστῶ διαίταν καὶ ἀνάπαυσιν.

Ὁ λαίμαργος ἠκολούθησεν, ἂν καὶ μετὰ τινος δυσκολίας, τὰς συμβουλίας ταύτας, καὶ ἔκτοτε αὐτός τε καὶ ὁ στόμαχος του ἔζησαν ὑγιεῖς καὶ ἄνευ παραπόνων.

«Τὰς παραγγελίας ταύτας ἠκολούθησα καὶ ἐγὼ», εἶπεν ὁ Γεροστάθης, «καὶ οὕτως ἀπέφυγον τὰς ἀσθενείας, τὰ φάρμακα καὶ τὴν ἀργίαν, ἣν αἱ ἀσθένειαί ἐπιβάλλουσιν, οικονομήσας συγχρόνως καὶ τὰ χρήματα, ἅτινα ἤθελον ἐξοδεύσῃ εἰς Ιατροὺς, φάρμακα καὶ εἰς περιττὰς τροφάς. Φαντάσθητε πόσα χρήματα ἤθελον οικονομεῖσθαι καὶ πόσαι ἀγαθοεργίαι δι' αὐτῶν ἠδύναντο νά γίνωνται, ἐὰν οἱ λαίμαργοι καὶ οἱ

πλούσιοι ἤθελον ἀποκόψῃ ἐν ἧ δύο εἶδη τῶν περιττῶν καὶ πολυδαπάνων τροφῶν, δι' ὧν ποθοῦσι· νὰ χορτάσῃσι τὴν λαίμαργίαν αὐτῶν ἢ νὰ ἐπιδείξῃσι τὰ πλούτη αὐτῶν!»

Ἴνα δὲ ὁ Γεροστάθης συμφιλώσῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς παῖδας μετὰ τῆς φίλης αὐτοῦ ἐγκρατείας, διηγήθη αὐτοῖς καὶ τὰ ἑξῆς:

3. Ἡ ἐγκράτεια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν προτερημάτων, ἅτινα ἀνέδειξαν μέγαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, ἦτο καὶ ἡ ἐγκράτεια. Πολὺ βασιλικώτερον ἐθεώρει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος νὰ νικᾷ τὰ πάθη αὐτοῦ παρὰ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐγκρατείας χαλινῶνοντες τὴν πρὸς τὰς φυσικὰς ἠδονὰς ῥοπὴν σωζόμεθα πλήθους κινδύνων καὶ δυστυχιῶν καὶ ζῶμεν τῶνόντι βασιλικῶς ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχεῖς.

Εἶνε πολὺ χεῖρον, ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας, νὰ εἴμεθα δούλοι τῶν παθῶν ἢ δούλοι τῶν τυράννων. Εἶνε δὲ ἀδύνατον νὰ εἶνέ τις ἐλεύθερος, ἐὰν εἶνε δούλος τῶν παθῶν αὐτοῦ καὶ κυριεύηται ὑπ' αὐτῶν: «*Δουλεῦεν πάθει χαλεπώτερον ἢ τυράννοις. Ἐλεύθερον ἀδύνατον εἶναι τὸν πάθει δουλεύοντα καὶ ὑπὸ παθῶν κρατούμενον*».

Ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, κυριεύσας τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διώρισε βασιλίσσαν τῆς Καρίας τὴν Ἄδαν, αὕτη ὡς δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς ἔστειλε πρὸς αὐτὴν καθ' ἑκάστην ποικίλα ἐδέσματα καὶ πλακοῦντας· ἐπὶ τέλους δὲ ἔστειλεν αὐτῇ τοὺς καλλιτέρους μαγεῖρους καὶ ἀρτοποιοὺς αὐτῆς, νομίζουσα ὅτι ἤθελεν εὐχαριστήσῃ τὸν εὐεργέτην αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος οὔτε τὰς ὠραίας τροφὰς τῆς Ἄδης ἐγεύετο οὔτε τοὺς περιφήμους αὐτῆς μαγεῖρους ἐδέχθη, εἰπὼν ὅτι «πολὺ καλλιτέρους μαγεῖρους ἔδωκεν αὐτῇ ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ Λεωνίδα· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ πρωινὸς αὐτοῦ περίπατος διὰ τὸ νοστιμώτατον γεῦμα αὐτοῦ, ἡ δὲ περὶ τὸ γεῦμα ὀλιγοφαγία διὰ τὸ ὀρεκτικώτατον δειπνον».

Ἐκστρατεύων δὲ ποτε μετὰ τοῦ ἵππικου αὐτοῦ διὰ ζηρῶν καὶ ἀνύδρων τόπων πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, βασιλέως τῆς Περσίας, ὑπέφερε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῦ δίψαν μεγίστην. Κατὰ καλὴν δὲ τύχην, ἀπήντησαν Μακεδόνας τινὰς, φέροντας μακρόθεν ὀλίγον ὕδωρ. Οἱ Μακεδόνας ἅμα ἰδόντες τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον πάσχοντα ἐκ τῆς δίψης προθύμως ἔδωσαν αὐτῷ νὰ πῖη. Ὁ Ἀλέξανδρος λαμβάνει τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τοὺς

ἵππεις αὐτοῦ καὶ παρατηρήσας, ὅτι τὸ ὕδωρ δὲν ἐξαρκεῖ δι' ὅλους, χω-
ρίς νὰ ἐγγίση αὐτὸ εἰς τὰ διψῶντα χεῖλη αὐτοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς
Μακεδόνας εἰπών, ὅτι δὲν ἀνέχεται αὐτὸς μὲν νὰ πῆ, οἱ δὲ Μακεδόνες
αὐτοῦ νὰ διαψῶσι.

Τὴν ἐγκράτειαν ταύτην τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θαυμάσαντες οἱ
στρατιῶται καὶ ἐνθουσιασθέντες διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην αὐτοῦ ἔλη-
σμόνησαν εὐθύς καὶ τὴν δίψαν καὶ τοὺς κόπους αὐτῶν καὶ κτυπήσαντες
τοὺς ἵππους ἐκραύγασαν «ἐμπρός! ὑπὸ τοιοῦτον ἀρχηγόν οὔτε δίψαν
οὔτε κόπους αἰσθανόμεθα, ἀλλ' οὔτε, ὅτι εἴμεθα θνητοὶ πιστεύομεν».

4. Ὁ Διογένης καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

«Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος μ' ἐνθύμισεν», εἶπεν ὁ γέρον, «τὸν κυνι-
κὸν φιλόσοφον Διογένην. Οὗτος συνεβούλευε τὴν ἀσκήσιν καὶ τοῦ σώμα-
τος καὶ τοῦ νοῦ, λέγων, ὅτι αὕτη εἶνε ἀναγκαία, ἵνα καταστήσῃ τὸν
ἄνθρωπον ἐνάρετον. Εἶνε ἐντροπή, ἔλεγεν, οἱ μὲν ἀθλήται καὶ οἱ τρα-
γουδισταὶ νὰ περιορίζωσι τὴν γαστέρα αὐτῶν καὶ ν' ἀπέχωσι τῶν ἡδο-
νῶν χάριν τῆς φωνῆς αὐτῶν καὶ τῆς σωματικῆς ὑγείας, ἡμεῖς δὲ νὰ
μὴ περιορίζωμεν τὰς ὀρέξεις ἡμῶν χάριν τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀρε-
τῆς. Πολλοὶ ποντικοὶ συναθροίζονται, ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅπου ὑπάρχουσι
πολλὰ τροφαί, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὰ σώματα, τὰ πλήρη τροφῶν, πολ-
λὰ ἀσθένειαι συσσωρεύονται. Εἶνε ἄτοπον, ἔλεγε προσέτι ὁ Διογένης,
ἐνῶ καθ' ἡμέραν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ δίδῃ ἡμῖν ὑγίαν, νὰ πράτ-
τωμεν πᾶν ὅ,τι εἰς τὴν ὑγίαν ἀντιβαίνει».

Ὅτε ἐν Κορίνθῳ τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἀλέξανδρος ἐξελέχθη ἀρχη-
γὸς τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Ἀσίας, πολλοὶ πολιτικοὶ
φιλόσοφοι προσῆλθον ἐνώπιον αὐτοῦ, ἵνα συγχαρῶσιν αὐτῷ. Μόνος ὁ
Διογένης δὲν ἐπαρουσιάσθη· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπίθυμῶν νὰ γνωρίσῃ
τὸν ἄνδρα προσωπικῶς, μετέβη πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ. Εὗρε δὲ αὐτὸν
ἐν Κρανίῳ, προαστείῳ τῆς Κορίνθου, ἐξηπλωμένον ἀντικρὺ τοῦ ἡλίου.
«Εἶμαι Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς», λέγει αὐτῷ. Ὁ δὲ φιλόσοφος ἀποκρί-
νεται: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Διογένης ὁ κυνικός. — Ἐπεθύμουν νὰ σοὶ κάμω
χάριν τινά», εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος· «δὲν ἔχεις τι νὰ μοῦ ζητήσης;».
— «Ναί», ἀποκρίνεται ὁ Διογένης· «σὲ παρακαλῶ νὰ ὑποχωρήσης ὀλί-
γον, διότι ἡ σκιά σου μοὶ ἐμποδίζει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· αὕτη εἶνε ἡ
μόνη χάρις, ἣν σοῦ ζητῶ».

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀντὶ νὰ ὀργισθῆ, ἐθαύμασε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ εἶπεν : « Ἄν δὲν ἦμην Ἀλέξανδρος, ἤθελον ἐπιθυμῆσαι νὰ εἶμαι Διογένης ».

Ὁ Γεροστάθης ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ μικροὺς συμπολίτας, ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶνε ἀναγκαιοτάτη, διηγήθη αὐτοῖς τὸ ἐξῆς διήγημα τοῦ Προδίκου :

5. Ὁ Ἡρακλῆς μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας.

Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς μετέβαινεν ἐκ τῆς παιδικῆς εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, ἐξεληθὼν τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐκάθησε συλλογιζόμενος ποῖαν ὁδὸν ν' ἀκολουθήσῃ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ἢ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας. Ἐκεῖ καθήμενος εἶδε μακρόθεν ἐρχομένας δύο γυναῖκας μεγαλοσώμους. Ἐκ τούτων δὲ ἡ μὲν ἦτο λευκὰ ἐνδεδυμένη, ἀπλουστάτη, καθαρὰ, σεμνὴ καὶ ὄλως ἀπροσποίητος, ἡ δὲ ἄλλη λαμπρὰ ἐνδεδυμένη, πολύσαρκος, μαλθακὴ, αὐθάδης καὶ ἀναιδιῶς κεκαλλωπισμένη.

Αἱ δύο γυναῖκες ἐπλησίαζον· ἡ μὲν λευκὰ ἐνδεδυμένη ἐξηκολούθει βαδίζουσα τὸ ἥσυχον καὶ σεμνὸν αὐτῆς βῆμα· ἀλλ' ἡ πολύσαρκος δραμουσα ἔφθασε πρώτη καὶ ἤρξατο λέγουσα τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν νέον : « Βλέπω, ὦ Ἡράκλειε, ὅτι σκέπτεσαι ποῖαν ὁδὸν νὰ ἐκλέξῃς ἐν τῷ βίῳ σου. Σὲ βεβαίῳ λοιπόν, ὅτι, ἂν ἐκλέξῃς ἐμὲ φίλην σου, θέλω σὲ ὀδηγήσῃ εἰς ὁδὸν εὐκολωτάτην καὶ ἡδονικωτάτην, ἣν θέλεις διέλθῃ ἄνευ κόπων καὶ φροντίδων. Θέλεις γεύεσθαι ἔδесμάτων καὶ ποτῶν ἡδονικωτάτων, θέλεις τέρπη πάσας τὰς αἰσθήσεις σου καὶ θέλεις κοιμᾶσθαι ὅσον πολὺ ἐπιθυμῆς. Πάντων δὲ τῶν ἀγαθῶν τούτων θέλεις ἀπολαύει, μῆτε τὸ σῶμα, μῆτε τὸν νοῦν καταπονῶν, διότι, ἂν δὲν ἔχῃς ἢ ἂν ἐν τῷ μέλλοντι στερηθῆς τῶν ἀναγκαίων χρημάτων, δὲν θέλεις ὑποφέρει κόπους πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν, ἐπειδὴ ἐγὼ συγχωρῶ εἰς τοὺς φίλους μου νὰ κερδαίνωσιν ὅσον εὐκολώτερον δύνανται καὶ νὰ ὤφελωνται ἐκ τῶν κόπων καὶ τῶν χρημάτων τῶν ἄλλων, κωφεύοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τὰς ἐπικρίσεις τοῦ κόσμου ».

— « Ποῖον τὸ ὄνομά σου ; », ἠρώτησεν ὁ Ἡρακλῆς.

— « Οἱ μὲν φίλοι μου », ἀπεκρίθη, « μὲ ὀνομάζουσιν *Ἐδδαιμονίαν*, οἱ δὲ ἐχθροί μου *Κακίαν* ».

Τότε δὲ πλησίασασα ἡ λευκὰ ἐνδεδυμένη εἶπεν :

« Ἐγὼ, ὦ Ἡράκλειε, δὲν θέλω νὰ σὲ ἐλκύσω δι' ὑποσχέσεων σωμα-

τικῶν ἡδονῶν, μηδὲ νὰ σοὶ συστήσω τὴν ὀκνηρίαν. Θέλω σοὶ εἶπερ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Κατὲν ἀγαθὸν δὲν δίδει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄνευ κόπου καὶ ἐπιμελείας. Ἄν θέλῃς νὰ σὲ ἐλεῆ ὁ Θεός, ἀπαιτεῖται νὰ σέβῃσαι καὶ λατρεύῃς αὐτόν· ἂν θέλῃς ν' ἀγαπᾶσαι, ἀπαιτεῖται νὰ εὐεργετῆς· ἂν θέλῃς νὰ λαμβάνῃς πολλοὺς καρποὺς ἐκ τοῦ κτήματός σου, ἀπαιτεῖται ἐπιμελῶς νὰ καλλιερῆς αὐτό· ἂν θέλῃς τὸ σῶμά σου ὑγιές, ἀπαιτεῖται νὰ γυμνάζῃς αὐτό· ἂν θέλῃς ἡ Ἐλλάς νὰ σὲ τιμᾷ, ἀπαιτεῖται διὰ τῶν κόπων σου ν' ἀναφανῆς ὠφέλιμος εἰς αὐτήν».

Ἡ δὲ Κακία διακόψασα τὸν λόγον τῆς σεμνῆς γυναικός, ἥτις Ἄρετὴ ὠνομάζετο, εἶπε: «Βλέπεις, ὦ Ἡράκλεις, πόσον κοπιώδης καὶ μακρὰ εἶνε ἡ ὁδός, δι' ἧς θέλει σὲ ὀδηγήσῃ ἡ γυνὴ αὕτη, ἐνῶ ἐγὼ δι' εὐκολωτάτης ὁδοῦ θέλω σὲ φέρῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν». — Ἄ ἄθλία!», ἀπεκρίθη τότε ἡ Ἄρετὴ. «Ποῖαν εὐχαρίστησιν δύνανται ποτε νὰ αἰσθανθῶσιν οἱ φίλοι σου, ἀφοῦ ποτὲ δὲν κοπιᾶζουσι πρὸς ἀπόλαυσιν εὐχαριστήσεώς τινος; Σὺ τρώγεις πρὶν πεινάσῃς, πίνεις πρὶν διψᾶσῃς, κοιμᾶσαι πρὶν νυστάξῃς, διότι ἀηδιᾶζεις τὴν ζωὴν, μὴ ἔχουσα τί καλὸν νὰ πράξῃς. Οἱ Θεοὶ σὲ ἀποστρέφονται· οἱ ἀγαθοὶ σὲ θεωροῦσιν ἄτιμον· οὐδεὶς σὲ ἐπαινεῖ· οὐδεὶς εἰς τὰς ἀνάγκας σου βοηθοῖ σοι· οὐδὲν δὲ ἀξίεπαινον ἔργον ἔπραξας ποτε. Ὅσοι ἐκ τῶν ψευδῶν θεληγῆτρων σου ἀπατώμενοι γίνονται δυστυχῶς φίλοι σου, τὴν μὲν νεότητά αὐτῶν διέρχονται ὀκνηροί, ἀσθενικοί, κακοήθεις, ἀνωφελεῖς καὶ ἐπιζήμιοι εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, καταφρονούμενοι ὑπὸ πάντων, ἐν δὲ τῇ γεροντικῇ αὐτῶν ἡλικίᾳ πάσχουσι καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐκ τῆς ἐκλελυμένης νεότητος αὐτῶν· αἰσχύνονται δὲ ἐνθυμούμενοι τὸ παρελθὸν αὐτῶν καὶ ἀντὶ σεβασμοῦ περιφρόνησιν καὶ ἀπέχθειαν ἐμπνέουσιν· ἐπὶ τέλους δὲ οὐδὲν ἀξίεπαινον ἔργον πράξαντες, διαρκούντος τοῦ βίου αὐτῶν, ἀποθνήσκουσι θάνατον ἄδοξον καὶ ἀδάκρυτον. Ἐγὼ δ' ὅμως, προσέθηκεν ἡ Ἄρετὴ, συγκατοικῶ μετὰ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Οὐδὲν καλὸν ἔργον γίνεται ἄνευ τῆς συνδρομῆς μου. Τιμῶμαι καὶ ἀγαπῶμαι ὑπὸ πάντων· καὶ ἂν ποτὲ τις φίλος μου δυστυχήσῃ, γενναίως ὑποφέρει τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ εὐρίσκων παρηγορίαν καὶ θάρρος ἐν τῇ φιλίᾳ μου. Οἱ φίλοι μου τρώγουσι καὶ πίνουσιν οὐχὶ χάριν ἡδονῆς, ἀλλ' ἵνα μὴ πεινώσῃ καὶ διψῶσι, κοπιᾶζοντες δὲ εὐρίσκουσι τὴν τροφήν καὶ τὸ ποτὸν καὶ τὸν ὕπνον αὐτῶν γλυκύτατα. Οἱ φίλοι μου ὄντες ὑγιεῖς, φι-

πῶς γίνονται οἱ αἰχμαλῶτοι (σκλάβοι) καὶ πῶς οἱ σύντροφοι αὐτῶν ὀφείλουσι νὰ ἐλευθερώωσιν αὐτούς.

Δὲν ἐβράδυναν δὲ νὰ οἰκειωθῶσιν οἱ παῖδες πρὸς τὰ σκλαβάνια, ἅτινα εἰς ἄκρον ἤρσαν αὐτοῖς, διότι καὶ ζωηρότατα ἦσαν καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκάστου διηρέθιζον.

«Παρατηρεῖτε;» εἶπεν ὁ γέρον· «τὰ σκλαβάνια εἶνε εἶδος μάχης, ἥτις γίνεται οὐχὶ δι' ὄπλων, ἀλλὰ διὰ τοῦ δρόμου, ὅστις γυμνάζει τὸ σῶμα εἰς τὴν εὐκίνησιαν. Ταῦτα ἐξασκοῦσι τὴν προσοχὴν εἰς τὰς διαφόρους κινήσεις τῶν φίλων καὶ τῶν ἐχθρῶν· διὰ τῆς αἰχμαλωσίας δὲ τιμωροῦσι τοὺς βραδυκινήτους. Πρὸ πάντων δὲ ἐπιβάλλουσι τὸ ἱερὸν χρέος τοῦ νὰ ὑπερασπίζωμεν τοὺς καταδιωκομένους ἀδελφούς καὶ διδάσκουσι τοὺς ἐλευθέρους, ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνίζωνται πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων ἀδελφῶν αὐτῶν».

3. Ὁ μονόφθαλμος Τρεμογιάννης.

Ὅτε μετὰ τὰ σκλαβάνια ἐπέστρεφον οἱ παῖδες εἰς τὴν κωμόπολιν, ὁ Γεροστάθης εἶχε διακρίνη μακρόθεν ἐπαίτην τινά, Τρεμογιάννην καλούμενον· ὅτε δὲ προχωροῦντες ἔφθασαν αὐτόν, εἶπε: «Τὰ παιδιά τῆς Σπάρτης ἐδεδύσσοντο τὴν οἰνοποσίαν βλέποντα τοὺς μεθυμένους Εἰλωτας· παρατηρήσατε καὶ ὑμεῖς τὸν Εἰλωτα τοῦτον καὶ θαυμάσατε τὰ κατορθώματα τῆς οἰνοποσίας καὶ τῆς μέθης».

Καὶ τῶνόντι ἐλεεινὴ ἦτο ἡ θέα τοῦ Τρεμογιάννη· δὲν ἦτο γέρον, ἀλλ' ἡ μέθη εἶχε καταστήσῃ αὐτὸν ἐσχατόγηρον, ἰσχνὸν καὶ ἀδύνατον· εἶχε δὲ κεκυρτωμένον τὸ σῶμα καὶ ἐρρυτιδωμένον τὸ πρόσωπον· περιεπάτει μετὰ μεγίστης δυσκολίας καὶ κρατῶν βακτηρίαν προσεπάθει δι' αὐτῆς νὰ βοηθῇ τοὺς κλονιζομένους πόδας αὐτοῦ. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, αἱ χεῖρες, οἱ δάκτυλοι· καὶ ὄλον ἐν γένει τὸ σῶμα ἔτρεμον ἀδιακόπως· ἡ ρίς αὐτοῦ ἦτο κατέρυθρος· πεφλογισμένος ἐπίσης καὶ ἀδιακόπως δακρῶν ἐφαίνετο ὁ ἕτερος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ διότι τὸν ἄλλον εἶχεν ἀπολέσῃ ἐκ τῆς μέθης πεσῶν ποτε ἐπὶ λίθων· κρατῶν δὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα ἐπαρουσίαζεν ἐπὶ τοῦ ἐλεεινοῦ αὐτοῦ προσώπου τὸν ἀποτρόπαιον γέλωτα τῆς ἡλιθιότητος.

Ὁ Τρεμογιάννης, ἅμα ἰδὼν τὸν Γεροστάθην, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χρήματα. «Τί τὰ θέλεις;», ἠρώτησεν αὐτόν ὁ σεβάσιμος γέρον· «Ἴνα πῆς πάλιν;». — «Τί νὰ κάμω;», ἀπεκρίθη ὁ Τρεμογιάννης· «μ' ἐκυρίευσεν ἀνάθεμά το! καὶ ὅσον πίνω, τόσον θέλω!».

«Ἀπελπισία!», εἶπεν ὁ Γεροστάθης καὶ προὔχωρησεν ἀκολου-

θούμενος ὑπὸ τῶν παίδων· «Ὅσον πίνει, τόσον θέλει! ἔχει δίκαιον. Οὗτος εἶνε ὁ νόμος τῶν κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων! Ἐὰν δὲν καταστραφῶσιν εἰς τὴν γένεσιν αὐτῶν, προχωροῦσι καθ' ἡμέραν, αὐξάνουσι μετὰ περισσοτέρας ὀρμῆς ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὅταν ἀφήσης ἐξ ὕψους σῶμα βαρύ, ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν γῆν, τόσον αὐξάνει ἡ ὀρμὴ τῆς ταχύτητος αὐτοῦ.

» Ὁ ἐπαίτης Τρεμογιάννης, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Γεροστάθης, ἦτο υἱὸς προσετώτος τοῦ Ζαγορίου. Ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐσχετίσθη μετὰ τινῶν νέων μεγαλειτέρων αὐτοῦ, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ὁποίων δὲν ἐφρόντισε νὰ πληροφορηθῆ πρὶν σχετισθῆ μετ' αὐτῶν· ἐλεύθερος δὲ πάσης ἐπιτηρήσεως ἐξηκολούθη· τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετ' αὐτῶν, οὓς ἐφιλοτιμιεῖτο καὶ προσεπάθει νὰ μιμῆται. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ καπνίζῃ καὶ νὰ πίνῃ οἶνον, ὡς ἐκεῖνοι, μὴ συλλογιζόμενος ὅτι τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ πατρικὰ αὐτοῦ χρήματα κατέτρωγε καὶ εἰς τὸν κατήφορον τῆς μέθης διὰ τῆς οἰνοποισίας εἰσῆρχετο.

» Κατ' ἀρχὰς τὸ μὲν κάπνισμα ἐσκοτίζε τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ, ὁ δὲ οἶνος δυσπρόσταε αὐτόν· ἀλλ' αἱ εἰδοποιήσεις αὐταὶ δὲν κατέπεισαν αὐτόν νὰ παραιτήσῃ ταῦτα· τούναντίον ἐπέμενε, ἵνα μὴ φανῆ κατώτερος τῶν μεγαλειτέρων συντρόφων αὐτοῦ.

» Βαθμηδὸν δὲ κατήντησε μέθυσος καὶ ὄλως ἀνίκανος δι' ὅποιανδήποτε ἐργασίαν. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατερόφησε διὰ τοῦ οἴνου καὶ μετέβαλεν εἰς καπνὸν ὄλην τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν. Τὸ δὲ ἀρχοντόπουλον τοῦ Ζαγορίου μετεβλήθη εἰς ἐπαίτην ρακενδύτον καὶ μέθυσον. Ὁ ἄλλοτε ὑγιῆς καὶ νουεχῆς Ἰωάννης κατήντησε Τρεμογιάννης μονόφθαλμος, ἄνευ ὑγείας καὶ ἄνευ νοῦ. Ἡ οἰνοποισία καὶ ἡ μέθη κατέστρεψαν τὴν ὑγίαν αὐτοῦ, ἐτύφλωσαν αὐτόν καὶ παρέλυσαν τὸν ἐγκέφαλον καὶ ὄλον τὸ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὥστε καὶ εἰς τὴν τρομερὰν ἀσθένειαν, τὴν ὀνομαζομένην *μανίαν τρέμουσαν*, ὑπέκυψε!».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους οὐδὲν ἄλλο εἶπεν ὁ Γεροστάθης, βέβαιος ὄν ὅτι ἡ θεὰ τοῦ Τρεμογιάννη καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ προεξένησαν εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς φρίκην κατὰ τῆς οἰνοποισίας. Ἀπεχώρισθη δὲ αὐτῶν ἀπαγγέλλας τοὺς ἐπομένους στίχους:

« Κόρη τῆς οἰνοποιίας

» Ἀδελφὴ δὲ τῆς μανίας

» Ἐν' ἡ μέθη ἡ τυφλή,

» Ἦτις εἰς τὴν ἀιμίαν

» Καὶ εἰς πᾶσαν δυστυχίαν

» Τοὺς πιστοὺς τῆς ὁδηγεῖ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΘΕΜΕΛΙΟΝ

«Τρεῖς εἰσὶν ἀρεταί, τὰς χρεῶν σ' ἀσκεῖν, τέκνον,
»θεοῦς τε τιμᾶν, τοῖς τε θρέψαντας γονεῖς,
»νόμους τε κοινούς Ἑλλάδος· καὶ ταῦτα θρῶν
»κἀλλιστον ἔξεις στέφανον εὐκλείας ἀεί».

(Εὐριπίδου)

Τὰ μελαγχολικά νέρθη τοῦ χειμῶνος εἶχον διασκεδασθῆ· οἱ κῆποι, αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἐνδύωνται· τὰς ἀνθηρὰς αὐτῶν στολάς, μελωδικῶς δὲ αἱ ἀηδόνες ἔψαλλον τὴν ἐπάνοδον τῆς τερπνῆς ἀνοξίσεως, ὅτε μετὰ δοξολογίας καὶ ἀγιασμοῦ καὶ παρατάξεως ἤνοιξε τὸ ἴδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Γεροστάθου ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ σχολεῖον.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων προσεκάλεσεν ἀφ' ἐσπέρας ὁ σεβαστὸς Γεροστάθης τοὺς μαθητὰς τοῦ σχολείου νὰ συνέλθωσι πάντες εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ τὴν πρωΐαν, πρὶν ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ, ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτοὺς ἐκεῖθεν εἰς τινὰ ἐξοχὴν.

Πάντες προσεπάθησαν νὰ ἐξυπνήσωσιν ἐγκαίρως, ἵνα μὴ στερηθῶσι καὶ τῆς ἐξοχῆς τὴν διασκεδάσιν καὶ τοῦ Γεροστάθου τὴν ζωηρὰν καὶ εὐχάριστον συναναστροφὴν· κατὰ τὴν προσδιωρισμένην δὲ ὥραν, εὐπειθεῖς εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ παρευρέθησαν ἅπαντες ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Μόνος ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἔλειπον· διότι ἀγαπῶντες πολὺ τὸν πρωϊνὸν ὕπνον, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπασθῶσιν ἐγκαίρως ἀπὸ τῶν δολίω ἀγκαλιῶν τοῦ φίλου αὐτῶν.

Εὐθυμὸς καὶ ζωηρὸς ὠδήγει τοὺς παιδὰς ὁ γέρων διὰ μέσου ἀνθοστολιστοῦ πεδιάδος εἰς λόφον τινὰ πλησίον τῆς κωμοπόλεως, ὅπου, ὡς ἔλεγεν, ἀναβαίνοντες ἔμελλον νὰ ἴδωσι θέαμα ὠραϊότατον. *Βῆμα ταχύ!* ἐφώνει καθ' ὁδόν, ὅπως ἴδωμεν ἐγκαίρως τὸ θέαμα. Ἀξίζηθαύμαστος δὲ ἦτο ἡ εὐκνησία τοῦ Γεροστάθου, διότι καὶ ρυάκια καὶ χανδάκια ὡς νέος ἐπήδα καὶ τὰς ἀνωφερίας ἐλαφροτάτῳ βήματι ἀνέβαινε.

1. Ἡ ἀνατολή.

Ὅτε ἔφθασαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὠραία καὶ ἐκτεταμένη πεδιάς ἀπροσδοκῆτως ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτῶν. Κατὰ τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος, ἐκεῖ, ἔνθα ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο ἐγγίζων τὴν γῆν, ἔδειξεν αὐτοῖς ὁ Γεροστάθης λίμνην τινά, πρὸς ἣν εἶπε νὰ προσηλώσωσι

τὰ βλέμματα καὶ τὴν προσοχὴν. Μετ' εὐλαθείας λοιπὸν καὶ σιωπῆς περιέρρου πάντες πρὸς τὴν λίμνην ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁ ὀρίζων ἐφαίνετο μᾶλλον μελαγχολικός· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ οὐρανὸς ἤρξατο βαθμηδὸν νὰ φωτίζεται, τὰ δὲ νέφη νὰ ἐπιχρυσῶνται· ἐκ τῶν ὑδάτων δὲ τῆς λίμνης ἡσυχῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀνεφάνη βαθμηδὸν ἐξερχόμενος κατάχρυσος ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, μεταβάλλων τὰ ὕδατα αὐτῆς εἰς στιλπνότατον ἄργυρον, φαιδρότητα δὲ καὶ λάμψιν ἐπιχέων ἐπὶ ὅλης τῆς φύσεως.

«Τί λαμπρόν! τί ὠραῖον θέαμα!», ὁμοφώνως ἐκραύγασαν οἱ παῖδες, διότι ποτὲ πρότερον δὲν εἶχον ἴδῃ τὸ ἐξαισίον τοῦτο τῆς φύσεως θέαμα. «Παρατηρήσατε καὶ θαυμάσατε, παιδιά μου», εἶπε τότε ὁ γέρων, «μετὰ πόσης μεγαλοπρεπειᾶς στέλλει ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην πρωΐαν τὸν λαμπρὸν τοῦτον ἀστέρα τῆς ἡμέρας, ὅπως φωτίσῃ διὰ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ φωτὸς καὶ ζωογονήσῃ διὰ τῶν θερμῶν αὐτοῦ ἀκτίνων καὶ ἡμᾶς καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά. Μαύρη καὶ σκοτεινὴ, μεμαραμμένη καὶ νεκρὰ ἤθελεν εἶνε ἡ φύσις ὅλη, ἂν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἡλίου δὲν ἐφώτιζε, δὲν ἐθερμαίνε, δὲν ἐζωογόνει αὐτήν.

«Τόσον δὲ μεγαλοπρεπές, τόσον εὐεργετικὸν εἶνε τὸ μέγα τοῦτο πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ὥστε πολλοὶ λαοὶ ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτῶν ἐξέλαβον αὐτὸ ἀντὶ τοῦ Πλάστου καί, ἀντὶ νὰ λατρεύσωσι τὸν ἀληθῆ Θεόν, τὸν πλάσαντα καὶ τὸν ἥλιον καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ Κόσμῳ, ἐλάτρευσαν ὡς Θεὸν αὐτὸν τὸν ἥλιον».

Εἶτα δὲ ὑπενθύμισεν ὁ Γεροστάθης τοὺς παῖδας Δῆμόν τινα, ὅστις πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχεν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κωμόπολιν ἐλευθερωθεὶς τῶν φυλακῶν τῶν Ἰωαννίνων· ἦτο δὲ ὁ ἄθλιος κατάχλωμος ὡς τὸ κηρίον, μεμαραμμένος ὡς τὸ φύλλον τοῦ φθινοπώρου, ἰσχνός, ἀδύνατος καὶ ἡμιθανής.

»Καὶ διατί;», ἠρώτησέ τις αὐτόν. — «Διότι», εἶπε, «κατάκλειστος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐντὸς ὑπογείου καὶ σκοτεινῆς φυλακῆς δέκα ὀλόκληρα ἔτη ἐστερήθη τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, δι' ὧν ὁ πανάγαθος Θεὸς ζωογονεῖ τὰ πλάσματα αὐτοῦ».

»Καθ' ἑκάστην λοιπὸν πρωΐαν», εἶπε μετὰ ταῦτα ὁ σεβάσιμος γέρων, πρὸς ἀνατολάς, ὡς Ἀνατολικοὶ Χριστιανοί, ἄς στρέφωμεν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἄς εὐχαριστῶμεν τῷ Ὑψίστῳ, τῷ ζωογονοῦντι διὰ τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ἀστέρος τὴν ὑπαρξιν, ἣν ἐπὶ τῆς γῆς ἔδωκεν ἡμῖν.

» Ἀλλ' ἐξ Ἀνατολῶν δὲν ἐξέρχεται μόνος ὁ εὐεργετικὸς ἥλιος,

ἐξ Ἀνατολῶν ἐξῆλθον καὶ διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην μετέβησαν τὰ γράμματα, ἡ ποίησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ καλλιτεχνία, ὁ πολιτισμός, ἡ ἐλευθερία καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Χριστιανισμός, αὐτὴ ἡ θεία καὶ ἀληθὴς θρησκεία τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος, τῆς ἀγάπης καὶ τῶν καλῶν ἔργων.

» Ἄς ἐμμένωμεν λοιπόν, παιδιά μου, πιστοὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν Ἐκκλησίαν. Ἄν δὲ ὡς Χριστιανοί, καὶ μάλιστα Χριστιανοὶ Ἀνατολικοί, πάσχωμεν καὶ καταδιωκώμεθα, ἄς ὑπομένωμεν μετὰ καρτερίας τὰ πάντα, καὶ ἐπὶ τέλους θέλωμεν σωθῆ, θέλωμεν θριαμβεύσῃ. «Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται», εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶπεν ἐπὶ τῆς γῆς εἰμὴ ἀληθείας, καὶ μάλιστα ἀληθείας μεγάλας!».

2. Τὰ ἄνθη.

Ἄφου ἐπὶ τοῦ λόφου ἐθαύμασαν τὴν ὥραιαν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν, ἤρχισαν νὰ καταβαίνοσι πρὸς τὴν πεδιάδα, ἣτις καταπράσινος καὶ καταστόλιστος ὑπὸ ἀνθέων ἔτι λαμπροτέρα ἐφαίνετο τότε, ὅτε αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου διέλυον τὴν λεπτὴν δρόσον τῆς νυκτός.

«Παρατηρήσατε», εἶπεν ὁ Γεροστάθης, «τὸ πράσινον τοῦτο χρῶμα τῆς πεδιάδος πόσον γλυκύτατον εἶνε καὶ πόσον τέρπει τὰ ὄμματα! Στρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ παρατηρήσατε πόσον εὐχαριστεῖ, πόσον ἐξημερώνει τὴν καρδίαν τὸ γαλανὸν καὶ ἡμερον χρῶμα αὐτοῦ! Ἦθελεν εἶνε βεβαίως ἀδύνατον, νὰ ἐπιθυμήσωμεν ἀντὶ τοῦ πρασίνου τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ γαλανοῦ χρώματος τοῦ οὐρανοῦ ἄλλα γλυκύτερα χρώματα. Τόσον δὲ ἀληθὲς εἶνε τοῦτο, ὥστε καὶ ὅσοι ὑποφέρουσιν ὀφθαλμίαν εἰς πράσινα ἢ γαλανὰ χρώματα καταφεύγουσι πρὸς παρηγορίαν τῶν πασχόντων αὐτῶν ὀφθαλμῶν. Θεωρήσατε καὶ αὐτὰ τὰ ποικίλα καὶ τερπνότατα ἄνθη! Δι' αὐτῶν ὁ Ὑψιστος ἠθέλησε νὰ διακόψῃ τὴν μονοτονίαν τῆς πεδιάδος καὶ ὠραιότεραν νὰ καταστήσῃ αὐτήν! Τρέξατε, παιδιά μου, καὶ εὐγνώμονα πρὸς τὸν πανάγαθον Θεόν, ὅστις ἔπλασε καὶ ὑμᾶς καὶ τοῦ ἀγροῦ τὰ ἄνθη, συναθροίσατε ἐξ αὐτῶν καὶ δοξολογήσατε τὸν Πατέρα!».

Εἶτα ὁ μὲν Γεροστάθης ἐκάθισεν ὑπὸ σκιὰν δένδρου, οἱ δὲ παῖδες ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα, συνάγοντες ἄνθη. Ἄφου δὲ ἕκαστος συνέλεξεν ὅσα ἤρεσαν αὐτῷ, ἤρχισαν νὰ φιλονικῶσι περὶ τοῦ τίνος ἦσαν τὰ ὠραιότερα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φιλονικία, ἀντὶ νὰ διαλυθῇ,

ἐγίνετο ζωηροτέρα, ἐπανήλθον πρὸς τὸν γέροντα, ἵνα ἐκεῖνος ἀποφασίσῃ τίς συνέλεξε τὰ ὠραιότερα. Μετὰ μειδιάματος δὲ ὁ Γεροστάθης εὐκόλως διέλυσε τὴν φιλονικίαν εἰπὼν ὅτι πάντα εἶνε ἐπίσης ὠραῖα καὶ ἀξιοθαύμαστα, διότι εἰς πάντα ἀνευρίσκομεν καὶ θαυμάζομεν τὴν σοφίαν, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Πλάστου. Μετὰ ταῦτα ἔδειξεν αὐτοῖς ὁ γέρον τὴν μηχανὴν τοῦ ὠρολογίου αὐτοῦ καὶ ἠρώτησεν αὐτούς, ἂν νομίζωσιν, ὅτι ἡ μηχανὴ αὕτη ἐγένετο ἀφ' ἑαυτῆς καὶ κατὰ τύχην.

«Οὐχὶ βεβαίως», ἀπεκρίθησαν ὁμοφώνως· «ὁ ὠρολογοποιὸς κατεσκεύασεν αὐτὴν καὶ οὐχὶ ἡ τύχη».

Ὁ δὲ Γεροστάθης ἠρώτησεν αὐτοὺς πάλιν ἂν ὁ ὠρολογοποιὸς μὴ ἔχων νοῦν καὶ δύναμιν ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ τὴν μηχανὴν τοῦ ὠρολογίου. «Οὐχὶ βεβαίως», ἀπεκρίθησαν καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τοῦ γέροντος, ὅστις ἐξηκολούθησε λέγων τὰ ἐξῆς: «Ἄλλ' ὁ μηχανισμὸς τοῦ ἀπλουστέρου ἄνθους εἶνε ἀσυγκρίτως τελειότερος καὶ πολλῶ ἀξιοθαυμαστότερος τῆς μηχανῆς τοῦ ὠρολογίου μου. Ἐὰν σκεφθῶμεν πῶς ἕκαστον ἄνθος γεννᾶται ἐκ τοῦ σπόρου αὐτοῦ, πῶς αὐξάνει καὶ τρέφεται διὰ τῶν ριζῶν καὶ λεπτοτάτων σωλήνων αὐτοῦ, πῶς χρωματίζεται, πῶς εὐωδιάζει, βεβαίως θέλομεν πεισθῆ ὅτι ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον δὲν ἠδύνατο νὰ γεννήσῃσι τοιοῦτον ὀργανικὸν ὄν καὶ ὅτι, διάνοια καὶ δύναμις ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι τοῦ νοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ὠρολογοποιοῦ ἐπλασαν τὰ ἄνθη ταῦτα.

«Ἄλλ' ὁ ὀργανισμὸς τῶν ζώων», προσέθηκεν ὁ γέρον, «πόσον ἀνώτερος, πόσον τελειότερος εἶνε! Πόσον δὲ καταπληκτικὴ καὶ θαυμαστὴ ἡ μεγάλη μηχανὴ τοῦ ὠρολογίου ἐκείνου, ὅπερ ὀνομάζομεν *Κόσμον!* Ὁ ἥλιος, οἱ πλανῆται, οἱ δορυφόροι αὐτῶν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ οὐράνια σώματα, κινούμενα κατὰ ὀρισμένας γραμμὰς καὶ χρονικὰ διαστήματα, ἀρμονικώτατα δὲ καὶ ἄνευ διακοπῆς περιστρεφόμενα ἐντὸς τοῦ στερεώματος, ἀποτελοῦσι τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐξαισίον τοῦ Κόσμου ὠρολόγιον.

»Βεβαίως οὔτε ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον οὔτε ὁ περιωρισμένος νοῦς καὶ αἱ μικραὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου ἠδύνατό ποτε νὰ παραγάγῃσι τοιοῦτους ἐκπληκτικούς ὀργανισμούς, τοιαύτην θείαν καὶ ὑπεράνθρωπον ἀρμονίαν.

»Νοῦς λοιπὸν ὑπεράνθρωπος, σοφία ὑπερτάτη καὶ δύναμις ἀκαταμέτρητος ἐδημιούργησαν ταῦτα πάντα, καὶ διὰ τοῦτο *Πάνσοφον* καὶ

Παντοδύναμον ἀποκαλοῦμεν τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός.

»Ὁ Δαβὶδ ψάλλων τὴν σοφίαν καὶ μεγαλουργίαν τοῦ Πλάστου ὀρθότατα ἔλεγε: *Πόσον μεγάλα καὶ θαυμαστά εἶνε τὰ ἔργα σου Κύριε! Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας*». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ὁμηρος, ὁ ἀρχαιότερος καὶ μεγαλειότερος ποιητὴς τῶν προγόνων ἡμῶν, σπουδᾶσας τὴν φύσιν ὡς οὐδεὶς ἄλλος, συνησθάνθη καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ αὐτοῦ ἐκήρυξε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ὑψίστου εἰπών: «*Θεὸς... γὰρ δύναται ἅπαντα*».

»Τὰ ἄνθη ὑπεθυμίζουσιν ἡμᾶς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς πανάγαθον παρουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως τὰ χρέη τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἄλλὰ καὶ ἅπαντα ἡ φύσις τὴν ὑπαρξίν καὶ παρουσίαν τοῦ Πλάστου παριστᾷ ὑμῖν. Τί ἄλλο εἶνε τῶνόντι ἡ φύσις αὕτη ἢ ναὸς ἀπέραντος καὶ μεγαλοπρεπῆς, τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ παριστάνων; Θόλος τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ εἶνε ὁ ἀπέραντος θόλος τοῦ οὐρανοῦ, λαμπάδες δὲ αὐτοῦ ἄσθεστοι: τὰ ἄσθεστα φῶτα τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀπείρων ἀστέρων! Εὐρισκόμενοι λοιπὸν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου, ἅς μὴ παύσωμεν σεβόμενοι καὶ δοξολογοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν Ὑψίστον!».

Πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἠγάπα καὶ ἐθαύμαζεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, ἀλλ' ἰδιαιτέραν κλίσιν εἶχε πρὸς τὰ ἄνθη. Ἡ πρὸς τὰ ἄθῳα δὲ καὶ ὠραῖα ἄνθη ἀγάπη τοῦ γέροντος ἀποχρᾶντως ἀπεδείκνυε τὴν ὠραιότητα καὶ ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ: διότι, ὅστις θαυμάζει τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ ἀγαπᾷ τὴν ὠραιότητα αὐτῆς, ἀναγκάτως ἀγαπᾷ καὶ σέβεται τὸν Θεόν, οὕτω δὲ ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον τὴν ψυχὴν διαμορφώνει καὶ εὐτυχῆ τὸν βίον αὐτοῦ καθιστᾷ.

3. Τὰ πτερά.

Ὑπὸ τὸ δένδρον, ὅπου ὁ Γεροστάθης ἐκάθητο, εὔρον οἱ παῖδες πτερά τινα ὠραῖα, ἅτινα ἐπαρουσίασαν αὐτῷ, ἵνα θαυμάσῃ τὸν ζωηρὸν καὶ ποικίλον αὐτῶν χρωματισμὸν.

«Ὁραϊότατα τῶνόντι εἶνε τὰ χρώματα ταῦτα», εἶπεν αὐτοῖς: «χαίρω δέ, διότι ἄρχεσθε ἤδη νὰ παρκτηρῆτε καὶ νὰ θαυμάζητε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῶν λαμπρῶν τούτων χρωμάτων καὶ τὰ πτηνὰ καταστολίζει ὁ Ὑψίστος καὶ τοὺς ὀρθαλμοὺς ἡμῶν τέρπει. Ἄλλὰ τὰ πτερά ἐκτὸς τοῦ ὠραίου αὐτῶν χρωματισμοῦ ἔχουσι καὶ ἄλλας ἰδιότητας πολλῶ ἀξιοθαυμαστοτέρας, αἵτινες σαφέστατα ἀποδεικνύουσι τὴν σοφίαν,

τὴν ἀγαθότητα τοῦ Πλάστου καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν ἔργων αὐτοῦ.

»Τὰ πτερὰ εἶνε τὸ ἔνδυμα, ὅπερ ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰ πτηνά, ἵνα διατηρῆ αὐτὰ θερμὰ ἐν καιρῷ χειμῶνος· παρατηρήσατε δὲ τὴν ὕλην τοῦ ἐνδύματος τούτου καὶ θέλετε εὖρη αὐτὴν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸν βάλυχα καὶ τὸ ἔριον καὶ ἐπομένως θερμὴν. Δὲν ἐρρόντισε λοιπὸν ὁ Πλάστης μόνον περὶ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπρότητος τοῦ ἐνδύματος, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀναγκαιᾶς αὐτοῦ θερμότητος. Διὰ τῶν πτερῶν προσέτι ἔμελλον τὰ πτηνὰ νὰ ἵπτανται. Ἐὰν λοιπὸν τρίχες μαλακαὶ ἢ ὀστρακοδέρματα σκληρὰ ἐκάλυπτον τὰ πτηνά, βεβαίως δὲν ἤθελον διασχίζῃ δι' αὐτῶν τὸν ἀέρα· ὅθεν καὶ μαλακὰ καὶ συγχρόνως στερεὰ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὰ πτερὰ αὐτῶν, ὅπως εὐκόλως ἵπτανται ἀπὸ κλώνου εἰς κλώνον καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς, κατοικίας καὶ καταλλήλου κλίματος.

»Ἐν πᾶσι, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζεται ἡ θεία Πρόνοια, ἡ ἀνωτάτη σκοπιμότης καὶ ἡ ἄκρα αὐτοῦ ἀγαθότης! Δικαίως λοιπὸν πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι πανταχοῦ παρῶν εἶνε ὁ πανάγαθος καὶ πάνσοφος Θεός! ».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐσιώπησεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, ἴσως ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν μικρὸν τῶν παιδῶν νοῦν νὰ λωνεύσῃ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ν' ἀναπτυχῇ τὰ πρὸς τὸν Πλάστην ὀφειλόμενα αἰσθήματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

4. Τὰ ἄκαρπα δένδρα.

Προχωροῦντες σιωπηλοὶ ἐπλησίασαν ὠραισιότατην πλάτανον, περὶ τὰς ρίζας τῆς ὁποίας ἡσύχως ἔρρεε βυάκιον διαυγέστατον. Τότε δὲ τις τῶν μαθητῶν εἶπε πρὸς τὸν Γεροστάθην: «Ἄν ἡ πλάτανος αὕτη ἦτο δένδρον καρποφόρον, ἠθέλομεν φάγη τῶρα ὀλίγους καρπούς· πρὸς τί ὁ Θεὸς ἐποίησε τὰ ἄκαρπα ταῦτα δένδρα; τὸ δὲ βυάκιον τοῦτο εἰς τί χρησιμεύει; ἔδω ἐν τῇ ἐρημίᾳ;».

— «Ὁ Θεός, παιδίον μου», ἀπεκρίθη ὁ γέρον, «ὁ Θεός, ὅστις εἰδημιούργησε καὶ τὴν πλάτανον καὶ τὸ βυάκιον καὶ σὲ καὶ τὸν κόσμον ὅλον, ἐγνώριζε καὶ γνωρίζει πολὺ περισσότερα καὶ σοῦ καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν σοφωτέρων ἀνθρώπων. Παρατήρησον ἐν τούτοις πόσαι φωναὶ πτηνῶν εἶνε πεπλεγμένα ὑπὸ τοὺς κλάδους τῆς πλατάνου ταύτης! Ἄκουσον πόσα πτηνὰ ἀναπαύομενα ἐπὶ τῶν κλώνων τοῦ ἀκάρπου τούτου δένδρου ψάλλουσιν ἁρμονικώτατα. ὕμνουντα τὴν ὠραιότητα τῆς ἀνοί-

ξεως! Ἐνθυμήθητι, ὅτι ὑπὸ τὰ φύλλα τῆς πλατάνου ταύτης προφυλάττονται τὰ μικρὰ πτηνὰ καὶ κατὰ τῆς βροχῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατὰ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τῶν ὀνύχων τῶν ἀρπακτικῶν ὄρνέων. Πόσοι δὲ βοσκοί, γεωργοὶ καὶ ταξιδιωταί, ὅταν ὁ ἥλιος τοῦ θέρους φλογίζῃ, ἔρχονται καὶ ἀναπαύονται ὑπὸ τὴν παχυσκίαν τοῦ δένδρου τούτου καὶ δροσιζόντες τὴν δίψαν αὐτῶν ἐν τῷ διαυγεί ἐκείνῳ ῥυακίῳ δοξολογοῦσι τὸν Θεόν! Πόσα δὲ ποίμνια καὶ πόσα πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ δὲν ποτίζει προσέτι τὸ δροσερὸν τοῦτο ῥυακίον τῆς ἐρήμου!

»Αἱ οἰκίαι, ἐν αἷς κατοικοῦμεν, τὰ θρονία, ἐφ' ὧν ἀναπαύομεθα, καὶ αἱ τράπεζαι, ἐφ' ὧν γευόμεθα καὶ γράφομεν καὶ ἀναγινώσκουμεν, εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ ξύλων καὶ σανίδων, κεκομμένων ἐκ δένδρων ἀκάρπων, ὅποιον εἶνε αὕτη ἡ πλατάνος. Πόσον δὲ ἠθέλομεν τρέμῃ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐὰν τὰ ξύλα τῶν ἀκάρπων δένδρων καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἀνθρακες δὲν ἐθέρμαινον τὴν ἐστίαν ἡμῶν!».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἠρώτησεν ὁ Γεροστάθης τὸν μαθητὴν ἐκεῖνον ἂν ἐπιμένῃ θεωρῶν ἀνωφελῆ καὶ περιττὰ τὰ ῥυακία καὶ τὰ ἄκαρπα δένδρα· τὸ δὲ παιδίον ἀπεκρίθη, ὅτι καλῶς ἠδὲ ἐνόησεν, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα.

5. Τὰ ἄγρια θηρία.

Ἄλλος δὲ ἐκ τῶν μικρῶν φίλων τοῦ Γεροστάθου εἶπε μετ' ὀλίγον πρὸς αὐτόν: «Ἐννοῶ καὶ ἐγὼ ὅτι τὰ ἄκαρπα δένδρα χρησιμεύουσιν, ἀλλ' εἰς τί δύνανται ποτε νὰ χρησιμεύωσι τὰ ἄγρια καὶ αἰμοβόρα θηρία; Δύσκολος ἦτο ἡ ἀπόκρισις. Ἄλλ' ὁ Γεροστάθης ὑπέδειξε διὰ λεπτοῦ μειδιάματος, ὅτι ἡ ἐρώτησις νῦν χαρίσθησεν αὐτόν. Καὶ πράγματι ἔχαιρεν ὁ γέρον, ὡσάκις οἱ μικροὶ αὐτοῦ φίλοι διὰ τῶν παρατηρήσεων ἢ ἐρωτήσεων αὐτῶν ἐδείκνυσον, ὅτι ἔθετον εἰς ἐνέργειαν τὸν νοῦν, τὴν κρίσιν, τὴν σκέψιν αὐτῶν καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ ψυχὴ αὐτῶν δὲν ἐκοιμᾶτο. «Δὲν εἶνε εὐκολος ἡ ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην», εἶπε τότε ὁ Γεροστάθης, «διότι δὲν εἶνε εὐκολον εἰς τὸν μικρὸν καὶ περικωρισμένον νοῦν τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς πάσας τὰς ἀνεξερευνήτους βουλάς τοῦ Ὑψίστου καὶ νὰ ἀνεύρῃ τοὺς σκοποὺς πάντων τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ. Πόσα βότανα, πόσαι ῥίζαι ἐθεωροῦντό ποτε ἄχρηστοι καὶ περιτταί, καὶ ὅμως διὰ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς πείρας ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀνεῦρεν ἤδη, ὅτι εἶνε διαφόρων ἀσθενειῶν φάρ-

μακα θαυμάσια! Πόσαι βρύσεις, αναβρύουσαι θερμά, πικρά ἢ ἀλμυρά ὕδατα, ἐθεωροῦντο ἄλλοτε καὶ περιτταὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς, ἐνῶ σήμερον δι' αὐτῶν θεραπεύονται πλείστα ἀσθένεια!

»Τίς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἐφαντάζετο, ὅτι διὰ τοῦ γνωστοῦ μαγνητοῦ ἤθελεν ὀδηγηθῆ ποτε ὁ Κολόμβος εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἤθελον σήμερον πλῆθι τοὺς ἀπεράντους ὠκεανούς, μὴ βλέποντες ἄλλο ἢ οὐρανὸν καὶ θάλασσαν, μόνον δὲ ὀδηγὸν ἔχοντες μικρὰν μαγνητικὴν βελόνην; Τίς γνωρίζει, ἐξηκολούθησεν ὁ γέρον, τί θέλει ἀνακάλυψι μετὰ ἐνιαυτοῦς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καὶ περὶ τῶν ἀγρίων θηρίων;

»Καὶ ὅμως τὰ ἄγρια θηρία μὲ ἐνθυμίζουσι τοὺς μεθύσους Εἰλωτας».

— «Ποῖοι ἦσαν οἱ μεθύσοι Εἰλωτες;», ἠρώτησαν εὐθύς τὸν γέροντα. Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη τὰ ἐξῆς:

— «Ἦσαν δούλοι τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐνίοτε ἐμέθυον αὐτοὺς καὶ μεθυσκομένους ἐπεδείκνυον αὐτοὺς εἰς τοὺς νέους τῆς Σπάρτης, ἵνα ἀποστραφῶσι τὴν μέθην· διότι οἱ ἄνθρωποι οὐ μόνον γίνονται διὰ τῶν καλῶν παραδειγμάτων καλλίτεροι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὴν δυσφορίαν καὶ τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς κακίας βλέποντες ἀποστρέφονται αὐτὴν καὶ βελτιοῦνται.

»Τάξας λοιπὸν ὁ Θεὸς τὰ ἄγρια θηρία ἐπὶ τῆς γῆς, ἴσως ἠθέλησε δι' αὐτῶν νὰ εἴπῃ ἡμῖν: «Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, οὐς καθ' ὁμοίωσίν μου ἔπλασα καὶ διὰ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀθανάτου ἐπροίκισα, ἐνθυμούμενοι τὰς τίγρεις, τὰς παρδάλεις καὶ τὰ λοιπὰ αἰμοβόρα θηρία ἀποστράφητε τοὺς σπαραγμούς, τὰ αἵματα, τὴν σκληρότητα· γίνεσθε δὲ ἡμεροὶ, γλυκεῖς καὶ πρᾶοι! Βλέποντες τοὺς λύκους καὶ τὰ ἀρπακτικὰ πτηνὰ ἀποστράφητε τὰς ἀρπαγὰς, τὰς κλοπὰς, τὰς ληστείας, γίνεσθε δὲ τίμιοι, ἐνάρετοι καὶ δίκαιοι! Μὴ ἔστε ἰσοβόλοι, ὡς οἱ ὄφεις! Μὴ ἔστε δόλιοι, ὡς αἱ ἀλώπεκες! Ἀποφεύγετε τὰς κακίας καὶ ἐκλέγετε τὰς ἀρετάς, μιμούμενοι τὰς μελίσσας· ἀκολουθοῦντες δὲ τὸ παράδειγμα νῶν μυρμηκῶν, ἀγαπήσατε τὴν ἐργασίαν νέοι, ἵνα μὴ πεινάσῃτε γέροντες!

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη ἀρκούντως ἠὲ χαρίστησε καὶ τοῦ ἐρωτήσαντος μαθητοῦ τὴν ἀπορίαν καὶ τῶν ἄλλων τὴν περιέργειαν περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἀγρίων ζῶων ἐπὶ τῆς γῆς.

6. Ὁ Λινναῖος καὶ ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ.

Τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη, ἅτινα εἶδομεν σήμερον, εἶπεν ὁ Γερσοστάθης, ὅτε ἐπιστρέφομεν ἐκ τοῦ περιπάτου, μὲ ὑπέμνησαν, παιδία μου, τὸν περιήρημον βοτανικὸν Λινναῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ.

Ὁ Λινναῖος, γεννηθεὶς ἐν Σουηδία, ἀφιέρωσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φυτῶν. Ὅσα δὲ μᾶλλον ἐσπούδαζεν αὐτά, τόσῳ μᾶλλον ἐθαύμαζεν, ἀνευρίσκων τὴν ἀπανταχοῦ παρουσίαν τῆς σοφίας καὶ παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Θεωρήσας δὲ ὅτι εἶνε σωτήριον εἰς τὴν διαγωγὴν παντός ἀνθρώπου νὰ ἐνθυμῆται πάντοτε τὴν ἀπανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Ὑψίστου, ἔγραψε μεγάλοις γράμμασιν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ τὰς ἐξῆς λέξεις: «*Εσο ἐνάρετος. Ὁ Θεὸς παρῶν*».

Τὰς φρονίμους ταύτας λέξεις ἄς ἐγγράψωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ χαρακτῆρων ἀνεξαλείπτων ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. Καὶ καθὼς τὸ ἡλιοτρόπιον τρέπεται πάντοτε πρὸς τὸν ἥλιον, ἐξ οὗ καὶ φῶς καὶ θερμότητα καὶ αὐξησιν λαμβάνει, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἄς ἔχωμεν πάντοτε προσηλωμένον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα, ὅστις τὰ πάντα ὑπὲρ ἡμῶν προνοεῖ, καὶ ἡ ζωὴ μας τότε θελεῖ διέλθῃ εὐτυχῆς.

«*Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου*· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή», εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Ναί, τέκνα μου, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη εἶνε τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπομένως τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας.

7. Ὁ Σωκράτης περὶ Θεοῦ.

Ὁ Λινναῖος ἦτο χριστιανός, ἐξηκολούθησεν ὁ Γέρων, ἀλλὰ καὶ αὐτός ὁ Σωκράτης, ὁ φιλόσοφος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἂν καὶ ἐξῆ πολλὰ ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυθείας καὶ εἰδωλολατρείας, ὅμως ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ παρατηρῶν τὴν ἀξιοθαύμαστον σκοπιμότητα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἀνεγνώριζε καὶ ὠμολόγει τὴν σοφίαν, τὴν παντοδυναμίαν, τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ. Διαλεγόμενός ποτε μετὰ τινος Ἀθηναίου Ἀριστοδήμου, ἐδίδασκεν αὐτόν, ὅτι ὁ Θεὸς βλέπει τὰ πάντα· εἶνε πανταχοῦ παρῶν καὶ περὶ πάντων φρονιζέει· οὕτω δὲ ἀπέδιδε τῷ Θεῷ προσόντα, ἅτινα καὶ πᾶς εὐσεβὴς Χριστιανὸς ἀποδίδει αὐτῷ. Ἐπομένως ὀρθότατα συνέβουλευσεν, ὅτι: «*Οὐ μόνον δόσεις μᾶς βλέπουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐρημίᾳ ἐὰν εὐρισκώμεθα, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰ*

ἄδικα, τὰ αἰσχροῦ καὶ τὰ ἀνόητα, διότι, καὶ ἂν ἄλλος τις δὲν βλέπῃ ἡμῶς, ὁμῶς βλέπει ἡμῶς ὁ Θεός, ὁ παντεπόπιης καὶ πανταχοῦ παρών ».

Τοιαῦτα φρονῶν καὶ τοιαῦτα διδάσκων ὁ Σωκράτης περὶ Θεοῦ, ἀνεφάνη ὁ ἠθικώτερος καὶ ἐναρετώτερος ἀνὴρ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Γεροστάθης ἔδωκεν εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους ν' ἀντιγράψωσι τὸ ἐξῆς δίστιχον :

«*Ἄν εἰς τὴν καρδίαν ἔχῃς κ' εἰς τὸν νοῦν σου τὸν Θεόν,
πληρῆς πάνποτε θὰ εἶσαι οὐρανίων ἀγαθῶν*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΚΑΛῶΝ ΚΑΙ ΑἪΤΙΑ ΚΑΚῶΝ

«*Μὴ δαπανᾶν παρὰ καιρὸν, μηδ' ἀνελεύθερος
ἴσθι, μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον*».

(Πυθαγόρου)

Ἐξερχόμενοι ἐσπέραν τινὰ ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Γεροστάθου οἱ μικροὶ αὐτοῦ φίλοι, ἀπήντησαν πρὸ τῆς θύρας ἄγνωστον νέον πενιχρὰ ἐνδεδυμένον, ὅστις κρύπτων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τὸ φέσιον αὐτοῦ, ἐν τρέμουσῃ φωνῇ ἠρώτησεν αὐτοὺς ἂν ἐκεῖ κατῴκει ὁ Γεροστάθης. Ὅτε δὲ καταφατικῶς ἀπεκρίθησαν, ἐκεῖνος μὲν κτυπήσας τὴν θύραν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γέροντος, οὗτοι δὲ ἀνεχώρησαν εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν λίαν περίεργοι περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου· διότι καὶ ἡ ὥρα τῆς ἐπισκέψεως καὶ ἡ τρέμουσα φωνὴ αὐτοῦ, καὶ ὁ περιφοβὸς καὶ μυστηριώδης αὐτοῦ τρόπος ἐκίνησαν τὴν περιέργειαν αὐτῶν· ἀνυπομῶνως δὲ περιέμενον νὰ ἔλθῃ ἡ ἐπιούσα, ἵνα μάθωσι ποῖος ἦτο ὁ ἄγνωστος. Ἄλλ' ἐνθυμούμενοι ὅσα πολλάκις εἶπεν αὐτοῖς ὁ Γεροστάθης κατὰ τῆς ἀνοήτου περιεργείας καὶ τῆς ἐνοχλητικῆς πολυπραγμοσύνης, δὲν ἐτόλμων νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτόν· ἐν ταῖς μετ' αὐτοῦ ὁμῶς ὁμιλίαις συχνάκις ἀνέφερον περὶ τοῦ ἀγνώστου, ἐλπίζοντες ὅτι ἴσως λάβῃ ἀφορμὴν νὰ εἴπῃ τι αὐτοῖς. Ἄλλ' ὁ Γεροστάθης, ὅσάκις οὗτοι περὶ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου ἀνέφερον, ἐμελαγχόλει, ἐσκυθρόπαζε καὶ ἐσιώπα.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας εἶδον ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς κωμοπόλεως, σφραγιώτατος Ἀλβανός, ἔχοντας ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν σιδηροδέσμιον τινα.

Κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Γεροστάθης διηγήθη αὐτοῖς τὰ ἑξῆς :

1. Ὁ βαθύπλουτος Ἀργύρης.

Ἐξῆ πρό τινων ἐτῶν ἐν Ἰωαννίνοις βαθύπλουτος γέρων Ἀργύρης ὀνομαζόμενος, ὅστις, ἀποδημήσας ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς τύχης, ἀπέκτησε μεγίστην χρηματικὴν περιουσίαν, ἣν ἔτι μᾶλλον ἠύξησεν ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Ἡ φιλαργυρία ἐχαρακτήριζε τὸν Ἀργύρην ἐξ αὐτῆς τῆς νεότητος αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν χρημάτων συνηύξησε καὶ ἡ φιλαργυρία αὐτοῦ. Νέος ὢν οὐδέποτε εἶχεν ἀναγνώσῃ τὴν συμβουλήν τοῦ Ἰσοκράτους : «*Μηδὲν ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ μετρίως ἀγάπα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν*» ὥστε οὐχὶ μετρίως, ἀλλ' ὑπερβολικώτατα ἠγάπα ὁ Ἀργύρης τὴν περιουσίαν αὐτοῦ.

Ὁ Ἀργύρης εἶχεν ἐν Ἰωαννίνοις πολλὰς καὶ ὡραίας οἰκίας, ἀλλ' ἵνα μὴ στερεῖται τῶν ἐνοικίων, ἐν οὐδεμιᾷ ἐξ αὐτῶν κατοίκει· ἔζη δὲ μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ ἐν παλαιῷ καὶ σεσαθρωμένῳ οἰκίσκῳ πληρῶνων ἐνοίκιον εὐτελέστατον. Μέγα δὲ καὶ δυνατὸν κιβώτιον, ἐν ᾧ ἐφύλαττε τὰ χρήματα καὶ τὰς ὁμολογίας τῶν χρεοφειλετῶν αὐτοῦ, ἐχρησίμευε συγχρόνως καὶ ὡς κλίνη αὐτοῦ. Ἀνηπτε δὲ μικρὸν λύχνον, μόνον ὅταν ἤθελε νὰ θεωρήσῃ ἂν τὰ ἐν τῷ κιβωτίῳ αὐτοῦ ἦσαν ἐν τάξει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν εὐθὺς ἔσβυνε τὸν λύχνον καὶ ἐκοιμᾶτο.

Πολλάκις, ἵνα λαμβάνῃ τόκους ὑψηλοῦς, ἐδάνειζε χρήματα εἰς ἀνθρώπους ἀπηλπισμένους, παρ' ὧν οὔτε τόκον οὔτε κεφάλαια ἐλάμβανε πλέον. Ἄλλοτε δέ, ἐπειδὴ ἐζήτει ἐνοίκια ὑπέρογκα, ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ἀποθήκαι αὐτοῦ ἔμειναν ἄνευ ἐνοικιαστοῦ. Διὰ τοιούτων ζημιῶν τιμωρεῖ τοὺς φιλαργύρους ἢ ἀνόητος φιλαργυρία αὐτῶν καὶ ἡ ἀκόρεστος πλεονεξία.

Ποτὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ βαθυπλοῦτου γέροντος δὲν ὑπῆρχεν ἔδεσμα ἀρκετόν, ὥστε νὰ χορτασθῶσιν οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ· «*ἡ πολυφαγία*», ἔλεγεν ὁ Ἀργύρης «*φθειρεῖ τὴν ὑγίαν*». Πρωτίμα ἐν τούτοις ν' ἀγοράζῃ τὰ εὐθηνότερα τῶν τροφίμων, ὅσον ἐπιβλαβῆ καὶ ἂν ἦσαν τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν ὑγίαν.

Οἱ φιλαργυροὶ, εἶπεν ὁ Γεροστάθης, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦτου αὐτῶν πάσχουσιν ὅτι ἔπασχεν ὁ δυστυχῆς Τάνταλος, ὅστις κατὰ τὴν

μυθολογίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο καταδεδικασμένος ἐν τῷ Ἄδῃ νὰ διψᾷ πάντοτε, μὴ δυνάμενος νὰ πῆν τὸ ὕδωρ, ὅπερ μόλις φθάνον εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ, εὐθὺς ἀπεσύρετο.

Ἄν πτωχὸς τις μὴ γνωρίζων τὸν Ἀργύρην ἐζήτηι ποτὲ παρ' αὐτοῦ ἐλεημοσύνην, «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἐλέησῃ» ἀπεκρίνετο, ἡ δὲ εὐχὴ αὐτοῦ αὕτη ἦτο ἡ μόνη ἐλεημοσύνη. Ὅσον ἀναίσθητον καὶ σκληρὸν εἶνε τὸ χρυσίον, ὅπερ οἱ φιλάργυροι θησαυρίζουσι, τόσον σκληρὰ καὶ ἀναίσθητος ἀποκαθίσταται δυστυχῶς ἡ καρδιά αὐτῶν.

Ἐὰν δὲ ποτὲ ἐζήτου παρ' αὐτοῦ συνδρομὴν πρὸς ἔκδοσιν ὠφελίμου βιβλίου ἢ πρὸς διατήρησιν σχολείου, ἀρνούμενος ἔλεγε: «Καθὼς τὸ πολὺ φῶς βλάπτει τὴν ὄρασιν, οὕτω καὶ τὰ πολλὰ γράμματα φθείρουσι τοὺς νέους καὶ φαντασμένους καὶ ἀθρήσκους ἀποκαθιστῶσιν αὐτούς». Ἐὰν δὲ ἐζητεῖτο νὰ συνδράμῃ πτωχὴν τινὰ οἰκογένειαν ἢ ὄρφανὴν κόρην, ἔχουσαν ἀνάγκην προικῆς, «ὅταν ἡ αὐλὴ σου διψᾷ», ἀπεκρίνετο, «μὴ χύσης ἔξω τὸ νερόν».

Καὶ ἐν τούτοις ὁ σκληροκαρδῖος γέρον ἐλέγετο Χριστιανός, διότι ἐπίστευεν εἰς τὸν Χριστόν! ἐνόμιζε μάλιστα ὅτι εἶνε καὶ καλὸς Χριστιανός, διότι καὶ ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τῆς Ἐκκλησίας τακτικώτατα παρευρίσκετο καὶ προσευχὰς πολλὰς ἐποίει, καὶ τὰς νηστείας πάσας ἀκριβέστατα ἐφύλαττεν.

Εἰς μάτην ὁ σεβάσμιος ἀρχιερεὺς τῶν Ἰωαννίνων συχνάκις ὑπενθύμιζε τὸν φιλάργυρον Ἀργύρην, ὅτι δὲν εἶνε Χριστιανοὶ ὅσοι δὲν ἐργάζονται τὰ καλὰ ἔργα, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς ζητεῖ παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ εἰς μάτην ἀνέφερε πρὸς αὐτὸν τοὺς ἰδίους λόγους τοῦ Ἰησοῦ: «Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων με, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς». Εἰς μάτην ὑπενθύμιζεν ὁ ἀρχιερεὺς πρὸς τὸν Ἀργύρην τὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος: «αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς», προσθέτων ὅτι ἔργα Χριστιανικά, καὶ οὐχὶ ξηρὰς νηστείας καὶ μακρὰς προσευχὰς ἀπατεῖ ὁ Ἰησοῦς, καὶ διὰ τοῦτο μακαρίους ὠνόμασε τοὺς «ἐλεήμονας, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Εἰς μάτην ἐπὶ τέλους ὑπενθύμιζε τὸν φιλάργυρον τοῦτον, ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ πλεονεξία μεταβάλλουσι τὸν Χριστιανὸν εἰς εἰδωλολάτῃν. Οὐδεμίαν δυστυχῶς ἐντύπωσιν προυξένουν οἱ θεῖοι οὗτοι λόγοι εἰς τὴν ἀπολελιθωμένην ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀποκεχρυσωμένην καρδίαν τοῦ βαθυπλοῦτος γέροντος.

Εἰς μάτην οἱ φιλοπάτριδες Ἰωαννῖται συνεβούλευον τὸν ἄφρονα τοῦτον πλούσιον, προσπαθοῦντες νὰ διεγείρῳσι τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ πρὸς ἔργα καλὰ. Μόνον ἐν καλλιεργουμέναις καρδίαις δύνανται νὰ καρποφορήσωσιν αἱ καλαὶ συμβουλαί, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν ἐκείναις, αἵτινες παραμεληθεῖσαι ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν ἀπεχερσώθησαν. Εὐκολώτερον ὠφελοῦνται οἱ φρόνιμοι ἐκ τῶν ἀφρόνων ἢ οἱ ἄφρονες ἐκ τῶν συμβουλῶν τῶν φρονίμων· ἄφρονες δὲ δυστυχῶς εἶνε οἱ κυριευόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσχροῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας.

Ἐξ ὧτων διηγήθη, ἀγαπητὰ μου παιδιὰ, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, εὐκόλως συμπεραίνετε, ὅτι ὁ βαθύπλουτος Ἀργύρης οὐδένα φίλον εἶχεν ἐν Ἰωαννίνοις, ὧν οἱ κάτοικοι διεκρίθησαν πάντοτε διὰ τὸν ἀληθῆ Χριστιανισμόν, τὴν φιλοτιμίαν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς δὲν ἠδύναντο ν' ἀγαπήσωσι σύζυγον καὶ πατέρα, θυσιάζοντα πᾶν φίλτρον, πᾶν συγγενικὸν αἶσθημα ἕνεκα τῆς χρυσολατρίας αὐτοῦ.

Ἀσθενήσας ἐπὶ τέλους ὁ Ἀργύρης καὶ μὴ προσκαλέσας ἐγκαίρως ἕνεκα τῆς φιλαργυρίας αὐτοῦ ἱατρόν, ἀπέθανε κρατῶν σφιγκτικῶς ἐν ταῖς χερσὶ τὰς κλείδας τοῦ κιβωτίου, ἐφ' οὗ ἔκειτο. Ἄλλ' οὔτε ἐν δάκρυσιν, οὔτε ἕνα στεναγμόν, οὔτε ἕνα μακαρισμόν καθ' ὅλην τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀπέσπασεν ὁ θάνατος αὐτοῦ. Οὐδεὶς συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Οὐδένα τελευταῖον ἀσπασμόν ἔλαβεν. Ἴδου τὰ πλοῦτη, ἰδοὺ ἡ εὐδαιμονία τῶν πλουσίων φιλαργύρων.

Ἵπῆρξαν πολλοὶ φιλάργυροι, οἵτινες ἐφρόντισαν διὰ τῶν διαθηκῶν αὐτῶν ν' ἀποπλύνωσι τὴν μνήμην τοῦ αἰσχούς, ὅπερ ἐκάλυψεν αὐτοὺς ζῶντας. Ἄλλ' ὁ Ἀργύρης οὐδὲ μετὰ θάνατον διέταξε φιλάνθρωπόν τι ἔργον, οὐδὲ διαθήκην κατέλιπε.

Ταῦτα διηγηθεὶς ὁ Γεροστάθης περὶ τοῦ φιλαργύρου καὶ πλεονέκτου Ἀργύρη ὑπεσχέθη εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους, ὅτι τὴν ἐπιούσαν ἤθελε διηγηθῆ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Τὴν δὲ ἐπομένην ἑσπέραν εἶπεν αὐτοῖς τὰ ἑξῆς.

2. Ὁ πολυτελής Λάμπρος.

Ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γέροντος Ἀργύρη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λάμπρος ἦνοιξε τὸ πατρικὸν κιβώτιον καὶ εἶδε τοὺς ἐν αὐτῷ σάκκους γέμοντας χρυσῶν νομισμάτων, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔμεινεν ἔκθαμβος καὶ ἑστατικός, εἶτα δὲ εὐθύς παλμοὶ σφοδρότατοι χαρᾶς ἐκυρίευσαν τὴν

καρδίαν αὐτοῦ· τὸ αἷμα ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ γλῶσσα ἐτραύλισεν, ἡ δὲ δυστυχὴς μήτηρ αὐτοῦ ἐφοβήθη μήπως ὁ υἱὸς αὐτῆς μείνῃ ἀπόπληκτος ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς αὐτοῦ χαρᾶς. Σμυελῶν ἐπὶ τέλους ὁ Λάμπρος ἐφώνησεν: «Ὅποια ἀπροσδόκητος εὐτυχία! Εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι οἱ υἱοὶ τῶν πλουσίων! Πόσον εὐδαίμονα ἐπὶ γῆς θέλει μὲ καταστήσῃ τόσος πλοῦτος!».

Ἄλλ' ὁ γέρον Ἀργύρης ἐκτὸς τοῦ πλοῦτου οὐδεμίαν ἄλλην κληρονομίαν κατέλιπεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν νοῦν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐφρόντισέ ποτε νὰ φωτίσῃ, οὔτε τὴν καρδίαν νὰ καλλιεργήσῃ, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἀρκεῖ νὰ εἶνέ τις πλούσιος, ἵνα εἶνε καὶ εὐτυχής. Ἀλλὰ καθὼς λέων ἀπὸ πολλοῦ ἐστερημένος τροφῆς ὀρμαῖ πειναλέος ἐπὶ τοῦ πρώτου θύματος, ὅπερ ἀπαντήσῃ, κατασπαράττει· αὐτὸ καὶ εὐθύς κατατρώγει, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ πειναλέα τέκνα βαθυπλούτων φιλαργύρων ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς πατρικῆς αὐτῶν περιουσίας καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατασπαταλῶσιν αὐτήν.

Ἡ πρώτη χρῆσις τῶν πατρικῶν θησαυρῶν, ἣν ὁ Λάμπρος ἐποίησατο, ἦτο νὰ προμηθευθῇ ἐνδύματα πένθιμα δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ μέλανος χρώματος τὰ ἐνδύματα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο σημεῖον πένθιμον εἶχον, διότι ἦσαν τὰ πολυτελέστερα πάντων, ὅσα ποτὲ ἐκάλυψαν κληρονομικὴν χαρὰν πρὸς ἑμπαιγμὸν τοῦ ἀληθοῦς πένθους.

Μὴν δὲ ὀλόκληρος δὲν παρῆλθεν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀργύρη, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγκαταλιπὼν τὴν εὐτελῆ κατοικίαν αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς τὴν λαμπροτέραν τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκμισθουμένων· πολυτελέστατα δὲ ἦσαν τὰ ἐπιπλα καὶ πολυτιμώτατοι οἱ στολισμοί, δι' ὧν ὁ Λάμπρος διεκόσμησε τὴν νέαν αὐτοῦ οἰκίαν. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Λάμπρου πολὺ ταχέως συνήθισαν τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, τὴν λαμπρὰν οἰκίαν καὶ τὰ πολυτελέστατα ἐπιπλα· ὥστε οὐδεμίαν πλέον εὐχάριστον ἐντύπωσιν προυξένου ταῦτα εἰς αὐτόν, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἐνόμιζεν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἤθελεν εὐρῆ ὄλην τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ. Ἡ ἐξ αὐτῶν εὐδαίμονία αὐτοῦ ἤρξατο ταχέως νὰ ἐξασθενῇ καὶ νὰ μαραινηταί. Ὅθεν εἰς ἄλλην πηγὴν εὐτυχίας ἔπρεπε νὰ καταφύγῃ ὁ πλούσιος κληρονόμος· τοιαύτην δ' ἐθεώρησε τὰ πολυδάπανα καὶ πολυποικίλα γεύματα καὶ δεῖπνα, δι' ἃ καὶ μαγεῖρους καὶ ἐδέσματα μακρόθεν προσεκάλει. Δὲν ἐγνώριζεν ὁ δυστυχής, ὅτι καὶ ἡ ἐκ τῆς τροφῆς εὐτυχία αὐτοῦ ἔμελλε νὰ εἶνε διαβατικὴ καὶ ἐπὶ τέλους ἐπι-

βλαβής, ὡς πᾶσαι αἱ σωματικαὶ ἡδοναί, ὧν οἱ φιλήδονοι κατὰ κόρον ἀπολαύουσι. Δὲν ἐγνώριζε προτέτι ὁ Λάμπρος, ὅτι οἱ συχναζόντες εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰ δεῖπνα αὐτοῦ δὲν ἦσαν φίλοι αὐτοῦ, ἀλλὰ φίλοι τῶν ἐδισμάτων αὐτοῦ, καὶ ὅτι μόνον ἀνόητοί τινες καὶ κοῦφοι ἐθαύμαζον τὰς ματαίας ἐπιδείξεις τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνόητων τούτων θαυμαστῶν τοῦ Λάμπρου, ἔχων τις θυγατέρα μονογενῆ, ἐνόμισεν ὅτι ἤθελεν ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν εὐτυχῆ, ἂν ἐπετύγχανε νὰ συνδέσῃ τὸ μέλλον αὐτῆς μετὰ γαμβροῦ τόσοσιν πλουσίου· διὰ τῶν προσπαθειῶν δὲ καὶ κολακειῶν αὐτοῦ κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ταύτης.

Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ ἥρωσ τῆς Σαλαμῖνος, προυτίθετο νὰ νυμφεύσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, δύο γαμβροὶ ἐπαρουσιάσθησαν εἰς αὐτόν, ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος· ἐκ τούτων ὁ μὲν ἦτο πλούσιος, ἀλλ' ἀνόητος, ὁ δὲ πτωχός, ἀλλ' ἰκανώτατος καὶ φρόνιμος. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς προτιμήσῃ τὸν πτωχόν, εἰπὼν ὅτι «προτιμότερος εἶνε ἀνὴρ καλὸς κἀγαθός, ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἢ πλούσιος ἔχων ἀνάγκην νοῦ». Ὁρθοτάτη δὲ ἦτο ἡ παρατήρησις τοῦ Θεμιστοκλέους· διότι ὁ μὲν πτωχός ἀλλὰ νουεχῆς εὐκόλως ἀποκτᾷ χρήματα, ἐνῶ ὁ ἄφρων πλούσιος καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ εὐκόλως ἀποβάλλει καὶ νοῦν δυσκολώτατα δύναται ν' ἀποκτήσῃ. Ἀλλὰ δυστυχῶς, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, σπανιώτατος εἶνε οἱ πατέρες οἱ ἔχοντες τὴν φρόνησιν τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις καὶ στέφανον ἐλαίας ὡς βραβεῖον τῆς μεγάλης αὐτοῦ φρονήσεως ἔλαβε παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἄπειρα χρήματα ἐξώδευσεν ὁ Λάμπρος, ἵνα καταστήσῃ τοὺς γάμους αὐτοῦ λαμπροὺς καὶ ἐπιδεικτικούς. Ἄπειρον δὲ πλῆθος προσεκάλεσεν εἰς αὐτούς, ἵνα θαυμάσωσι τὴν ματαιότητα καὶ ἀφροσύνην αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτοῦ γάμων ἔρχεται εἰς τὴν λαμπρῶς ἐστολισμένην οἰκίαν αὐτοῦ χήρα δυστυχῆς καὶ πάμπτωχος, ἔχουσα ἀσθενῆ τέκνα, ἧτις ἐπισωρεύουσα εὐχὰς καὶ εὐλογίας παρακαλεῖ μετὰ δακρύων τὸν Λάμπρον νὰ χορηγήσῃ αὐτῇ μικρὰν χρηματικὴν βοήθειαν πρὸς ἀγορὰν ἄρτου καὶ φαρμάκων διὰ τὰ πεινῶντα καὶ ἀσθενοῦντα τέκνα αὐτῆς. Ὁ Λάμπρος, ἀντὶ νὰ κινηθῆ εἰς συμπάθειαν, σκληρῶς ἀποδιώκει τῆς οἰκίας αὐτοῦ τὴν χήραν, βοῶν ὅτι δὲν περισσεύουσιν αὐτῷ χρήματα δι' ἐλεημοσύνας, διότι εἶχεν ἄρκετὰ ἴδια ἔξοδα. Καὶ ἐν τούτοις ἡ χήρα ἐκείνη ἦτο

ἀδελφὴ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἰδία αὐτοῦ θεία, πτωχὴ μὲν, ἀλλὰ καλλίστη καὶ ἐνάρετος Χριστιανή.

Ὁ φιλάργυρος Ἀργύρης δὲν ἐλάτρευεν εἰμὴ τὸ ἀργύριον· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Λάμπρος δὲν ἐλάτρευεν εἰμὴ ἑαυτὸν, ὦν ὅλως ἀναίσθητος εἰς τὰς γλυκυτάτας καὶ ἀληθεῖς ἡδονὰς τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθοεργίας.

Παράδοξον φαινόμενον ἡ ἔνωσις αὕτη τῆς πολυτελείας μετὰ τῆς φιλαργυρίας! Καὶ ὁμοῦ εἶνε κατὰ δυστυχίαν φαινόμενον πολὺ συνήθες! Ὅσακις περὶ συγγενοῦς, περὶ φίλου, περὶ πτωχοῦ ἢ περὶ πατρίδος πρόκειται, οἱ φίλοι τῆς πολυτελείας καὶ τῆς μωρᾶς ἐπιδειξέως ἀναφαίνονται φιλάργυροι ἀποτρόπαιοι.

Κάτων ὁ πρεσβύτερος ὁ ἐναρετώτερος καὶ ἐγκρατέστερος τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, πολὺ ὀρθῶς ἔλεγε πρὸς τινὰ φιλήδονον πλούσιον ἐπιθυμοῦντα νὰ συζητήσῃ φιλικῶς μετ' αὐτοῦ: «*ἄνθρωπος, σοὶς ἔχει τὸν οὐρανίσκον εὐαισθητότερον τῆς καρδίας, δὲν εἶνε ἐπιδεικτικὸς φιλίας καὶ ἀγάπης*».

Τοὺς τοιοῦτους πλουσίους, τοὺς ὄντας φιλαργύρους καὶ ἐγωιστὰς, κατακρίνει καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ θείῳ αὐτοῦ Εὐαγγελίῳ λέγων: «*πολὺ εὐκολώτερον εἶνε νὰ περάσῃ κάμιλος (σχοινίον χονδρὸν) διὰ τῆς τρύπας μικρᾶς βελόνης, παρὰ πλούσιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*».

Ἐνῷ δὲ πράγματι τοιοῦτος ἦτο ὁ Λάμπρος, δὲν ἤσχυνετο νὰ ἐπιδεικνύῃ καθ' ἐκάστην πλοῦτη καὶ μεγαλοδωρίας διαδίδων ψευδῶς, ὅτι διανοεῖται ποτὲ μὲν τὴν ἀνέγερσιν σχολείου ἢ νοσοκομείου, ποτὲ δὲ τὴν ἐκδόσιν βιβλίων ἢ ἄλλα τοιαῦτα, ἅτινα δυστυχῶς ἦσαν πολὺ μακρὰν καὶ τοῦ ἀπαιδεύτου νοῦ καὶ τῆς ἐγωιστικῆς αὐτοῦ καρδίας.

Ὁ Λάμπρος δὲν ἔμαθε κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ἄλλο ἢ ν' ἀποστηθίζῃ προσευχὰς τινὰς τοῦ Ὁρολογίου, ἅς καλῶς δὲν ἐνόει, καὶ ὀλίγους ξηροὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς· ἀλλὰ δι' αὐτῶν οὔτε ὁ νοῦς οὔτε ἡ καρδία μορφοῦται οὔτε καλὴ χρῆσις τοῦ πλοῦτου δύναται νὰ κατορθωθῇ. Ὅθεν ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν πολυτέλειαν ἔτρεχεν εἰς τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ, νομίζων ὅτι τρέχει τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιγείου εὐτυχίας.

Καθὼς ὁ μέθυσος, ὅσῳ περισσότερον πίνει, τόσῳ περισσότερον θέλει, οὕτω καὶ ὁ πλούσιος συνηθίσας εἰς τὴν πολυτέλειαν, δὲν δύναται νὰ

όπισθοδρομήσει· ή λύσσα τής πολυτελείας καθ' ήμέραν αυξάνει· τὰ χθές λαμπρά και πολυτελή εύρίσκει σήμερα ευτελή και συνήθη· όθεν δι' άλλων πολυτελεστέρων αναγκάζεται ν' αντικαταστήσει αυτά, και έπομένως ή ανάγκη του χρυσίου καθ' ήμέραν γίνεται αυτώ έπαισθητοτέρα· όθεν δια παντός τιμίου ή αίμιου μέσου σπουδάξει νά χρηματολογή. Ίδου δέ ή πολυτέλεια μήτηρ τής διαφθοράς και τής κακοηθείας! Αυτό τουτο συνέβη και εις τον Λάμπρον. Η πολυτέλεια αυτού ηύξανε καθ' ήμέραν και μάλιστα ότε μετά τους γάμους αυτού εις την ιδίαν πολυτέλειαν προσετέθη και ή τής συζύγου αυτού.

Η σύζυγος του Λάμπρου ούσα νέα άνευ ανατροφής, συνεμαρφώθη εύθως προς τας ιδέας αυτού, νομίζουσα ότι όσφ περισσότερα έξώδευε προς επίδειξιν, όσφ περισσότερον έστολιζετο, τόσφ ώρασιότερα έφαινετο και τόσφ περισσότερον έτιμάτο και αυτή και ό σύζυγος αυτής. 'Αλλ' οι έξωτερικοί στολισμοί ουτε αυξάνουσι τό φυσικόν κάλλος ουτε έλαττώνουσι την φυσικήν άσχημίαν· τουναντίον δια τής άπιθέσεως μεγαλύνουσιν αυτήν. Δέν έγνωρίζεν επίσης ή νέα σύζυγος του Λάμπρου, ότι εις τους σωματικούς στολισμούς καταφεύγουσι συνήθως όσοι νέοι και νεαι στεροϋνται ψυχικών στολισμών, και ότι ή ιστορία και ή καθημερινή πείρα διδάσκουσιν ήμάς, ότι όσφ όλιγώτερον ένάρετος και φρόνιμος είνε γυνή τις, τόσφ περισσότερον άφοσιούται εις τους στολισμούς και την πολυτέλειαν. Πώς δυνάμεθα νά σεβασθώμεν και τιμήσωμεν γυναίκα, μόνον και μόνον διότι είνε λαμπρως έστολισμένη, ένφ ιδίως κάλλιστα κεκοσμημένα είνε όσαι άντί του κατόπτρου αυτών φροντίζουσι περι συζυγικής αγάπης και μητρικής φιλοστοργίας και οικιακής οικονομίας και τιμής και ύπολήψεως;

'Αρχίδαμος, ό βασιλεύς τής Σπάρτης, ότε ό τύραννος των Συρακουσών Διονύσιος άπέστειλεν εις τας θυγατέρας αυτού πολυτελή ένδύματα, δέν έδέχθη αυτά ειπών: «φοβούμαι μήπως αι θυγατέρες μου φανώσιν αίσχραι και κακοήθεις ένδυνόμενα τοιαύτα ένδύματα».

Ό Σόλων ίνα προφυλάξη τας Αθήνας κατά των όλεθρίων άποτελεσμάτων τής πολυτελείας, διέταξε μόνον αι άσεμνοι και κακοήθεις γυναίκες νά παρουσιάζωνται εις τό κοινόν πολυτελως κεκοσμημένα. Τοιουτοτρόπως πάσαι αι φρόνιμοι και σεμναι Αθηναίαι ήσπάζοντο την λιτότητα και άπέφευγον την πολυτέλειαν, ίνα μη φανώσι κακοήθεις και άτιμοι.

Ότε γυνή τις εξ Ίωνίας, παρεπιδημούσα έν Σπάρτη, ιθαύμαζε

τά πολυτελῆ ὑφάσματα τῶν ἐνδυμάτων αὐτῆς καὶ ἐπήρετο ἐπίδεικνύουσα αὐτὰ εἰς τὰς Σπαρτιάτιδας, Λάκαινά τις, δείξασα εἰς αὐτὴν τοὺς τέσσαρας καλοὺς καὶ κοσμίους υἱοὺς αὐτῆς εἶπεν: « Ἴδοὺ εἰς τί πρέπει νὰ ἐπαίρωνται αἱ καλαὶ καὶ φρόνιμοι μητέρες! »

Ὅτε δὲ ἄλλη τις πολυτελῆς καὶ λαμπρῶς ἐστολισμένη γυνὴ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπισκεφθεῖσα τὴν σύζυγον τοῦ Φωκίωνος καὶ ἰδοῦσα μετ' ἀπορίας τὴν μεγίστην ἀπλότητα τῆς ἐναρέτου Ἀθηναίας, ἠρώτησεν αὐτὴν ποῖοι ἦσαν οἱ στολισμοὶ αὐτῆς. « Ὁ Φωκίων », ἀπεκρίθη ἡ ἔμφρων σύζυγος τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, « εἶνε ὁ ἐμὸς στολισμὸς! » Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Λάμπρου δὲν εἶχεν οὔτε ἰδίον τι ἠθικὸν προτέρημα οὔτε ἀνδρα ἀξιότιμον, ὅπως δι' αὐτοῦ στολισθῆ, ὡς ἐστολιζέτο ἡ ἀφελὴς σύζυγος τοῦ Φωκίωνος. Ἐνόμιζε λοιπὸν, ὅτι ἡδύνατο νὰ τιμᾶται στολιζομένη διὰ τοῦ πλούτου τοῦ συζύγου αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἡ καθ' ἡμέραν αὐξάνουσα πολυτελεῖα καὶ τοῦ Λάμπρου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ κατήνησε ν' ἀπορροφήσῃ οὐ μόνον πάντα τὰ εἰσοδήματα, ἀλλὰ καὶ μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Λάμπρος ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατέφαγεν ὅλην τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, ἤρχισεν ἄλλα μὲν τῶν κτημάτων αὐτοῦ νὰ πωλῆ παρὰ τιμὴν, ἄλλα δὲ νὰ ὑποθηκεύῃ δανειζόμενος καὶ προπληρώνων τόκους ὑπερβολικοὺς, καὶ ταῦτα, ἵνα διατηρῆ ἀνημμένην τὴν φλόγα τῆς πολυτελείας αὐτοῦ.

Τότε δέ, ἵνα διασκεδάξῃ ὁ Λάμπρος τὴν μονοτονίαν τῆς ὕλικῆς καὶ κτηνώδους ζωῆς αὐτοῦ, ἵνα λησμονῆ τὰς χρηματικὰς αὐτοῦ δυσκολίας, εὐρίσκη ὀλίγον ὕπνον καὶ ἐνδυναμώσῃ τὸν πάσχοντα στόμαχον αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς τὰ μεθυστικὰ ποτά. Εὐθὺς δὲ κατόπιν προσέθηκεν εἰς τὴν οἰνοποσίαν καὶ ἄλλου εἶδους διασκέδασιν, τὸ χαρτοπαίγνιον, ἐξ οὗ ἤλπιζεν ὁ ἄφρων καὶ τυχερὸν τι κέρδος πρὸς χορτασμὸν τῆς ἀδηφάγου πολυτελείας αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ οἰνοποσία καὶ τὰ τυχερὰ παιγνίδια ἐπετάχυναν τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ· διότι ἐντὸς ὀλίγου διὰ τούτων ἐστερήθη τὸ ἔν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ πάντα τὰ ὑπολειπόμενα τῶν πατρικῶν αὐτοῦ κτημάτων. Θυμῶδης δὲ καὶ ὑβριστῆς ἐγένετο τότε ὁ Λάμπρος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ· ἐκτὸς δὲ τῆς οἰκίας κατήνησεν ἀναιδῆς ψευδολόγος, κόλαξ χαμερπῆς, ἀπατεῶν, δόλιος καὶ ἐπὶ τέλους αἰσχροὺς πλαστογράφος προσπαθὼν δι' ἀπασῶν τούτων τῶν αἰσχροτήτων ἢ ν' ἀναβάλλῃ τὰς καταδιώξεις τῶν δανειστῶν αὐτοῦ ἢ ν' ἀποκτήσῃ χρήματα,

ἄτινα ἰδυναστικῶς ἀπῆτουν παρ' αὐτοῦ οἱ τύραννοι, δηλαδή τὰ ὀλέθρια πάθη αὐτοῦ.

Εἰς τοὺς αἰσχροτάτους τούτους ἐγκληματικούς πόρους κατέφυγεν ὁ πολυτελέστατος Λάμπρος, διότι οὔτε τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐφρόντισέ ποτε νὰ φωτίσῃ οὔτε τὴν καρδίαν νὰ ἐξευγενίσῃ, ἀλλ' οὔτε φίλους ἀληθεῖς ν' ἀποκτήσῃ, οἵτινες μετέχοντες τῶν εὐτυχιῶν, χρησιμεύουσιν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις. Ἐπὶ τινὰ χρόνον ἠδυνήθη ν' ἀποκρύψῃ τὴν κακοήθειαν καὶ ἐγκληματικὴν αὐτοῦ διαγωγὴν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, οὐχὶ ὁμως καὶ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως καὶ τοῦ καρδιογνώστου Θεοῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους μία τῶν πλαστογραφιῶν αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη· ἡ δὲ φυλάκισις καὶ καταδίκη αὐτοῦ ἦτο βεβαία, ἂν ἐξαίφνης δὲν ἐγίνετο ἄφαντος ἐκτὸς τῶν Ἰωαννίνων. Καθ' ἣν δὲ νύκτα τυχαίως ἔμαθεν, ὅτι ἡ πλαστογραφία αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη, ἀντὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ὅπου περιέμενεν αὐτὸν ἡ σύλληψις καὶ φυλάκισις, διηυθύνθη κρύφα πρὸς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως πνίξῃ ἐν αὐτῇ τὴν κακοήθειαν, τὴν ἄτιμον καὶ ἀπληπισμένην ὑπαρξίν αὐτοῦ· ἀλλὰ πλησιάσας τὴν ὄχθην ὠπισθοδρόμησεν ἔντρομος.

Ἐσκέφθη τότε ἂν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἄσυλον εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν λεγομένων φίλων αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδένα ἀληθῆ φίλον διενόηθη. Ἐφριξε τότε συναίσθανθεις τὴν τρομερὰν ἀπομόνωσιν, εἰς ἣν ὁ ἐγωῖσμός καταδικάζει τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ.

Ἐκεῖ πλησίον τῆς ὄχτης ἀνεγνώρισε τὴν πτωχικὴν καλύβην τῆς χήρας ἐκείνης καὶ θείας αὐτοῦ, εἰς ἣν κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν λαμπρῶν γάμων αὐτοῦ ἠρνήθη μικρὰν ἐλεημοσύνην. Ἐλπίς σωτηρίας λάμπει τότε ἐν τοῖς δακρυροοῦσιν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ διστάζει ἐνθυμούμενος τὴν πρὸς τὴν πτωχὴν θείαν αὐτοῦ σκληρὰν διαγωγὴν. Ἡ ἀπελπίσια ὁμως ὠθεῖ αὐτὸν εἰς τὰ ἐμπρός· πλήρης δὲ αἰσχύνης καὶ δειλίας κρούει τὴν θύραν τῆς χήρας. Ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐκπλήττει τὴν θείαν αὐτοῦ καὶ συγχρόνως ὑπενθυμίζει αὐτὴν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γάμων αὐτοῦ ἔθαψε δύο τῶν τέκνων αὐτῆς ἕνεκα τῆς σκληρότητος αὐτοῦ. Ἀλλὰ βλέπουσα τὰ δάκρυα αὐτοῦ καὶ μανθάνουσα τὸν κίνδυνον, ἐν ᾧ εὐρίσκειτο, λησμονεῖ τὸ παρελθόν, ἡ δὲ καρδία αὐτῆς συγινεῖται ὑπὲρ τοῦ ἀπληπισμένου ἀνεψιοῦ αὐτῆς. Ὅσον ὁ πλοῦτος καὶ αἰ εὐτυχία· σκληρύνουσι τὴν καρδίαν, τόσον ἡ πτωχεία καὶ τὰ παθήματα καθιστῶσιν αὐτὴν τρυφερὰν καὶ εὐαίσθητον!

Γενναίως λοιπόν προσφέρει τὴν καλύβην αὐτῆς ἄσυλον εἰς τὸν καταδικωμένον Λάμπρον, προθύμως δὲ δίδει αὐτῷ τροφὴν καὶ κλίνην καὶ ἐπὶ τέλους ἐνδυμασίαν πτωχικὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἣν ἐνδυθεὶς ὁ Λάμπρος, ἵνα κατασταθῆ ἀγνώριστος, ἀπῆλθε κρυφίως τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως μεταβῆ εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν πρὸς ἀνεύρεσιν πόρου ζωῆς. Ἄλλ' ἐν Σαϊάδα, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐπιβῆ πλοίου, ἀνεγνωρίσθη; συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη ἐν ταῖς φυλακαῖς.

Ὁ ἀγνώστος, παιδία μου, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, ὃν εἶδετε εἰσερχόμενον εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἦτο ὁ Λάμπρος, πατὴρ δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ φιλόργυρος Ἀργύρης. Ἀμφότεροι ἦσαν πλουσιώτατοι, καὶ ὅμως ἀμφοτέροι ἐζήσαν καὶ ἐτελεύτησαν δυστυχεῖς ἕνεκα τῆς κακῆς χρήσεως τοῦ πλοῦτου αὐτῶν. Τὰ σοφὰ παραγγέλματα τῶν προγόνων ἡμῶν «*Μηδὲν ἄρα*» καὶ «*πᾶν μέτρον ἄριστον*» ἦσαν ἄγνωστα εἰς αὐτούς.

Ἡ φρόνιμος οἰκονομία τῶν ἐξόδων, ἡ ὀλιγάρκεια, ἡ λιτότης εἶνε ἡ μεσαία ὁδός, ἥτις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν· ἀλλ' ἡ φιλαργυρία ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ πολυτέλεια ἀφ' ἑτέρου εἶνε τὰ δύο ἄκρα, καὶ δύο ὑπερβολαί, αἵτινες ἀναγκάτως φέρουσιν εἰς κρημνοὺς καὶ βάραθρα.

Εἰς τὰς ὑπερβολὰς ταύτας ὑποπίπτουσι δυστυχῶς ὅσοι στερούμενοι ἀνατροφῆς, παιδείας καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, θεωροῦσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὑλικὴν ζωὴν ἀποκλειστικὰ ἀντικείμενα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν διαλογισμῶν αὐτῶν.

3. Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ φιλαργυρία, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Γεροστάθης, προξενεῖ εἰς τὴν κοινωνίαν βλάβην ἀρνητικὴν, διότι ὁ πάσχων τῆς φιλαργυρίας τὸ πάθος στερεῖ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ διαφορῶν ἀγαθοεργιῶν, ἅς διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ αὐτοῖς. Ἀλλὰ πολλῶ ὀλεθριωτέρα τῆς φιλαργυρίας εἶνε ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ἀσωτία· διότι οἱ πολυτελεῖς καὶ ἀσωτοὶ οὐ μόνον δὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ διαφθείρουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὰς κοινωνίας, ἐν αἷς ζῶσι. Πανώλης κολλητικωτάτη καὶ καταστρεπτικὴ εἶνε τῶν ἡ πολυτέλεια, ἥτις, θυγάτηρ οὖσα τῆς κουφονοίας, ἀναδεικνύεται ἐπὶ τέλους μήτηρ τῆς διαφθορᾶς, τῆς παρακμῆς καὶ τῆς δυστυχίας τῶν ἔθνων.

Ὅτε ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ἀπεστρέφοντο τὴν πολυτέλειαν, καὶ

δὲ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι τῶν σημαντικωτέρων πολιτῶν ἦσαν σεμναί, τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἀπλά, ἡ τροφή λιτὴ καὶ ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ ἀγνωστος, ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος κατεδίκαζεν ὡς ἐπικινδύνους εἰς τὴν κοινω-
νίαν πάντας τοὺς ἀργούς πολίτας καὶ ἐθεώρει ὡς ἐγκλημα πᾶν δυσανά-
λογον καὶ ὑπέμετρον ἐξοδόν, τότε καὶ τὰ ἦθη ἦσαν σεμνά, καὶ τὰ
αἰσθημάτων εὐγενῆ καὶ γενναῖα καὶ ἡ φιλοπατρία ἐξοχος· τότε ἡ Ἑλλάς
ἤκμασε δοξασθεῖσα ἐν Μακρῶν καὶ Σαλαμῖνι· τότε ὁ βουλευτὴς τῶν
Ἀθηναίων Λυκίδης τολμήσας νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς χρηματικὰς προτάσεις
τοῦ Μακρονίου ἐλιθοβολήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ Ἑλλάς ἐσώθη
θριαμβεύσασα ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν.

Ὅτε ἐν Σπάρτῃ ἡ πολυτέλεια ἦτο αὐστηρῶς ἐξωρισμένη, ὁ βίος
λιτός καὶ τὰ ἦθη σεμνά, τότε ὁ Λεωνίδα καὶ οἱ τριακόσιοι ἀπθηνά-
τιζοντο ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἡ νεᾶνις Γοργῶ ἐφώνει πρὸς τὸν πατέρα
αὐτῆς: «Πάτερ, θέλει σὲ διαφθεῖρῃ διὰ τῶν χρημάτων ὁ ξένος», ὁ δὲ
Κλεομένης ἀπέριπτεν εὐθὺς τὰς προτάσεις καὶ τὰ δῶρα τοῦ Ἀρι-
σταγόρου. Ἀλλ' ὅτε ὁ Περσικὸς χρυσὸς καὶ ἡ Ἀσιατικὴ πολυτέλεια
ἤρξαντο νὰ μολύνωσι τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τῆς Ἑλλάδος, τότε ὁ νικητὴς
τοῦ Μακρονίου Πausanίας ἐγένετο αἰφνιδίως αἰσχροὺς προδότης τῆς Ἑλ-
ληνικῆς ἐλευθερίας· τότε τὰ ἀγνὰ ἦθη τῶν Ἑλλήνων διεφθάρησαν, ἡ
φιλοπατρία μετεβλήθη εἰς ἐγωισμόν καὶ φιλαρχίαν, ὁ δὲ Πελοποννησια-
κὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐμφύλιοι πόλεμοι ἤρξαντο νὰ κατασκάπτωσι τὸ
μεγαλεῖον τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ νὰ προστοιμάζωσι τὴν παρακμὴν καὶ
τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ὅτε δὲ ἀκολούθως τὸ Μακεδονικὸν χρυσίον τοῦ Φιλίππου εἰσέδου-
σεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ δὲ Δημάδης καὶ οἱ λοιποὶ ὅμοιοι πρὸς αὐτόν,
φοροῦντες πορφύρας καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα, ἀληλιμμένοι δὲ διὰ πολυτί-
μων μύρων ἀνῆγειρον οἰκίας ἰδιωτικὰς πολυτελεστέρας τῶν δημοσίων
οἰκοδομῶν, τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν κατεστόλιζον καὶ ἐκ τῆς Σικελίας
προσεκάλουν μαγεῖρους, τότε ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος ἐτάφη ζῶσα ἐν
τῇ μάχῃ τῆς Χαιρωνείας!

Ὁ Γεροστάθης εἰπὼν ταῦτα, ἐστέναξε βαθέως· μετὰ μικρὰν δὲ δια-
κοπὴν ἐξηκολούθησε λέγων τὰ ἐξῆς:

Ἐκτοτε, παιδιά μου, μίαν ἡμέραν καλὴν δὲν εἶδεν ἡ δυστυχὴς
Ἑλλάς. Τὰ ἔθνη ἄνευ ἀρετῆς, ἄνευ γενναίων αἰσθημάτων, ἄνευ φιλο-
πατρίας δὲν δύνανται νὰ ἴδωσιν ἡμέρας εὐτυχεῖς! Ὅσάκις δὲ τὰ πλούτη
οὐδεμίαν ἄλλην ἐνασχόλησιν ἔχουσιν ἢ τὴν διατροφὴν τῆς πολυτελείας

καὶ ἀσωτίκας, τὰ ἥθη διαφθείρονται, ἡ ἀρετὴ ἐμπαίζεται, τὸ φρόνημα ταπεινοῦται, αἱ δυνάμεις χαννοῦνται καὶ ἡ καταστροφή εἶνε βεβαία. Ἄς δοξάσωμεν ἐν τούτοις τὸν Θεόν, προσέθηκεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, διότι παρὰ τὸ πείσμα τῆς πολυχρονίου δουλείας ἀνεφάνησαν ἐν τῷ μαύρῳ καὶ σκοτεινῷ ὀρίζοντι ἡμῶν ἀστέρες τινὲς φαεινοί, οὓς ἔστειλεν ἡμῖν ὁ Πανάγαθος, ὅπως παρηγορήσῃ τὴν πατρίδα, φωτίσῃ δὲ καὶ τοὺς πλουσίους εἰς τὴν εὐθεϊαν καὶ ἀληθῆ ὁδόν.

Ἄλλὰ δυστυχῶς οἱ Ζωσιμάδαὶ καὶ οἱ ἔνδοξοι μιμηταὶ αὐτῶν, αὐτοὶ οἱ λαμπροὶ τρώντι ἀστέρες τῆς νέας Ἑλλάδος εἶνε σπάνιοι, ὡς οἱ κομῆται· εἶνε ἐξαιρέσεις ἐντιμὸς τοῦ γενικοῦ κανόνος τῶν πλουσίων. Ἄν ποτε ὁμως ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀνατροφή ἐξευγενίσωσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ὥστε ἡ ἐξαιρέσις νὰ γίνῃ κανὼν καὶ ὁ κανὼν ἐξαιρέσις, τότε θέλουσι γελάσῃ βεβαίως τὰ μεμαραμμένα χεῖλη τῆς φίλης πατρίδος, καὶ θέλομεν ἴδῃ πάλιν ἡμέρας λαμπρὰς καὶ εὐτυχεῖς.

Ὁ Κάτων βλέπων τοὺς πολυτελεῖς καὶ ἀσώτους πολίτας τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ῥώμης, ὀρθότατα ἔλεγεν, ὅτι εἶνε δύσκολον νὰ σωθῇ ἐπὶ τέλους ἡ Ῥώμη, ὅπου εἰς ἰχθὺς ἐπωλεῖτο ἀντὶ πλειόνων ἢ εἰς βοῦς. Εἶνε δὲ ὁμολογούμενον ὅτι μία τῶν αἰτιῶν, αἵτινες ἐπήνεγκον καὶ τὴν παρακμὴν καὶ τὴν πτώσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας, ἦτο ἡ μεγίστη πολυτελεῖα καὶ ἀσωτία, αἵτινες διεδέχθησαν τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας.

Καὶ ὁ Πλάτων, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ἐκ τῆς πολυτελείας διαφθοράν, λέγει ὅτι, ἐὰν ζυγοστατήσωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ χρυσίον, θέλομεν ἴδῃ ὅτι ὅσῳ περισσότερον χρυσίον θέτομεν ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, τόσῳ ἡ πλάστιγξ τῆς ἀρετῆς ἐλαφροτέρα θέλει ἀναβαίνει· τούναντίον δὲ ἡ ἀρετὴ θέλει γίνεσθαι βαρυτέρα καὶ ἡ πλάστιγξ αὐτῆς θέλει καταβαίνει, ὅσῳ ὀλιγώτερον χρυσίον θέτομεν ἐπὶ τῆς ἄλλης πλάστιγγος. Τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος ἐπεβεβαίωσαν καὶ οἱ θεῖοι λόγοι τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις πρὸς τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸ χρυσίον λέγει, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ δουλεύῃ δύο Κυρίους: «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαρμωνᾷ»¹. «Λοιπὸν κακὸν καὶ ὀλέθριον εἶνε ὁ πλοῦτος».

¹ Μαρμωνᾶς εἶνε λέξις Ἑβραϊκὴ σημαίνουσα τὸ χρυσίον, κατὰ τινὰς δὲ ὄνομα εἰδώλου τινὸς τῶν Συρίων, παριστάνοντος τὸν Θεὸν τοῦ Πλούτου.

ἀνέκραξε τότε τις τῶν παιδῶν, «ἐὰν μὴτε πρὸς τὴν ἀρετὴν μὴτε πρὸς τὸν ἀληθῆ χριστιανισμόν δύναται νὰ συμβιβασθῆ». — «Οὐχί, φίλε», ἀπεκρίθη ὁ γέρον· «τὸ χρυσίον οὔτε καλὸν οὔτε κακὸν εἶνε· ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτοῦ δύναται νὰ εἶνε καλὴ ἢ κακὴ, ἐνάρετος καὶ χριστιανικὴ ἢ κακοῦτης καὶ ἀντιχριστιανικὴ. Ἐν ὅσῳ τὸ ξίφος μένει ἐν τῇ θήκῃ οὔτε βλάπτει οὔτε ὠφελεῖ· ἀλλ' ἂν μεταχειρισθῆς αὐτὸ πρὸς δολοφονίαν, γίνεσαι αἰσχρὸς δολοφόνος· ἂν δὲ σύρῃς αὐτὸ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, ἀναφαίνεσαι ἐνδοξὸς ἥρως. Ὁμοίως, ἐὰν μεταχειρίζησαι τὸν πλοῦτόν σου πρὸς ὠφείλιαν τῶν συμπολιτῶν σου καὶ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος σου, θέλεις ἀποκτήσῃ τὸν εὐγενέστερον καὶ ἐνδοξότερον τῶν ἐπιγείων τίτλων, ἀνακηρυττόμενος εὐεργέτης τῆς πατρίδος· ἀλλ' ἐὰν φυλάττῃς τὸν πλοῦτόν σου νεκρὸν καὶ ἄχρηστον, ἢ ἂν σπαταλᾷς αὐτὸν εἰς πολυτελείας, ἀσωτίας καὶ ἀνοήτους ἐπιδείξεις, θέλεις ὀνομασθῆ ἰάτρης τοῦ Μαμμωνᾶ, ἐγωιστῆς ἢ ἄφρων καὶ διαφθορεὺς τῶν συμπολιτῶν σου».

«Ἄλλ' ὑμεῖς, παιδιά μου, ἵνα ποιήσῃσθε καλὴν χρῆσιν τοῦ πλοῦτου ὑμῶν, ἂν ποτε ἡ φιλοπονία, ἡ οἰκονομία καὶ ἡ τύχη χαρίσωσιν ὑμῖν πλοῦτον, ἀπαιτεῖται ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας νὰ ἐξευγενίσῃτε τὴν καρδίαν ὑμῶν διὰ τῶν θείων παραγγελμάτων τῆς ἱερᾶς θρησκείας ἡμῶν καὶ διὰ τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τῶν ἐνδόξων προγόνων ἡμῶν. Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία διατηρῶσι θερμὴν τὴν ψυχὴν ὑμῶν, δυσκόλως τὸ χρυσίον θέλει δυνηθῆ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν σκληράν, ἀναίσθητον καὶ ψυχρὰν πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τὴν πατρίδα. Ἄλλ' ἐὰν ὁ πλοῦτος πρόκειται νὰ διαφθέρῃ τὴν ψυχὴν ὑμῶν καὶ νὰ καταστήσῃ ὑμᾶς ἢ φιλαργύρους, ὡς τὸν Ἀργύρην, ἢ ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς, ὡς τὸν Λάμπρον, εὐχομαι καὶ παρακαλῶ τὸν Ἰΐστον ποτὲ νὰ μὴ πλουτήσῃτε».

Τότε ὁ Γεροστάθης εἶπεν εἰς τοὺς παῖδας, ὅτι θέλει διηγηθῆ αὐτοῖς περὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, περὶ τῶν ἀρετῶν τούτων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς καὶ δόξης, ὅπως ἴδωσιν ὅτι οὔτε τὴν πολυτέλειαν ἠσπᾶσθησαν ἐκεῖνοι, οὔτε τὸν πλοῦτον ἠγάπησαν ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πατρίδα.

4. Ἡ ἀφιλοχρηματία τοῦ Ἀριστείδου.

Δικαίως ὁ Πλάτων θαυμάζει τὸν Ἀριστείδην ὑπὲρ πάντα ἄλλον

πολιτικὸν ἄνδρα τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν ἔμφρονα καὶ ἐνάρετον διαγωγὴν αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ σταδίου.

Ὁ Ἀριστείδης, λαθῶν μέρος καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐνδοξοὺς κατὰ τῶν Περσῶν μάχας, οὐ μόνον ἀνδρείως ἠγωνίσθη, ἀλλ' εἰς ἐκάστην αὐτῶν ἔδωκε μεγάλα καὶ σωτήρια μαθήματα ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας. Καὶ ἐν μὲν τῷ Μαραθῶνι ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι δὲν εἶνε ἐξευτελισμὸς, ἀλλὰ μάλιστα ἐντιμὸν εἰς ἡμᾶς καὶ σωτήριον εἰς τὴν πατρίδα τὸ νὰ παραχωρῶμεν τὰ πρωτεῖα εἰς τοὺς ἐμπειροτέρους καὶ ἰκανωτέρους ἡμῶν. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος πᾶν προσωπικὸν πάθος πρέπει προθύμως νὰ θυσιάζωμεν, πᾶσαν ἔχθραν νὰ λησμονῶμεν καὶ καλὸν ἀντὶ κακοῦ ν' ἀποδίδωμεν, πᾶν δὲ προτέρημα καὶ πᾶσαν ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν δημοσίως ν' ἀναγνωρίζωμεν. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι εἶνε μωρία τὸ νὰ ζητῶμεν τιμὴν ἐκ τῶν ἀξιώματων, διότι δὲν τιμῶσι ταῦτα τοὺς κατέχοντας αὐτά, ἀλλὰ ἡ ἰκανότης καὶ ἡ ἀρετὴ τιμῶσι τὰ ἀξιώματα, καὶ ὅτι ἄνευ ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας οὐδὲν μέγα ἔργον κατορθοῦται ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, ὅτε τὰ στρατεύματα τῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας, τὸν πτωχόν, ἀλλ' ἐνάρετον Ἀριστείδην κατέλιπον νὰ φυλάξῃ τοὺς αἰχμαλώτους Πέρσας καὶ τὰ πλουσιώτατα λάφυρα. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τόσης ἀφθονίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιτηρήσεως, ἄνευ οὐδενὸς ἐλέγχου οὔτε αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ἐγγίσῃ τι ἐκ τῶν λαφύρων οὔτε εἰς ἄλλον ἐπέτρεψε νὰ σφετερισθῇ ἐξ αὐτῶν. «Χρεωσιτοῦμεν», ἔλεγε πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, «νὰ ὑπηρετῶμεν τὴν πατρίδα, οὐχὶ ὅπως πλουτήσωμεν ἢ δοξασθῶμεν, ἀλλ' ὅπως ἐκληρωθῶμεν τὰ πρὸς αὐτὴν ἱερὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, ἔστω καὶ ἄμισθί, ἔστω καὶ ἄνευ δόξης».

Ἐν τῇ εὐγενεῖ τοῦ Ἀριστείδου ψυχῇ ὁ θεῖος ἔρωσ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐμυθνεῖτο πᾶν ἄλλο αἰσθημα, ἐπομένως καὶ τῶν χρημάτων τὴν ἀγάπην καὶ τῆς δόξης τὴν δίψαν. Ἐὰν ὁ Ἀριστείδης καὶ οἱ πλείστοι τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ δὲν ἦσαν τοιοῦτοι, ἀλλὰ φιλοχρήματοι, τρυφηλοὶ καὶ πολυτελεῖς, ἡ ἐνδοξος μάχη τῶν Πλαταιῶν δὲν ἦθλε σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ἐλευθερία, τὰ φῶτα καὶ ὁ πολιτισμὸς ἦθελον ἐκλίπη ἔκτοτε διὰ παντός.

Ὁ Ξέρξης, ἀναχωρήσας κατῃσχυμένος εἰς τὴν Ἀσίαν, κατέλιπεν ἐν Ἑλλάδι τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Μαρδόνιον. ἵνα ὑποδουλώσῃ τοὺς ἐλευ-

θέρους Ἑλλήνας. Ὁ Μαρδόνιος νομίζων ὅτι εὐκολώτερον ἦτο νὰ ὑποδουλώσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ ἢ διὰ τῶν ὄπλων ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο πρέσβην εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες τότε δυστυχεῖς, πένητες καὶ ἄστεγοι εἶχον ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἅς τὸ πῦρ καὶ ὁ σιδήρος τοῦ Ξέρξου εἶχον ἐρημώσῃ καὶ καταστρέψῃ. Οὗτος λοιπὸν προέτεινε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ὁ Μαρδόνιος εἶνε ἔτοιμος ν' ἀνακτίσῃ δι' ἐξόδων αὐτοῦ πάσας τὰς κατακαείσας οἰκίας καὶ τοὺς καταστραφέντας ναοὺς αὐτῶν, νὰ χορηγήσῃ δὲ εἰς αὐτοὺς ἄφθονα χρήματα καὶ καταστήσῃ αὐτοὺς κυρίους τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐὰν ἤθελον νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα».

Οἱ Σπαρτιατὰι, γνωρίζοντες τὴν ἄκραν πτωχείαν, εἰς ἣν εἶχον καταντήσῃ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἀγρῶν αὐτῶν, ἐροβήθησαν μήπως ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν παραδεχθῶσι τὰς χρηματικὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου. Ὅθεν, στείλαντες συγχρόνως πρέσβεις εἰς Ἀθήνας παρεκάλουν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀπορρίψωσι τὰς Περσικὰς προτάσεις καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Τότε ὁ Ἀριστείδης, ἐκφράζων καὶ τὰ ἴδια καὶ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὰ αἰσθήματα, ἔδωκε τὴν ὠραίαν ἐκείνην καὶ ἀξιοθαύμαστον ἀπόκρισιν, ἣτις καὶ μόνη ἦτο ἱκανὴ ν' ἀπαθανάτισῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ἴδου δὲ ἡ ἀπόκρισις τοῦ πτωχοῦ Ἀριστείδου:

«Συγχωροῦμεν εἰς τοὺς Πέρσας νὰ νομίζωσιν, ὅτι τὰ πάντα δύναται νὰ ἐξαγορασθῶσι διὰ τῶν χρημάτων, διότι αὐτοί, ὄντες βάρβαροι, οὐδὲν πολυτιμότερον τοῦ χρυσοῦ νομίζουσιν· ἀλλ' ἀγανακτοῦμεν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἀποβλέποντες εἰς τὴν πτωχείαν καὶ δυστυχείαν ἡμῶν, λησμονοῦσι τὴν ἐλληνικὴν ἀρετὴν καὶ φιλοτιμίαν ἡμῶν. Ἄς πληροφορηθῶσι μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅτι οὔτε ἀντὶ ὄλου τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἐντὸς αὐτῆς χρυσοῦ ἤθελόν ποτε πωλήσῃ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἅς μάθῃ δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅτι μόνον ὅταν ὁ ἥλιος παύσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ, θέλομεν παύσῃ καὶ ἡμεῖς ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας». Μετὰ τὴν γενναίαν ταύτην ἀπόκρισιν ἡ ἔνδοξος μάχη τῶν Πλαταιῶν συνεκροτήθη, ὁ Μαρδόνιος κατεστράφη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη! Ἄλλ' ἂν ὁ Ἀριστείδης καὶ οἱ συμπολιταὶ αὐτοῦ ἦσαν πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων πλούσιοι, συνηθισμένοι εἰς λαμπρὰς οἰκίας, εἰς στολισμούς, εἰς πολυποικίλα γεύματα καὶ ἐν γένει εἰς τὴν πολυ-

τέλειαν καὶ ἀσωτίαν. ὁ ἐγωισμὸς βεβαίως ἤθελεν ὑπερισχύσει τῆς τιμῆς καὶ τῆς πατρίδος, προθύμως δὲ ἤθελον ἴσως τότε προδῶσι καὶ ἐλευθερίαν καὶ πατρίδα παραδεχόμενοι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου. Ἡ ἀφιλοχρηματία λοιπὸν καὶ ἡ αὐτάρκεια τοῦ Ἀριστείδου καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐνίσχυσαν τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ διέσωσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλ' ὁ Ἀριστείδης διὰ τῆς προκρίτου καὶ ἀφιλοχρηματίας αὐτοῦ προσείλκυσε εἰς τὴν πατρίδα τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην πατρῶν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ πόλεων, αἵτινες μὴ ὑποφέρουσαι τὴν πλεονεξίαν, τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὴν ὑπεροφίαν τοῦ Σπαρτιάτου Πausανίου ἀπέκρουσαν τὴν ἀρχηγίαν τῆς Σπάρτης καὶ προσεκολλήθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἕνεκα τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἀριστείδου.

Ὅτε δὲ ἐμελλον νὰ φορολογηθῶσιν αἱ συμμαχικαὶ πόλεις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἕνεκα τοῦ πολέμου, πᾶσαι ὁμοφώνως τὸν Ἀριστείδην ἐζήτησαν νὰ προσδιορίσῃ καὶ συνάξῃ τοὺς φόρους αὐτῶν. Πτωχὸς δὲ ἀπειθῶν ἐξ Ἀθηνῶν πτωχότερος ἐπανῆλθεν, ἀπάσας μὲν τὰς φορολογηθείσας πόλεις εὐχαριστήσας πληρέστατα, τὴν δὲ πατρίδα αὐτοῦ ὑπηρετήσας πιστῶς καὶ ἐντίμως. Πρὸς δὲ τὸν Θεμιστοκλέα, ὅστις ἔλεγεν ὅτι μεγίστη ἀρετὴ τοῦ καλοῦ στρατηγοῦ εἶνε νὰ προβλέπῃ καὶ προλαμβάνῃ τὰ ἐχθρικά σχέδια, «ναὶ, ἀναγκαῖον μὲν εἶνε τοῦτο, ἀλλ' ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ στρατηγικὸν εἶνε», εἶπεν ὁ Ἀριστείδης, «καὶ ἡ ἐγκράτεια τῶν χειρῶν», ὑποδεικνύων ὅτι, ἵνα εἰνέ τις καλὸς στρατηγός, ἀπαιτεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ εἶνε οὐχὶ φιλοχρήματος, ἀλλ' ἐνάρετος καὶ ἐντίμος.

Ὁ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενος πτωχὸς Ἀριστείδης εἶχε θεῖον πλουσιώτατον ἐν Ἀθήναις, Καλλίαν ὀνομαζόμενον. Τοῦτον κατηγορήσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἵνα παροξύνωσι δὲ κατ' αὐτοῦ τοὺς δικαστὰς ἔλεγον πλὴν ἄλλων ὅτι, ἐνῶ ὁ Καλλίας ἦτο πλουσιώτατος, ἠνείχετο τὸν πτωχὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἀριστείδην, τὸν παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τιμώμενον, ῥιγοῦντα καὶ στερούμενον μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων. Οἱ δικασταὶ ἠγανάκτησαν, ἀκούσαντες ταῦτα· ἀλλ' ὁ Καλλίας προσεκάλεσεν εὐθύς ἐνώπιον αὐτῶν τὸν Ἀριστείδην, ἵνα μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ἀριστείδης παρουσιασθεὶς ἔβεβαίωσεν, ὅτι πολλάκις ὁ Καλλίας πολλὰ προσήνεγκεν αὐτῷ, ἀλλ' αὐτὸς εὐχαριστούμενος εἰς τὰ

ὀλίγα δὲν ἤθελε νὰ δέχεται· τὰ προσφερόμενα· διότι ἡ πτωχεία, κατ' αὐτόν, δὲν φέρει ἀτιμίαν ἢ μόνον ὅταν τις κατανατᾷ εἰς αὐτὴν διὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἀσωτίας, καὶ διότι πολὺ ἐντιμότερον ἐθεώρει τὸ νὰ ὑποφέρει τις γενναίως τὴν πενίαν ἢ νὰ εἶνε πλούσιος, μεταχειριζόμενος κακῶς τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. Μετὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ ἀκροαταὶ ἀπῆλθον τοῦ δικαστηρίου, ὡς βεβαίῳ ὁ Πλούταρχος, προτιμῶντες νὰ εἶνε πτωχοὶ καὶ ὀλιγαρχεῖς, ὡς ὁ Ἀριστείδης, ἢ πλούσιοι καὶ πολυτελεῖς, ὡς ὁ Καλλίας.

Εὐχομαι καὶ ἐγώ, παιδία μου, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, νὰ ζήσητε καὶ ὑμεῖς μᾶλλον πτωχοί, ἀλλ' ἐνάρετοι, ὡς ὁ Ἀριστείδης, ἢ πλούσιοι καὶ ἐγωισταὶ καὶ φιλάργυροι, ὡς ὁ Ἀργύρης, ἢ πολυτελεῖς καὶ διεφθαρμένοι, ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λάμπρος.

5. Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ζέρβας.

Ἡ ὠραία ἀπόκρισις τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τὸν Μαρδόνιον καὶ ἡ φιλοπατρία, ἣν ὁ Ἀριστείδης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέδειξαν, με ὑπέμνησεν, παιδία μου, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Γεροστάθης, τὸν Ἀλῆ πασᾶν, τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸν Ζέρβαν αὐτόν.

Ἐτιῖ πολλὰ ἐπολέμει ὁ Ἀλῆ-πασᾶς τὸ Σούλιον, ἀγωνιζόμενος νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ καὶ νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας· ἀλλ' οἱ νέοι οὗτοι Σπαρτιᾶται, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας, γενναίως πάντοτε ὑπερήσπισαν τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ ἥρωικῶς ἀπέκρουσαν τοὺς πολυαριθμοὺς στρατοὺς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ.

Κατὰ τὸ 1800 ἀπολέσας ὁ Ἀλῆ-πασᾶς πᾶσαν ἐλπίδα καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν χρημάτων. Ὅθεν στέλλει πρέσβεις εἰς τὸ Σούλιον, δι' ὧν προσφέρει πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ὑποσχόμενος καὶ ἀτέλειαν καὶ ὅποιον ἀθήποτε γαίας ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτόν τοὺς ἀπορθητοὺς βράχους τοῦ Σουλίου αὐτῶν. Ἴδου δὲ παῖα εἶνε ἡ ἀπόκρισις τοῦ ἥρωικοῦ τούτου λαοῦ εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· λαβὼν δὲ ὁ Γεροστάθης ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ, ἀνέγνω τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Βεζίρ Ἀλῆ πασᾶ, σὲ χαιρετοῦμεν!

»Ἡ πατρίς μας εἶνε ἀπίερωσ γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ ἄσπρα σου

καὶ ἀπὸ τῶν εὐτυχῶν τόπων, ὅπου ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης. "Ὅθεν ματαίως κοπιᾶζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται μ' ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, παρὰ μόνον μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν θάνατον καὶ τοῦ ὑστεροῦ Σουλιάτου».

Ἀποτυχὼν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς κατὰ τῆς ἀφιλοχρηματίας καὶ τῆς ἰσχυρᾶς φιλοπατρίας τῶν γενναίων Σουλιάτων προσέφυγεν εἰς τὰ μέσκα τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς προδοσίας. Προσεπάθησε λοιπὸν νὰ διαφθείρῃ ἰδιαιτέρως τὸν Σουλιάτην Ζέρβαν καὶ διὰ τῆς προδοσίας αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Σουλίου. "Ὅθεν θὰ προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὀκτακόσια πούγγια καὶ μεγίστας τιμᾶς, ἂν θὰ συνετέλει εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Σουλιάτης Ζέρβας ἰδοῦ τί ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Ἀλῆ-πασᾶν. Ὁ Γεροστάθης ἀνέγνω καὶ τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν:

«Σὲ εὐχαριστῶ, Βεζίρη, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην σου· πλὴν τὰ ὀκτακόσια πούγγια παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔξερω νὰ τὰ μετρήσω· καὶ ἂν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου νὰ σοῦ δώσω δι' ἀντιπληρωμὴν, καὶ οὐχὶ πατρίδα ὀλόκληρον, ὡς φαντάζεσαι. Ἡ τιμὴ δέ, ὅπου μὲ ὑπόσχεσαι, μοῦ εἶνε ἄχρηστος. Πλοῦτος καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶνε τὰ ἄρματά μου, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπαθαναιίζω τὸ ὄνομά μου ὑπερασπιζόμενος τὴν γλυκιάτην μου πατρίδα».

Ζέρβας.

Βλέπετε, παιδιά μου, προσέθηκε ζωηρῶς ὁ Γεροστάθης, ὅτι αἱ προγονικαὶ ἀρεταὶ δὲν ἀπέθανον, δὲν ἐσβέσθησαν ἐν τοῖς στήθεσι τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἡ ἀπαιδευσία καὶ ἡ διαφθορά, αἱ δὺσμορφοὶ αὗται θυγατέρες τῆς δουλείας, κατέθλιψαν ἴσως τὰς ἀρετὰς ταύτας· ἀλλ' ἅς ἐλπίζωμεν ὅτι ἀκμαῖα· πάλιν θελοῦσιν ἀναφανῆ πρὸς δόξαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅταν ἡ εὐνομία διαδεχθῇ τὴν ἀνομίαν, ἡ παιδεία τὴν ἀπαιδευσίαν καὶ ἡ χρηστοθήεια τὴν διαφθοράν.

6. Ὁ πτωχὸς Ἐπαμεινώνδας.

Ἐὰν ὁ πτωχὸς Ἀριστείδης ἐδόξατε τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, αἱ Θῆβαι ὅμως ἐλαμπρύνθησαν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος ὑπὸ πτωχοῦ ἐπίσης ἀνδρός. Ὁ μέγας πολίτης τῶν Θηβῶν Ἐπαμεινώνδας ἀνήκεν εἰς πτωχὴν, ἀλλ' ἐντιμον οἰκογένειαν. Ἐκ νεαρᾶς δὲ αὐτοῦ ἡλικίας προετίμησε τὸν ἠθικὸν τοῦ ἑλικοῦ πλοῦτου, διότι ἐφρόνει ὅτι ἡδύνατο νὰ κατα-

σταθῆ ὠφελιμώτερος εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ φωτίζων τὸν νοῦν καὶ καλλιεργῶν τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἢ γινόμενος πλούσιος φιλάργυρος ἢ πλούσιος πολυτελής. Προσεπάθησε λοιπὸν, νέος ἔτι ὢν, νὰ διδαχθῆ παρὰ τινος Πυθαγορικοῦ φιλοσόφου τὰς ὑψηλὰς περὶ ἀρετῆς ἰδέας τοῦ Πυθαγόρου. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτοῦ ἡ ἀρετὴ, τὸ ἐφόδιον τοῦτο τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἐχαρακτήρησε καὶ ἐστόλισε πάσας τὰς πράξεις τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, δὲν εἶνε ἢ ἀνάπτυξις τῶν σπόρων, οὓς οὗτος κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν σπείρει ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Εὐτυχῆς λοιπὸν καὶ ἐνδοξος ἀνεδείχθη ὅλος ὁ βίος τοῦ Ἐπαμεινώνδου, διότι ἐκ νεότητος αὐτοῦ σπόρους σωφροσύνης καὶ ἀρετῆς ἐνέσπειρεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ.

Ἀγαπῶν ὁ νέος Ἐπαμεινώνδας τὴν σωμαστικὴν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν λιτότητα δὲν ἔπαυε συμβουλευόμενος πάντοτε τοὺς ἐμπειροτέρους καὶ ἰκανωτέρους αὐτοῦ καὶ μελετῶν τὰ χρέη τοῦ καλοῦ πολίτου, τοῦ καλοῦ στρατιώτου, τοῦ καλοῦ πολιτικοῦ. Ἦτο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σιωπηλός, προτιμῶν ν' ἀκροᾶται καὶ νὰ μανθάνῃ ἢ νὰ λαλῆ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀνεφάνη εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ μεγαλειτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀγαπήσας τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅσον ὁ Λεωνίδας, καὶ τὴν ἀρετὴν, ὅσον ὁ Ἀριστείδης.

Τελειοποιήσας δὲ τὴν πολεμικὴν τέχνην ἀνεδείχθη ἀνώτερος πάντων τῶν μεγάλων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Λεύκτροις καὶ ἐν Μαντινείᾳ ἔταπεινώσε τὴν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν τῶν Σπαρτιατῶν καί, ἐλευθερώσας τὰς Θήβας ἀπὸ τῆς Σπαρτιατικῆς δεσποτείας, ἀνύψωσε τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἰς βαθμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον οὐδέποτε οὔτε πρὸ αὐτοῦ οὔτε μετ' αὐτὸν εἶχεν ἀνυψωθῆ. Καὶ ὅμως ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας ἔζησε καὶ ἀπέθανε πτωχός, ὡς ὁ Ἀριστείδης, διότι ἀγαπῶν τὴν πατρίδα, δὲν ἠὲκαίρησε ν' ἀγαπήσῃ ποτὲ τὸ χρυσίον. Ἡ οἰκία αὐτοῦ ἦτο ναὸς καὶ ἄσυλον τῆς πτωχείας καὶ τῶν ἀρετῶν, ἐν αἷς ἔζη ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ. Ἠγεμῶν τις τῆς Θεσσαλίας προσήνεγκέ ποτε αὐτῷ ὡς δῶρον πεντήκοντα χρυσᾶ νομίσματα· ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀγαπῶν πολλῷ πλέον τῶν χρημάτων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ τὴν τιμὴν, ἀπεποιήθη τὸ δῶρον τοῦ ξένου ἡγεμόνος προτιμήσας νὰ δανεισθῆ παρὰ τινος συμπολίτου αὐτοῦ πενήκοντα δραχμάς, ὅπως προμηθευθῆ τὰ ἀναγκαῖα αὐτῷ ἐφόδια πρὸς τινα ἐκστρατείαν.

Τῶν πλουσίων Θηβαίων ἄλλοι μὲν τιμῶντες τὸν ἄνδρα, ἄλλοι δὲ χάριν ἐπιδείξως πολλάκις προσήνεγκον αὐτῷ πολλὰ χρήματα· ἀλλ' ὁ ὑλιγαρχὴς Ἐπαμεινώνδας οὐ μόνον δὲν ἐδέχετο τὴν προσφοράν αὐτῶν, ἀλλὰ συγγρόνως κατέπειθεν αὐτοὺς νὰ δίδωσι τὰ χρήματα αὐτῶν πρὸς περιθάλψιν τῶν δυστυχοῦντων Θηβαίων. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ τοὺς πτωχοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ἂν καὶ πτωχοί, περιέθαλπε καὶ τοὺς πλουσίους ἠνάγκαζε νὰ γίνωνται ἐπωφελεῖς.

Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ἀρταξέρξης ἐστείλει αὐτῷ σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων, ἵνα δεχθῆ ὑποτάσεις τινὰς αὐτοῦ, «ἐὰν αἱ προτάσεις τοῦ Ἀρταξέρξου», εἶπε πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον, «εἶνε σύμφωνοι πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς παιρίδος μου, δὲν ἔχω ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως παραδεχθῶ αὐτάς· ἀλλ' ἐὰν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὸ συμφέρον καὶ τὴν τιμὴν τῆς παιρίδος μου, ὅλος ὁ χρυσὸς τοῦ βασιλείου αὐτοῦ δὲν θέλει μὲ καταπέισθαι νὰ προδώσω τὰ πρὸς τὴν παιρίδα μου χρῆμα».

Μὴ ἔχων δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ μέγας οὗτος στρατηγὸς τῶν Θηβῶν, ἢ ἓνα καὶ μόνον τρίβωνα, δὲν ἐλαμπροφόρει, ὡς ἄλλοι Ἀσιανός, οὔτε χρυσαῖ ἐπολισμένους καὶ κομπάζων ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸ δημόσιον. Ἐν δὲ ταῖς ἐκστρατείαις αὐτοῦ οὔτε αὐτὸς κατεδέχετο ν' ἀργυρολογήσῃ, γυμνῶν ἐχθροὺς ἢ φίλους, οὔτε ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ἐπέτρεπέ ποτε τὴν φιλοχρημασίαν, ἣν δικαίως θεώρει μητέρα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς ἀδικίας. Ὁ φιλοχρηματικὸς στρατιώτης, ὁ ἀγαπῶν τὰ χρήματα ὑπὲρ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, δὲν δύναται ν' ἀναφανῆ στρατιώτης γενναίως οὐδὲ προθύμως θυσιάζεται ὑπὲρ πατρίδος· τὸναντίον φιλοζῶσι καὶ δηλοὶ εἶνε συνήθως τῶν χρημάτων οἱ ἐρασταί.

Ὅτε ἐν τινὶ μάχῃ ἔμαθεν ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅτι ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ ἐπώλησε αἰχμάλωτον ἕνεκα χρηματολογίας, «ἀπόδος μοι τὴν ἀσπίδα μου», εἶπε πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ «καὶ ἔπαγε μακρὰν ἐμοῦ· αἱ χεῖρές σου μολυνθεῖσαι διὰ τοῦ χρυσοῦ, κατέσκησαν ἀνάξιοι καὶ τὴν ἀσπίδα μου νὰ φέρωσι καὶ τὴν πατρίδα νὰ ὑπερασπίζωσι».

Τοιοῦτος ἦτο ὁ Θηβαῖος Ἐπαμεινώνδας, ὃν πάντες δικαίως θαυμάζουσι ὡς ἀρχέτυπον ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας.

7. Ὁ πλούσιος Πελοπίδας.

Τῶν πλουσίων Θηβαῖός τις, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Γεροστάθης,

ὅστις παρεκάλει τὸν πτωχὸν Ἐπαμεινώνδην νὰ συμμερισθῇ τῶν πλούτων αὐτοῦ, ἦτο ὁ Πελοπίδας, ὁ μέγας καὶ ἄξιος φίλος τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός.

Ὁ Πελοπίδας νέος ἔτι ὢν ἔγινε κύριος μεγάλης περιουσίας, διότι ἀνῆκεν εἰς πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Θηβῶν. Ἀλλὰ συνανασταραεὶς εὐτυχῶς μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου καὶ ἐναρέτου Ἐπαμεινώνδου καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὀδηγούμενος ἤρξατο ἐκ νεότητος αὐτοῦ νὰ βοηθῇ προθύμως πάντα συμπολίτην ἄξιον περιθάλψεως, καὶ τοιουτοτρόπως, κατὰ τὴν ὀρθοτάτην τοῦ Πλουτάρχου παρατήρησιν, ἀνεφάνη κύριος καὶ οὐχὶ δούλος τῶν χρημάτων αὐτοῦ.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγεν, ὅτι ἐκ τῶν πλουσίων οἱ μὲν δὲν μεταχειρίζονται τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ὄντες φιλάργυροι, οἱ δὲ κακῶς μεταχειρίζονται τὰ πλούτη αὐτῶν, ὄντες ἄσωτοι καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς ὑποδεδουλωμένοι. Ἀλλ' ὁ πλούσιος Πελοπίδας οὔτε ἐκ τῶν πρώτων οὔτε ἐκ τῶν δευτέρων πλουσίων ἦτο· ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν ἔντιμον ἐκείνην καὶ εὐάριθμον τάξιν τῶν πλουσίων, οἵτινες ἠτύχησαν νὰ ἐνώσωσι τὸν πλοῦτον μετὰ τῆς ἀρετῆς.

Ὅτε δὲ ἡ χρηματικὴ περιουσία τοῦ Πελοπίδου ἤρξατο νὰ ἐκλίπη, φίλοι τινὲς συνεβούλευον αὐτὸν λέγοντες, ὅτι κακῶς πράττει παραμελῶν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, πρᾶγμα ἀναγκαϊότατον. Ἀλλ' ὁ Πελοπίδας, δεικνύων πρὸς αὐτοὺς τυφλὸν τινα καὶ χωλόν, διαβιβάζοντα τότε τυχεῖως ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς: «*Ναί, φίλοι μου, ἀναγκαῖα εἶνε τὰ χρήματα εἰς τὸν Νικόδημον τοῦτον, τὸν τυφλὸν καὶ χωλόν, τὸν μὴ δυνάμενον νὰ ἐργασθῇ*».

Ἐνῶ δὲ ἦτο γενναῖος καὶ ἐλευθέριος πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς ἑαυτὸν ἦτο ὀλιγοδάπανος, λιτότατος καὶ ὀλιγαρκῆς, διότι, καθὼς λέγει ὁ Πλουτάρχος, ἂν ὁ φίλος αὐτοῦ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπέισθη νὰ συμμερισθῇ τοῦ πλοῦτου τοῦ Πελοπίδου, ὁ Πελοπίδας ὁμοῦς προθύμως συνεμερίσθη τῆς ὀλιγαρκείας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ φίλου αὐτοῦ.

Ἐνδεδυμένος πάντοτε ἀπλούστατα, ἀποστρεφόμενος τοὺς κηλωπισμούς, τὰς ἐπιδείξεις καὶ τοὺς κομπασμούς, ἔχων πάντοτε τράπεζαν λιτὴν, τίμιος δὲ καὶ ἄοκνος ὢν πάντοτε εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας, συνεδόξασε μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὰς Θήβας καὶ συναπηθανατίσθη μετ' αὐτοῦ. Ὁ Πελοπίδας συναγωνισθεὶς μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατάρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ν' ἀνυψώσῃ αὐτὴν εἰς τὸν κορυφῶνα τῆς δόξης,

ἀπέθανε δὲ μαχόμενος ἥρωικῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν τυραννουμένων Θεσσαλῶν. Καὶ ὁμοίως ὁ πρῶτος οὗτος πολίτης, ὁ πρῶτος ἄρχων καὶ στρατηγὸς τῶν Θηβῶν, ὁ πλούσιος Πελοπίδας, πολλακίς ἔλεγεν «ὅτι ἤθελεν αἰσχυνθῆναι, ἐάν ποτε ἐξώδευε πλείω τῶν ὑπὸ τοῦ πτωχοτέρου Θηβαίου δαπανωμένων πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ».

Ὅμοια διαφορά ἦθῶν! ἀνέκραζεν ὁ Γεροστάθης. Οἱ σημερινοὶ πλούσιοι ἐντρέπονται, ἂν δὲν σπαταλῶσι τὰ πλούτη αὐτῶν εἰς ἀνοήτους καὶ περιττὰς πολυτελείας, οἱ δὲ σύγχρονοι ἡμῶν πτωχοὶ μιμούμενοι, ὡς οἱ πῆθηκοι τοὺς πλουσίους, ἐντρέπονται μὴ ἐξοδεύοντες, ὡς ἐκεῖνοι, πολλά, ἐνῷ ὁ πλούσιος Πελοπίδας ἠσχύνετο νὰ ἐξοδεύῃ περισσότερα τῶν ὄσων ἐξώδευον οἱ πτωχοί.

Ἐξ ὄσων περὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Πελοπίδου διηγήθη ἡμῖν, προσέθηκεν ὁ γέρον, παρατηρεῖτε, ἀγαπητὰ παιδιά, ὅτι καὶ οἱ δύο ὠρέλησαν καὶ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα αὐτῶν, διότι ἀμφοτέροι ἐκ νεότητος ἠσπάσθησαν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, ὡς ἀχώριστα τοῦ βίου αὐτῶν ἐφόδια. Καὶ ὁ μὲν Ἐπαμεινώνδας διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἄνευ πλούτου ὠφελεῖ καὶ δοξάζει, ὁ δὲ Πελοπίδας, ὅτι ὁ πλοῦτος μόνον μετὰ τῆς ἀρετῆς ἀποκαθίσταται ἐπωφελὴς καὶ ἐντιμὸς.

Τὴν ἀρετὴν λοιπὸν καὶ τὴν φιλοπατρίαν ἀσπάσθητε καὶ ὑμεῖς ἐκ νεότητος, ἀγαπητὰ μου παιδιά, ἵνα παρηγορήσητε τὴν τεθλιμμένην πατρίδα ὑμῶν, εἴτε πτωχοὶ εἴτε πλούσιοι ζήσετε. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἀρετῆς, ἴσως ἔχετε τὴν περιέργειαν νὰ μάθητε τί ἐφρόνει περὶ τοῦ πλούτου ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς, ὁ θεῖος Σωκράτης, ὅστις καὶ ἐναρέτως ἐζήτησε καὶ μάρτυς τῆς ἀρετῆς ἀπέθανε.

«Ναί, ναί», ἀπεκρίθησαν οἱ παῖδες, παρακαλοῦντες τὸν ἀγαθὸν γέροντα νὰ διηγηθῆ αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦ Σωκράτους. Ἴδου δὲ ὅσα περὶ αὐτοῦ εἶπεν εἰς αὐτούς:

8. Οἱ κατὰ Σωκράτην ἀληθεῖς θησαυροί.

Ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς, ὅστις ὀλόκληρον τὸν βίον αὐτοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν καὶ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ, ἐζήτησε καὶ ἀπέθανε πτωχός. Ἐνῷ μετὰ τῶν φίλων καὶ μαθητῶν αὐτοῦ ἦσαν πολλοὶ πλούσιοι, οὓς ἐπλούτιζεν ἠθικῶς, αὐτὸς ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ πλουτήσῃ ἐξ αὐτῶν ὑλικῶς.

Τὴν ἐγκράτειαν ὠνόμαζεν ὁ Σωκράτης κρηπίδα, ἥτοι θεμέλιον τῆς ἀρετῆς. Ἐγκράτειαν δὲ λέγων ἐνόει οὐ μόνον τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς λύσεως τῆς χρηματολογίας. Οἱ πλεονέκται, ἔλεγεν, ὄντες καὶ πολυτελεῖς, καὶ φιλήδονοι καὶ ἀκρατεῖς καὶ ἄσωτοι, εἶνε κακοῦργοι ἐπικινδυνωδέστατοι, διότι καὶ ἑαυτοὺς βλάπτουσι καὶ τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν καταστρέφουσι καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ζημιοῦσι καὶ διαφθείρουσι διὰ τοῦ ὀλεθρίου παραδείγματος αὐτῶν.

“Ὅτε ὁ Ἀντιφῶν, ὁ σοφιστής, ἐπέπληττε τὸν Σωκράτην διὰ τὴν ἀφιλοκέρδειαν, τὰ ἀπλούστατα ἐνδύματα καὶ τὴν λιτὴν αὐτοῦ τροφήν, «τίς ἐξ ἡμῶν τῶν δύο», ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Σωκράτης, «δύναται εὐκολώτερον νὰ στρατεύσῃ καὶ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα ἢ ν’ ἀντιέξῃ εἰς πολυχρόνιον πολιορκίαν, σὺ, ὁ εἰς τὴν πολυτελείαν συνηθίσας, ἢ ἐγώ, ὁ εἰς τὰ ὀλίγα καὶ τὸ πρόχειρα εὐχαριστούμενος; Σὺ, ὦ Ἀντιφῶν, νομίζεις, ὅτι εὐδαιμονία εἶνε ἡ τρυφή καὶ ἡ πολυτέλεια, ἀλλ’ ἐγὼ φρονῶ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ μηδενὸς χρεῖαν ἔχειν εἶνε θεῖον ὅσον τις μειροῦζει τὰς ἀλόγους ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, τόσῳ περισσώτερον πληοῖαζει εἰς τὴν θεότητα καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν».

“Ὅτε δὲ ὁ Σωκράτης ἔμαθεν, ὅτι νέος τις, Εὐθύδημος καλούμενος, ἐπλούτιζε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ διὰ συγγραμμάτων σοφῶν ἀνδρῶν, «χαίρω, εἶπεν, ὦ Εὐθύδημε, διότι ἀπεράσισας ν’ ἀποκτήσῃς θησαυροῦς σοφίας, οἵτινες εἶνε οἱ ἀληθεῖς θησαυροί, ἐπειδὴ δι’ αὐτῶν πλουτεῖ τις ἐν ἀρετῇ, ἐνῶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον μόνον οὐδέποτε ἐβελτίωσαν τοὺς ἀνθρώπους».

“Ἄλλοτε δὲ πρὸς τὸν Κριτόβουλον ἔλεγεν: «Ὁ πλούτος, φίλε, ἄνευ φρονήσεως καὶ ἀρετῆς οὐ μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβέστατος ἀποκαθίσταται, διότι τότε δὲν χρησιμεύει εἰμὴ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ διατροφήν τῆς πολυτελείας, τῆς ἀσωτίας καὶ τῆς κακοθείας, γινόμενος οὕτω δηλητήριον καταστρεπτικὸν καὶ θανατηφόρον. Ὅσοι λοιπόν, ὦ Κριτόβουλε, δὲν γνωρίζουσιν ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῶσι καλῶς τὰ πλούτη αὐτῶν, ἤθελον πράξῃ φρονίμως ν’ ἀποχωρισθῶσιν αὐτῶν πρὶν ἢ καταστρέψωσι δι’ αὐτῶν καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἄλλους».

Πολλάκις δὲ ἔλεγεν ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς τυμπολίτας αὐτοῦ, ὅτι ὅσοι γονεῖς προσπαθοῦσι νὰ πλουτίσωσι τὰ τέκνα αὐτῶν διὰ τοῦ

χρυσίου ἀμελοῦντες νὰ πλουτίσωσιν αὐτὰ πρότερον διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας, ὁμοιάζουσιν ἐκείνους, οἵτινες, δίδοντας πολλὴν τροφὴν εἰς τοὺς ἵππους αὐτῶν, ἀμελοῦσι τὴν γύμνασιν αὐτῶν. Καθὼς δὲ οἱ ἵπποι οὗτοι γίνονται μὲν εὐτραφεῖς καὶ παχύτατοι, ἀλλ' ἀνίκανοι εἰς ὑπηρεσίαν, οὕτω καὶ τὰ μὴ καλῶς ἀνατεθραμμένα τέκνα, ὅσον παχεῖα καὶ ἀνἀποβῆ ἢ περιουσία αὐτῶν, μένουσιν ἄνευ τινὸς ἰδίας ἀξίας, ἄχρηστα καὶ ἀνωφελῆ, ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιβλαβῆ.

Ἀκολουθήσατε καὶ ὑμεῖς, παῖδιά μου, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, τὴν σοφὴν συμβουλὴν τοῦ Σωκράτους. Ἀγαπήσατε τοὺς ἀληθεῖς θησαυροὺς. Ἀποκτήσατε παιδείαν καὶ ἀρετὴν, ὥστε, ἐὰν διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας πλουτήσητέ ποτε, νὰ μὴ ὁμοιάσητε τοὺς παχεῖς καὶ ἀνικάνους εἰς ὑπηρεσίαν ἵππους, ἀλλὰ νὰ κατασταθῆτε ὠφέλιμοι καὶ χρήσιμοι καὶ πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς, καὶ πρὸς τὰς οἰκογενεῖας ὑμῶν καὶ πρὸς τὴν φίλην πατρίδα.

Θέλων δὲ ὁ Γεροστάθης νὰ διδάξῃ τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους, ὅτι οἱ ἀφιλοχρήματοι εἶνε ἀληθεῖς φίλοι τῆς πατρίδος διηγήθη αὐτοῖς τὰ ἑξῆς :

9. Ὁ ἀφιλοχρήματος Φωκίων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς, ἣτις προητοίμασε τὴν κατάργησιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας, ἀνέλαμψεν ἐν Ἀθήναις ἡ ἀρετὴ τοῦ Φωκίωτος, ὡς φανὸς φωτεινότατος ἐν τῷ μέσῳ σκοτεινοτάτου ὀρίζοντος. Οὐδὲν τῶν ὀλεθρίων ἐλαττωμάτων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ εἶχεν ὁ Φωκίων, ὅστις δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ χρηστός ἐπωνομάσθη.

Ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας ἠκρόασθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, καὶ τοῦ Ξενοκράτους, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πλάτωνος, καὶ οὕτως ἐμόρφωσε τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐν ἀρετῷ καὶ ἀνεπίδεκτον διαφθορᾶς. Ὁ Φωκίων ἦτο ἐκ τῶν πτωχῶν ἐκείνων, οὓς ὁ Σωκράτης ὠνόμαζεν ἀληθεῖς πλουσίους, διότι ὄντες οὗτοι αὐτάρκεις καὶ ὀλιγαρκεῖς, καὶ εἰς τὰ παρόντα εὐχαριστοῦνται καὶ ὑπὸ τῆς πλεονεξίας δὲν κατατρώγονται.

Οἱ ἀπληστοὶ πλούσιοι, οἱ διψῶντες πάντοτε πλοῦτου, βεβαίως οὔτε εὐτυχεῖς οὔτε ἀληθῶς πλούσιοι εἶνε. Ἀσυγκρίτως εὐτυχέστεροι καὶ πλουσιώτεροι τούτων εἶνε οἱ εἰς τὰ ἑαυτῶν ὀλίγα εὐχαριστούμενοι πτωχοί. Τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ Φωκίων, ὅστις, ζῶν σωφρόνως, ἀπεστρέφετο καὶ

τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν. Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καθὼς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἦτο φιλόανθρωπος καὶ γλυκυτάτη, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἦτο πάντοτε σοβαρὸν καὶ σκυθρωπὸν. Τὰ διεσθαρμένα ἦθη τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν ἐθλίβον τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὥστε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δυσκόλως ἐγέλα. «Οἱ εὐθυμοὶ καὶ γελῶντες πολίτικοι ἡμῶν ἄνδρες, ἔλεγε, πολλακίς διὰ τοῦ γέλωτος αὐτῶν προυξένισαν δάκρυα εἰς τὴν πατρίδα. ἀλλ' ἡ σοβαρὰ μου ὄφρυς οὐδέποτε ἐλύπησε τὰς Ἀθήνας».

Τόσον δὲ ἐσέβοντο πάντες οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀφιλοχρηματίαν τοῦ Φωκίωτος, ὥστε, ὡσάκις οἱ νησιῶται ἐμάνθανον, ὅτι αὐτὸς ἐστέλλετο εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν στρατηγός, ἐστεφανωμένοι καὶ χαίροντες ἐξήρχοντο εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ. Ὅσάκις δὲ ἄλλος στρατηγός διηυθύνετο εἰς τὰς νήσους, οἱ κάτοικοι αὐτῶν φοβούμενοι τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς διαρπαγὰς ἔφραττον τοὺς λιμένας καὶ ἐν τοῖς ἑαυτῶν τείχεσιν ὠχυροῦντο. φέροντες ἐντὸς αὐτῶν καὶ τὰ ποίμνια καὶ τοὺς δούλους καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν.

Οὐ μόνον δὲ οἱ σύμμαχοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας, ὃν ὁ Φωκίωτος εἶχε νικήσῃ ἐν Βυζαντίῳ, ἐσέβετο καὶ ἐθαύμαζε τὸν ἄνδρα. Καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τόσον ἐτίμα καὶ ἠγάπα τὸν Φωκίωνα, ὥστε καὶ ἐπιστολὰς φιλικωτάτας ἔγραφε πρὸς αὐτὸν καὶ πλουσιώτατον δῶρον ἑκατὸν ταλάντων ἔστειλεν αὐτῷ. Ἄλλ' ὁ Φωκίωτος ἠρώτησε τοὺς κομίζοντας τὸ δῶρον: διατί ὁ Ἀλέξανδρος εἰς αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν Ἀθηναίων στέλλει τόσα τάλαντα; Ὅτε δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εἶπον αὐτῷ, «ὅτι μόνον αὐτὸν κρίνει ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν. — Ἄς μὲ ἀφήσῃ λοιπόν», ἀπεκρίθη ὁ Φωκίωτος. οὐ μόνον νὰ φαίνωμαι, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶμαι τοιοῦτος».

Οἱ δ' ἀπεσταλμένοι, ἰδόντες τὴν μὲν ἐνάρετον σύζυγον αὐτοῦ ζυμῶνουςαν, τὸν δὲ μέγαν πολίτην καὶ στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων ἀντλοῦντα ὕδωρ, παρεκίνουν αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὰ δῶρα τοῦ Ἀλεξάνδρου, λέγοντες, ὅτι εἶνε ἀπρεπὲς, φίλος ὢν τοῦ βασιλέως, νὰ ζῆ τόσον πτωχικῶς. Ὁ Φωκίωτος δεῖξας τότε γέροντά τινα πένητα, εἶπεν αὐτοῖς: «Αὐτὸς εἶνε πολὺ πτωχότερος ἐμοῦ. καὶ ὁμως ζῆ εὐχαριστημένος. Ἐὰν δεχθῶ τὰ ἑκατὸν τάλαντα, ἢ δὲν θέλω μεταχειρισθῆ αὐτά, μὴ ἔχων ἀνάγκην αὐτῶν, καὶ τότε εἰς μάτην θέλω λάβῃ τόσον χρυσίον, ἢ θέλω μεταχειρισθῆ αὐτά, καὶ τότε θέλω ἐκθέσῃ ἐνώπιον τῶν συμπολιτῶν μου καὶ ἑμαυτὸν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον».

Ὁ Φωκίων ἤθελεν οὐ μόνον νὰ εἶνε τίμιος, ἀλλ' οὐδὲ ἀφορμὴν ὑποψίας νὰ δώσῃ ποτὲ κατὰ τῆς τιμιότητος αὐτοῦ. «*Φοβοῦ τὰς διαβολὰς*», λέγει ὁ Ἰσοκράτης, «*κἂν ψευθεῖς ὧσιν*». Ὁ Φωκίων λοιπὸν ἀποβαλὼν τὸ χρυσίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Μακεδόνος διετήρησε καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ ἀκηλίδωτον ἐνώπιον τῶν συμπολιτῶν διεφύλαξεν.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ἂν καὶ ἐθαύμασε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, ὅμως ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι: «*δὲν θεωρεῖ φίλους αὐτοῦ ἐκείνους, πρὸς οὓς δὲν δύναται νὰ χαρίσῃ τι*». Τότε δὲ ὁ Φωκίων ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ὡς χάριν νὰ ἐλευθερώσῃ τέσσαρας πεπαιδευμένους Ἑλληνας, οὓς ἐκράτει δεσμώτας ἐν Σάρδεσιν· οὕτω δὲ οἱ δεσμῶται ἐκείνοι εὐθύς ἠλευθερώθησαν.

Ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ Φωκίωνος ἀνεφάνησαν καὶ ὅτε ὁ Ἄρπαλος, ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Φωκίωνα ἑπτακόσια τάλαντα, ὅπως διαφθείρῃ αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Φωκίων οὐ μόνον ἀπέκρουσε τὴν προσφορὰν τοῦ Ἄρπαλου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἠπέλιθσεν αὐτόν ὅτι θέλει πάθῃ μέγα κακόν, ἐὰν δὲν παύσῃ διαφθεῖραιν τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἄρπαλος τότε φοβηθεὶς περιεστάλη, ἐθαύμασε δὲ τὸν Φωκίωνα ὡς τεῖχος ὠχυρωμένον ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ πανταχόθεν ἀπόρρητον ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ.

Ὅτε δὲ ὁ Μένυλλος, ὅστις ἦτο φρούραρχος τῶν Μακεδόνων ἐν Ἀθήναις, ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος τὸν πτωχὸν Φωκίωνα, προσήνεγκεν αὐτῷ δῶρα καὶ χρήματα, ὁ Φωκίων εἶπεν εἰς αὐτόν: «*Ὅντε σὺ Μένυλλε, εἶσαι καλλίτερος τοῦ Ἀλεξάνδρου οὔτε ἄλλος τις λόγος ὑπάρχει, ἵνα δεχθῶ παρὰ σοῦ ὅ,τι παρ' ἐκείνου δὲν ἐδέχθην*». Ὁ Μένυλλος τότε παρεκάλεσε τὸν Φωκίωνα νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φώκου. Ἀλλ' ὁ Φωκίων καὶ πάλιν ἀπεποιήθη, εἰπὼν: «*Ἄν ὁ Φῶκος γείνη σάφρων, θέλει ἀρκεοθῆ εἰς τὴν μικρὰν παιρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν· ἀλλ' ἂν γείνη ἄσωτος καὶ πολυτελής καὶ πλεονέκτης, οὐ μόνον τὰ σὰ δῶρα, ὧ Μένυλλε, ἀλλ' οὐδεμίαν περιουσίαν θέλει ἐξαρκέσῃ πρὸς χορτασμόν τῆς κακοθελείας αὐτοῦ*».

Διὰ τῶν σοφῶν τούτων λόγων ὁ Φωκίων ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἀληθῶς πλούσιοι καὶ εὐτυχεῖς εἶνε μόνον οἱ ἐνάρετοι καὶ αὐτάρκεις καὶ οὐχί ὅσοι, πολιιοκούμενοι ὑπὸ ἀτελευτήτων ἐπιθυμιῶν, ζῶσιν ἐντὸς διηνεκοῦς ἀγωνίας πλουτισμοῦ, ἥτις δὲν ἀποδεικνύει εἰμὴ διηνεκῆ στέρησιν.

Ταῦτα περίπου εἶνε τὰ οὐσιωδέστερα, ἐξ ὧων περὶ πλοῦτου ἔλεγεν ὁ Γεροστάθης, συχνάκις ἐπαναλαμβάνων τοὺς ἐξῆς στίχους :

«Ὁ πλοῦτος χωρὶς φρόνησιν καὶ εὐγενῆ καρδίαν
οὔτε ὑπόληψιν γεννᾷ, ἀλλ' οὔτε εὐτυχίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Η ΑΓΚΥΡΑ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

«Οὐ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν
χρὴ τὸν ἄνθρωπον τὸν σοφόν».
(Ἐπιχάρμου)

Ὅσάκις οἱ μικροὶ φίλοι τοῦ Γεροστάθου ἐπισκέπτοντο αὐτόν, πάντοτε ἐνησχολημένοι εὗρισκον. Ἐβδελύσσετο ὁ ἀγαθὸς γέρον τὴν ἀργίαν. ἔθεώρει δὲ καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν ἐργασίαν οὐ μόνον ὡφελίμους, εἰς τὴν υἰείαν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς χρέη ἱερὰ παντὸς τιμίου καὶ φρονίμου ἀνθρώπου. Συνήθως δὲ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου αὐτοῦ, ἐνίοτε δὲ εἰς ζυλουργικὴν τινα ἐργασίαν· ἄλλοτε δὲ ἀνεγίνωσκε, κρατῶν πάντοτε ἐγγράφους σημειώσεις τῶν ἀναγνώσεων αὐτοῦ.

Ἡμέραν τινὰ εὐρόντες αὐτόν γράφοντα ἠθέλησαν ν' ἀναχωρήσωσιν, ἀλλ' ὁ Γεροστάθης παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ καθίσωσι, λέγων ὅτι εἶχε τελειώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ὅτι μάλιστα ἐπεθύμει ν' ἀναγνώσῃ αὐτοῖς ὅσα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε γράψῃ.

1. Αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ Σίμωνος.

Σήμερον ἀνεγίνωσκον, ἤρξατο λέγων ὁ σεβαστὸς γέρον, τὰς ἐξομολογήσεις Γάλλου τινός, Σίμωνος καλουμένου, ὁστις ἀφελέστατα ἐκθέτει πῶς ἀπέκτησε τὴν φρόνησιν, ἣτις τόσον πολὺ ἐτίμησε καὶ εὐτυχῆ κατέστησεν αὐτόν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτοῦ.

Αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ Σίμωνος τόσον μοι ἤρσαν, εἶπεν, ὥστε ἀπέφασκα νὰ μεταφράσω αὐτὰς ἐλευθέρως, οὐ μόνον ἵνα ἐντυπώσω αὐτὰς ἐτι μᾶλλον ἐν τῷ νῷ μου, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἀναγνώσω καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς καλοὺς μου φίλους τὴν μετάφρασίν μου ταύτην. Τίς ὑμῶν δὲν ἐπιθυμεῖ, ὅταν ἡλικιωθῆ, νὰ τιμᾶται ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ καὶ εὐτυχῆς νὰ διέλθῃ τὸν βίον; Ἄλλ' οἱ ἄφρονες οὔτε νὰ τιμηθῶσι δύναν-

ται οὔτε εὐτυχεῖς νὰ ζήσωσιν. Ἀπαιτεῖται φρόνησις, ἵνα ἀποκτήσῃ τις ὑπόληψιν, καθὼς ἀπαιτοῦνται ἀγαθοεργίαι, ἵνα ἀποκτήσῃ τις ἀγάπην παρὰ τῶν ἄλλων.

Πάντες λοιπὸν βεβαίως ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθητε πῶς ἀποκτᾶται ἡ φρόνησις, ἣτις δικαίως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρου ἀγκυρα τῆς εὐτυχίας· διότι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην αὕτη διδάσκει ἡμᾶς τί πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ τί νὰ μὴ πράττωμεν, ἵνα ζῶμεν εὐτυχεῖς. Ἀκούσατε, λοιπὸν, παιδιὰ μου, πῶς ὁ Σίμων διηγεῖται ὅτι ἀπέκτησε τὴν φρόνησιν :

2. Γνώθι σαυτόν.

«Ὅτε νέος ὢν, ἐσπούδαζον ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου μου, ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου, ὅτι ὑπῆρχόν ποτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἄνδρες ἐπονομασθέντες σοφοί. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη, ἂν καὶ ἦμην μικρός, μοὶ ἤρρεσεν ὑπερβαλλόντως».

«Καὶ τί ἀπαιτεῖται», ἠρώτησα εὐθύς, ἵνα γένη τις ἀξίος τοῦ ἐνδόξου τούτου τίτλου; Μήπως ἀπαιτεῖται εὐγένεια γεννήσεως; Μήπως ἀπαιτοῦνται πλούτη μεγάλα;». «Οὐχί», μοὶ ἀπεκρίθησαν. «Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι ἐπάναπαυόμενοι εἰς τὴν ἐξ εὐγενῶν καταγωγὴν καὶ εἰς τὰ μεγάλα πλούτη αὐτῶν μένουσι συνήθως ἄσοφοι καὶ ἀπαίδευτοι, ἐπαίρομενο· δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περιφρονοῦντες καταντῶσιν οὐχὶ οἱ σοφώτεροι, ἀλλ' οἱ ἀνοητότεροι τῆς κοινωνίας».

— «Τί λοιπὸν ἀπαιτεῖται, ἵνα γένη τις σοφός;».

Τότε ὁ διδάσκαλος ἀπεκρίθη ὅτι «τῶν ἀρχαίων τις σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶπεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς σοφία συνίσταται εἰς τὸ Γνώθι σαυτόν· διότι μόνον, ὅταν γνωρίσῃ τις ἑαυτόν, ἀποκτᾶ φρόνησιν καὶ καθίσταται εὐτυχής· διὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἕλληνες ἐνεχάραξαν χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ Γνώθι σαυτόν, ὡς τὸ ἀναγκαιότερον πάντων τῶν παραγγελμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ γνωρίσω ἑμαυτὸν μοὶ ἐφάνη εὐκολώτατον, ἀπεφάσισα νὰ γίνω καὶ ἐγὼ σοφός».

«Ἀλλὰ δὲν εἶνε τόσον εὐκολόν», μοὶ εἶπον, τὸ Γνώθι σαυτόν, ὅσον σὺ νομίζεις· δὲν πρόκειται διὰ τοῦ Γνώθι σαυτόν νὰ γνωρίσῃς τὸν ἐξωτερικόν σου Σίμωνα, τὸν ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις σου, ἀλλὰ τὸν ἐσωτερικόν σου Σίμωνα, δηλαδή τὴν ψυχὴν σου, τὴν καρδίαν σου,

τάς ἠθικάς σου ἐλλείψεις, τάς ψυχικάς σου κακίας, γνωρίζων δὲ ταύ-
τας νὰ διορθώσῃς αὐτάς. Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν εἶνε πολὺ εὐκόλος. Πό-
σοι ἀσχημότατοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἂν καὶ καθ' ἡμέραν βλέπουνσι τὰ
πρόσωπα αὐτῶν ἐν τῇ κατόπτρῳ, νομίζουσιν ὅτι εἶνε χαριέστατοι καὶ
ώραϊότατοι! Πόσοι γονεῖς δὲν βλέπουνσιν οὔτε τὰ φυσικά οὔτε τὰ
ἠθικά τῶν τέκνων αὐτῶν ἐλαττώματα, ἅτινα πᾶς ἄλλος εὐκόλως δια-
κρίνει! Ἄλλ' ἂν ἡ φιλαυτία τυφλώῃ ἡμᾶς τόσον, ὥστε μηδὲ τὰ
φυσικά ἡμῶν ἐλαττώματα νὰ βλέπωμεν, φαντάσθητι, φίλε Σίμων, πό-
σον δυσκολώτερον θέλει εἶνε τὸ νὰ γνωρίσῃς καὶ ὁμολογήσῃς εἰς σεαυ-
τὸν τὰ ἠθικά σου ἐλαττώματα! Πολλῶ εὐκολώτερον εἶνε νὰ μάθῃ-
τις πόσον ὁ ἥλιος ἀπέχει τῆς γῆς καὶ ἡ γῆ τῆς σελήνης ἢ νὰ γνωρίσῃ
ἄληθῶς ἑαυτόν!

«Αἱ δυσκολαὶ ὅμως αὐταὶ δὲν μὲ ἐπτόησαν, διότι ὁ τίτλος τοῦ σο-
φοῦ πολὺ μ' ἐγαργάλιζεν. Ἦρχισα λοιπὸν νὰ σπουδάξω ἑμαυτὸν καὶ
ἐξετάξω μετὰ προσοχῆς, ὅπως γνωρίσω αὐτόν. Ἄλλ' ἐν τῷ ἔργῳ μου
τούτῳ εὗρον εὐθύς δυσκολίας, ἃς δὲν περιέμενον. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ φι-
λαυτία καὶ ὁ ἐγωισμὸς ἐπεσκότιζον τὸν νοῦν μου, ὥστε δὲν ἔβλεπον ἐν
ἑμαυτῷ εἰμὴ προτερήματα, οὐδὲν δὲ ἐλάττωμα εὕρισκον. Βαθμηδὸν
ὅμως ἤρχισα νὰ διακρίνω μικρὰ τινα ἐλαττώματα καὶ κακίας· ἀλλ' ὁ
νοῦς μου νικώμενος ὑπὸ τῆς φιλαυτίας εὕρισκέ τινας δικαιολογίας τῶν
ἐλαττωμάτων μου καὶ κακιῶν μου. Ὅτε δὲ προυχώρησα εἰς τὸ ἔργον
μου καὶ ἐξηκολούθησα μετ' ἐπιμονῆς τὴν σπουδὴν μου, ἤρχισεν ὁ μὲν
νοῦς νὰ ὑπερισχῆ, ἡ δὲ φιλαυτία νὰ ὑποχωρῇ· τότε δὲ καθ' ἡμέραν
ἀνεκάλυπτον εἰς ἑμαυτὸν ἰδέαν τινα ἐσφαλμένην, ἠθικὸν τι ἐλάττωμα
καὶ νέαν ἔλλειψιν, ἀδυναμίαν ἢ κακίαν.

«Αἱ δυσάρεστοι αὐταὶ ἀνακαλύψεις κατ' ἀρχὰς μοι ἦσαν πολὺ ἐνο-
χλητικάι, τραυματίζουσαι τὴν φιλαυτίαν καὶ φιλοτιμίαν· ἀλλὰ μετ' ὀλί-
γον τὸ ἔργον μου κατέστη εὐκόλον καὶ εὐάρεστον, διότι ἀνακαλύπτων
ἐλάττωμά τι καὶ ἐκρίζων αὐτὸ ἐκ τῆς ψυχῆς μου, ἡσθανόμην ἀνάπαυ-
σιν καὶ ἡδονὴν γλυκυτάτην».

«Θέλω δὲ ἐκθέσθαι εὐθύς τάς κυριωτέρας παρατηρήσεις καὶ ἀνα-
καλύψεις, εἰς ἃς ἡ ἐξέτασις ἑμαυτοῦ μὲ ὠδήγησεν, ὅπως δι' αὐτῶν
εὐκολυνθῆτε εἰς τὸ ἔργον ὑμῶν ἂν ποτε ἐπιθυμήσητε ν' ἀποκτίσητε
σοφίαν καὶ ὑπόληψιν σοφῶν. Οὕτω δὲ θέλω φέρῃ ὑμᾶς ἐπὶ τῶν ὤμων
μου μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ· ἔχοντες δὲ τοὺς πόδας ἀκαταπονή-
τους θέλετε δυνθῆθαι τότε εὐκόλως νὰ προχωρήσητε περαιτέρω, διότι

ὁδὸς τοῦ Γνωθὶ σαυτὸν εἶνε μακρὰ καὶ ἐπίπονος, ὀλίγοι δὲ εἶνε οἱ τυχεῖς θνητοί, οἵτινες ἐπλησίασαν εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς».

3. Μειριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας.

«Ἐξετάζων ἑμαυτὸν, τὸ πρῶτον ἐλάττωμα, ὅπερ ἀνεκάλυψα, ἦτο κερὸς σπινθήρ κενοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας. Ἄν ἐγκαίρως δὲν ἀνεκάλυπτον καὶ δὲν ἐσθῆνον τὸν σπινθῆρα τοῦτον, ἴσως ἤθελε προξενήσῃ λόγια καὶ πυρκαϊάν, ἣτις καὶ ἐμὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους μετ' ἐμοῦ ἤθελε κατακαύσῃ.

»Ἐπειδὴ ἐν τῷ σχολείῳ διεκρινόμην μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν μου, καὶ δὲ ταῖς ἐξετάσεσιν ἐφαινόμην μεταξὺ τῶν ἀρίστων, μοὶ ἐγεννήθη πεπεισθήτως ἡ ἰδέα, ὅτι δύναμαι νὰ γείνω ἀνὴρ μέγας καὶ ἐξοχος καὶ θεῶ ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλων ὡς ἐπίσκοπος, στρατηγὸς ἢ ὑπουργός· καὶ φορεῖ κίτρινα δίοπτρα, βλέπει χρυσᾶ καὶ χάλκινα νομίσματα· καὶ φορεῖ τὰ δίοπτρα τῆς κενοδοξίας καὶ φιλαυτίας, ἑαυτὸν βλέπει χρυσοῦν, τοὺς δ' ἄλλους χαλκίνοους. Ἄλλὰ παρευρεῖ ἐν τινὶ ἐπισήμῳ τελετῇ παρετήρησα ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οἱ λαμπεροὶ ἐστολισμένοι ὑπάλληλοι, πλείστοι δὲ οἱ ἀπλοὶ πολῖται. Τότε ἐπίρησα ὅτι ἡ κοινωνία ὁμοιάζει πρὸς πυραμίδα, εἰς τὴν στενὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ὑψηλαὶ τινες θέσεις ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι, οἵτινες εἶνε στενόχωροι καὶ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτάς, καὶ ὅτι δυσκόλως δύναται τις ν' ἀναβῆ εἰς τὰς ὑψηλὰς ταύτας θέσεις, ἐν ὧν ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ πέσῃ καὶ νὰ συντριβῆ. Ἄλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ βάσει τῆς πυραμίδος ὑπάρχει τόπος εὐρύχωρος, ἕκαστος δὲ δύναται ἐκεῖ νὰ ἐκτείνῃ καὶ κινήσῃ ἐλευθέρως τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ δὲ αὐτῶν ἐργαζόμενος νὰ ζῆσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐν ἀνέσει.

«Ὡ φίλε Σίμων», εἶπον τότε κατ' ἑμαυτὸν, «στεῖλον εἰς κόρακας τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοπρωτίαν σου· θέλων νὰ πηδήσῃς ὑψηλά, ἀποδυνεύεις νὰ πέσῃς καὶ νὰ σπάσῃς τὴν κεφαλὴν σου». Αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐπέσῃσαν εὐθὺς τὸν σπινθῆρα τῆς κενοδοξίας καὶ μ' ἐπεισαν ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελουθῆσω τὸ πατρικόν μου ἐπάγγελμα».

»Ἴδου τὸ πρῶτον βῆμά μου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας: «Μειριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας μου»· εὐχαρίστως δὲ ἔμαθον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἐπέσῃσαν τὸν σπινθῆρα τῆς κενοδοξίας καὶ μ' ἐπεισαν ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελουθῆσω τὸ πατρικόν μου ἐπάγγελμα».

»Ἴδου τὸ πρῶτον βῆμά μου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας: «Μειριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας μου»· εὐχαρίστως δὲ ἔμαθον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἐπέσῃσαν τὸν σπινθῆρα τῆς κενοδοξίας καὶ μ' ἐπεισαν ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελουθῆσω τὸ πατρικόν μου ἐπάγγελμα».

4. Ἀπεριοικεψία.

«Παρετήρησα ἀκολουθῶν, ἐξετάζων ἑμαυτὸν, ὅτι σχεδὸν πᾶν δυσάρεστον, ὅπερ εἰς ἑμαυτὸν ἢ εἰς ἄλλους προϋξένουν, προήρχετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀπεριοικεψίας μου. Ὅσακις ἔκρινον ἐσφαλμένως περὶ ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων, ὅσακις ἔλεγον ἢ ἔπραττόν τι ἀπρέπες ἢ ἐπιζήμιον, παρετήρουν ὅτι δὲν εἶχον σκεφθῆ ἀρκούντως ὠρίμως πρὶν κρίνω, πρὶν ὁμιλήσω ἢ πρὶν ἐνεργήσω. Συνεπέραναι λοιπὸν ὅτι ὁ ἀπεριοικεπτος δὲν δύναται ποτε ν' ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν σοφοῦ, καὶ ὅτι, ἵνα γείνη τις ἄξιος τῆς ἐπωνυμίας ταύτης, ἀπαιτεῖται νὰ σκέπτηται ὠρίμως καὶ ἄνευ σπουδῆς, νὰ συλλογίζηται καὶ προβλέπῃ πάσας τὰς ἐνδεχομένας συνεπειάς τῶν πράξεων αὐτοῦ, νὰ συμβουλευθῆται δὲ καὶ τὸν νοῦν ἄλλων φρονίμων πρὶν εἶπη ἢ ἐνεργήσῃ τι. Εὐχαρίστως δὲ ἐπληροφόρηθην, ὅτι τὰ αὐτὰ συνεβούλευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, λέγοντες—Νόει καὶ προῖτε—Τὸν νοῦν ἡγεμόνα ποιοῦ—Σοφοῖς χρῶ—Μίσει τὸ ταχὺ λέγειν—Βία μηδὲν προῖτεν—προῖτε ἀμεινανοήτως».

5. Οἰκονομία χρόνου.

Ὅτε πρωῖαν τινὰ ἐξυπνήσας ἀντὶ νὰ πηδήσω εὐθὺς ἐκ τῆς κλίνης μου ἔμεινα ἐν αὐτῇ ὀλόκληρον περίπου ὥραν ὄκνων καὶ κυλιόμενος ὑπελόγησα διὰ τῶν μικρῶν ἀριθμητικῶν μου γνώσεων, ὅτι, δαπανῶν τοιοῦτοτρόπως μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην πρωῖαν, ἐντὸς ἐνὸς ἔτους ἀπὲρ βαλλὸν τριάκοντα ὀλοκλήρους ἐργασίμους ἡμέρας.

»Πόσον δυστυχῆς, εἶπον τότε κατ' ἑμαυτὸν, θὰ ἦμην, ἐὰν καθ' ἑκάστον ἔτος τῆς ζωῆς μου ἔμεινον ἀσθενῆς καὶ κλινήρης τριάκοντα ὀλοκλήρους ἡμέρας ἄνευ ἐργασίας, ἄνευ ὠφελείας καὶ δαπανῶν ἐκ τῆς παρακαταθήκης! Διατί λοιπὸν ν' ἀποβάλλω τόσον πολῦτιμον καιρὸν; Ἐκτοτε ἄμα ἀκούων τὴν πρωῖαν τὸν ἀλέκτορα φωνοῦντα καταλείπει τὴν κλίνην μου».

»Ἐσκέφθην δέ, ὅτι αἱ ὄραι εἶνε τὸ νόμισμα τῆς ἡμέρας, αἱ δὲ ἡμέραι τὸ νόμισμα τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ὁ καιρὸς, ὅστις παρήλθε, δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Ἄς μὴ ἀνέχωμαι λοιπὸν, εἶπον, νὰ παρέρχωνται ἀνωφελῶς αἱ ἡμέραι, αἱ ὄραι, αἱ στιγμαὶ μου· ἄς μὴ στερῶμαι τὸ πολῦτιμον τοῦτο νόμισμα. Ὁ καιρὸς, παρερχόμενος ἀνωφελῶς, δὲν ἀπολείπει εἰμὴ ἀνθρώπους ὄκνηρούς, κακοήθεις καὶ δυστυχεῖς».

«Ίδού καὶ ἄλλο βῆμα πρὸς τὴν φρόνησιν, ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου, κατὰ δὲ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς Χρόνου φείδου, διότι, κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Θεόφραστον, ἡ μεγίστη πασῶν τῶν ἀσωτιῶν εἶνε ἡ ἀσωτία τοῦ χρόνου».

6. Τάξις.

»Κατ' ἀρχὰς συνήθιζον νὰ μὴ δαπανῶ τὸν καιρὸν μου εἰς τὴν διάταξιν τῶν πραγμάτων μου, ἀλλὰ νὰ ἀφίνω αὐτὰ ἐν ἀταξίᾳ καὶ ὅπου τύχη, παρετήρησα ὅμως ὅτι, ἵνα ἀνεύρω κατόπιν τὰ πράγματα, ἅτινα δὲν ἐγνώριζον ποῦ ἔθεσα, ἔδαπάνων πολλῶ πλείω χρόνον ἢ ὅσον ἤθελον δαπανῆσαι ἵνα τακτοποιήσω αὐτὰ ἐξ ἀρχῆς. Ἐδιδάχθην λοιπὸν ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου, τοῦ ματαίου κόπου καὶ τῆς δυσαρρεσκείας ἀπαιτεῖται νὰ ἔχω προσδιωρισμένον τόπον δι' ἕκαστον πρᾶγμα καὶ νὰ τάττω ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ τόπῳ.

»Παρετήρησα προσέτι, ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου ἀπαιτεῖται νὰ πράττω τὰ πάντα ἐν καιρῷ καὶ ὅτι ἡ ἀταξία περὶ τὴν ἐργασίαν διπλασιάζει τὸν κόπον καὶ φθείρει ματαίως τὸν πολυτίμον χρόνον. Συνεπέρανα λοιπὸν, ὅτι πᾶν πρᾶγμα πρέπει νὰ γίνηται καὶ νὰ τίθηται ἐν οἰκείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ».

7. Παρηγορία τοῦ πτωχοῦ.

»Βλέπων κατ' ἀρχὰς ἀφ' ἐνὸς μὲν τοὺς πλουσίους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐμὴν πτωχείαν, ἐμελαγχόλουν καὶ ἐλυπούμην· ἀλλ' ἐξετάζων ἐπληροφόρηθην, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἕκαστος, εἴτε πλούσιος εἶνε εἴτε πτωχός, ἔχει πόνον τινὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ὅστις βασανίζει αὐτόν· ἔμαθον μάλιστα ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον οἱ πόνοι τῶν πλουσίων εἶνε πολλῶ ὀδυνηρότεροι τῶν πόνων τῶν πτωχῶν, διότι καὶ ἡ ὑγεία αὐτῶν εἶνε χείρων καὶ αἱ ἀνάγκαι περισσότεραι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι ἀτελεύτητοι· ἐβεβαιώθην ἐπομένως, ὅτι πᾶν ὅ,τι λάμπει δὲν εἶνε χρυσίον, καὶ ὅτι πᾶς ὅστις μακρόθεν φαίνεται εὐτυχῆς δὲν εἶνε τοιοῦτος, ἐὰν τοῦ πλησίον ἐξετάσῃ αὐτόν.

»Παρηγορήθην λοιπὸν καὶ ἐξηκολούθησα ἐργαζόμενος πάντοτε τιμίως καὶ ἐπιμελῶς, οἰκονομῶν καλῶς τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας μου κέρδη καὶ ζῶν λιτῶς καὶ σωφρόνως. Συλλογιζόμενος δὲ ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι πολλῶ πτωχότεροι ἐμοῦ, καὶ ἄλλοι πολλῶ πλουσιώτεροι τῶν πλουσίων, οὐς ἀνοήτως ἐζήλουν, ἔζησα πάντοτε εὐτυχῆς καὶ εὐχαρι-

στημένος, ἐν ᾗ καταστάσει εὐρισκόμην, ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἑλληνος Ἴσοκράτους: «οἰόρου μὲν τὰ παρόντα, ζῆται δὲ τὰ βελτίω».

8. Γενναιότης καὶ ὑπομονή.

»Παρετήρησα προσέτι, ὅτι πολλὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων, ἅτινα ὠρίμως ἐσκέφθην καὶ κατορθωτὰ καὶ ὠφελιμώτατα ἔκρινον, δὲν ἐτόλμησα νὰ πραγματοποιήσω, φοβηθεὶς ἐνδεχόμενα ἐμπόδια καὶ δυσκολίας. Ἐσκέφθην λοιπόν, ὅτι ἡ γενναιότης δὲν εἶνε ἀναγκαία μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἵνα δι' αὐτῆς νικᾷ τὰς παρουσιαζόμενας ἐν ταῖς ἐντίμοις καὶ ὠφελίμοις ἐπιχειρήσεσι δυσκολίας.

» Ἀλλὰ πολλοὶ μὲν ἄρχονται ἔργων, ὀλίγοι δὲ τελειοῦσιν αὐτά, ἐνῶ ἡ ἀρχὴ εἶνε τὸ δυσκολώτερον, τὸ δὲ τέλος τὸ εὐαρεστότερον μέρος τοῦ ἔργου. Ὅθεν, εἶπον κατ' ἑμαυτόν, ἐκτὸς τῆς γενναιότητος ἀπαιτεῖται καὶ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος θέλησις, ἵν' ἀντιπαλαίῃ τις καὶ καταβάλλῃ τὰς δυσκολίας καὶ τὰ παρεμπύπτοντα ἐν τῇ ἐκτελέσει ἐπιχειρήσεώς τινος ἐμπόδια. Εἶνε τῶντι ἀφροσύνη ν' ἀροτριάσῃ τις τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ σπεῖρῃ αὐτόν, ἢ νὰ σπεῖρῃ μὲν αὐτόν, ἀλλὰ νὰ μὴ θερίσῃ.

»Παρετήρησα ὅτι, ἐὰν ἡ ὄρνις δὲν ἐπιφάσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, νεοσσοὶ οὐδέποτε ἐκκολάπτονται. Ἐπιμονὴ λοιπόν, ἐρώνησα, καὶ σταθερὰ θέλησις! Ἡ σταθερὰ θέλησις εἶνε τῶντι ὁ δυνατώτερος μοχλὸς παντὸς ἔργου· διὰ ταύτης ἠδυνήθην νὰ ἐνοήσω πράγματα, ἅτινα κατὰ πρῶτον μοὶ ἐφαίνοντο ἀκατάληπτα, καὶ νὰ ἐκτελέσω ἔργα, ἅτινα ἐνόμιζον δύσκολον νὰ ἐκτελεσθῶσιν.

» Ἴδου λοιπόν καὶ ἄλλο βῆμα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας: «ἄς θέλωμεν, καὶ ἄς θέλωμεν σταθερῶς καὶ ἐπιμόνως, καὶ τότε αἱ δυσκολίαι ἐκλείπουσι καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τελεσφοροῦσιν». Αἱ δυσκολίαι: ἄς μὴ ἀμβλύνωσιν, ἀλλ' ἄς ὀξύνωσιν τὴν θέλησιν ἡμῶν, καθὼς ἡ ἀντίστασις τῆς ἀκόντης ὀξύνει τὴν μάχαιραν».

9. Ὑπομονὴ καὶ ἐλπίς.

» Ἐὰν ἡ ἐπιμονὴ εἶνε ἀναγκαία, ἵνα ἀντιπαλαίωμεν πρὸς τὰς δυσκολίας, ἀναγκαιοτάτη εἶνε ἡ ὑπομονή, ἵνα ὑποφέρωμεν ἡσύχως καὶ ἀταράχως τὰς ἀποτυχίας καὶ δυστυχίας.

» Ὅταν ὑπάρχῃ μὲν ἄνεμος, ἀλλ' εἶνε ἐναντίος, διὰ τῆς ἐπιμονῆς δυνάμεθα παρεκκλίνοντες νὰ προαγάγωμεν τὸ πλοῖον· ἀλλ' ὅταν ὑπάρχῃ γαλήνη καὶ πλήρης νηνεμία, τὸ δὲ πλοῖον μὲν ἀκίνητον, εἰς μά-

την ἀγανακτοῦμεν· ἀπαιτεῖται τότε ὑπομονή, μέχρις οὗ πνεύση οὐ-
ριος ἄνεμος.

«Διὰ τῆς ὑπομονῆς μετριάζομεν τὴν ἀποτυχίαν ἢ δυστυχίαν ἡμῶν,
ἐνῶ διὰ τῆς ἀνυπομονησίας διπλασιάζομεν τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν
λύπην ἡμῶν.

«Ὁ ἀνυπόμονος ἵππος, ὅστις μὴ ὑποφέρων τὸ φορτίον αὐτοῦ τινάσ-
σει αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, ἵνα ἐλευθερωθῆ τοῦ βάρους, καταστρέφει
τὴν ἰσορροπίαν τοῦ φορτίου καὶ ἀνοήτως τραυματίζει τὴν ράχιν αὐτοῦ.

«Ἡ ὑπομονή εἶνε θυγάτηρ τῆς δυνάμεως καὶ μήτηρ τῆς ἐλπίδος.
Ἡ δὲ ἐλπίς εἶνε ἡ παρηγορία καὶ τὸ καταφύγιον εἰς τὰς πικρίας τῆς
παρούσης ζωῆς· εἶνε ἀκτίς φωτός ἐν τῷ σκότει· σάνις ἐν τῷ ναυαγίῳ·
φωνὴ ἀνθρωπίνῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀνάμνησις φίλου ἐν τῇ δυστυχίᾳ· μει-
δίωμα τέκνου ἀγωνιῶντος· ἐπίκλησις τοῦ δικαίου καὶ πολυεσπλάγχχνου
Θεοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

«Ἡ ἐλπίς, ἡ ἀναγκαιστάτη αὐτῆ σύντροφος τῶν δυστυχοῦντων,
δικαίως κατελογίσθη μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀρετῶν, αἵτινες πρέπει νὰ
στολιζῶσι πάντα ἀληθῆ Χριστιανόν. Αἱ χριστιανικαὶ δὲ αὐταὶ ἀρεταὶ εἶνε
τρεῖς· ἡ πίσις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς.

«Ἴδού, φίλοι, ἐν περιλήψει ὅσα μ' ἐδίδαξεν ἡ πολυχρόνιος πειρά μου
καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ἐμοῦ ἐσωτερικοῦ. Ὁφελήθητε ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ συγ-
χρόνως ἐξακολουθήσατε καὶ ὑμεῖς σπουδάζοντες πάντοτε ἑαυτοὺς καὶ διορ-
θοῦντες τὰ ἐλαττώματα ὑμῶν, ἵν' ἀποκτήσητε τὴν πολύτιμον ἀγκυραν
τῆς εὐτοχίας, ἧτοι τὴν πρόνοιαν».

10. Τὰ δουρικὰ ἐλαττώματα.

Πολλάκις ὁ ἀγαθὸς Γεροστάθης ὑπεμίμησεν εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ
φίλους τὰς ἀνωτέρω ἐξομολογήσεις καὶ συμβουλὰς τοῦ Σίμωνος. Ὅσάκις
δὲ ἐβλεπεν ὄκητροὺς, σπαταλῶντας τὸν πολύτιμον αὐτῶν χρόνον, ἔλεγεν·
«Ἄν οἱ ὄκητροὶ οὗτοι ἀνεγίνωσκον ἐκ νεότητος τὰς ἐξομολογήσεις τοῦ
Σίμωνος, ἴσως ἤθελον εἶνε σήμερον ἐλεύθεροὶ τοῦ ὀλεθρίου ἐλαττώματος
τῆς ὄκητρίας.

Ὁ ἔχων τὸν τράχηλον ὑπὸ τὸν ζυγόν, ἔλεγεν ὁ Γεροστάθης, δὲν
δύναται νὰ αἰσθανθῆ, ὅτι ὁ χρόνος ἔχει ἀξίαν. Μόνος ὁ χρόνος τοῦ
ἐλευθέρου εἶνε χρόνος πολύτιμος, τοῦ δὲ δούλου εἶνε χρόνος ἄτιμος.
Ὅσοι λοιπὸν σπαταλῶσιν ἀνωφελῶς τὸν χρόνον αὐτῶν, διάγοντες ὄκη-

ρῶς, ἢ εἶνε δούλοι· ἢ εἶνε ἄξιοι δουλείας καὶ ἀνάξιοι ζωῆς ἐλευθέρας. Ὁ δούλος συνηθίζει νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὴν ἐργασίαν, διότι τὰ ἐξ αὐτῆς ὠφελήματα ἀπορροφᾷ ὁ τύραννος αὐτοῦ· ὦν δὲ ζῶν μιμητικὸν μιμείται καὶ βαθμηδὸν οικειοποιεῖται τὰ ἐλαττώματα τῶν τυράννων αὐτοῦ. Ἄνλοιπὸν ὀνηροί, μαλθακοί, πολυτελεῖς, ὑπερόπται, βάρβαροι, ἄδικοι καὶ ἄρπαγες εἶνε οἱ τύραννοι, ἢ ἀργία, ἢ μαλθακότης, ἢ πολυτέλεια, ἢ ὑπεροψία, ἢ βαρβαρότης καὶ ἢ ἀδικία χαρακτηρίζουσι καὶ τοὺς δούλους αὐτῶν.

Ἡ παρρησία, δι' ἧς γενναίως καὶ ἐλευθέρως ἐκφράζει ὁ ἐλεύθερος πολίτης τὸ φρόνημα αὐτοῦ, εἶνε ἄγνωστος εἰς τοὺς δούλους. Μὴ ἔχοντες δὲ οἱ δυστυχεῖς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ μηδέποτε γευθέντες τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ, δυσκόλως δύνανται νὰ αἰσθανθῶσι τὸ μαγευτικὸν καὶ ἐνθουσιῶδες αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας.

Ἀσπάσθητε λοιπὸν, προσέθηκον ὁ γέρων, τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν, διότι εἶνε τὰ μόνᾳ ἀντιφάρμακα κατὰ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας.

Ὅσακις δὲ ὁ Γεροστάθης ἀνέφερε περὶ σταθερᾶς θελήσεως, διηγείτο καὶ τὰ μεγάλα καὶ τεράστια ἔργα, ἅτινα οἱ Ἄγγλοι κατῴρθωσαν διὰ τῆς προθύμου συνενώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐπιμόνου καὶ σιαθεροῦς θελήσεως.

Ἴνα δὲ ἀποδείξῃ ὁ σεβάσμιος γέρων τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς σταθερᾶς θελήσεως, διηγῆθη καὶ τὸ ἐξῆς προγονικὸν παράδειγμα :

II. Ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων.

Ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις κατὰ τὸ τριακοστὸν ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος πρὸ Χριστοῦ ἐγεννήθη τέκνον ἀδύνατον, ἰσχνὸν καὶ ἀσθενικόν, ὅπερ ἐπαιετὲς ἔτι ὄν, στερηθὲν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, παρεδόθη εἰς παιδαγωγόν, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ.

Ὁ παιδαγωγὸς οὗτος συμπαρέλαβεν ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ δικαστήριον τὸν νέον αὐτοῦ μαθητὴν. Ὅτε δὲ οὗτος ἠκροάσατο τοῦ εὐγλώττου ῥήτορος Καλλιστράτου καὶ εἶδεν ἅπαντας θαυμάζοντας καὶ ἐπαινοῦντας αὐτόν, ἠσθάνθη ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐγειρόμενον τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας, καὶ ἐπομένως σφοδροτάτην ἐπιθυμίαν ν' ἀναφανῆ ποτε καὶ αὐτὸς ῥήτωρ δεινὸς καὶ εὐγλωττος, ὡς ὁ εὐδοκίμησας Καλλίστρατος.

Παραιτηθεὶς λοιπὸν ἔκτοτε πάντα τὰ ξένα πρὸς τὴν ῥητορικὴν μαθῆ-

ματα, περιωρίσθη εἰς ὅσα ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀναδείξωσιν αὐτὸν ἔνδοξον ῥήτορα.

Δὲν ἄρκοῦσιν ὁμῶς μόνοι οἱ κανόνες τῆς ῥητορικῆς, ἵνα καταστῆ τις ῥήτωρ δεινός· ἀπαιτοῦνται καὶ σωματικὰ προτερήματα. Ὁ δὲ ὄρφανός οὐ μόνον τὰ προτερήματα ταῦτα ἐστερεῖτο, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ πολλὰ φυσικὰ ἐλαττώματα εἶχεν, ἐμποδίζοντα αὐτὸν τοῦ ν' ἀναφανῆ ῥήτωρ εὐγλωττος καὶ δεινός.

Ἐχων σῶμα ἀσθενικὸν καὶ ἰσχνόν, εἶχε καὶ φωνὴν ἀδύνατον εὐκόλως διακοπτομένην, ἰσχνὴν καὶ εἰς ἄκρον δυσάρεστον. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἐτραύλιζεν· ἡ προφορά αὐτοῦ ἦτο ἀσαφής· ἡ ἐλαχίστη ταραχὴ κατεθορύβει αὐτὸν καὶ διέκοπτε τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἐκτός δὲ τῆς ἐλαττωματικῆς προφορᾶς εἶχε καὶ ἀπαγγελίαν λίαν δυσάρεστον, ὥστε, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπαρουσιάσθη ν' ἀγορεύσῃ ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων, κατεγελάσθη ὁ δυστυχὴς ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ. Ἀπελπίσας δὲ κατέβη εἰς τὸν Πειραιᾶ πλήρης ἀθυμίας καὶ λύπης.

Ἄλλ' εὐτυχῶς γέρων τις ἀγαθός, Εὐνόμος καλούμενος, συναντήσας αὐτὸν ἐν Πειραιεῖ προσεπάθησε νὰ παρηγορήσῃ αὐτὸν καὶ ἐνθαρρύνῃ, δίδων αὐτῷ συμβουλὰς πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ, ἰδίως δὲ συνιστῶν πρὸς αὐτὸν *θέλῃσιν σαθερὰν καὶ ἐπίμονον* πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Κατὰ παραγγελίαν λοιπὸν τοῦ Εὐνόμου ἤρξατο νὰ γυμνάξῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἵνα ἐνδυναμώσῃ αὐτό. Ἀνέβαινε τρέχων ἀνωφερείας καὶ ἀπήγγελλε συγχρόνως στίχους, ἵνα ἀναπτύξῃ οὕτω καὶ τοὺς πνεύμονας καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Κρατῶν δὲ χάλικας ἐν τῷ στόματι, προσεπάθει νὰ ἐκφωνῆ λόγους διορθῶν τοιοῦτοτρόπως τὴν τραυλότητα τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ τὴν ἀσάφειαν τῆς προφορᾶς. Ἴνα δὲ συνηθίσῃ εἰς τοὺς θορύβους τοῦ ἀκροατηρίου αὐτοῦ, κατέβαινεν εἰς Φάληρον, λιμένα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπήγγελλε λόγους ἐνώπιον τῶν συντριβομένων καὶ ἀφριζόντων εἰς τοὺς βράχους κυμάτων. Λαβῶν δὲ καὶ παρά τινος ὑποκριτοῦ Σατύρου ὁδηγίας προσεπάθει νὰ ἐκφωνῆ τοὺς λόγους αὐτοῦ δι' ἀπαγγελίας ἐκφραστικῆς καὶ χειρονομιῶν καταλλήλων.

Κατεσκεύασε προσέτι ὑπόγειον, ἐν τῷ ὁποίῳ καταβαίνων ἔμενε δύο καὶ τρεῖς μῆνας, μελετῶν, συγγραμμάτων καὶ ἀπαγγέλων τοὺς λόγους αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις δέ, ἵν' ἀποκτήσῃ ἱστορικὰς γνῶσεις καὶ

πολιτικὴν ἐμπειρίαν, ἰδίως δὲ ἵνα μορφώσῃ τὸ ὕφος αὐτοῦ, ἀντέγραψεν οὐτάκις ὀλόκληρον τὸ σύγγραμμα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Θεουκυδίδου.

Τόσοι κόποι καὶ τόσοι ἀγῶνες ἱκανοποίησαν ἐπὶ τέλους τὴν φιλοτιμίαν τοῦ νέου ῥήτορος, στεφανώσαντες διὰ πληρεστάτας ἐπιτυχίας τὴν σταθερὰν καὶ ἐπίμονον αὐτοῦ θέλησιν καὶ ἀναδείξαντες αὐτὸν τὸν μεγαλύτερον καὶ δεινότερον ῥήτορα τῶν ὅσους ἄχρι τοῦδε ἐγέννησεν ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νεώτερος Κόσμος. Ὁ νέος οὗτος ἦτο ὁ *Δημοσθένης*.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάντες οἱ σύγχρονοι τοῦ *Δημοσθένους* Ἕλληνας ἐθαύμαζον αὐτὸν διὰ τὴν ἀνδρικήν αὐτοῦ εὐγλωττίαν. Τὴν εὐγλωττίαν δὲ αὐτοῦ ταύτην εἶ: μᾶλλον ἐλάμπρυνε καὶ ἀνύψου ἡ φιλοπατρία τοῦ ἀνδρός καὶ ὁ διακαὴς ἔρωσ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν, ἥτις διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀρῆκεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι τὸν τελευταῖον στεναγμόν, τὴν τελευταίαν μοσχοβόλον πνοὴν αὐτῆς.

Ὁ Φίλιππος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὅστις διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως κατεπτόει τότε τὴν Ἑλλάδα ὅλην, μόνον ἐνώπιον τοῦ *Δημοσθένους* ἔτρεμε: διότι οὗτος ἀποκαλύπτων καὶ κεραυνοβολῶν διὰ τῶν Φιλιππικῶν αὐτοῦ λόγων τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου ἀνῆπτε καὶ διήγειρε κατ' αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν.

Ἴδου τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς φιλοτιμίας, τῆς σταθερᾶς θελήσεως καὶ τῆς φρονίμου ἐπιμονῆς! Ὁρθότατα ἐπομένως ἔλεγον οἱ πρόπατορες ἡμῶν, ὅτι τὰ πάντα δύνανται τις νὰ ἐπιτύχῃ, εἰάν δὲν ἀποφεύγῃ τὸν ἀναγκαῖον κόπον: «*Πάντ' ἔστιν ἐξευρεῖν, εἰάν μὴ τὸν πόνον φεύγῃ*!!
τις, ὃς πρόσσει τοῖς ζητουμένοις».

Ταῦτα εἰπὼν ὁ σεβαστὸς γέρον κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους ἔδωκεν αὐτοῖς τοὺς ἐπομένους δύο στίχους ν' ἀποστηθίσωσιν:

Ἄν τὸ πλοῖον τῆς ζωῆς μου φρόνησις τὸ πλοιαρχῆ,
εἰς λιμένα εὐτυχίας θέλει κατενοδαθῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΜΙΑ ΨΥΧΗ ΕΝ ΔΥΣΙ ΣΩΜΑΣΙΝ

Ἀφοῦ ὁ Γεροστάθης συνέστησεν εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους, ὡς

άλλαχού είδομεν (Τάζ. Ε'. κεφάλ. Δωδέκατον), τήν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, διηγήθη εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ ἐξῆς περὶ φιλίας :

1. Ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Ὁ ἐνάρετος Σωκράτης πολλάκις ἔλεγεν ὅτι τὸ πολυτιμότερον καὶ χρησιμότερον τῶν κτημάτων, ὅσα δύναται τις ν' ἀποκτήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶπε ὁ εἰλικρινῆς καὶ πιστὸς φίλος. Πολλάκις δὲ παρεκίνει τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ νὰ ἐπιζητῶσι διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν αὐτῶν τὴν ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν τοιοῦτου πολυτίμου θησαυροῦ.

Ἄλλὰ ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων, οἵτινες ἄλλα διδάσκουσι καὶ ἄλλα πράττουσι. Δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, θέλουσι κληθῆ ἑλάχιστοι ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, διδάσκοντες τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ μὴ φυλάττοντες αὐτάς. Τοῦναντίον ὁ Σωκράτης ἦτο ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες οὐ μόνον διδάσκουσιν, ἀλλὰ καὶ πράττουσι τὸ ἀγαθὸν καὶ περὶ ὧν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν : « Ὅς δ' ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ».

Τοιοῦτος ὦν ὁ Σωκράτης ἐνίσχυε πάντοτε τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ τὴν περὶ φιλίας διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐπεσφράγισε διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ· διότι διὰ τῆς πραότητος τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐναρέτου ἀφιλοκερδείας καὶ διὰ τῶν ὠφελίμων συμβουλῶν αὐτοῦ κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ φίλους πολλούς.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων προσφκειώθη καὶ τὸν νέον Ἀλκιβιάδην, ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα, διορθῶν τὰ ἐλαττώματα τῆς πολυτελείας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς δοξομανίας καὶ τῆς ἀστασίας, ἅτινα δυστυχῶς ἐχαρακτήριζον τὸν βίον τοῦ εὐφυοῦς καὶ ζωηροῦ τούτου νέου τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Ποτιδαίαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας, συνεξεστράτευσε καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἀμρότεροι κατὰ τὴν μάχην ἠνδραγάθησαν· ἀλλ' ὁ νέος Ἀλκιβιάδης τραυματισθεὶς ἔπεσεν· οἱ δὲ ἐχθροὶ βεβαίως ἤθελον αἰχμαλωτίσῃ ἢ φονεῦσῃ αὐτόν, ἂν ὁ Σωκράτης γενναίως δὲν διεκινδύνευε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν πρὸς σωτηρίαν τοῦ φίλου αὐτοῦ.

Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔμελλον νὰ δώσωσιν οἱ στρατηγοὶ τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας εἰς τὸν ἀριστεύσαντα κατὰ τὴν μάχην ταύτην, πρῶτος ὁ

Σωκράτης ἐμαρτύρει ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅπως δοθῆι εἰς τὸν νέον τοῦτον ὁ στέφανος καὶ ἡ πανοπλία, ἐνῶ ταῦτα κυρίως εἰς τὸν Σωκράτην ἀνήκον. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἐπεθύμει διὰ τῆς βραβεύσεως ν' αὐξήσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸς τὰ ὑπὲρ πατρίδος καλὰ ἔργα· ὡς ἀληθῆς δὲ φίλος πᾶσαν εὐτυχίαν τῶν φίλων αὐτοῦ ὡς ἰδίαν ἰθεώρει. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ξενοφῶντα τὰ αὐτὰ γενναῖα καὶ φιλικὰ αἰσθήματα ἀπέδειξεν.

Ἐν τῇ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν ἐν Δηλίῳ, πόλει τῆς Βοιωτίας, συγκροτηθεῖσα μάχη παρευρέθη καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νικηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καταδιωκόμενοι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἔπесεν ἐκ τοῦ ἵππου αὐτοῦ καὶ ἐκινδύνευε νὰ αἰχμαλωτισθῆ ἢ νὰ φονευθῆ. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, ἂν καὶ πεζός, ὀρμηξ γενναίως πρὸς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος φίλου αὐτοῦ, ἀρπάξει αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ καὶ τρέχων δραμαίως διασφίξει μακρὰν τῶν ἐχθρῶν τὸν φίλον αὐτοῦ Ξενοφῶντα.

Διὰ τοιούτων γενναίων ἔργων, διὰ τοιαύτης αὐταπαρνήσεως, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, διακρίνονταί οἱ ἀληθεῖς φίλοι. Ἀλλὰ τοιούτους φίλους σπανίως κατὰ δυστυχίαν ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἐκ τῶν σπανίων δὲ τούτων φίλων ἦσαν οἱ Θηβαῖοι Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας.

2. Ἡ φιλία τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου.

Ὁ γέρον Πλούταρχος, λυπούμενος διὰ τὰς διχονοίας, τὰς ζήλοτυπίας καὶ τοὺς φθόνους, οἵτινες δυστυχῶς διεχώρισαν τοὺς πλείστους πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἀνδρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δικαίως ἐπαινεῖ καὶ ἀγαλλόμενος θαυμάζει τὴν εὐγενῆ φιλίαν, ἣτις ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Θηβαίων ἤνωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ Ἐπαμεινώνδαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτῶν.

Ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀσπασθέντες ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἔρωτος τῆς Πατρίδος ἀμφοτέροι· ἐμπνεόμενοι, δὲν ἠγωνίζοντο ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῆς Πατρίδος συμφερόντων· οὕτω δὲ ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσι πάντοτε φίλοι· εἰλικρινεῖς καὶ ἀχώριστοι, συστράτηγοι ὁμονοοῦντες καὶ συνάρχοντες συμφωνότατοι· οὕτω δὲ κατώρθωσαν νὰ ἴδωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐλευθέραν καὶ εὐδαίμονα καὶ πρώτην μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐν τινὶ μάχῃ ὁ Πελοπίδας λαβὼν ἐπτὰ πληγὰς,

ἔπεσεν ἐντὸς σωροῦ τετραυματισμένων. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἂν καὶ ἐθεώρει πεφονευμένον τὸν ἐπτάκις ἤδη τραυματισθέντα Πελοπίδαν, ὅμως τρέχει εὐθὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ σώματος καὶ τῶν ὄπλων τοῦ συμπολίτου καὶ συστρατιώτου αὐτοῦ. Ἀγωνίζεται δὲ γενναίως, τραυματίζεται καὶ αὐτὸς τὸ στήθος διὰ λόγχης, τὸν δὲ βραχίονα διὰ ξίφους, ἀλλ' ἐπιμένει καὶ ἐπὶ τέλους σφίζει οὐ μόνον τὸ σῶμα καὶ τὰ ὄπλα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ ἐνδόξου Πελοπίδου. Τινὲς λέγουσιν, ὅτι ἡ περίστασις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παραδειγματικὴν φιλίαν τῶν δύο τούτων μεγάλων ἀνδρῶν· ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι, ἂν ἀμφοτέρωθεν εἶχον καρδίας ἐναρέτους καὶ εὐγενεῖς καὶ ὑπὸ ἀληθοῦς φιλοπατρίας φλογιζομένας, οὔτε ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤθελε διακινδυνεύσει γενναίως ὑπὲρ τοῦ Πελοπίδου, οὔτε ὁ Πελοπίδας ἤθελεν ἀναφανῆ φίλος σταθερὸς καὶ εὐκρινὴς τοῦ μεγάλου Ἐπαμεινώνδου.

Κατὰ τοὺς μυθικοὺς καὶ ἥρωικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶπεν ὁ Γεροστάθης, ἀναφέρονται παραδείγματα φίλων πιστῶν συχνότερα ἢ ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἱστορικῇ ἐποχῇ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τούτου δὲ συνεπέρανεν ὅτι, ὅσον τὰ ἤθη φθείρονται, τόσον σπανιώτερον ἀποκαθίσταται τὸ ὠραῖον φαινόμενον τῆς ἀληθοῦς φιλίας.

Ἐν τοῖς ἀρχαιστάτοις χρόνοις τῆς Ἑλλάδος ὡς ζεύγη παραδειγματικῆς φιλίας μνημονεύονται ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, ὁ Θησεύς καὶ ὁ Πειρίθους, ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Πάτροκλος, ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ Πυλάδης. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ἱστορία ὡς παραδειγματικὴν ἀναφέρει καὶ τὴν φιλίαν, ἥτις ἦνωσε τὸν Δάμωνα μετὰ τοῦ Φιντίου.

3. Δάμων καὶ Φιντίας.

Ὁ Δάμων καὶ ὁ Φιντίας ἦσαν μαθηταὶ τῆς Πυθαγορικῆς Σχολῆς, ἔζων δὲ ἐν Συρακούσαις, πρωτεύουσιν τῆς Σικελίας.

Ὁ Φιντίας, κατηγορηθεὶς ὡς ἔνοχος συνωμοσίας κατὰ τοῦ Διονυσίου, τυράννου τῶν Συρακουσῶν, κατεδικάσθη εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ἄλλ' ἔχων ἀνάγκην νὰ διαθέσῃ τὰ οἰκογενειακὰ αὐτοῦ συμφέροντα ἐζήτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Διονυσίου ν' ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τῶν Συρακουσῶν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ὑπεσχέθη δὲ ὅτι θὰ παρουσιάσῃ ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἀναδεχόμενον νὰ θανατωθῇ, ἂν οὗτος κατὰ τὴν προσδιορισθησομένην ἡμέραν δὲν ἤθελεν ἐμφανισθῇ.

Ὁ τύραννος, οὐτινος ἡ καρδιά δὲν ἐγνώριζεν εἰμὴ τὸ αἶσθημα τοῦ ἐγκωσμοῦ καὶ τοῦ φόβου, ἦτο πεπεισμένος ὅτι τοιοῦτον ἐγγυητὴν ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ὁ Φιντίας, ἐν τῇ πεποιθήσει δὲ ταύτῃ εἶπεν ὅτι παραχωρεῖ αὐτῷ τὴν ἀδειαν, ἂν παρουσιάσῃ ἄλλον ἀναδεχόμενον τὴν καταδικὴν ἐν ἑλλείψει αὐτοῦ. Μεγίστη δὲ ὑπῆρξε τοῦ Διονυσίου ἡ ἐκπληξίς, ὅτε εἶδε παρουσιαζόμενον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὸν Δάμωνα, προθύμως ἀναδεχόμενον τὴν θέσιν τοῦ φίλου του. Ὁ Φιντίας ἐπομένως ἀποφυλακίζεται καὶ ἐλεύθερος ἀπέρχεται πρὸς συνάντησιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, τὰ δὲ δεσμὰ αὐτοῦ εὐχαρίστως ἀναλαμβάνει ὁ φίλος αὐτοῦ Δάμων.

Ἄλλ' ἡ προσδιωρισμένη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς ἡμέρα φθάνει, ὁ δὲ Φιντίας δὲν φαίνεται. Ὅθεν, ὅτε ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως ἐπλησίασεν, ἀντὶ τοῦ Φιντίου ἀπάγεται ὁ Δάμων σιδηροδέσμιος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδικῆς. Ἄπας ὁ λαὸς τῶν Συρακουσῶν ἀγανακτεῖ τότε κατὰ τῆς αἰσχρᾶς προδοσίας τοῦ Φιντίου, βλέπων τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου ἑτοιμον ἤδη νὰ πῆσῃ ἐπὶ τοῦ ἀθῶου τραχήλου τοῦ Δάμωνος. Ὁ δὲ τύραννος σαρκαστικῶς μειδιᾷ, ἐμπαίζων καὶ τὴν μαρίαν τοῦ Δάμωνος καὶ τὴν ψευδοφιλίαν τοῦ Φιντίου. Μόνος ὁ Δάμων ἀτάραχος καὶ φαιδρὸς βλέπει πλησιάζουσαν τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν διὰ τῆς ἰδίας ζωῆς ἤλπιζε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ χαρὰ αὐτοῦ δὲν ἦτο πλήρης, διότι γνωρίζων καλῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ Φιντίου, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν περιέμενε τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τέλους ὁ δῆμιος ἐτοιμάζεται καὶ λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸν πέλεκυν, ἡ δὲ τρομερὰ στιγμὴ ἐπίκειται, ὅτε ἐξαίφνης τρομεραὶ καὶ θορυβῶδεις κραυγαὶ ἀκούονται: «Ὁ Φιντίας! Ὁ Φιντίας!» Συγχρόνως δὲ ἀσθμαίνων καὶ δρομαίως διασχίζει ὁ Φιντίας τὰ πλήθη καὶ μετὰ δακρύων πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου αὐτοῦ Δάμωνος καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, ἀλλ' ὁ Δάμων διαφιλονικεῖ τὴν θέσιν ταύτην ὡς ἀνήκουσαν ἤδη εἰς αὐτόν. Ὁ Φιντίας τότε ἐπαναλαμβάνει ζωηρότερον τὴν ἀπαίτησιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Δάμων ἐπιμένει σταθερῶς ἀρνούμενος.

Ἐκθαμβοὶ καὶ δακρυρροῦντες θεωροῦσι πάντες τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τοῦτο θέαμα τῆς περὶ θανάτου πάλης τῶν δύο φίλων. Καὶ αὐτοὶ δὲ ὁ σκληροκάρδιος τύραννος συγκινεῖται ἐπὶ τέλους καὶ θαυμάζει τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθοῦς φιλίας, ἧς τὴν δύναμιν οὐδέ-

ποτε εἶχεν αἰσθανθῆ, οὐδέποτε εἶχε φαντασθῆ. Ἀναγκάζεται λοιπὸν νὰ σεβασθῆ τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου ἱεροῦ δεσμοῦ, ὃν ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου αὐτοῦ ἐμελλε νὰ διαρρήξῃ, καὶ ἐπομένως χαρίζων τὴν ζωὴν εἰς τὸν Φιντιάν καὶ τὸν Φιντιάν εἰς τὸν Δάμωνα, καταπαύει τὴν εὐγενῆ αὐτῶν πάλιν καὶ ζητεῖ ὡς χάριν νὰ συμπαράλάβωσι τοῦ λοιποῦ καὶ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῆς φιλίας αὐτῶν, ἧτις συνήνου τὰς δύο αὐτῶν ἐναρέτους ψυχὰς εἰς ψυχὴν μίαν ἐντὸς δύο σωματίων.

Τὸ ἀνωτέρω διήγημα εἰς ἄκρον εὐηρέστησε τὰς νεαρὰς τῶν παιδῶν καρδίας· ἕκαστος δὲ ἕκαστος αὐτῶν θερμῶς ἐπεθύμησε ν' ἀποκτήσῃ, εἰ δυνατόν, φίλον ἀληθῆ, ὡς τὸν Σωκράτην, τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἢ τὸν Δάμωνα.

Πολλάκις δὲ ὁ Γεροστάθης ἔλεγε καὶ τὰ ἐξῆς περὶ φιλίας :

«Εἶνε ἀνάξιος φιλίας, ὅστις ἀλλάσσει τοὺς φίλους αὐτοῦ συχνὰ ὡς τὰ ὑποκάμισα αὐτοῦ.

»Πρὶν συνδέσῃ μετὰ τινος φιλικὰς σχέσεις, σπούδασον μετὰ προσοχῆς τὰς διαθέσεις του, ἵνα μὴ ἀντὶ φίλου ἀληθοῦς ἀποκτήσῃς ἰδιοτελῆ τινα κόλακα ἢ κακοήθη σύντροφον.

»Βραδέως μὲν ἀπόκτα φίλον, ἀλλ' ἡ φιλία σου ἄς διαμένῃ σταθερὰ καὶ διαρκῆς.

»Ἐν ταῖς δυστυχίαις τῶν φίλων αὐτῶν δοκιμάζονται οἱ ἀληθεῖς φίλοι.

»Τίμα τὴν περιουσίαν σου, ἵνα βοηθήσῃς φίλον δυστυχοῦντα.

Εἰς τὸν Γεροστάθην δὲ ὀφείλονται καὶ οἱ ἀκόλουθοι περὶ φιλίας ἀληθέστατοι στίχοι :

«Δῶρον Θεοῦ πολύτιμον εἶν' ἡ πιστὴ φιλία.

»Εἰς τοὺς κακοὺς δὲν δίδεται τοιαύτη εὐτυχία».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ο ΘΕΙΟΣ ΝΟΜΟΣ

«Τὸν μὴδὲν εὖ πράττοντα οὔτε χρήσιμον οὔτε θεοφιλῆ εἶναι, ἔφη Σωκράτης».
(Ξενοφῶντος)

Ἦτο ἡμέρα Σαββάτου, ὅτε οἱ μικροὶ φίλοι τοῦ ἀγαθοῦ Γεροστάθου μετὰ τὸ πέρασ τῶν μαθημάτων μετέβησαν ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀντὶ ν' ἀκροασθῶσιν οἱ παῖδες

τὸν Γεροστάθην, ἠθέλησεν οὗτος πρῶτος ν' ἀκροασθῆ αὐτούς. Ἐγνώριζεν ὅτι κατὰ Σάββατον παρουσιάζουσιν εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτῶν συνθέσεις καὶ ὅτι ἡ καλλιτέρα κατὰ τε τὴν καλλιγραφίαν, τὴν καλλιέπειαν, τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν σύνταξιν ἐβραβεύετο.

Ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τοῦ συνήθους αὐτῶ φιλόφρονος τρόπου ὑπεδέχθη αὐτούς, εἶτα ἠρώτησε: Τίνος σύνθεσις ἐβραβεύθη σήμερον;

«Τοῦ Γεωργίου», ἀπεκρίθησαν οἱ παῖδες.

«Καὶ περὶ τίνος ἐγράψατε;», ἠρώτησεν ὁ Γεροστάθης τὸν Γεώργιον. — «Περὶ τοῦ Θησεύς», ἀπεκρίθη οὗτος. Κατ' αἴτησιν δὲ τοῦ Γεροστάθου ἀνέγνω μετ' αἰδοῦς τὴν ἐπομένην σύνθεσιν αὐτοῦ:

Ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θησεύς.

Ὁ Θησεύς, υἱὸς τῆς Αἴθρας καὶ τοῦ Αἰγέως, βασιλείως τῶν Ἀθηνῶν, ἐγεννήθη ἐν Τροιζίνι τῆς Πελοποννήσου, νέος δ' ἔτι ὢν ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ λογίου πάππου αὐτοῦ Πιθεύς. Ἄλλ' ἡ δόξα τοῦ Ἡρακλέους κατέκαίε τὴν φιλότιμον ψυχὴν τοῦ νέου Θησεύς· προθύμως καὶ μετὰ προσοχῆς ἠκροᾶτο πάντοτε πάντα, ὅστις διηγείτο τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀθλῶν τοῦ Ἡρακλέους· νύκτα δὲ καὶ ἡμέραν οὐδὲν ἄλλο ἐσκέπτετο, εἰμὴ πῶς νὰ δοξασθῆ καὶ αὐτός, ὡς ἐκεῖνος, δι' ἔργων καλῶν καὶ μεγάλων.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιστάτους ἐκείνους χρόνους τὸ βάρβαρον καὶ αἰσχροὺν ἔγκλημα τῆς ληστείας ἐμόλυνε δυστυχῶς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ νέος Θησεύς, ἀποφασίσας νὰ μεταβῆ ἐκ Τροιζίνος, ὅπου ἀνετρέφετο, εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐβασίλευε, διενεόθη νὰ ἐξολοθρευθῆ πάντας τοὺς καθ' ὁδὸν ληστὰς ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ὁ πάππος, φοβούμενοι τοὺς κινδύνους τοῦ διὰ ξηρᾶς ταξιδίου, παρεκίνουν αὐτὸν νὰ μεταβῆ διὰ θαλάσσης εἰς Ἀθήνας· ἀλλ' ὁ γενναῖος Θησεύς, ἐπιθυμῶν ν' ἀναφανῆ ἐράμιλλος τοῦ Ἡρακλέους, ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἐπιδαύρῳ κατέστρεψε τὸν ληστὴν Περιφρήτην, ἐν δὲ τῷ Ἴσθμῳ τὸν ἀπάνθρωπον Σίνην, τὸν καὶ Πυτιοκάμπτην ἐπονομασθέντα, ἐν τοῖς Μεγάροις τὸν ἀσπλαγχνον Σκίρωνα, ἐν Ἐλευσίνι τὸν Κερκύονα καὶ ἐπὶ τέλους ἐξολοθρεύσας καὶ τὸν ληστὴν Προκρούστην, ἐνδόξως εἰσηλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ μανθάνει ὅτι ταῦτος ἄγριος, *Μαραθῶνιος* καλούμενος, ἐξημίου καὶ κατέστρεφε καθ' ἡμέ-

ραν τούς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς. Ἐξέρχεται λοιπὸν πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, συλλαμβάνει αὐτὸν ζῶντα καὶ ὑποχείριον φέρει ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ θυσιάζει· αὐτὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

Τότε εἶχον ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Κρήτης, ἵνα λάβωσι τὸν συνήθη φόρον, ἥτοι τούς ἑπτὰ νέους καὶ τὰς ἑπτὰ παρθένας. Εἰς τὸν σκληρὸν τοῦτον φόρον εἶχε καθυποβάλλῃ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Μίνως, ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης, ἵνα τιμωρήσῃ τὴν ἐν Ἀθήναις συμβῆσσαν δολοφονίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρόγεω. Οἱ ἑπτὰ οὗτοι νέοι καὶ αἱ ἑπτὰ παρθένοι ἀπαγόμενοι εἰς Κρήτην, ἐνεκλείοντο ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ Λαβυρίνθου, ἔνθα κατὰ τὰς μυθικὰς διηγήσεις κατετρώγοντο ὑπὸ τοῦ Μινωταύρου, κατοικοῦντος ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου.

Τὰ δεκατέσσαρα ταῦτα θύματα προσδιωρίζοντο ἐν Ἀθήναις διὰ κλήρου. Ὅτε δὲ ὁ Θησεὺς εἶδε κατὰ τὴν κλήρωσιν τὰ δάκρυα τῶν δυστυχῶν τέκνων καὶ τὸν ἀπελπισμὸν τῶν δυστυχιστέρων γονέων, τόσον συνεκινήθη, ὥστε αὐθορμήτως ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ἑνὸς τῶν κληρωθέντων ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι ἤθελε κατορθώσῃ νὰ φονεύσῃ ἐντὸς τοῦ λαβυρίνθου τὸν Μινώταυρον καὶ οὕτως ἐλευθερώσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ τοῦ πικροτάτου τούτου φόρου.

Ἀπαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἠγάπησαν τὸν νέον Θησεῖα διὰ τὴν γενναίαν ταύτην πρότασιν αὐτοῦ· ὁ δὲ Αἰγεύς, ὅτε εἶδε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σταθερὸν εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ἀλλὰ φιλόανθρωπον ἀπόφασιν αὐτοῦ, εὐχρηεῖς εἰς αὐτὸν ἐπιτυχίαν, παρήγγειλεν, ἂν ἐπανέλθῃ ζῶν ἐκ Κρήτης, ἀντὶ τοῦ μέλανος ἰστίου, ὅπερ εἶχε πάντοτε τὸ πλοῖον, τὸ φέρον τὰ θύματα, νὰ ὑψώσῃ ἰστίον λευκὸν ὡς σημεῖον τῆς σωτηρίας αὐτοῦ.

Ὁ Θησεὺς φθάσας εἰς Κρήτην ἐφόνευσεν εὐτυχῶς τὸν Μινώταυρον καὶ ἐπανῆλθε σῶος εἰς Ἀθήνας μετὰ τῶν διασωθέντων καὶ εὐγνωμονούντων συντρόφων αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς χαρᾶς αὐτῶν λησμονοῦσι νὰ ὑψώσωσι τὸ λευκὸν ἀντὶ τοῦ μέλανος ἰστίου. Ἰδὼν δὲ τοῦτο μακρόθεν ὁ Αἰγεύς καὶ νομίσας ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ κατεστράφη, ἔπεσε καὶ ἐπνίγη εἰς τὴν θάλασσαν, ἣτις ἔκτοτε ὠνομάσθη Αἰγαῖον πέλαγος.

Τὸν Θησεῖα καὶ ζῶντα καὶ μετὰ θάνατον ἐτίμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάντες οἱ Ἕλληνας, κατατάξαντες αὐτὸν ἐν τοῖς μεγάλοις ἥρωσι τῆς

ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Κίμων μετὰ πολλὰ ἔτη μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας ἐκ τῆς νήσου Σκύρου, ὅπου ὁ Θησεύς εἶχε ταφῆ, τὰ ὅσα καὶ τὰ ὄπλα αὐτοῦ. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μετὰ λαμπρᾶς πομπῆς ὑπεδέχθησαν καὶ ἔθαψαν αὐτά, καθιερώσαντες καὶ θυσίας καὶ ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Θησεῶς· πρὸς διαιώνισιν δὲ τῆς μνήμης τοῦ ἐνδόξου τούτου ἥρωος, τοῦ εὐεργέτου καὶ βασιλέως αὐτῶν, ἀνήγειραν ἐν Ἀθήναις καὶ τὸ μέχρι τοῦδε σφζόμενον *Θησεῖον*.

«Εὖγε», εἶπεν ὁ Γεροστάθης πρὸς τὸν Γεώργιον· «δικαίως ἐβραβεύθη ἡ σύνθεσις σου».

Ὁ Γεώργιος ἐρυθρίασας ἀπεκρίθη διὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ εἰλικρινείας καὶ μετριοφροσύνης, ὅτι ἡ σύνθεσις, ἦν ἀνέγνω, δὲν ἦτο ὅποιαν αὐτὸς κατὰ πρώτων ἔγραψεν αὐτήν, ἀλλὰ διωρθώθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

Ὁ Γεροστάθης ἔλαβε τότε ἀνὰ χεῖρας τὴν σύνθεσιν τοῦ Γεωργίου, ἵνα ἴδῃ τὰς διορθώσεις· ἀφοῦ δὲ διῆλθεν αὐτήν, εἶπε: «Σκληρὸς τῶνόντι καὶ ἀποτρόπαιος ἦτο ὁ φόρος τῶν ἑπτὰ νέων καὶ τῶν ἑπτὰ νεανίδων, ὃν προουκάλεσεν ἡ ἐν Ἀθήναις συμβᾶσα δολοφονία τοῦ Ἀνδρόγεω. Ἡ ἐγκληματικὴ ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης ὑπὸ τοῦ Πάριδος κατέστρεψε τὴν Τρωάδα, ἡ δὲ ἐγκληματικὴ δολοφονία τοῦ Ἀνδρόγεω κατήσχυε τὰς Ἀθήνας, κατεπίκρανε τόσους γονεῖς, κατέστρεψε τόσους νέους καὶ τόσας νεανίδας τῶν Ἀθηναίων. Μακράν, μακράν, παιδία μου, ἀπέχετε τῶν ἀδικιῶν καὶ ἐγκλημάτων, διότι τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῶν εἶνε τρομερά, εἶνε ἀκαταλόγιστα.

«Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ αἰτία», ἠρώτησεν ὁ γέρον τούς μαθητάς, «δι' ἣν ὁ Θησεύς καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ἠγαπήθη καὶ ἐδοξάσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων;». — «Ἡ μεγάλη ἀνδρεία αὐτοῦ», ἀπεκρίθη τις ἐξ αὐτῶν εὐθύς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐσκέπτοντο ὅποιαν ἀπόκρισιν νὰ δώσωσι. «Καὶ νομίζεις, φίλε», προσέθηκεν ὁ γέρον, «ὅτι δύναται ποτε μόνη ἡ σωματικὴ ἀνδρεία, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν εἶνε, νὰ ἐπισύρῃ ἀγάπην, τιμὴν καὶ δόξαν ἀληθῆ; Ἡ σωματικὴ ἀνδρεία εἶνε, καθὼς καὶ ὁ πλοῦτος, τρόπον τινὰ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐκτελοῦνται μεγάλα ἔργα, μεγάλα εὐεργεσία; ἀλλ' ὅσῳκις ἔχων τις τὸ ὄργανον τοῦτο δὲν μεταχειρίζεται αὐτὸ πρεπόντως, οὐ μόνον δὲν ἀγαπᾶται καὶ δὲν τιμᾶται, ἀλλὰ καὶ βδελυκτὸς πολλάκις ἀποκαθίσταται. Ὁ Θησεύς λοιπὸν ἠγαπήθη καὶ ἐτιμῆθη οὐχὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλόανθρωπον διάθεσιν, ἥτις μεταχει-

ρισθείσα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῶ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ληστῶν καὶ τοῦ αἰσχροῦ φόρου τοῦ Μινωταύρου γενναίως ἠλευθέρωσεν αὐτούς.

»Καθὼς δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡρακλέους ἀνέδειξε τὸν Θησέα ἥρωα καὶ εὐεργέτην τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, καθὼς τὸ Μαραθῶνιον τροπαιον τοῦ Μιλτιάδου ἀνέδειξεν ἐπίσης ἔνδοξον ἐν Σαλαμῖνι τὸν φιλοτιμον Θεμιστοκλέα, καθὼς οἱ ὁμηρικοὶ ἔπαινοι τοῦ ἀνδρείου Ἀχιλλέως ἀνέδειξαν μέγαν τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Μακεδονίας, καθὼς τὰ ἔνδοξα στρατηγικὰ ἔργα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐνέβαλον φιλοτιμίαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ μέγαν στρατηγὸν τῆς Ῥώμης ἀνέδειξαν αὐτόν, τοιοῦτοτρόπως τὰ λαμπρὰ παραδείγματα τῶν προγόνων ἡμῶν ἄς ἀνάπτωσι καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τοὺς σπινθῆρας τῆς ἐλληνικῆς φιλοτιμίας, ὅπως καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐκεῖνοι, προθύμως εὐεργετῶμεν τοὺς συμπολίτας καὶ τὴν πατρίδα διὰ τῆς ἀνδρείας, διὰ τῆς ἀρετῆς, διὰ τῆς παιδείας, διὰ τῶν χρημάτων, διὰ τῶν κόπων καὶ ἰδίως διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος, ὅπερ πᾶς ἀγαθὸς πολίτης ὀφείλει καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ.

»Ὁ Κίμων, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ Πελοπίδας, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διὰ τῶν φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων, διὰ τῆς εὐεργετικῆς ἐλευθεριότητος αὐτῶν, διὰ τῶν ἀξιεπαίνων ἀγῶνων αὐτῶν ὠφέλησαν τοὺς φίλους, τοὺς συμπολίτας καὶ τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐδοξάσθησαν καὶ ἀπηθανάτισθησαν».

Διὰ τῆς φιλανθρωπίας ἠθέλησεν ἰδίως νὰ διακριθῇ καὶ ὁ μέγας πολίτης τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἔνδοξος Περικλῆς, περὶ οὗ ὁ Γεροστάθης διηγήθη τὰ ἐξῆς :

2. Τὸ ἀληθὲς προτέρημα τοῦ Περικλέους.

Ὁ Περικλῆς, ὁ ἰκανώτερος πολιτικὸς ἀνὴρ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, φιλοσόφου φιλοπάτριδος, καὶ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἀναξαγόρου, ὃν διὰ τὴν μεγίστην σύνεσιν αὐτοῦ **Νοῦν** ἐπωνόμασαν οἱ Ἕλληνες.

Τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη κατάρθωσεν ὁ Περικλῆς διὰ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως καὶ ἰκανότητος αὐτοῦ νὰ διευθύνῃ τὰ δημόσια πράγματα τῆς πατρίδος, διασφάζων τοιοῦτοτρόπως αὐτὴν τῆς καταστροφῆς, εἰς ἣν ἀνηλεῶς ὠθεῖτο ὑπὸ τῶν διεφθαρμένων καὶ ἐμπαθῶν δημοκόπων. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς καὶ ὡς στρατηγὸς πολλακίς ὠδήγησε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ

εις διαφόρους μάχας και πολλάκις νικηφόρος επανήλθεν εις 'Αθήνας, εννεά τρόπαια στήσας κατά των έχθρων τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

'Αλλ' οὔτε διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατηγικὴν ικανότητα αὐτοῦ, οὔτε διὰ τὰς νίκας καὶ τὰ πολλὰ τρόπαια αὐτοῦ ἐκαυχᾶτο ὁ ἔμφρων Περικλῆς. Προτέρημα μεγαλειότερον πάντων τούτων ἐθεώρει τὴν φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, τὴν πρὸς τοὺς συμπολίτας ἀγάπην, τὴν ἡμερότητα καὶ ἐπιείκειαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

Ὅτε ἤρξατο ὁ δυστυχὴς ἐμφύλιος Πελοποννησιακὸς πόλεμος, λοιμὸς θανατηφόρος ἐνέσκηψεν ἐν 'Αθήναις. Ἴσως διὰ τοῦ λοιμοῦ τούτου ἠθέλησεν ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀδελφικὴν ἐκείνην ἀλληλοφονίαν τῶν Ἑλλήνων. Προσβληθεὶς τότε καὶ ὁ Περικλῆς ἐκεῖτο κλινῆρης καὶ ἐψυχορράγει· οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ καθημένοι παρὰ τὴν κλινὴν αὐτοῦ καὶ νομίζοντες αὐτὸν ἀναισθητοῦντα, ἀριθμοῦντες τὰς ἐκστρατείας καὶ τὰ τρόπαια αὐτοῦ συνελποῦντο καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα διὰ τὴν στέρησιν τοιοῦτου ἀνδρός. 'Αλλ' οὗτος ἀκούσας τὰ παρὰ τῶν φίλων αὐτοῦ λεγόμενα εἶπεν αὐτοῖς: «*Αἱ νῆκαι τὰ τρόπαια εἶνε πολλάκις δῶρα τῆς τύχης· οὐδεὶς Ἀθηναῖος ἐφόρσε ποτε ἐξ αἰτίας μου μαῦρον ἱμάτιον. Ἴδου τὸ μόνον ἀληθὲς προτέρημά μου*». Τὴν πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἀγάπην ἐθεώρει λοιπὸν ὁ Περικλῆς ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν καὶ διὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ λόγων, ὡς διὰ διαθήκης, συνέστησεν αὐτὴν εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους αὐτοῦ.

Ἄν καὶ ὁ Περικλῆς εἶχεν ἐν 'Αθήναις δύναμιν ἀνωτέραν πολλῶν βασιλέων, ἂν καὶ διεχειρίσθη μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας διὰ τὰς ἐκστρατείας καὶ τὰς δημοσίας οἰκοδομὰς τῆς πόλεως, ὅμως τόσον τίμιος ἀνεφάνη, ὥστε οὐδὲ μίαν δραχμὴν, ὡς βεβαίαι ὁ Πλούταρχος, κατεδέχθη ποτὲ νὰ προσθέσῃ ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περιουσίαν. Τούναντίον ζῶν φειδωλῶς καὶ ἀποστρεφόμενος τὴν σπατάλην καὶ τὴν πολυτέλειαν προθύμως περιέβαλπεν ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τοὺς πτωχοὺς αὐτοῦ συμπολίτας.

Ἐπιθυμῶν δὲ διὰ τῆς ἐργασίας νὰ ὠφελήσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ καὶ συγχρόνως νὰ προαγάγῃ τὰς κοινὰς καὶ τὰς ὠραίας τέχνας ἐπεχείρησε καὶ ἀνήγειρεν ἐν 'Αθήναις διὰ τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ τὰ ἀμίμητα ἔργα τοῦ Παρθενῶνος, τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ὁδείου, συστήσας ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ τούτῳ θεάτρῳ καὶ ἀγῶνας μουσικῆς.

Εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι ἡ ζωγραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ποίησις καὶ μουσικὴ, ὁσάκις διὰ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀληθῶς ὠραίου καὶ καλοῦ κρούουσι τὰς ὑψηλὰς καὶ εὐγενεῖς χορδὰς τῆς ψυχῆς, ἀνυψοῦσι τὸ φρόνημα, ἐξευγενίζουσι τὴν καρδίαν καὶ ἐκπολιτίζουσι τὰ ἔθνη. Ἄλλ' ὁσάκις αἱ ὠραῖα αὐταὶ τέχναι, λησμονοῦσαι τὴν εὐγενῆ ἀποστολὴν, ἦν πρὸς μὀρφωσιν ἡθῶν καὶ ἀνυψωσιν τῶν ἐθνῶν ἔχουσι, περιορίζωνται εἰς τὸ νὰ καθιδύνωσι τὰ αἰσθητήρια μόνον καὶ νὰ ὑποβάλωσι τὴν φιληδονίαν καὶ τὰ αἰσχρὰ πάθη, ἀντὶ ὠραίων δυσειδεῖς ἀποκαθίστανται.

Ὅταν ὁ θρησκευτικὸς ὕμνος καὶ τὸ ἥρωικὸν ᾄσμα μεταβάλλωνται εἰς βακχικὰς ἢ ἐρωτικὰς ᾠδὰς, ἡ δὲ ὑψηλὴ τραγωδία καὶ ἡ ἠθοποιὸς κωμῳδία εἰς κακοήθη δράματα, εἰς φθοροποιὰ μυθιστορήματα καὶ εἰς θηλυπρεπῆ μελοδράματα, ὅταν τὸ σεμνὸν ἀγάλμα τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς ἀντικαθίσταται διὰ τινος ἀσέμνου Ἀφροδίτης, ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ ἀκολάστου Πάριδος ἀντικαθίσταται τὰς εἰκόνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Λεωνίδου, τότε βεβαίως καὶ τὰ φρονήματα ἐκφραδίζονται, καὶ αἱ καρδίαι ἀποχαλνούνται, καὶ τὰ ἦθη φθείρονται, καὶ τὰ ἔθνη παρακμάζουσι, παραλύουσι καὶ καταπίπτουσιν.

Ἄλλ' ὁ ἔμφρων Περικλῆς διὰ τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, διὰ τοῦ σεβαστοῦ Παρθενῶνος καὶ διὰ τῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτοῦ ἀμιμήτων θρησκευτικῶν καὶ ἠρωικῶν ἀναγλύφων τοῦ Φειδίου ἠθέλησε καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὸ αἶσθημα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα ν' ἀνυψώσῃ καὶ τῶν μεταγενεστέρων τὸ σεβας καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν νὰ διακωλύσῃ.

Ὁ Περικλῆς προσέτι ἔθαυμάσθη καὶ διὰ τὴν ἐξόχον αὐτοῦ εὐγλωττίαν. Ἐκφωνῶν ποτε ἐπιτάφιον λόγον πρὸς ἔπαινον τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων ὠνόμασεν αὐτοὺς ἀθανάτους, ὡς τοὺς θεοὺς, διότι, πεσόντες ἐπ' ἀγαθῇ τῆς πατρίδος, κατέστησαν ἄξιοι νὰ τιμῶνται, ὡς οἱ εὐεργετοῦντες τὴν ἀνθρωπότητα ἀθάνατοι θεοί.

Ἐνῷ δὲ ὁ Γεροστάθης ἐτελείωνε τ' ἀνωτέρω περὶ Περικλέους, εἰσῆλθε πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς τῆς κωμοπόλεως, ὃν μετὰ σεβασμοῦ καὶ φιλοφροσύνης ὑπεδέχθη ὁ γέρων· ἅπαντες δὲ ὑπέξανεστησαν εὐθύς πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ ἀγαθοῦ διδασκάλου.

3. Ὁ ἐφημέριος τῆς κωμοπόλεως.

Ὁ ἱερεὺς οὗτος ἦτο ἀνὴρ ἀγαθός, ἐνάρετος, σεβάσμιος καὶ κατὰ πάντα ἄξιος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γεροστάθου, ὅστις ὡς ἐφημέριον καὶ συγ-

χρόνως ὡς διδάσκαλον εἶχε προσκαλέσῃ αὐτὸν εἰς τὴν κωμόπολιν. Ἦτο πάντοτε καθαρὸς καὶ κόσμιος κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐνδύματα, γλυκὺς καὶ εὐπροσῆγορος, μετριόφρων καὶ ταπεινός, ὀλιγαρκῆς καὶ λιτότατος, φιλόανθρωπος καὶ ἀφιλοχρήματος, ἐλεήμων καὶ εὐεργετικός, παρήγορος τῶν δυστυχούντων, συνδιαλλακτῆς τῶν διχονοούντων, σύμβουλος δὲ καὶ ὁδηγὸς παντὸς παρεκτρεπομένου τῆς ὁδοῦ, ἦν ἐπὶ τῆς γῆς ἐχάραξεν ἡμῖν ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς· ἐν ἐνὶ λόγῳ συνησθάνετο πληρέστατα τὴν θείαν καὶ ὑψηλὴν ἀποστολήν, ἦν πᾶς ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου ἔχει.

Καθ' ἐκάστην Κυριακὴν ἀπήγγελλεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συντόμους, καθαρὸς καὶ γλυκυτάτους λόγους, δι' ὧν ἀνέπτυσσε καὶ συνίστα τὰς ὠραιότητας τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἐκθέτων συγχρόνως καὶ τὰς ἀσχλημίας τῶν ἀντιθέτων κακιῶν. Προσεπάθει δὲ πάντοτε νὰ ἐνσπείρῃ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ τὰς θείας ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅπως οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ διάγῳσι χριστιανικῶς καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν τοῦ βίου αὐτῶν. Καὶ ἐν τῷ σχολείῳ δὲ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως τῶν μαθητῶν ἠγωνίζετο, προσπαθῶν νὰ ἐγγαράξῃ τὰς θείας ἐντολὰς καὶ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν ἐν ταῖς νεανικαῖς αὐτῶν καρδίαις. Ἄλλ' οὔτε διὰ τῶν διδασκῶν αὐτοῦ οὔτε διὰ τῆς διδασκαλίας ὠφέλει τόσον, ὅσον διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος αὐτοῦ· διότι, προσελκύνων διὰ τῆς ἀμέμπτου καὶ εὐεργετικῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τὸ σέβασμα καὶ τὴν ἀγάπην μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐδείκνυεν οὕτω καὶ διηκολύνεν εἰς πάντας τὴν ὁδὸν τοῦ χριστιανικοῦ βίου.

Εὐτυχεῖς αἱ κοινωνίαι, ἐν αἷς οἱ ἄρχοντες, οἱ γονεῖς, οἱ ἱερεῖς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ συγγραφεῖς, οἱ ποιηταί, οἱ καλλιτέχναι καὶ τὰ θεάτρα δὲν παρουσιάζουσιν εἰμὴ ὑποδείγματα ἀρετῆς καὶ φρονήσεως!

Ἄφου δὲ ὁ σεβάσμιος οὗτος ἐφημέριος ἐκάθησεν, ἠρώτησε τὸν Γεροστάθην περὶ τίνος ἦτο ὁ λόγος. «Διηγοῦμένη εἰς τοὺς μικροὺς μου φίλους, ἀπεκρίθη ὁ γέρον, τοῦ Περικλέους τὰς εὐεργετικὰς πράξεις». Ὁ δὲ ἱερεὺς προσέθηκε τότε τὰ ἐξῆς:

4. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη.

Πόσον τῶνόντι εὐτυχέστεροι τῶν ἄλλων Χριστιανῶν εἰμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες διπλοῦν κέντρον πρὸς τὴν ἠθικὴν ἡμῶν βελτιώσιν, τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς θείας διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἀφ' ἑτέρου. Πῶς νὰ μὴ γεινώμεν φιλόανθρωποι καὶ εὐεργετικοί, ἐὰν ἄλλῃ

ὥς εἰμεθα καὶ Ἕλληνες καὶ Χριστιανοί; Οἱ ἔνδοξοι πρόγονοι ἡμῶν, Περικλῆς, Κίμων, Σωκράτης, Ἐπαμεινώνδας, τὴν ἀγαθοποιίαν ἡμᾶς διδάσκουσιν. Ὁ δὲ φιλόθρωπος Ἰησοῦς καὶ διὰ τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν θείων λόγων τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίου κυρίως παραγγέλλει ἡμῖν, ὡς τὸν μέγαν καὶ θεῖον νόμον, ἐξ οὗ πηγάζουσι πάντα τὰ λοιπὰ χριστιανικὰ καθήκοντα καὶ ἀρεταί, διότι ὁ ἀγαπῶν ἀληθῶς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀναφαιίνεται καὶ εὐπροσῆγορος καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων καὶ εὐεργετικὸς καὶ φιλόπατρις. «Πάντες ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.— Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», λέγει ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ. Ὅτε δὲ ἐπλησίαζε νὰ θυσιασθῆ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ διὰ τὴν ἀγάπην καὶ σωτηρίαν ἡμῶν τὴν αὐτὴν παραγγελίαν ὡς τελευταίαν διαθήκην αὐτοῦ ἐπανελάβην, εἰπὼν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ: «Ταῦτα ἐντέλλομαι ἡμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἄλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίου δὲν συνίσταται μόνον ἐν τῷ «ὄ σὺ μισεῖς ἑτέρω μὴ ποιήσης», δηλαδὴ ἐν τῷ νὰ μὴ πράττωμεν πρὸς τοὺς ἄλλους ὅ,τι δὲν θέλομεν οἱ ἄλλοι νὰ πράττωσι πρὸς ἡμᾶς ἵνα εἶνε πλήρης καὶ ἀληθὴς ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ἀπαιτεῖται προσέτι καὶ νὰ πράττωμεν πρὸς τοὺς ἄλλους πᾶν ὅ,τι θέλομεν νὰ πράττωσιν οἱ ἄλλοι πρὸς ἡμᾶς. «Καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς», εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Δὲν ἀρκοῦσι λοιπὸν αἱ ἀρνητικαὶ ἀρεταί, ἵνα καταστήσωσιν ἡμᾶς ἀληθεῖς Χριστιανούς. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἀδικίας, τῆς ψευδολογίας, τῆς ἀπάτης καὶ τῶν λοιπῶν κακιῶν ἀπαιτεῖται δι' ἔργων θετικῶν νὰ δεικνύωμεν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. «Ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, εἰσελεύσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. . . ἀδελφοί μου δὲ εἰσιν οἱ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες, οὐχὶ δὲ οἱ ἀκούοντες καὶ μὴ ποιῶντες, οἱ διδάσκοντες καὶ μὴ ἐκτελοῦντες».

Ἔργα λοιπὸν κατὰ πρὸς τὸν πλησίον ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Ἰησοῦς καὶ οὐχὶ νεκρὰν ἀγάπην, καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «Πᾶν δένδρον, τὸ ὅποιον δὲν φέρει καλοὺς καρπούς, ἐκκόπτεται καὶ εἰς τὸ πῦρ ῥίπτεται.» διὰ τοῦτο δὲ ἀποστέλλων καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ εἰς τὸν Κόσμον ἀγαθοποιίας παρήγγειλεν αὐτοῖς.

Ὁ Γεροστάθης μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως ἠκροᾶτο τοῦ ἱερέως ὅτε δὲ ὁ ἱερεὺς ἐτελείωσε τὸν λόγον αὐτοῦ, εἶπε τὰ ἐξῆς: Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη καὶ ἀγαθοποιία οὐ μόνον τὸν Θεὸν εὐαρεστεῖ καὶ τὸν εὐεργετούμενον εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργετοῦντα καθηδύνει. Πολ-

λάκις δὲ ἡ εὐγενὴς ἡδονή, ἣν ἡ εὐεργεσία προξενεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ εὐεργετοῦντος, εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε οὗτος χάριν αὐτῆς καὶ χρήματα θυσιάζει καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ προθύμως διακινδυνεύει ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ πλησίον. Διηγήθη δὲ τότε ὁ γέρον τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον :

5. Ὁ χωρικός ὁ ἐπονομασθεὶς σωτήρ.

Ἐπλημμύρισέ ποτε ὁ ποταμὸς τῆς Ἰταλίας Ἀδίγης καὶ διὰ τοῦ ὀρμητικοῦ ρεύματος αὐτοῦ κατεκρήμνισε τὰς δύο ἄκρας τῆς γεφύρας τῆς πόλεως Βερόνης, κειμένης ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ἐμεινε δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ σαλευόμενος ὁ μέσος θόλος τῆς γεφύρας, ἐφ' οὗ ἔκειτο μικρὰ καλύβη κατοικουμένη ὑπὸ πτωχῆς οἰκογενείας.

Ἀπομονωθείσα οὕτως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ ἡ δυστυχὴς οἰκογένεια περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀγωνιώσα τὴν κατακρήμνισιν τοῦ θόλου καὶ ἐπομένως τὸν ὄλεθρον αὐτῆς· ἔθεν διὰ κραυγῶν, ὀδυρμῶν καὶ ἀπελπιστικῶν κινήματων ἐπεκαλεῖτο βοήθειαν ἐκ τῆς ὄχθης. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Βερόνης, συναθροισθέντες εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ἔβλεπον περίλυποι τὴν δεινὴν ταύτην θέσιν τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐμβῆ εἰς πλοιαρίον καὶ τρέξῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων. Ἡ ὀρμὴ καὶ τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ἦσαν τρομερὰ καὶ μέγας ὁ κίνδυνος τοῦ πλοιαρίου, ὅπερ ἤθελε τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ τὸν ἤδη κλονιζόμενον καὶ κινδυνεύοντα θόλον. Εἰς μάτην πλούσιος κάτοικος τῆς Βερόνης προεκήρυξεν εὐθὺς βραβεῖον χιλίων δραχμῶν εἰς ὄντινα ἤθελε σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν οἰκογένειαν. Οὕτε τὸ βραβεῖον τοῦτο, ἀλλ' οὕτε ὁ αὐξάνων κίνδυνος παρεκίνησάν τινα τῶν περιεστώτων νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ πρὸς διάσωσιν τῶν πτωχῶν ἐκείνων.

Ἄλλ' οἱ γενναῖοι καὶ εὐεργητικοὶ ἄνδρες, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, ἂν καὶ σπάνιοι, ποτὲ ὁμοῦ δὲν ἔλειψαν ἐκ τῆς γῆς· ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀποστέλλει αὐτούς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ὅπως ὑπενθυμιζώσιν ἡμᾶς τὴν θεῖαν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ δι' αὐτῶν, ὡς διὰ φωτεινῶν λύχνων ὀδηγῆ ἡμᾶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀγαθοποιίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως.

Χωρικός τις ἔτυχε διαβαίνων ἐκεῖθεν· ἰδὼν δὲ τὸν κόσμον συνηθροισμένον ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς συρροῆς ταύτης· ὅτε δὲ ἔδειξαν αὐτῷ τὸν κίνδυνον τῆς οἰκογενείας καὶ εἶπον τὸ τεθὲν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῆς βραβεῖον, πηδᾷ εὐθὺς ἐντὸς τοῦ πλοιαρίου· λαβὼν δὲ τὰς κώπας ἐν ταῖς σπιθαραῖς αὐτοῦ χερσὶν ἄρχεται ν' ἀντικρούῃ τὰ ὀρμητικὰ τοῦ ρεύματος

κύματα, προσπαθῶν μετὰ μεγάλου ἀγῶνος καὶ κόπου νὰ πλησιάσῃ τὸν σαλευόμενον θόλον. Οἱ θεαταὶ ἐν τούτοις ἐταλάνιζον τὸν δυστυχῆ χωρικόν, ὅστις ἀντὶ χιλίων δραχμῶν, ὡς ἔλεγον, ἀπεφάσισε νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ γενναῖος χωρικός μετὰ πολὺν ἀγῶνα καὶ κίνδυνον κατορθοῖ νὰ παραλάβῃ ἐντὸς τοῦ πλοιαρίου τὴν οικογένειαν καὶ σώαν νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν ὄχθην ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς χαρᾶς τῶν περιστάσεων.

Πάντες θαυμάζουσι καὶ συγχαίρουσι τότε τῷ φιλανθρώπῳ χωρικῷ, ὁ δὲ προτείνας τὸ βραβεῖον τῶν χιλίων δραχμῶν προθύμως προσφέρει αὐτὰς εἰς τὸν σωτήρα τῆς δυστυχοῦς οικογενείας· ἄλλ' οὗτος «Δὲν πωλῶ», λέγει, κύριε, τὴν ζωὴν μου ἀντὶ χρημάτων· εἶμαι Χριστιανός, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐξεπλήρωσα τὸ χριστιανικὸν καθήκον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ἀρκετὴ ἀμοιβὴ μοι εἶνε ἡ εὐχαρίστησις, ἣν ἡ πράξις μου μοὶ προξένησεν. Εἶμαι μὲν πτωχός, ἀλλὰ διὰ τῶν κόπων καὶ τῆς ἐργασίας μου οἰκονομῶ τὰς ἀνάγκας μου. Δὸς λοιπόν, παρακαλῶ, τὰς χιλίας δραχμάς σου εἰς τὴν πτωχὴν ταύτην οικογένειαν, ἥτις ἔχει μεγαλύτεραν ἀνάγκην αὐτῶν».

Αἱ δραχμαὶ ἐδόθησαν εὐθὺς εἰς τὴν πτωχὴν οικογένειαν· ὁ χωρικός ἐπινομάσθη ἔκτοτε σωτήρ, αἱ δὲ εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι τῆς εὐγνωμονοῦσης οικογενείας συνώδευσαν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτοῦ. Πάντες δὲ ἐθαύμασαν καὶ ἠγάπησαν τὸν σωτήρα καὶ πάντες ἠύχθησαν ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει νὰ μιμηθῶσι τὸ ὠραῖον παράδειγμα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς ἀφιλοχρηματίας αὐτοῦ.

Ἄλλ' ὁ μὴ εὐεργετῶν τὸν πλησίον αὐτοῦ, προσέθηκεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, οὐ μόνον τὴν γλυκυτάτην ἡδονὴν τῆς εὐεργεσίας στερεῖται, ἀλλὰ πολλακίς βλάπτει καὶ ἑαυτὸν, καθὼς διδάσκει ἡμᾶς ὁ μῦθος τοῦ Αἰσώπου περὶ τοῦ σκληροκαρδίου ἵππου, ὅστις μὴ θελήσας νὰ λάβῃ ἐγκαίρως μέρος τοῦ φορτίου τοῦ συνοδοιπόρου αὐτοῦ ἄνου, ὅπως ἐλαφρώσῃ αὐτόν, προυκάλεσε τὸν θάνατον τοῦ ἄνου καὶ τότε ἠναγκάσθη παρὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν νὰ λάβῃ οὐ μόνον ὀλόκληρον τὸ βαρὺ φορτίον τοῦ ἄνου, ἀλλὰ καὶ τὸ δῆμα αὐτοῦ.

Ἄσάκις λοιπόν δύνασθε νὰ συνδράμητε, νὰ παρηγορήσητε, νὰ εὐεργετήσητέ τινα, μὴ παραλείπετε τοῦτο, ἵνα μὴ μετανοήσητε, ὡς μετενόησεν ὁ σκληροκαρδὸς ἵππος. Ἔστε δὲ βέβαιοι ὅτι βοηθοῦντες τοὺς πάσχοντας βοηθεῖτε ὑμᾶς αὐτοὺς. Ἀκούσατε δὲ τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον, ὅπερ μοὶ διηγήθησαν, ὅτε διέτριβον ἐν Μόσχᾳ :

6. Ὁ χωρικός καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰβάν.

Πτωχός, ἀλλ' ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης Ῥώσος, κατῴκει μικρὰν καλύβην χωρίου τινὸς πλησίον τῆς Μόσχας.

Ἐνῶ δὲ ἐσπέραν τινὰ κατεγίνετο περιποιοῦμενος τὴν πάσχουσαν σύζυγον αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξ μικρὰ τέκνα, ἀκούει κτύπους εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης αὐτοῦ. Ἀνοίγει εὐθύς· ἄνθρωπος δὲ ἄγνωστος καὶ πενιχρὰ ἐνδεδυμένος παρουσιάζεται ζητῶν φιλοξενίαν. «Εἰς κακὴν ὥραν ἦλθες, φίλε, λέγει αὐτῷ ὁ πτωχὸς χωρικός· ἡ σύζυγός μου πάσχει βαρέως, ἡ δὲ καλύβη μου δὲν ἔχει ἢ δύο δωμάτια· ἐν τῷ ἐνὶ κατάκειται ἡ σύζυγός μου, τὸ ἄλλο κατέχεται ὑπὸ τῶν ἐξ παιδίων μου. Εἰσελθε ὁμῶς, καὶ καὶ θέλω προσπαθήσω νὰ σὲ ἐξοικονομήσω. Ὁ μακαρίτης πατήρ μου μοὶ ἔλεγε πάντοτε «κάμνε καλόν, καὶ ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ».

Ὁ χωρικός ὠδήγησε τότε τὸν ξένον εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ἠτοιμάζοντο νὰ κοιμηθῶσι τὰ τέκνα αὐτοῦ· παρεκάλεσε δὲ αὐτὸν νὰ περιμείνῃ μίαν στιγμὴν καὶ εὐθύς ἔτρεξε νὰ ἴδῃ πῶς εἶνε ἡ πάσχουσα σύζυγός αὐτοῦ· μετ' ὀλίγον δὲ ἐπανῆλθε φέρων πρὸς τὸν ξένον ἄρτον καὶ λάχανα, μὴ ἔχων καλλιτέραν τροφήν νὰ προσφέρῃ αὐτῷ. Ἐνῶ δὲ ὁ ξένος ἐδείπνει, ὁ χωρικός εἶπεν εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ νὰ προσευχηθῶσι καὶ ἔπειτα νὰ κκτακλιθῶσι τὸ ἐν παρὰ τῷ ἄλλῳ πλησιέστερον παρὰ τὸ σύνθητες, ὅπως οἰκονομήσῃ τόπον καὶ διὰ τὸν ξένον αὐτοῦ, δειξας δὲ πρὸς αὐτόν, ἦν ἠτοιμάσεν αὐτῷ κλίνην, ἔτρεξε πάλιν πρὸς τὴν ἀσθενῆ σύζυγον αὐτοῦ.

Ὁ ξένος κατακλιθεὶς διελογίζετο τὴν πρὸς αὐτόν φιλοφροσύνην τοῦ πτωχοῦ οἰκοδεσπότου, τὴν πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ τρυφερότητα, τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ διὰ τὴν πάσχουσαν σύζυγον, τὴν καθαριότητα καὶ τάξιν τῆς πτωχῆς καλύβης καὶ τὸν ἥσυχον ὕπνον τῶν ἐξ πλησίον αὐτοῦ ἀθῶων παιδίων. Ἐγερθεὶς δὲ τὴν πρωΐαν καὶ ἐτοιμαζόμενος ν' ἀπέλθῃ βλέπει εἰσερχόμενον τὸν χωρικὸν κρατοῦντα βρέφος νεογέννητον καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν: «Ἰδοῦ, φίλε, νέος υἱός, ὃν ὁ Θεὸς μοὶ ἀπέστειλε κατὰ τὴν νύκτα ταύτην· εὐχήθητι ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ». Ὁ ξένος, λαβὼν τὸ βρέφος ἐν ταῖς χερσὶ καὶ παρατηρήσας αὐτό, ἐβεβαίωσε τὸν πατέρα μετὰ προφητικῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὸ νεογέννητον ἐντὸς ὀλίγου θέλει φέρῃ εὐδαιμονίαν εἰς τὴν οἰκογένειαν. Ἀπερχόμενος δὲ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὸν χωρικὸν καὶ πρὸς ἀμοιβὴν ὑπεσχέθη αὐτῷ ὅτι θέλει προμηθεύσῃ αὐτῷ ἀνάδοχον. Ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ὁ χωρικός, λησμονήσας καὶ τὸν ξένον καὶ τὰς προ-

φητείας και τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ, ἠτοιμάζετο νὰ μεταβῆ εἰς τὸν ναὸν τοῦ χωρίου, ὅπως βαπτίσῃ τὸ βρέφος αὐτοῦ.

Ἐξαίφνης ὁμως ἡ Αὐτοκρατορική φρουρὰ παρουσιάζεται πρὸ τῆς καλύβης και μετ' ὀλίγων ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας ἐμφανίζεται. Ζητῶν παρὰ τοῦ ἐκπεπληγμένου χωρικοῦ τὸ βρέφος, ἵνα βαπτίσῃ αὐτό. «Ἐγὼ εἶμαι, φίλε», λέγει ὁ Αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν χωρικόν, «ὁ χθεσινός σου ξένος. Σοὶ ὑπεσχέθη ἀνάδοχον, και ἰδοὺ ἐκπληρῶ τὴν ὑπόσχεσίν μου. Ἴνα γνωρίσω τὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου, πολλῶν θύρας ἔκρουσα ζητῶν τροφήν και ἄσυλον, ἀλλὰ σὺ μόνος ἐξεπλήρωσας τὸ χριστιανικὸν χρέος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης· ὅθεν ἀνταμείβων σήμερον τὴν ἀρετὴν σου ἐκπληρῶ τὸ εὐαρεστότερον τῶν ἡγεμονικῶν καθηκόντων μου. Τὸ νεογέννητον τέκνον σου θέλω βαπτίσῃ και θέλω ἀναθρέψῃ δι' ἐξόδων μου, και ἂν, ὡς ἐλπίζω, ἀναδειχθῆ ἄξιος και τίμιος νέος, θέλω ἀναβιβάσῃ αὐτὸ εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς αὐλῆς μου. Σὺ δὲ θέλεις ἔχη και οἰκίαν εὐρυχωροτέραν και κτήματα και ποίμνια, ὅπως εὐκολώτερον ἐξασκήσῃ τὰ φιλόανθρωπα αἰσθήματα τῆς καλῆς σου καρδίας. Τοιοῦτοτρόπως δέ, προσέθηκεν ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπομειδιῶν, πραγματοποιεῖται ἡ χθεσινὴ μου προφητεία».

Φαντάσθητε τὴν χαρὰν και τὴν ἐκπληξιν τοῦ πτωχοῦ χωρικοῦ, ὅστις βεβαίως ἐνόμιζεν ὅτι ὠνειροπόλει. Ἀλλὰ τὸ γλυκὺ ὄνειρον αὐτοῦ προσεχῶς ἐπραγματοποιήθη πληρέστατα, διότι και ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος και κτήματα και ποίμνια πολλὰ και κατοικίαν εὐρύχωρον ἀπέκτησε. Τοιοῦτοτρόπως και ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη τοῦ χωρικοῦ πλουσιοπάροχον ἀμοιβὴν ἔλαβε και πρὸς τοὺς σκληροκαρδίους χωρικοὺς διδασκτικώτατον μάθημα ἐδόθη.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη και ἀγαθοποιία, παρετήρησε κατόπιν ὁ Γεροστάθης, γενναῖα και ἄλλο ἐπίσης εὐγενὲς και ὠραῖον αἰσθημα, τὸ αἰσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, ἧτις και τὸν εὐεργετηθέντα τιμᾶ και τὸν εὐεργέτην εὐχαριστεῖ. Ἐὰν δὲ ἡ ἀγάπη και ἡ ἀγαθοποιία τοῦ πλησίον εἶνε χρέος ἱερὸν παντὸς ἀνθρώπου, ἀσυγκρίτως ἱερώτερον χρέος εἶνε βεβαίως ἡ ἀγάπη, τὸ σέβας, ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν εὐεργετουμένων πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα, και αὐτὰ τὰ ἄγρια θηρία αἰσθάνονται τὸ αἰσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης· οἱ ἀγνώμονες λοιπὸν εἶνε θηριωδέστεροι και αὐτῶν τῶν ἀγρίων θηρίων.

Εἶτα δὲ ὁ ἀγαθὸς γέρων διηγήθη τὰ ἐξῆς :

7. Ὁ λέων καὶ ὁ Ἀνδροκλῆς.

Ὁ Ἀνδροκλῆς ἦτο δούλος πλουσίου Ῥωμαίου, διατρίβοντος ἐν τῇ Ἀφρικῇ· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς μαστιγώσεις καὶ τὰ βασανιστήρια τοῦ σκληροῦ κυρίου αὐτοῦ ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἰν' ἀναπνεύσῃ ἐλευθερον ἀέρα ἐν τοῖς δάσεσιν, ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐνῶ δὲ ἡμέραν τινὰ ἀνεπαύετο ὁ δραπέτης Ἀνδροκλῆς ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιάν σπηλαίου, ἔντρομος βλέπει λέοντα εἰσερχόμενον ἐντὸς αὐτοῦ. Τετέλεστα! εἶπε τότε καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀπνευστί περιέμενε τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ κατασπαραχθῇ ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ θηρίου. Ἀλλ' ὁ λέων χωλαίνων πλησιάζει ἡσύχως τὸν Ἀνδροκλῆ καὶ ὑψῶν τὸν πόδα αὐτοῦ δεικνύει αὐτόν, ὡς ἐὰν ἐζήτει βοήθειαν.

Ὁ Ἀνδροκλῆς, παρατηρήσας ἄκανθαν ἐμπετηγμένην ἐν τῷ ποδί τοῦ λέοντος, μετὰ τρεμούσης χειρὸς ἀποσπᾷ αὐτὴν καὶ οὕτως ἐλευθεροῖ τὸν λέοντα τῶν πόνων, οὓς ὑπέφερεν. Ὁ δὲ λέων, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην, ἤρξατο λείχων αὐτόν ἡμέρως διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀνδροκλῆς συνελθὼν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, συνφικεῖσθαι βαθυμῆδόν μετὰ τοῦ εὐγνώμονος θηρίου καὶ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας συνέζησε καὶ συνανεστράφη μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ. Ἀλλὰ πρῶϊαν τινὰ, ἐξεληθὼν πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς, συλλαμβάνεται ὑπὸ Ῥωμαίων στρατιωτῶν καὶ δέσμιος ἀπάγεται εἰς Ῥώμην, ὅπου εἶχεν ἤδη μεταβῆ ὁ κύριος αὐτοῦ. Ἐκεῖ δὲ καταδικάζεται νὰ γείνη βορὰ τῶν θηρίων.

Καθὼς ἡ ταυρομαχία διασκεδάζει τοὺς Ἰσπανοὺς, τοιοῦτοτρόπως τὸ ἀποτρόπαιον θέαμα τῆς θηριομαχίας διεσκεδάξεν ποτε τὸν Ῥωμαϊκὸν λαόν. Ἀλλ' ἡ σκληρὰ αὕτη πάλη μεταξύ ἀγρίων θηρίων καὶ δυστυχῶν ἀνθρώπων εὐαρεστοῦσα τοὺς Ῥωμαίους οὐ μόνον τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν ἀπεδείκνυεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θηριωδίαν ἐδίδασκεν αὐτούς.

Ἐνώπιον λοιπὸν τοῦ περισσῶτος Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ὁ κατάδικος Ἀνδροκλῆς ἐκτίθεται εἰς τῆς θηριομαχίας τὸ ἀμφιθέατρον· ἀφ' ἑτέρου δὲ πειναλὸς καὶ ἄγριος λέων ἀπολύεται κατὰ τοῦ τρέμοντος καὶ ἡμιθανοῦς ἤδη καταδίκου. Ὅρμᾳ τότε ὁ λέων, ὅπως κατασπαράξῃ τὸ θῦμα καὶ κορέσῃ τὴν πείναν αὐτοῦ· ἀλλ' ἅμα πλησιάσας τὸν Ἀνδροκλῆ, παρατηρεῖ αὐτόν μετὰ προσοχῆς, ὀπισθοδρομεῖ, καταπραύνει τὸ ἄγριον ὕφος αὐτοῦ καὶ μετ' ὀλίγον πλησιάζει πάλιν αὐτόν, οὐχὶ πλέον ἵνα κατασπαράξῃ, ἀλλ' ἵνα ἀσπασθῇ τὸν παλαιὸν αὐτοῦ φίλον καὶ εὐεργέτην.

Οἱ θεαταὶ δικαίως ἐκπλήττονται ἐνώπιον τοῦ παραδόξου τούτου θεάματος. Ὁ δὲ Ἀνδροκλῆς ἀναγνώριζων τὸν εὐγνώμονα τῆς Ἀφρικῆς φίλον αὐτοῦ ἀφόβως ἐναγκαλίζεται αὐτὸν καὶ διηγείται εἰς τοὺς ἐκτεπληγμένους θεατὰς τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λέοντος ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Ἀφρικῆς διατρέξαντα. Οἱ Ῥωμαῖοι συμμερισθέντες τότε τὴν εὐσπλαγχίαν τοῦ εὐγνώμονος θηρίου ἐχάρισαν εἰς τὸν Ἀνδροκλῆ τὴν ζωὴν, ὁμοῦ δὲ μετ' αὐτῆς ἐχάρισαν αὐτῷ καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ λέοντα.

«Ὅποῖον αἴσχος!» ἐφώνησεν ὁ Γεροστάθης· «θηρίον νὰ διδάσκη εὐσπλαγχίαν εἰς λογικούς καὶ πεπολιτισμένους ἀνθρώπους! Ὅποια δὲ θηριωδία πρέπει νὰ ἐμφωλευῖ ἐν ταῖς ἀγνώμοσι ψυχαῖς, ὅταν καὶ αὐτὰ τὰ θηρία τῆς Ἀφρικῆς ἀναφαίνωνται τόσον εὐγνώμονα!»

Τὸ διήγημα τοῦτο, ὡς εἶπεν ὁ γέρον, δὲν εἶνε μῦθος, ἀλλ' ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὁ Πλειστονίκης, μάρτυς αὐτόπτης τοῦ συμβάντος, διηγῆθη αὐτὸ εἰς τὸν Αὔλον Γέλλιον, συγγραφεὶα Ῥωμαίων.

Ἄλλ' οἱ σοφοὶ πρόγονοι ἡμῶν ἐφρόνουν ὅτι, ἂν ὁ εὐεργετούμενος *πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τὴν εὐεργεσίαν, ὁ εὐεργετῶν τοῦναντίον πρέπει νὰ λησμονῆ αὐτήν.* Ὅσο εὐκολώτερον λησμονεῖ ὁ εὐεργετῶν τὴν εὐεργεσίαν, τόσον ἡ ἀξία αὐτῆς αὐξάνει καὶ τόσο ζωηρότερον συναισθάνεται αὐτὴν ὁ εὐεργετούμενος. Τοῦναντίον, ἐὰν ὁ εὐεργετῶν ἐνθυμῆται καὶ ἀναφέρῃ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ καυχώμενος δι' αὐτάς, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ ἀξία ἐξαφανίζεται καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἶσθημα ἐξασθενεῖ καὶ ἐκπνέει.

Τοιουτοτρόπως ἴσως ἐξηγεῖται, παιδιὰ μου, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς γέρον, ἡ πρὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀδιαφορία καὶ ψυχρότης, ἵνα μὴ εἶπω ἀποστροφὴ καὶ καταφορὰ πολλῶν Εὐρωπαίων. Πολλάκις, ἵνα ἐξεγείρωμεν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν συμπάθειαν αὐτῶν, ὑπενθυμίζομεν αὐτοὺς ὅτι εἰς τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν προγόνων ἡμῶν χρεωστοῦσι τὰ φῶτα καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν καὶ ὅτι διὰ τῆς ὥραιας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐδιδάχθησαν τὴν θεῖαν καὶ ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν. Ἄλλ' ὑπενθυμίζοντες τὰς παρελθούσας ταύτας εὐεργεσίας, ἀντὶ νὰ διεγείρωμεν φιλελληνισμόν, προσβάλλομεν τὴν φιλαυτίαν αὐτῶν καὶ ἐξάπτομεν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀποστροφὴν αὐτῶν.

Ἄς ἀποσιωπῶμεν λοιπὸν τὰς παρελθούσας εὐεργεσίας τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον οὐχὶ ἡμεῖς, ἀλλ' οἱ προπάτορες ἡμῶν προσήνεγκον αὐτάς, εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄς προσπαθήσωμεν δὲ οὐχὶ διὰ τῶν πατραγαθῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν διαγωγῆς νὰ προσελκύσωμεν τὴν ἀγάπην, τὴν ὑπόληψιν, τὸ σεβᾶς καὶ τὴν εὐγενῆ συνδρομὴν τῶν χριστιανικῶν λαῶν

καὶ κυβερνήσεων. Δύσκολον εἶνε τὸ ἔργον, προσέθηκε στενάζων ὁ Γεροστάθης, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅτι δὲν ὑπάρχει δυσκολία, ἦν ἡ σταθερὰ θέλησις καὶ ἡ φιλοπονία δὲν δύνανται νὰ ὑπερνικήσωσιν.

Ἄς φωτίζωμεν ἐν τούτοις καὶ ἄς αὐξάνωμεν τὰς διανοητικὰς καὶ σωματικὰς ἡμῶν δυνάμεις. Ἄς ἀγαπήσωμεν τοὺς κόπους καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἄς ἐξευγενίζωμεν καὶ ἄς ἀνυψώμεν τὸ αἶσθημα διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄς ἐξημερῶμεν τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως διὰ τοῦ Θεοῦ Νόμου τῆς ἀγάπης. Ναί, ἄς ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, καὶ τότε ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς φίλης πατρίδος θέλει εἶνε βεβαία. Καθὼς ὁ Θεὸς ἐπέχυσε τὸ θερμαντικὸν εἰς τὴν φύσιν, ὅπως δι' αὐτοῦ ζωογονῆται ὁ ὕλικὸς κόσμος, τοιοῦτοτρόπως ἐπέβαλε καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην, ὅπως ζωογονούμενοι δι' αὐτῆς ζῶμεν εὐδαιμόνες. Καθὼς δὲ τὸ παγετῶδες ψῦχος ἀπονεκροῖ ἅπασαν τὴν περὶ τοὺς πόλους φύσιν, οὕτω καὶ ὁ ἐγωισμὸς, ὁ ψυχρὸς οὗτος ἀγτίπους τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀπομονοῖ καὶ καταστρέφει καὶ ἄτομα καὶ ἔθνη.

Ἄλλ' ἀγαπῶντες τὸν πλησίον ἐξ ἀνάγκης πρέπει ν' ἀγαπῶμεν καὶ τὰς δύο σεμνὰς θυγατέρας τῆς Ἀγάπης, ἧτοι τὴν *Ἐδωργεσίαν* καὶ τὴν *Δικαιοσύνην*.

8. Ὁ ἀγαθὸς Τίτος.

Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης Τίτος τόσῃ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίᾳ εἶχεν, ὥστε, ἐνῶ κατεκλίνετο ἐσπέραν τινά, λυπούμενος ἔλεγεν: *«Ἡ σημερινή μου ἡμέρα ἀπώλειο εἰς μάτην» οὐδεμίαν ἀφορμὴν εὐεργεσίας ἰνὸς Ἐλαβον σήμερον»*.

Ἄς μὴ προφρασιζώμεθα δὲ λέγοντες, ὅτι δὲν εἴμεθα Αὐτοκράτορες, οὔτε πλοῦσιοι, οὔτε ἰσχυροὶ καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ εὐεργετῶμεν. Ἐὰν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη καὶ ἀγαθοποιία δὲν ἦτο εὐκολωτάτη εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὁ δίκαιος καὶ προνοητικὸς Θεὸς βεβαίως δὲν ἤθελεν ἐπιβάλλῃ αὐτὴν ὡς ἀπαραίτητον χρέος παντὸς Χριστιανοῦ. Τρόπος εὐεργεσίας δὲν εἶνε μόνον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις. Μυρίους ἄλλους τρόπους ἀγαθοποιίας ἐχάρισεν ἡμῖν ὁ πανάγαθος. Μυρίας δὲ εὐεργεσίας ἐπιδαφιλεύει καθ' ἐκάστην ἡμῖν, ὅπως καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸ θεῖον παράδειγμα αὐτοῦ, προθύμως εὐεργετῶμεν ἀλλήλους. Ἦθελε δὲ εἶνε μωρία ἀσυγχώρητος ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ τοῦ εὐμεταβλήτου Κόσμου νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὅσον πλοῦσιος, ὅσον εὐτυχής, ὅσον μέγας καὶ ἂν εἶνε, δὲν ἔχει οὔτε θέλει λάβῃ ποτὲ ἀνάγκην βοήθειας, καὶ ὅτι περιττὸν ἐπομένως εἶνε νὰ

βοηθῆ ἄλλους. Ἄπειροι εἶνε αἱ περιπέτεια τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἀτελεύτητοι αἱ ἀμοιβαῖαι τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκαι. Ἄλλὰ δύο εἶνε αἱ μεγάλαι καὶ διαρκεῖς ἀνάγκαι παντός ἀνθρώπου, ἡ εὐάρεστος συνειδήσις τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως καὶ ἡ παρὰ τῶν ἄλλων ἀγάπη. Μόνον δὲ εὐεργετοῦντες δυνάμεθα νὰ θεραπεύσωμεν τὰς δύο ταύτας μεγάλας ἀνάγκας.

Ἄς λυπώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὡς ὁ ἀγαθὸς Τίτος, ὅσάκις κατακλιόμενοι ἐνθυμούμενοι, ὅτι ἀπωλέσαμεν τὴν ἡμέραν ἄνευ τινὸς ἀγαθοποιίας.

Ἄλλ' ἵνα ἀσπασθῶμεν τὴν ἀγαθοποιάν, εἶπεν ὁ Γεροστάθης, πρέπει προηγουμένως ν' ἀγαπήσωμεν τὴν δικαιοσύνην: *Τὸ μηδὲν ἀδικεῖν καὶ φιλάνθρωπος ποιῆν*», ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἡμῶν. Τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ἀγάπης εἶνε βεβαίως ἡ δικαιοσύνη, τὸ δὲ δεύτερον ἡ εὐεργεσία. Ἄνθρωπος, ὅστις δὲν σέβεται ὡς ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα τὸ πρόσωπον, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν τιμὴν, τὴν υἰείαν, τὴν ζωὴν τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, ἄνθρωπος ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀδικὸς καὶ ἱκανὸς νὰ κακοποιήσῃ, βεβαίως οὔτε φιλάνθρωπος, οὔτε εὐεργετικὸς δύναται ποτε νὰ εἶνε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς πρὸς μὲν τοὺς ἀδίκους εἶπεν: «*Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν*», περὶ δὲ τῶν δικαίων: «*Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται*».

Ἄνευ τῶν χρηστῶν ἡθῶν, ἄνευ ἀγάπης, ἄνευ δικαιοσύνης, καὶ αὐτὴ ἡ ζωογονοῦσα τὰ ἔθνη ἐλευθερία μεταβάλλεται εἰς ἀκολασίαν, ἣτις ἐπὶ τέλους φέρει τὴν κακοδαιμονίαν ἢ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς τυραννίας ἢ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ὑποδουλώσεως.

Ὁ Γεροστάθης ἐνεθυμήθη τότε τοὺς Τριάκοντα τυράννους τῶν Ἀθηναίων, τὴν ἀρετὴν τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Ἀριστείδου. Ἰδοὺ δὲ ὅσα περὶ αὐτῶν εἶπε τοῖς μικροῖς αὐτοῦ φίλοις:

9. Οἱ Τριάκοντα τύραννοι καὶ ὁ Σωκράτης.

Μετὰ τὸν δυστυχῆ Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπολέσαντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀρετὴν, συναπώλεσαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὑπὸ τὸν ζυγὸν Τριάκοντα σκληρῶν τυράννων ὑποβληθέντες.

Ἄπας σχεδὸν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων εἶχε τότε ἐξαχρειωθῆ, ἀλλ' ὁ ἐνάρετος Σωκράτης ἀνεφάνη διαμαρτύρησις ζωῶσα καὶ κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν Τριάκοντα. Θείοντες οἱ τύραννοι νὰ συλλάβωσι καὶ φονεύσωσιν ἀδίκως μεταξὺ ἄλλων καὶ

τινα Λέοντα Σαλαμίνιον, διέταξαν τὸν Σωκράτην καὶ ἄλλους τέσσαρας Ἀθηναίους νὰ μεταβῶσιν εἰς Σαλαμίνα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παρανόμου συλλήψεως τοῦ Λέοντος. Καὶ οἱ μὲν τέσσαρες Ἀθηναῖοι ὑπέικοντες μετέβησαν εὐθύς, ἀλλ' ὁ ἐνάρετος Σωκράτης δὲν ἠθέλησε νὰ συνεργήσῃ εἰς παρανόμους πράξεις, καταφρονήσας γενναίως καὶ τὴν ὄργην καὶ τὰς ἀπειλὰς τῶν αἰμοδόρων τυράννων, προτίμησε δὲ νὰ διακινδυνεύσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἢ νὰ γείνη ὄργανον ἀδικίας καὶ παρανομίας. Τοιαύτην μεγαλοψυχίαν καὶ αὐταπάρησιν ἐμπνέει ταῖς εὐγενέσι ψυχαῖς τὸ ἱερὸν αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης !

Τὴν αὐτὴν δὲ μεγαλοψυχίαν ἀνέδειξεν ὁ φιλοδίκαιος Σωκράτης καὶ ὅτε, ὢν μέλος τῆς βουλῆς τῶν Πεντακοσίων, ἐμελλε νὰ δικάσῃ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες εἶχον κατατροπώσῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Ἀργινοῦσαις πλησίον τῆς Μυτιλήνης. Ὁ παράφορος ὄχλος ἐξαπτόμενος ὑπὸ τῶν ῥαδιούργων καὶ κακοηθεστάτων δημαγωγῶν ἀπήτει τὴν θανατικὴν καταδίκην τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι δὲν ἐφρόντισαν νὰ διασώσωσι μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοὺς πεσόντας εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς μάτην οἱ στρατηγοὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν τρομερὰν τρικυμίαν, ἣτις εἶχε καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν διάσωσιν τῶν πεσόντων. Οἱ βουλευταὶ ἔντρομοι ὑπέκυψαν εἰς τὴν παραφορὰν τοῦ ὄχλου. Μόνος ὁ βουλευτὴς Σωκράτης ἀτρόμητος ἀνέκραξεν, ὅτι, ἐνόσφ ζῆ, βεβαίως δὲν θέλει μολύνη διὰ τῆς ἀδικίας τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, διακινδυνεύσας καὶ πάλιν τὴν ζωὴν αὐτοῦ χάριν τῆς δικαιοσύνης. Οἱ στρατηγοὶ ἐν τούτοις κατεδικάσθησαν εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου· ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη μετανοήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἄδικον καταδίκην, ἐδικαίωσαν τὸν Σωκράτην, τιμωρήσαντες τοὺς κατηγοροὺς τῶν θανατωθέντων στρατηγῶν.

Τοιοιτοτρόπως μετανοήσαντες κατεδίωξαν καὶ τοὺς κατηγοροὺς τοῦ Σωκράτους, ἀφοῦ καὶ αὐτὸν ἐπότισαν ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον τοῦ θανάτου.

Ἄλλ' αἱ τοιαῦται παράκκιστοι καὶ ἀνωφελεῖς μετάνοιαι δὲν ἀποπλύουσι τὸ αἰώνιον αἶσχος τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς φρονήσεως εἶνε ἡ πρόνοια, ἡ δὲ μειάνοια δὲν ἀποδεικνύει ἢ τὴν παρελθοῦσαν ἀφροσύνην. Ἄλλ' ἐὰν ἡ τότε ἀφροσύνη, ἡ τότε διαφθορὰ τῶν Ἀθηναίων κατεπίκρανε τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐμφάνις ὁμῶς τοῦ Σωκράτους ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος παρηγόρησε τὴν πατρίδα καὶ συνεκάλυψε τὴν ἀδοξίαν αὐτῆς.

Περὶ δὲ τοῦ δικαίου Ἀριστείδου διηγήθη τὰ ἐξῆς :

10. Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνέδειξε χαρακτηῖρα σεμνὸν καὶ σταθερόν, ἀγάπην ἔνθερον πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀποτροπὴν κατὰ τῆς ψευδολογίας, τῆς ἀπάτης καὶ τῆς κολακείας. Οὐτε χάριν ἀστεϊσμοῦ δὲν κατεδέχετο, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, νὰ προσφύγη ποτὲ εἰς τὰ δυσειδῆ ταῦτα ἐλαττώματα. Τὸ πολιτικὸν ἀξίωμα, ὅπερ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου αὐτοῦ σταθερῶς ἠσπάσθη, ἦτο ὅτι ὁ ἀγαθὸς πολίτης πρέπει νὰ λέγῃ καὶ πράττῃ μόνον τὰ χρηστὰ καὶ τὰ δίκαια. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἤξιώθη τῆς θείας ἐπωνυμίας τοῦ Δικαίου.

Διηγοῦνται, ὅτι ἐνήγαγέ ποτὲ τινα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου· ὁ δὲ δικαστὴς ἄμα ἀκούσας τὸν Ἀριστείδην, γνωρίζων τὴν φιλαλήθειαν καὶ τὸ φιλοδίκαιον αὐτοῦ, ἠθέλησεν εὐθύς νὰ καταδικάσῃ τὸν ἀντιδίκον αὐτοῦ ἄνευ τινὸς ἀπολογίας. Ἄλλ' ὁ Ἀριστείδης θερμῶς παρεκάλει τὸν δικαστὴν νὰ μὴ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν πρὶν ἀκούσῃ τοὺς λόγους τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ! Τοιαύτη ἡ πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπη αὐτοῦ.

Δὲν ἠνείχετο νὰ ἐνεργηθῇ οὔτε ὑπ' αὐτοῦ οὔτε ὑπ' ἄλλων ἀδικία οὐδὲ κατ' αὐτῶν τῶν ἐναντίων αὐτοῦ· ἀδικία δὲ μεγίστη βεβαίως ἦθελεν εἶνε νὰ καταδικάσῃ ὁ δικαστὴς ἄνθρωπον χωρὶς προηγουμένως ν' ἀκούσῃ αὐτόν. «Τίμος μὲν καὶ ὁ μὴδὲν ἀδικῶν, εἶπεν ὁ Πλάτων, ἀλλ' ὁ μὴ ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικοῦσιν ἀδικεῖν πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιον ἐκείνου». Διπλασίας τιμῆς ἄξιον ἦτο λοιπὸν καὶ ὁ Ἀριστείδης, διότι καὶ αὐτὸς δὲν ἤδικοι καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῶν ἀδικιῶν.

Τόσῃ δὲ ὑπόληψιν καὶ σέβας ἔτρεπον πρὸς αὐτὸν οἱ συμπολίται αὐτοῦ διὰ τὸν δίκαιον χαρακτηῖρα αὐτοῦ, ὥστε ἀντὶ νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ δικαστήρια, ἔτρεχον εἰς τὸν Ἀριστείδην πρὸς διάλυσιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν. Ἐνῶ δὲ ἡμέραν τινα ἐδίκαζε δύο πολίτας, ὁ εἰς ἐκ τούτων, ὅπως ἐρεθίσθη αὐτὸν κατὰ τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ, ἀνέφερεν, ὅτι πολλὰκις ὁ ἀντιδίκος αὐτοῦ ἠδίκησε καὶ τὸν Ἀριστείδην. Ἄλλ' οὗτος κατασιγάζων ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης πᾶν ἰδιαιτέρον αὐτοῦ πάθος εἶπε πρὸς τὸν δικαζόμενον: «Ἀντὶ ν' ἀναφέρῃς τὰς πρὸς ἐμὲ ἀδικίας τοῦ ἀντιδίκου σου, εἶπε κάλλιον ποίαν ἀδικίαν ἐπραξεν αὐτὸς πρὸς σέ, διότι σήμερον ὁ ἀντιδίκός σου δὲν δικάζεται μετ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μετὰ σοῦ». Δικαίως λοιπὸν, ὅτε ἐν τῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν παριστάνετο ἡ τραγωδία τῶν ἐπειδὴ ἐπὶ Θήβας τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου καὶ εἰς τῶν ὑποκριτῶν εἶπεν, ὅτι ὁ Ἀμφιάραος «οὐ γὰρ δοκεῖ δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει», πάντες ἔστρεψαν

τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Ἀριστείδην, δεικνύοντες οὕτως, ὅτι εἰς αὐτὸν μάλιστα ἤρμοζεν ὁ στίχος οὗτος τοῦ Αἰσχύλου.

Τὸ φιλοδίκαιον τοῦ Ἀριστείδου ἀνεφάνη καὶ ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι συνέλαθε σχέδιον, ὅπερ, ἂν ἐπέτρεπον αὐτῷ νὰ ἐκτελέσῃ, ἤθελεν ἀποβῆ ὠφελιμώτατον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἀριστείδης μαθὼν παρὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο συνίστατο εἰς τὸ νὰ καύσωσιν ἐξαίφνης τοὺς στόλους τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων καὶ οὕτω νὰ μείνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι θαλασσοκράτορες καὶ κύριοι τῆς Ἑλλάδος ὅλης, εἶπε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι τὸ σχέδιον φαίνεται μὲν ὠφελιμώτατον, ἀλλ' εἶνε ἀδικιώτατον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐνάρητοι τότε ὄντες καὶ φιλοδίκαιοι, ἀποστρεφόμενοι δὲ τὰς ἐξ ἀδικιῶν ὠφελείας καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων στηριζόμενα μεγαλεῖα, ἀπέκρουσαν εὐθὺς τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἡ δικαιοσύνη ἀνυποῖ τὰ ἔθνη, εἶπεν ὁ σοφὸς Σολομῶν, ἡ δὲ ἀδικία καταστρέφει αὐτά. Εἶθε ἡ μεγάλη αὕτη ἀλήθεια νὰ ὀδηγῇ πάντοτε καὶ λαοὺς καὶ κυβερνῶντας! Δι' ἀδικιῶν, δι' ἀρπαγῶν, διὰ δολιοτήτων δύνανται βεβαίως νὰ ὠφεληθῶσι καὶ νὰ μεγαλυνθῶσι πρὸς ὄραν καὶ ἄτομα καὶ ἔθνη· ἀλλὰ τῆς κακίας ἡ τιμωρία δὲν βραδύνει. Ἡ ἀδικία γεννᾷ τύψεις συνειδότος, ἐχθροὺς, ἀπομόνωσιν, ἀντεκδικήσεις καὶ ἐπὶ τέλους καταστροφὴν. Μόνα τὰ διὰ τῆς φιλοπονίας, τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἀποκτώμενα ὠφελήματα καὶ μεγαλεῖα εἶνε ἀληθῆ, διαρκῆ καὶ εὐάρεστα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς, ὁ Σωκράτης, ἐδίδασκεν, ὅτι ποτὲ πρᾶξις ἀδικος δὲν δύναται νὰ εἶνε καὶ ἀληθῶς ὠφέλιμος, ἀλλ' ὅτι μόνον τὸ δίκαιον εἶνε καὶ πραγματικῶς ὠφέλιμον. Ἐν ὅσῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἠκολούθουν τὰς ἀναλλοιώτους ταύτας ἀρχὰς τῆς ἀρετῆς καὶ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἐφύλαττον τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, ἡ ἐλευθερία συνεβασίλευε μετὰ τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἀλλ' ὅτε ἡ ἀρετὴ ἐξέλιπε, τότε καὶ ἡ ἐλευθερία ἐξέκλινεν εἰς ἀκολασίαν, ἡ δὲ τυραννία διεδέχθη τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἀδικία τὴν δικαιοσύνην· τότε δὲ καὶ τοὺς νικηφόρους στρατηγούς αὐτῶν ἀδικῶς κατεδίκαζον εἰς θάνατον καὶ τὸν ἐνάρετον Σωκράτην καὶ τὸν χρηστὸν Φωκίωνα ἀπανθρώπως ἐπότιζον τὸ κῶνειον. Ἐκτοτε, παιδία μου, προσέθηκε τεθλιμμένος ὁ γέρον, ἡμέραν καλὴν δὲν εἶδε πλέον ἡ δυστυχὴς Ἑλλάς, συμποτισθεῖσα καὶ αὕτη μετὰ τῶν φιλότατων αὐτῆς τέκνων, Σωκράτους καὶ Φωκίωνος, τὸ κῶνειον τῆς κακοδαιμονίας.

Προσπαθήσατε λοιπὸν ὑμεῖς, τὰ νέα τέκνα αὐτῆς, αἱ νέα ἐλπίδες

αὐτῆς, ἀνατρεφόμενοι καὶ ζῶντες χριστιανικῶς καὶ ἐναρέτως, νὰ φέριτε εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὴν ἀρετὴν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην, ὅπως ζήσῃ πάλιν ἔνδοξος καὶ εὐδαίμων ἢ σήμερον τεθλιμμένη πατρίς. Ἐγχαράξατε ἐπομένως εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας ὑμῶν τοὺς ἐπομένους στίχους :

«*Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ποτὲ μὴ ἀδικήσῃς,*

»*Καὶ ἔσο εὐεργετικός, διὰ νὰ εὐτυχήσῃς.*»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Η ΥΠΕΡΤΑΤΗ ΑΡΕΤΗ

Θέλων ὁ Γεροστάθης νὰ διδάξῃ τοὺς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ μικροὺς φίλους τὴν πραότητα, τὴν ἀμνησικακίαν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν καλοῦ ἀντὶ κακοῦ, πλὴν ἄλλων διηγήθη αὐτοῖς καὶ τὰ ἐξῆς :

1. Ὁ Σωκράτης προαπόστολος.

Ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν, ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει ν' ἀνταποδίδωμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀδικίαν ἀντὶ ἀδικίας, βλάβην ἀντὶ βλάβης. «Ὅταν κακοποιῆς τὸν πλησίον σου, εἶσαι ἀδικός», ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, «ὅποιονδήποτε κακὸν ἢ ἀδικίαν καὶ ἂν ἔπαθες ὑπ' αὐτοῦ». Ἄλλ' ὁ Σωκράτης πάντοτε ἐπεσφράγιζε καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὅσα διὰ τῶν λόγων ἐδίδασκεν.

Ἡ κακὴ τύχη ἔδωκεν αὐτῷ σύζυγον τὴν Ξανθίππην, γυναῖκα εἰς ἄκρον ὀξύθυμον καὶ διεστραμμένην, πολλάκις αὐθαδιάζουσαν καὶ βαναύσως φερομένην πρὸς τὸν σεβάσμιον ἐκείνον ἄνδρα· ἀλλὰ μετὰ πραότητος ὑποφέρων τὰ πάντα ὁ Σωκράτης οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ κατ' αὐτῆς καὶ ν' ἀνταποδώσῃ ὕβριν ἀντὶ ὕβρεως, κακὸν ἀντὶ κακοῦ.

Ἡμέραν τινά, ἐνῶ ἡ παράφορος γυνὴ μανιωδῶς ἐκραύγαζε καὶ βροντοφώνως ἐξύβριζε τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἐκείνος ἀτάραχος ἐξήρχετο τῆς οἰκίας. Ἡ Ξανθίππη τότε λαβοῦσα ἀγγεῖον πλήρες, ἐκένωσεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ συζύγου αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἀντὶ ν' ἀγανακτήσῃ γελῶν εἶπε : «*μετὰ τὰς βροχίας ἐπέροχεται βροχή*», διδάσκων οὕτω τὴν ὑπομονήν, τὴν πραότητα, τὴν ἀμνησικακίαν.

Ἄλλοτε κακοήθης τις ἔτυψε τὸν Σωκράτην τόσον σφοδρῶς κατὰ πρόσωπον, ὥστε τοῦτο κατετραυματίσθη καὶ πολὺ ἐξωγκώθη. Ὁ δὲ Σωκράτης, ἀφοῦ ἀτάραχος ὑπέφερε τὴν προσβολήν, ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ κακοήθους ἐκείνου, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνδριάν-

των γράφεται τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου· τοῦτο δὲ ἦτο ἡ μόνη ἐκδίκησις τοῦ ἐναρέτου ἀνδρός.

Ὅτε δὲ ὁ κωμικὸς ποιητὴς τῶν Ἀθηνῶν Ἀριστοφάνης, θέλων νὰ ἐμπαιξῇ τοὺς σοφιστάς, εἰσήγαγε τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν κωμῳδίαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιγραφομένην *Νεφέλας*, ὁ Σωκράτης παραγενομένος ἐν τῷ θεάτρῳ, οὐ μόνον ἀταράχως ἰθεώρει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀδίκως ἐμπαιζόμενον ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ, ἀλλ' ἅμα ἐννοήσας, ὅτι ξένοι τινὲς θεαταὶ ἐπεθύμουν νὰ γνωρίσωσι προσωπικῶς τὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς κωμῳδούμενον Σωκράτην, ἠγέρθη ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, ὅπως εὐκολώτερον ἴδωσιν αὐτὸν οἱ περιέργοι ξένοι· τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἀληθῆς ἀρετὴ εἶνε ἀνωτέρα πάσης ὕβρεως καὶ παντὸς ἐμπαιγμοῦ.

Ὅτε δὲ οἱ διεφθαρμένοι συμπολίται αὐτοῦ, μὴ ἀνεχόμενοι αὐτὸν στηλιτεύοντα τὴν κακίαν καὶ διδάσκοντα τὴν ἀρετὴν, κατεδίκασαν αὐτὸν νὰ πῆ τὸ κώνειον, «οὐδὲν πάθος», εἶπεν ὁ Σωκράτης, «οὐδὲν αἰσθημα ἐκδικήσεως αἰσθάνομαι κατὰ τῶν κατηγορῶν καὶ δικαστῶν μου· οὔτε ν' ἀνιαδικῶμεν οὔτε νὰ κακοποιῶμεν πρέπει τινά, ὅτι δήποτε καὶ ἂν πάσχωμεν ὑπ' αὐτῶν». Διὰ τῶν χριστιανικωτάτων δὲ τούτων λόγων ἐπεσφράγισεν ἐν τῇ φυλακῇ τὸν ἐνάρετον αὐτοῦ βίον.

Ὁρθότατα λοιπὸν εἶπον, ὅτι, ἂν ὁ Σωκράτης δὲν ἠτύχησε νὰ γεννηθῆ χριστιανός, ἀνεφάνη ὅμως ἀληθὴς προακόσιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι διὰ τῆς ἐναρέτου διδασκαλίας καὶ διαγωγῆς αὐτοῦ προσηλοποιήθη τὰ πνεύματα πρὸς εὐκολωτέραν παραδοχὴν τῶν θεῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχῶν.

2. Ἡ τελευταία παραγγελία τοῦ Φωκίωνος.

Τὸ κώνειον τοῦ Σωκράτους, εἶπε τότε ὁ Γεροστάθης, μ' ἐνθυμίζει τὸ κώνειον τοῦ Φωκίωνος· διότι καὶ ὁ χρηστός οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοῦ κωνείου ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ.

Ποτὲ ὁ Φωκίων δὲν ἐκακοποίησε συμπολίτην αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἐβάρησέ ποτὲ τινά ὡς ἐχθρὸν αὐτοῦ· πολλάκις μάλιστα, ὡς βεβαίως ὁ Πλούταρχος, ἐβοήθησε καὶ γενναίως ἐπροστάτευσε ἀνθρώπους, οἳ τινὲς εἶχον βλάβην αὐτόν. Ὅτε ἐν Ἀθήναις ἐφθασεν ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τῶσάν ἐχάρη, ὥστε ἠτοιμάζετο νὰ προσφέρῃ θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς· ἀλλ' ὁ ἔμψρων Φωκίων ἠμπόδισεν, εἰπὼν, ὅτι εἶνε ἀγενὲς νὰ εὐχαίρωσιν διὰ τὸν θάνατον ἐνός ἐχθροῦ.

Πιστός δὲ ὢν ὀπαδὸς τοῦ Σωκράτους ἠγάπα νὰ λέγη εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν, ὅσον πικρὰ καὶ ἄν ἦτο αὕτη. Χάριν δὲ τῆς ἀληθείας καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ προθύμως ἐθυσίαζε. Συμβουλευόν ποτὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ βλέπων αὐτοὺς δυσαρεστουμένους καὶ θορυβοῦντας εἶπε πρὸς αὐτούς : « Δύνασθε μὲν, ὦ Ἀθηναῖοι, νὰ μὲ βιάσητε νὰ πράξω ὅ,τι δὲν θέλω· ἀλλὰ ποτὲ δὲν θέλετε δυνηθῆναι νὰ μὲ ἀναγκάσητε νὰ ὀμλήσω πρὸς ὑμᾶς ἐναντίον τῆς πεποιθήσεώς μου ».

Ὅτε δὲ ὁ ῥήτωρ τῶν Ἀθηνῶν Ὑπερίδης ἠρώτησε δημοσίως τὸν εἰρηνικὸν Φωκίωνα πότε θέλει ἀποφασίσῃ νὰ συμβουλευῆσθαι τοῖς Ἀθηναίοις τὸν πόλεμον, ὁ Φωκίων ἐν ὄλῃ τῇ παρρησίᾳ ἀπεκρίθη : « Ὅταν ἴδω τοὺς μὲν νέους ἀνδρείους καὶ φίλους τῆς πειθαρχίας, τοὺς δὲ πλουσίους προθύμως συνεισφέροντας ὑπὲρ πατρίδος καὶ τοὺς πολιτικοὺς μὴ κλέπτοντας τὰ δημόσια ».

Ὁ Φωκίων συνήνου τὴν γλυκύτητα καὶ ἡμερότητα τοῦ χαρακτῆρος μετὰ τρόπου αὐστηροῦ κατὰ τῶν διεφθαρμένων συμπολιτῶν αὐτοῦ· εὐφυῶς δὲ λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ἦτο ὅμοιος πρὸς γλυκύν, ἀλλὰ δυνατὸν οἶνον, ὅστις καὶ εὐαρεστεῖ καὶ ὠφελεῖ τοὺς πίνοντας, ἐνῶ οἱ γλυκεῖς καὶ ἀδύνατοι οἶνοι συνήθως εἶνε ἐπιβλαβεῖς, ὡς οἱ κόλακες καὶ οἱ δημαγωγοί. Ἀλλὰ καθὼς οἱ μεθύοντες δὲν αἰσθάνονται ἐν τῇ μεθῇ αὐτῶν τὴν ποιότητα τοῦ οἴνου, ὃν πίνουνσι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐν τῇ μέθῃ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἀξίαν τῶν συμβουλῶν τοῦ Φωκίωνος. Αἱ ἀλήθειαι μάλιστα, ἃς ἔλεγε πρὸς αὐτούς, παρῶξυνον κατ' αὐτοῦ τοὺς διεφθαρμένους συμπολίτας ἀπαρᾶλ- λάκτως, καθὼς τὸ μέλι παροξύνει τὰ τραύματα, τὸ δὲ φῶς τοὺς πάσχον- τας ὀφθαλμούς.

Ὅθεν οἱ Ἀθηναῖοι, κακῶς διατεθειμένοι κατὰ τοῦ χρητοῦ Φωκίω- νος καὶ παρακινούμενοι ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων ἐχθρῶν αὐτοῦ, οἵτι- νες οὔτε τὴν ἀρετὴν οὔτε τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρὸς ἠνεῖχοντο, κατε- δίκασαν ἐπὶ τέλους αὐτὸν εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ὅτε δὲ ἐμελλε νὰ πῆν τὸ κῶνειον καὶ ν' ἀποθάνῃ, ἐρωτηθεὶς ποῖα ἦτο ἡ τελευταία αὐτοῦ παραγγελία πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φῶκον, εἶπε : « Νὰ μὴ μνησικακῆσθαι ποτὲ κατὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸν ἄδικον θάνατόν μου ». Διὰ τῆς χρη- στῆς δὲ ταύτης παραγγελίας ἐτελείωσε τὸν ἐνδοξον αὐτοῦ βίον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ, ὥστε οὐ μόνον αὐτὸς δὲν ἠγανάκτησε κατὰ τῶν φονέων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀποθνήσκων ἀμνησικακίαν συνέστησε.

Τὰ αἰσχρά, τὰ ὀλέθρια, τὰ ἀντιχριστιανικά πάθη τῆς μνησικακίας, τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως, ἅτινα ποτέ δὲν ἐμόλυναν τὴν ὠραίαν ψυχὴν τοῦ Φωκίανος, ποτέ, παιδία μου, εἶπε ζωηρῶς ὁ Γεροστάθης, ποτέ ἄς μὴ μολύνωσι καὶ τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν πάθῃτε ὑπὸ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων.

3. Ὁ Δημοσθένης καὶ τὸ ὄνειον γάλα.

Μετὰ τινα διακοπὴν ὁ Γεροστάθης εἶπεν, ὅτι ὁ Φωκίαν ὑπέμνησεν εἰς αὐτὸν τὸν σύγχρονον αὐτοῦ Δημοσθένην, τὸν μέγαν ῥήτορα τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις πλήρης ζωηρᾶς φιλοπατρίας ἐνδόξως ἠγωνίσθη διὰ τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τοῦ Φιλίππου.

Κατηγορηθεὶς καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ καταδικασθεὶς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ νὰ ζῆ ἐν τῇ ξένῃ γῆ. Ἄλλ' ἂν καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦτο μακρὰν τῆς πατρίδος, ὁ νοῦς ὁμῶς καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ ἦσαν πάντοτε ἐν Ἀθήναις. Πολλάκις δέ, ὡς βεβαιοῖ ὁ Πλούταρχος, ἐκ τῆς Τροϊζῆνος καὶ τῆς Αἰγίνης, ὅπου ἔζη ἐξόριστος, ἔστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων πρὸς τὴν καταδικάσαν αὐτὸν πατρίδα.

Ἐνῶ διήρκει ἡ ἐξορία αὐτοῦ, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδήσις τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐνθαρρυνθέντες δὲ ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν ἀναστάτους νὰ ποιήσωσι τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἔστειλαν πρέσβεις εἰς διαφόρους πόλεις. Ὁ δὲ φιλοπατρὶς Δημοσθένης, λησμονῶν τὴν κατ' αὐτοῦ καταφορὰν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἔτρεξε προθύμως πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πρέσβειων τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ἐν Ἀρκαδίᾳ τότε ὁ Πυθέας ἀντικρούων τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηνῶν εἶπε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι «καθὼς εἶνε ἀξιολύπητος οἰκία τις, ἐν τῇ ὁποῖα βλέπομεν εἰσαγόμενον τὸ γάλα τῆς ὄνου, ὅπερ πρὸς τροφὴν τῶν φθισιῶντων δίδεται, οὕτως ἀξιολύπητοι εἶνε καὶ αἱ πόλεις, ἐν αἷς βλέπομεν εἰσερχομένους πρέσβεις ἐξ Ἀθηνῶν». Ὁ δὲ ἐξόριστος Δημοσθένης, ἀποκρινόμενος εἰς τὸν Πυθέαν καὶ ὑπερασπιζὼν τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ εὐφρῶς καὶ πατριωτικώτατα εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Καθὼς τὸ ὄνειον γάλα εἰσάγεται εἰς τὰς οἰκίας πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενούντων, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων εἰσέρχονται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν».

Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθον τοὺς πατριωτικοὺς τούτους λόγους, εὐθὺς ἀπεφάσισαν τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ καὶ ἔστειλαν ἐπίτηδες τριήρη, ἵνα ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ὁ ἐξόριστος ἔφθασεν εἰς Πειραιᾶ, ὅλη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κατέβη εἰς τὸν λιμένα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Δημοσθένους. Οὗτος δὲ ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέκραξεν ὅτι: «*ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο ἡ εὐτυχεσιτέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ*».

Ἴδου ἡ ἀμοιβή, ἡ δόξα καὶ ὁ θρίαμβος τῆς ἀμνησικακίας καὶ τῆς φιλοπατρίας!

Μετὰ ταῦτα ὁ Γεροστάθης διηγήθη καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος.

4. Ἡ ἀμνησικακία τοῦ Ἀριστείδου.

Ὡραῖον παράδειγμα ἀμνησικακίας καὶ πραότητος παρουσιάζει, παιδία μου, καὶ ὁ βίος τοῦ δικαίου Ἀριστείδου. Ὁ Ἀριστείδης διὰ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀφιλοχρηματίας, τῆς φρονήσεως καὶ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ μεγίστην ὑπόληψιν καὶ ἐπιρροὴν εἶχεν ἀποκτήσῃ ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλὰ τινες παρέστησαν ὡς ἐπικίνδυνον εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολιτικὸν πνεῦμα τὴν τοιαύτην τοῦ Ἀριστείδου ὑπεροχὴν καὶ οὕτω κατέπεισαν τὸν λαὸν νὰ ἐξοστρακίσῃ τὸν δίκαιον τοῦτον ἄνδρα ἐπὶ δεκαετίαν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅτε δὲ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ ἔγραφον ἐπὶ τῶν ὄστράκων τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἵνα δώσωσι τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον αὐτῶν, χωρικός τις ἀγράμματος ἐπλησίασεν αὐτὸν καὶ παρουσιάσας τὸ ὄστρακον αὐτοῦ παρεκάλει νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα Ἀριστείδης. «Καὶ τί κακὸν ἔπαθες ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου;», ἠρώτησε τότε τὸν χωρικὸν ὁ Ἀριστείδης. «Οὐδέν», ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, «οὐδὲ γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι ἀκούων αὐτὸν ἀπανταχοῦ ὀνομαζόμενον δίκαιον». Ὁ Ἀριστείδης δὲν ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ χωρικοῦ, οὐδὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ κατέδέχθη· ἀλλὰ σεβασθεὶς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψήφου ἔγραψεν εὐθὺς ἐπὶ τοῦ ὄστράκου τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν χωρικόν.

Ἐξερχόμενος δὲ τῶν Ἀθηνῶν ἐξόριστος ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, οὐχὶ ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν ἀχαρίστων συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα εὐχηθῇ διαρκῆ καὶ μόνιμον εὐτυχίαν εἰς τὴν ἐξορίζουσαν αὐτὸν πατρίδα. «*Εἴθε*», εἶπεν, «*οἱ συμπολιταί μου, εὐτυχοῦντες πάντοτε, νὰ μὴ ἀναγκασθῶσι ποτε νὰ ἐνθυμηθῶσι τὸν Ἀριστείδην!*».

Τοιαῦται χριστιανικαὶ τφόντι εὐχαὶ μόνον ἐκ καρδιῶν εὐγενῶν,

ἀμνησικακῶν καὶ φιλοπατριδῶν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν. Ἄν δὲ καὶ ἡμεῖς, προσέθηκεν ὁ Γερσάτης, δὲν μορφώσωμεν τοιαύτας τὰς καρδίας, οἱ μὲν ἐχθροὶ δικαίως θέλουσιν ἀποκαλῆ ἡμᾶς ἀναξίους ἀπογόνους τῶν ἐνδόξων προγόνων ἡμῶν, ἡ δὲ πατρίς ματαιῶς θέλει περιμένῃ ἡμέρας νέας δόξης καὶ εὐτυχίας.

Οὐ μόνον δὲ διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστείδης τὴν ἀμνησικακίαν τῆς ἐναρέτου ψυχῆς αὐτοῦ. Ὅτε, εὐρισκόμενος ἐξόριστος ἐν Αἰγίῃ, εἶδεν ἐκεῖθεν τὸν Περσικὸν στόλον πλησιάζοντα εἰς τὴν Σαλαμίνα, φοβηθεὶς μήπως οἱ συμπολίται αὐτοῦ κατακλειόμενοι ἐξαίφνης καταστραφῶσιν, ἀποφασίζει εὐθὺς νὰ διακινδυνεύσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν πρὸς σωτηρίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐμφαίνει λοιπὸν εἰς πλοιάριον καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς ἀτρόμητος διαπλέει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου· φθάσας δὲ εἰς τὴν Σαλαμίνα ἀνακοινοὶ εὐθὺς πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ Θεμιστοκλέα τὴν προσέγγισιν τοῦ Περσικοῦ στόλου καὶ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ὅπως ὡς ναύαρχος προστάξῃ τὰ δέοντα.

Ὅτε δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξήγησε πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡ προσέγγισις τῶν Περσῶν ἦτο ἴδιον αὐτοῦ στρατήγημα, ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ πολεμήσωσιν ἐντὸς τῶν στενῶν, ὁ Ἀριστείδης παρεδέχθη ὡς ὀρθότατον τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ἂν καὶ σχέδιον τοῦ ἀντιζήλου καὶ ἀντιπάλου αὐτοῦ, καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὸ ὅλαις δυνάμεσιν ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ποταπὰ καὶ ὀλέθρια αἰσθήματα τῆς ἀντιζήλιας, τῆς ψευδοφιλοτιμίας καὶ τοῦ φθόνου ἦσαν ὅλως ἄγνωστα εἰς τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τοῦ Ἀριστείδου.

Τείνας δὲ τότε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα εἶπε τοὺς ὠραίους ἐκείνους λόγους, οὓς πᾶς ἀληθὴς Ἕλλην πρέπει νὰ διατηρῆ ζωηροῦς ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, ὅσας ἐπεὶ περὶ πατρίδος πρόκειται: « Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος, ὦ Θεμιστοκλείε, τὰς ματαιὰς καὶ νεανικὰς ἀντιζηλίας ἃς σωφρονήσωμεν, ἃς θυσιάσωμεν προθύμως τὰ πάθη ἡμῶν ἐνώπιον τῆς πατρίδος καὶ ἃς φιλοτιμηθῶμεν νὰ συντελέσωμεν ἀμφοτέρω εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτῆς, σὺ μὲν στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ προθύμως ὑπακούων καὶ συμβουλευῶν ». Ὁ Θεμιστοκλῆς συγκινηθεὶς ἠσπάσθη τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καὶ ὠφελθεὶς ἐκ τῆς ἀνδρείας, ἐκ τῆς εἰλικρινοῦς συνδρομῆς καὶ τῶν φρονίμων συμβουλῶν αὐτοῦ κατώρθωσε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας, ἥτις καὶ τὴν Ἑλλάδα ἔσωσε καὶ τὸν Θεμιστοκλέα ἀπῆθανάτισεν.

Ὁ ἐξόριστος λοιπὸν Ἀριστείδης οὐ μόνον κακὸν ἀντὶ κακοῦ δὲν

ἀνταπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ διεκινδύνευσεν καὶ ἀνδρείως ἠγωνίσθη πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ πρὸς δόξαν τοῦ ἔχθρου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἄν δὲν ἀποκτήσωμεν καὶ ἡμεῖς, προσέθηκεν ὁ γέρον, τοιοῦτους ἐναρέτους, φιλοπάτριδας καὶ ἀμνησικάκους ἀνδρας, θυσιάζοντας προθύμως τὰ ἴδια αὐτῶν πάθη εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, ἄς μὴ ἐλπίζωμεν, παιδία μου, ἐθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἐθνικὴν εὐημερίαν.

5. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ ἐξορίστου Κίμωνος.

Ὅπως ὁ Ἀριστείδης ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ, τοιοῦτοτρόπως μετὰ τινα ἔτη ἐξωρίσθη καὶ ὁ ἔνδοξος Κίμων διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἦτο φίλος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐπομένως ἐπικίνδυνος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὡς δὲ ὁ Ἀριστείδης οὐ μόνον δὲν ἠγανάκτησε κατὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐξορισθεὶς, ἀλλ' ἠνυχήθη, ἠγωνίσθη καὶ διεκινδύνευσεν πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Κίμων, μιμούμενος τὸ ἀξιοτίμον παράδειγμα τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ἀνδρός καὶ προσωπικοῦ φίλου αὐτοῦ, δὲν ἐμνησικάκησεν κατὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καλὸν ἀντὶ κακοῦ ἠθέλησεν νὰ ἀνταποδώσῃ αὐτοῖς.

Ἐνῶ δὲ ἦτο ἐξόριστος, μάχη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν ἐμελλε νὰ συγχροτηθῆ ἐν Βοιωτίᾳ. Ἴδου περίστασις ἀρμοδίᾳ πρὸς ἐκδίκησιν, εἶπεν ὁ Κίμων, καὶ ἐνδυθεὶς εὐθύς τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ τρέχει εἰς τὸ στρατόπεδον οὐχὶ τῶν φίλων αὐτοῦ Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ τῶν ἔχθρῶν αὐτοῦ Ἀθηναίων, ὅπως συναγωνισθῆ καὶ θυσιασθῆ μετ' αὐτῶν ὑπὲρ πατρίδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς ἀπέκρουσαν τὴν αὐθόρμητον ταύτην καὶ γενναίαν συνδρομὴν τοῦ ἐξορίστου Κίμωνος καὶ προσέταξαν αὐτὸν ν' ἀπομακρυνθῆ τοῦ στρατοπέδου. Ἀλλὰ καὶ τότε ὁ Κίμων δὲν ἀγανακτεῖ κατὰ τῶν δυσπίστων συμπολιτῶν αὐτοῦ, τούναντίον παρακαλεῖ θερμῶς ἑκατὸν πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν φίλους αὐτοῦ ν' ἀγωνισθῶσι γενναίως, ὅπως ἡ πατρίς θριαμβεύσῃ.

Οἱ ἑκατὸν οὗτοι φίλοι αὐτοῦ ὑπακούσαντες εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κίμωνος καὶ ἀγωνισθέντες ἀνδρείως, ἔπεσον ἅπαντες ἐν τῇ μάχῃ θύματα ἔνδοξα τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐθύς τότε προσέταξαν τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδον τοῦ Κίμωνος, ἐννοήσαντες ὅτι, ἂν ὁ Κίμων ἠγάπα τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ αὐστηρὰ ἦθη τῶν Σπαρτιατῶν, τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὁμῶς ἐλάτρευεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπίγειον ἀγαθόν.

Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ Κίμωνος, Ἀριστείδου, Φωκίωτος καὶ Δημο-

σθένους καὶ τινων ἐκδικητικῶν ἀνδραγῶν, ἅτινα τετυφλωμένα ὑπὸ φιλαρχίας, φιλοχρηματίας καὶ φθόνου, ἵνα εὐχαριστήσωσι τὰ μοχθηρὰ αὐτῶν πάθη, ἐξυβρίζουσιν ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτῶν, συκοφαντοῦσι, προδίδουσι, ληστεύουσι καὶ δολοφονοῦσιν οὐ μόνον τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος αὐτῶν !

Εὐχθηεὶς δὲ ὁ σεβαστὸς γέρον κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καλὴν νύκτα εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ φίλους ἀπεχωρίσθη αὐτῶν εἰπὼν τὸ ἐπόμενον δίστιχον :

» *Ἔσο γενναῖος πάντοτε, μνησίκαιος μὴ εἶσαι.*

» *Δίδοε καλὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ οὕτως ἐκδικεῖσαι.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ο ΙΕΡΩΤΕΡΟΣ ΕΡΩΣ

«Καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας
» φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμῶς λέγω».
(Σοφοκλέους)

Κατὰ τὴν εἰκοστὴν πέμπτην Μαρτίου 1820, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, προσεκάλεσεν ὁ Γεροστάθης μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὸ γεῦμα αὐτοῦ τοὺς δέκα μεγαλειτέρους μαθητὰς τοῦ σχολείου, εἰς οὓς πολλὰ διηγήθη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος, τῆς παρακμῆς καὶ τῆς θλιβερᾶς πτώσεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ φιλοπατρία, εἶπεν, ἰδοῦσα καὶ ἀνύψωσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἡ πολυτέλεια, ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ διαφορὰ ἐπήνεργον τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Ἡ διχόνοια καὶ οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ προκάλεσαν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπεμβάσεις καὶ ἐπομένως τὴν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὑποδούλωσιν αὐτῆς. Ὁ ἑλληνισμὸς ὁμοῦ κατέκτησε βαθμηδὸν τοὺς Ῥωμαίους κατακτητὰς καὶ ἐξελληνίσας τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει συσταθεῖσαν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν ἀνέδειξεν ἐπὶ τέλους αὐτὴν Ἑλληνικὴν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, παραμελήσασα καὶ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων τὴν ἐξάσκησιν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τὴν ἀνύψωσιν καὶ τῆς φιλοπατρίας τὰ ζώπυρα, παρήκμασεν, ἐξησθένησε καὶ κατεστράφη. Ἄλλ' ἡ πατρίς, παιδίά μου, εἶπεν ὁ γέρον, εἶνε μήτηρ φιλόστοργος, ἦν καὶ δούλην καὶ ἐλευθέραν καὶ εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ὀφειλομένην ἢ ἀγαπῶμεν, τὸ πᾶν προθύμως ὑπὲρ αὐτῆς θυσιάζοντες :

« *Αὐτὴν ἃς ἔχωμεν 'ς τὸν νοῦν, αὐτὴν ἃς ἀγαπῶμεν,*

» *Καὶ ὅπου ἂν ὑπάγωμεν, ἃς μὴ τὴν ληομονῶμεν».* ☉

Γλυκύτεaton καὶ ἐκφραστικώτατον εἶνε τφόντι τὸ ὄνομα τῆς πατριδος. Ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως ταύτης ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὸν πατέρα, ἡ δὲ κατάληξις, ἀρμόδια εἰς θηλυκὰ ὀνόματα οὔσα, ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὴν μητέρα. Ἐὰν λοιπὸν ὀφείλωμεν νὰ ἀγαπῶμεν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἡμῶν, διπλάσιαν ἀγάπην ὀφείλωμεν πρὸς τὴν πατρίδα, ἥτις ἐν αὐτῇ συναινοὶ ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς καὶ μετ' αὐτῶν πάντας τοὺς προγόνους, πάντας τοὺς συγγενεῖς, πάντας τοὺς φίλους, πάντας τοὺς συμπολίτας, ὄλον τὸ παρελθὸν καὶ ὄλον τὸ μέλλον ἡμῶν.

Ἄλλ' ὅταν λέγω πατρίδα, προσέθηκεν ὁ γέρον, δὲν ἐννοῶ τὴν κωμόπολιν ἢ τὸ χωρίον ἢ τὴν πόλιν ἢ τὴν ἐπαρχίαν, ἐν ἣ ἐγεννήθημεν. Τὰ μῆλα τῆς μηλέας δὲν εἶνε προϊόντα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κλώνου ἢ τοῦ τοῦ κλάδου αὐτῆς· εἶνε καρποὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, ὅσον πολλὰ καὶ ἂν εἶνε αἱ ρίζαι, αἵτινες τρέφουσιν αὐτά, ὅσον διάφοροι καὶ ἂν εἶνε οἱ κλάδοι ἢ οἱ κλώνοι, οἵτινες φέρουσιν αὐτά. Τοιουτοτρόπως καὶ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες εἶνε καρποὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μεγάλης μητρός, καὶ ἐπομένως ἀδελφοὶ ἀδιάσπαστοι.

Ἡ πρὸς τὴν κοινὴν δὲ ταύτην μητέρα, ἡ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν εὐγενῆ καὶ ὑψηλὴν ἀρετὴν τῆς φιλοπατρίας. Ἄλλὰ καθὼς δὲν εἶνε ἀληθῆς χριστιανὸς ὅστις, πιστεύων εἰς Χριστὸν δὲν ἀποδεικνύει τὴν πίστιν αὐτοῦ ταύτην διὰ τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ ἔργων, τοιουτοτρόπως οὔτε φιλόπατρις εἶνε ὅστις λέγων ὅτι ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα δὲν προσπαθεῖ διὰ τῶν πατριωτικῶν ἔργων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ταύτην. Ὁ ἀληθῶς φιλόπατρις ὀφείλει οὐ μόνον νὰ μὴ βλάβῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ τῆς κακοθείας καὶ τῶν παθῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαθίσταται πάντοτε ὠφέλιμος εἰς αὐτὴν διὰ τῆς ἀρετῆς, τῶν κόπων, τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιῶν αὐτοῦ. Οἱ ἐνδοξοὶ πρόγονοι ἡμῶν ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς παραδείγματα ἀξιοθαύμαστα καὶ ἀξιωμαίμητα ἀληθοῦς φιλοπατρίας. Ἴνα θαυμάσητε δὲ τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν, θέλω διηγηθῆ ὑμῖν τινα ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων, εὐελπις ὢν ὅτι τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ ἐθέρμανε τὰς καρδίας τῶν προγόνων ἡμῶν πρὸς δόξαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, θέλει θερμάνῃ καὶ τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς παρηγορίαν τῆς φίλης πατρίδος.

1. Ὁ θάνατος τοῦ Κόδρου.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Ἀθηναῖοι, πρὶν ἢ δημοκρατηθῶσιν, ἔζων ὑπὸ βασιλεῖς. Ὅτε δὲ ἐβασίλευεν ἐν Ἀθήναις ὁ Κόδρος, οἱ Δωριεῖς

είσβαλόντες ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κυριεύσαντες τὰ Μέγαρα ἠπειλοῦν καὶ τὰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ χρησμὸς ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἐπιτυχίαν καὶ θρίαμβον κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἂν ἤθελον διαφυλάξῃ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως Κόδρου.

Ὁ Κόδρος μαθὼν τὸν χρησμὸν ἀποφασίζει εὐθὺς νὰ θυσιάσῃ καὶ θρόνον καὶ ζωὴν πρὸς σωτηρίαν τῆς φίλης αὐτοῦ πατρίδος. Ὅθεν ἐνδυθεὶς ὡς χωρικός προσέρχεται ἄγνωστος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν· ἐκεῖ διερεθίζων καὶ προκαλῶν τοὺς στρατιώτας κατορθοῖ ἐπὶ τέλους νὰ τραυματισθῇ καιρίως ὑπ' αὐτῶν καὶ οὕτω ν' ἀποθάνῃ τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον, τὸν ἐνδοξότερον καὶ γλυκύτερον παντὸς ἄλλου θανάτου. Οἱ Δωριεῖς, ἅμα πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φονευθεὶς χωρικός ἦτο ὁ βασιλεὺς Κόδρος καὶ ὅτι ὁ κατὰ χρησμὸν ὄρος τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐματαιώθη, ἀπήλπισαν καὶ ἀνεχώρησαν, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐσώθησαν.

Μεγίστη εἶνε, παιδιά μου, προσέθηκεν ὁ γέρον, ἡ δύναμις τοῦ καλοῦ παραδείγματος! Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι τὴν εὐγενῆ φιλοπατρίαν τοῦ Κόδρου καὶ τὴν ὑπὲρ πατρίδος γενναίαν θυσίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ προκάλεσεν ἡ πρὸ αὐτοῦ πατριωτικὴ θυσία τῆς Ἀγραύλου.

Τίς ἦτο ἡ Ἀγραυλος καὶ ποία ἡ πατριωτικὴ αὐτῆς θυσία; ἠρώτησαν τότε οἱ μαθηταὶ τὸν Γεροστάθην. Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη αὐτοῖς τὰ ἑξῆς:

2. Ἡ θυσία τῆς Ἀγραύλου.

Ἡ Ἀγραυλος ἦτο θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος, τοῦ πρώτου θεμελιωτοῦ καὶ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων. Ἐνῶ δὲ αὕτη ἔζη ἐν Ἀθήναις, ἐχθροὶ καταπολέμου τὴν πόλιν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κινδυνεύοντες ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τί πρέπει νὰ πράξωσιν, ὅπως νικήσωσι καὶ σωθῶσι. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπεκρίθη ὅτι τότε μόνον θέλουσι νικήσῃ καὶ σωθῇ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἐκουσίως θυσιασθῇ τις ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ πατρίδος.

Ἡ εὐγενὴς βασιλόποις Ἀγραυλος, συναισθανομένη σφοδρὸν τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, γενναίως ἀποφασίζει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν εἰρημένον χρησμὸν καὶ θυσιάσῃ ἐκουσίως τὴν ζωὴν αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς κινδυνεύουσας πατρίδος. Ἀναβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἀφόβως κατακρημνίζεται, ὅπως διὰ τοῦ θανάτου αὐτῆς δώσῃ ζωὴν καὶ νίκην εἰς τὴν φίλην πατρίδα.

Εὐγνωμονοῦντες οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἡρωικὴν ταύτην θυσίαν τῆς Ἀγραύλου καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ διαιωνίσωσι τὴν μνήμην αὐτῆς συνέστησαν καὶ ἑώρταζον ἕκτοτε ἐν Ἀθήναις ἑορτὴν δημοσίαν, Ἀγραύλεια

καλουμένην. Ἀνήγειραν δὲ πρὸς τιμὴν τῆς φιλοπάτριδος ἡρώιδος ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ναόν, ἐν ᾧ πάντες οἱ νέοι τῶν Ἀθηναίων ὠρκίζοντο ὅτι θέλουσιν ὑπερασπίζειν μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς αὐτῶν τοὺς συμπολίτας, τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς.

2. Ὁ ὄρκος τῶν νέων.

Ὁ Γεροστάθης τότε λαβὼν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ βιβλίον ἀνέγνω ἑλληνιστὶ καὶ εἶτα ἐξήγησε τὸν ὄρκον, ὃν ἐν Ἀθήναις οἱ παῖδες γινόμενοι ἔφηβοι ὠρκίζοντο ὡς ἐξῆς:

«Δὲν θέλω ποτὲ καταιοχύρη τὰ ὄπλα τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω ποτὲ ἐγκαταλίπειν ἐν τῇ μάχῃ τὴν τάξιν καὶ τὸν παραστάτην μου. Θέλω ἀγωνίζεσθαι πάντοτε ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς πατρίδος. Θέλω τιμᾶ καὶ ὑπερασπίζειν τὰ ἱερὰ καὶ τὰ δοῖα τῆς πατρίδος. Θέλω ὑπακούη προθύμως εἰς τοὺς ἐμφρόνως κρίνοντας καὶ θέλω ἐξακολουθῆν νὰ εἶμαι εὐπειθῆς εἰς τῆς πατρίδος τοὺς νόμους, καταδιώκων πάντα παραβάτην αὐτῶν. Οἱ δὲ θεοὶ ἔσιωσαν μάρτυρες τούτων».

Τοιοῦτον ὄρκον, τοιαύτας ἱεράς ὑποσχέσεις ὀφείλετε εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὑμεῖς, φίλτατοι νέοι, εἶπεν ὁ Γεροστάθης. Ὑποσχέθητε καὶ ὑμεῖς ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι θέλετε ἀγαπᾶ πάντοτε τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν ὑμῶν. Ὑποσχέθητε ὅτι πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν προθύμως θέλετε θυσιάσθαι καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ὑμῶν. Ὑποσχέθητε ὅτι προθύμως θέλετε καὶ ὑμεῖς ὑπακούη εἰς τοὺς ἰκανωτέρους ὑμῶν. Ἔστε δὲ βέβαιοι ὅτι, ἐὰν τηρήσετε τὰς ὑποσχέσεις ὑμῶν ταύτας, δὲν θέλει βραδύνη νὰ εὐδαιμονήσῃ καὶ νὰ δοξασθῇ ἡ σήμερον τεθλιμμένη πατρίς.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Γεροστάθου μεγαλοφώνως τὸν ὄρκον τῶν νέων ὠρκίσθησαν πάντες καὶ τὴν γενναιότητα τῆς Ἀγραύλου δὲν ἔπαυσαν θαυμάζοντες. Ὁ δὲ Γεροστάθης προσέθηκεν ὅτι καὶ ἄλλαι Ἑλληνίδες ἐμπνεόμεναι ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὸ γυναικεῖον φύλον ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν. Διηγῆθη δὲ τότε τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Τελεσίλλας, τῆς Ἀρχιδαμείας καὶ τῆς Κρατησικλείας.

4. Ἡ Ἀργεία Τελεσίλλα.

Ἡ Τελεσίλλα, λυρική ποιήτρια ἐξ Ἀργούς, εἶχε καρδίαν εὐαίσθητον, ἐξευγενισθεῖσαν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μαθήσεως· ἔχουσα δὲ τοιαύτην καρδίαν ἠγάπα θερμῶς τὴν πατρίδα αὐτῆς. Ὅθεν, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι

εἶχον πόλεμον κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Τελέσιλλα κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ τάγμα ἐξ Ἀργείων γυναικῶν, καὶ τεθεῖσα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἠγωνίσθη ἀνδρείως μετὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτῆς, ἐξάπτουσα τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν γενναιοσύνην αὐτῶν διὰ τε τῆς ποιητικῆς λύρας καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς παραδείγματος. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται ἐνίκηθησαν, εἰς δὲ τὴν Τελέσιλλαν προσηνέχθη ὁ στέφανος τῆς νίκης. Ἐν δὲ τῷ ναυῷ τῆς Ἀφροδίτης ἀνήγειραν οἱ Ἀργεῖοι τὸ ἄγαλμα τῆς ἡρώιδος φέρον τὰ ἐμβλήματα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἡρωικῆς φιλοπατρίας.

Ὁρθότατα ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σόλων ὅτι «ἐκεῖναι αἱ πόλεις εὐδαιμονοῦσιν, ἐν αἷς οἱ μὲν ἀγαθοὶ τιμῶνται, οἱ δὲ κακοὶ τιμωροῦνται». Ἐνόσω οἱ Ἕλληνες ἐτίμων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, ἀπαθανατίζοντες δι' εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων τὰς Τελεσίλλας καὶ τοὺς ἄλλους εὐεργέτας τῆς πατρίδος, ἡ Ἑλλάς ἠτύχει καὶ ἐδοξάζετο· παρήκμασε δὲ καὶ κατεστράφη, ὅτε οἱ μὲν μοχθηροὶ καὶ διεφθαρμένοι, οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἄρπαγες Κλέωνες καὶ Δημάδαι, ἐτιμήθησαν, οἱ δὲ ἐνάρετοι Σωκράται καὶ Φωκίωνες ἔπινον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὸ κώνειον.

5. Αἱ Σπαρτιάτιδες κατὰ τοῦ Πύρρου.

Ὁ Πύρρος, ὅστις ἐβασίλευεν ἐν Ἠπειρῷ περὶ τὸ 300 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἀνεφάνη ὁ μεγαλειότερος στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Δις ἐνίκησε τοὺς Μακεδόνας καὶ ἐβασίλευσε τῆς Μακεδονίας. Μεταβὰς δὲ μετὰ τῶν στρατῶν αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν, ἐν διαφόροις μάχαις κατετρόπωσε τοὺς Ῥωμαίους· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἠπειρον, καὶ τότε ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον· πολιορκήσας δὲ τὴν Σπάρτην ἠπέλκει ἔροδον κατ' αὐτῆς.

Τότε αἱ γυναῖκες τῆς Σπάρτης μαθοῦσαι ὅτι ἡ Γερουσία ἐμελλε νὰ διασώσῃ αὐτὰς ἐν Κρήτῃ, πᾶσαι μετ' ἀγανακτήσεως ἀπέκρουσαν τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν. Ἡ δὲ Ἀρχιδάμεια οὖσα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ ξίφος κρατοῦσα ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Γερουσίας καὶ ἐβεβαίωσεν αὐτὴν ὅτι, ἐὰν ἡ Σπάρτη πρόκειται νὰ καταστραφῇ, οὐδεμία Σπαρτιάτις θέλει νὰ ἐπιζῆσῃ. Εὐθύς δὲ, μικραὶ καὶ μεγάλαι, παρθένοι καὶ σύζυγοι, μετέβησαν εἰς τὰ προχώματα τῆς Σπάρτης, ὅπου οἱ στρατιῶται ἤρξαντο κατασκευάζοντες τάφρον μεγάλην πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς ἐπικειμένης ἐφόδου τοῦ Πύρρου· ἐργασθεῖσαι δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς δραστηρίως ἀπεπεράτωσαν αὐτὰ τὴν τάφρον, ὅπως δώσωσιν εἰς τοὺς

ἄνδρας καιρὸν ἀναπαύσεως πρὸς ἀνάκτησιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐφοδου.

Ὅτε δὲ τὴν πρωΐαν ἡ ἐφοδος ἤρξατο, αἱ Σπαρτιάτιδες, μένουσαι ἐν τῇ μάχῃ πλησίον τῶν στρατιωτῶν, ὑπηρέτουں αὐτοὺς προσφέρουσαι βέλῃ, ἀκόντια, τροφήν καὶ ὕδωρ, συγχρόνως δὲ περιποιοῦντο τοὺς τραυματίας καὶ ἐνεψύχουں τοὺς μαχομένους λέγουσαι πρὸς αὐτοὺς: «Ἐνδοξος θέλει εἶνε ἡ νίκη ἡμῶν, ἐὰν μαχομένοι νικήσητε ἐνώπιον τῆς Σπάρτης, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πατρίδος· γλυκύτατος δὲ θέλει εἶνε ὁ θάνατος ὑμῶν, ἐὰν μαχομένοι ὑπὲρ πατρίδος πέσητε εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων ὑμῶν». Τοιοῦτοτρόπως ἡ Σπάρτη ἐσώθη διὰ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν γυναικῶν αὐτῆς, ὁ δὲ Πύρρος ἀποκρουσθεὶς ἠναγκάσθη ἢ ἀναχωρήσει.

Τόσον θαυμασία εἶνε ἡ δύναμις τῆς φιλοπατρίας, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς γυναικείας ἀναδεικνύει ἀνδρείας, μεγαλοψύχους καὶ τῆς πατρίδος σωτῆρας!

Μετὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω διηγήθη ὁ γέρων καὶ τὰ ἐξῆς:

δ. Ἡ Κρατησίκλεια ἐν Αἰγύπτῳ.

Ὅτε ἡ Σπάρτη ἐπολέμει κατὰ τῆς Ἀχαιϊκῆς συμμαχίας καὶ κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν συμμαχίαν τοῦ Πτολεμαίου, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὑπέσχεθη μὲν βοήθειαν εἰς τὸν Κλεομένην, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ στείλῃ αὐτῷ εἰς τὴν Αἰγυπτον ὀμήρους τὰ τέκνα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Κρατησίκλειαν. Ἐντρέπετο ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κλεομένης νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τὴν γραιῖαν μητέρα αὐτοῦ τὴν πρότασιν τοῦ Πτολεμαίου· πολλάκις εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Κρατησίκλειας, ἵνα ἀνακοινώσῃ αὐτῇ ὁποῖαν θυσίαν ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς τὸ συμφέρον τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀγάπη ἐπέβαλλε σιωπὴν. Ἐπὶ τέλους ὁμως ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Κλεομένης ἐκοινοποίησεν εἰς τὴν Κρατησίκλειαν τὴν πρότασιν τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ δὲ φιλόπατρις Σπαρτιάτις ἀπεκρίθη: «Ἐὰν αὐτὸ τὸ σῶμά μου, στελλόμενον εἰς τὴν Αἰγυπτον ἢ ἀλλαχοῦ, δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὴν Σπάρτην, στείλει αὐτό, στείλει αὐτὸ τὸ ταχύτερον πρὶν διαλυθῆ ὑπὸ τοῦ γήρατος, μένον ἐνταῦθα ἄχρηστον καὶ ἀνωφελὲς εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ».

Ὅτε δὲ ἡ Κρατησίκλεια, μεταβᾶσα εἰς Αἰγυπτον, ἐπληροφόρηθη ὅτι ὁ Κλεομένης δὲν ἐτόλμα νὰ συμβιβασθῆ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, φοβούμενος

μήπως ἡ μήτηρ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ κακοποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἔγραψεν εὐθὺς πρὸς τὸν Κλεομένην τοὺς ἐξῆς ἀξιοθαυμάστους λόγους: «Πράξον τὰ πρόποντα καὶ τὰ συμφέροντα εἰς τὴν Σπάρτην· μὴ καταδεχθῆς δὲ ποτὲ νὰ βλαφθῇ ἡ πατρὶς χάριν μιᾶς γραΐας καὶ τινῶν παιδαρίων».

Τοιαῦται, ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες! Ἐχοντες δὲ οἱ προπάτορες ἡμῶν τοιαύτας μητέρας, δικαίως διεκρίθησαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος διὰ τὴν μεγίστην φιλοπατρίαν αὐτῶν. Αἱ μητέρες οὐ μόνον νήπια τρέφουσι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι διδάσκαλοι καὶ πρῶτοι παιδαγωγοὶ αὐτῶν εἶνε. Αἱ δὲ πρῶται ἐντυπώσεις, ἃς ἐν τῇ τρυφερωτέρᾳ ἡλικίᾳ λαμβάνουσι τὰ παιδιά, κανονίζουσι ὀλόκληρον τὸν βίον αὐτῶν. Εὐτυχεῖς λοιπὸν αἱ κοινωναί, ἐν αἷς αἱ μητέρες, ἀφοῦ διὰ τοῦ γλυκέος γάλακτος τοῦ στήθους αὐτῶν θρέψωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ποτιζοῦσι κατόπιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ ἐτι γλυκυτέρου γάλακτος τῆς ἀρετῆς, τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλοπατρίας.

Κατόπιν δὲ διηγήθη τὰ ἐξῆς περὶ Ἐρασιβούλου καὶ Πελοπίδου :

7. Ὁ Ἐρασιβούλος κατὰ τῶν τριάκοντα τυράννων.

Ἐνθυμείσθε βεβαίως ἐκ τοῦ μαθήματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας πῶς ἐπερατώθη ὁ ὀλέθριος Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Λύσανδρος, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον, ἐκυρίευσεν τὸν Πειραιᾶ, κατεκρήμνισεν τὰ μακρὰ τείχη καὶ καταλύσας τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων καθυπέταξεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων.

Ἄλλ' ὁ Ἐρασιβούλος μὴ ἀνεχόμενος νὰ ἔχη πατρίδα δούλην καὶ ὑπὸ αἰμοβόρων τυράννων κατασπαρασσομένην, ἀποφασίζει γενναίως τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Ὅθεν συνεσκέπτετο μυστικῶς μετ' ἄλλων φυγάδων καὶ συγχρόνως μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις συμπολιτῶν αὐτοῦ προσελκύσας δὲ καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συνδρομὴν Θηβαίων τινῶν, κυριεύει ἐξαίφνης τὴν Φυλὴν, χωρὶον ὄχυρόν τῆς Ἀττικῆς. Ἀποκρούων δὲ γενναίως τοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας τῶν τριάκοντα μεταβαίνει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὄχυροῦται ἐν Μουνυχίᾳ ἀπειλῶν ἐκεῖθεν τοὺς τριάκοντα τυράννους. Ἄλλ' οἱ τύραννοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖτον θρασυδειλοὶ φεύγουσι τότε ἔντρομοὶ μακρὰν τῶν Ἀθηναίων· οὕτω δὲ ὁ Ἐρασιβούλος ἐπαναφέρει τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀπαλλάττων αὐτὴν τῶν δεινῶν καὶ τῶν βασάνων τῆς τυραννίας.

8. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερῶν τὰς Θήβας.

Τὸ ἀξιολύμητον παράδειγμα τοῦ φιλοπάτριδος Θρασυβούλου ἐμιμήθη καὶ ὁ μέγας πολίτης τῶν Θηβῶν Πελοπίδας.

Ὁ δοξομανής, ἀλλ' ἀφιλότιμος, Θηβαῖος Λεοντίδας ἰθυσίασεν ἐν τῇ φιλαρχίᾳ αὐτοῦ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος καὶ διὰ προδοσίας αἰσχρᾶς παρέδωκε τὸ φρούριον τῶν Θηβῶν, τὴν Καδμείαν, εἰς Σπαρτιατικὴν φρουράν. Στηριζόμενος δὲ ἐπὶ τῆς Σπαρτιατικῆς ταύτης κατοχῆς ἐκυβέρνηα ἀτίμως καὶ παρανόμως τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Ὁ Πελοπίδας καὶ τινες ἄλλοι φιλοπάτριδες Θηβαῖοι, μὴ ὑποφέροντες τὸ αἰσχος τοῦτο τῆς Σπαρτιατικῆς κατοχῆς, ἐγκατέλιπον τὰς Θήβας καὶ προσέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄν καὶ νέος τότε ὁ Πελοπίδας, φλεγόμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς πατρίδος ἔρωτος, ἀπεφάτισε τὸ πᾶν νὰ διακινδυνεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν. Ὅθεν ποτὲ μὲν ὑπεθυμίζων τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ τὸ ἔνδοξον τοῦ Θρασυβούλου ἀνδραγάθημα, ποτὲ δὲ λέγων πρὸς αὐτούς, *οὐ αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον εἶνε νὰ παραμελῇ ὁ πολίτης τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀτιμαζομένην ὑπὸ ξένων ὀπλων, καὶ ἄλλοτε οὐ προτιμότερος ὁ θάνατος παρὰ τὴν αἴμιον ζωὴν, δὲν ἔπαυε προετοιμάζων καὶ ἐξάπτων καθ' ἡμέραν τοὺς Θηβαίους πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς δούλης πατρίδος αὐτῶν. Ὅτε δὲ τὰ πατριωτικὰ αὐτοῦ σχέδια ὤριμασαν, μεταβὰς μετὰ φίλων αὐτοῦ εἰς τὰς Θήβας, κατάρθωσε καὶ τὸν αἰσχρὸν προδότην Λεοντίδαν νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν Σπαρτιατικὴν φρουράν ν' ἀποδιώξῃ καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα.*

Δικαίως λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον τὴν λαμπρὰν ταύτην καὶ πατριωτικὴν πράξιν τοῦ Πελοπίδου *ἀδελφὴν τῆς τοῦ Θρασυβούλου*. Ἐκτοτε ὁ Πελοπίδας δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος καὶ διακινδυνεύων μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου αὐτοῦ Ἐπαμεινώνδου ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς φιλότατης αὐτοῦ πατρίδος. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ αὐταπάρνησις αὐτοῦ, ὥστε, ὅτε ποτὲ ἡ σύζυγος αὐτοῦ μετὰ δακρύων παρεκάλει αὐτόν, ἐξερχόμενον εἰς ἐκστρατείαν, νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, *«ὦ γύναι»*, εἶπε πρὸς αὐτήν, *«χρέος τῶν ἀρχηγῶν εἶνε νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν»*.

Εἶτα ὁ Γεροστάθης ὠμίλησε καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους, ὃν τοσοῦτῳ μᾶλλον πατριωτικὸν ἠθεώρει, καθ' ὅσον ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ

δὲν ἀπέθανεν ἐν ἐνθουσιῳδει βρασμῶ μάχης τινός, ἀλλ' ἡσύχως καὶ ἐσκεμμένως ἐν τῇ φυλακῇ προετίμησε νὰ πῆ τὸ κώνειον ἢ νὰ βλάψῃ τὴν φιλάττην αὐτοῦ πατρίδα, δίδων παράδειγμα ἀσεβείας πρὸς τοὺς νόμους αὐτῆς διὰ τῆς δραπετεύσεως. Ἴδου δὲ ὅσα περὶ αὐτοῦ διηγήθη εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ἀγαπητοὺς αὐτοῦ φίλους.

9. Ὁ Σωκράτης ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ.

Ἐνῶ ὁ Σωκράτης, καταδικασμένος εἰς θάνατον, περιέμενεν ἀταράχως ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ πῆ τὸ θανατηφόρον κώνειον, οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ, μὴ ὑποφέροντες νὰ ἴδωσι τὸν ἐνάρετον διδάσκαλον αὐτῶν ἀποθνήσκοντα ἀδίκως, προητοίμασαν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ πάντα τὰ μέσα τῆς δραπετεύσεως καὶ τῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀσφαλοῦς διασώσεως αὐτοῦ.

Πρωίαν τινὰ ἐγειρόμενος ὁ Σωκράτης ἐν τῇ φυλακῇ ἐκ τοῦ ἡσυχίου ὕπνου, ὃν μόνον οἱ ἐνάρετοι καὶ εὐσυνειδήτοι ἄνδρες καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου αὐτῶν δύνανται νὰ κοιμῶνται, βλέπει καθήμενον πλησίον τῆς κλίνης αὐτοῦ τὸν φίλτατον μαθητὴν αὐτοῦ Κρίτωνα, ὅστις ὄρθρου βαθείος εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἵνα κοινοποιήσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ὅτι τὴν ἐπιούσαν ἔμελλε νὰ δοθῇ αὐτῷ τὸ κώνειον, καὶ συγχρόνως ἵνα καταπέσῃ αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς φυλακῆς, καθόσον τὰ πάντα ἦσαν ἤδη πρὸς τοῦτο ἔτοιμα. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, ἐνῶ ἄρ' ἐνός ἀκούει μετ' ἀταραξίας τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἐπικειμένου θανάτου αὐτοῦ, ἀποκρούει ἄρ' ἐτέρου τὴν ἰδέαν τῆς δραπετεύσεως καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Κρίτωνος.

Ἡ εὐπίθεια εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων ἦτο, κατὰ τὸν Σωκράτην, τὸ ἱερώτερον χρέος παντός πολίτου, ἀγαπῶντος ἀληθῶς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Προετίμησε λοιπὸν νὰ μείνῃ ἐν τῇ φυλακῇ καὶ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἢ νὰ δραπετεύσῃ, παραβιάζων οὕτω τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ τὸ καθήκον τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου. Ἴνα δὲ καταπέσῃ περὶ τούτου καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ Κρίτωνα, ὅστις ἐπέμενεν ἐπιθυμῶν τὴν διάσωσιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, εἶπε πρὸς αὐτὸν τὰ ἐξῆς: «Ἐάν, φίλε Κρίτων, ἤθελον ἀποφασίσῃ νὰ δραπετεύσω ἐκ τῆς φυλακῆς, οἱ Νόμοι καὶ ἡ Παιδεία ἤθελον παρουσιασθῆ ἐνώπιόν μου καὶ ἤθελον μοὶ εἶπῃ: Τί κάμνεις ὦ Σώκρατες; Ἀπεφάσισας νὰ καταστρέψῃς ἡμᾶς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πόλις, ὅταν οἱ νόμοι αὐτῆς δὲν φυλάττωνται, ὅταν

αὶ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων αὐτῆς δὲν ἐτελῶνται; Φρονεῖς ἴσως ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν καὶ διὰ τοῦτο θέλεις νὰ παραβιάσῃς ἡμᾶς; Ἄλλ' ἔλησμώνησας τὴν διδασκαλίαν σου «μὴ κακὸν ἀντὶ κακοῦ»; Ἡ Πατρίς, ὦ Σωκράτες, διὰ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ διὰ τῶν φροντίδων ἐγέννησεν, ἔθρεψεν, ἐξεπαίδευσεν καὶ σὲ καὶ τοὺς γονεῖς σου καὶ τοὺς προγόνους σου. Εἶσαι τέκνον μου, εἶσαι θρέμμα μου· πῶς λοιπὸν τολμᾶς νὰ με βλάβῃς; Ἐὰν ὁ πατὴρ σου ἢ ὁ διδάσκαλός σου σὲ ραπίσωσιν ἢ ἄλλως σὲ κακοποιήσωσιν, ἔχεις ποτὲ δικαίωμα νὰ ἐπιστρέψῃς κατ' αὐτῶν τὸ ράπισμα ἢ τὴν κακοποιίαν; Οὐχὶ βεβαίως. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζεις ὅτι ἡ πατρίς εἶνε πολὺ τιμιώτερον καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς καὶ πάντων τῶν προγόνων σου; ὅτι πρέπει νὰ σέβῃσαι καὶ περιποιῆσαι αὐτήν, καίτοι ὠργισμένην καὶ ἄδικον, καὶ ὅτι εὐπειθῶς ὀφείλεις νὰ πράττῃς πᾶν ὅ,τι ἡ Πατρίς προστάτῃ, καὶ νὰ τραυματισθῆς ἐν τῇ μάχῃ ἢ καὶ ν' ἀποθάνῃς ὑπὲρ αὐτῆς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι, ἐὰν δὲν εἶνε ὅσιον νὰ παραβιάζῃ τις τοὺς γονεῖς καὶ τὰς προσταγὰς αὐτῶν, πολὺ ὀλιγώτερον ὅσιον εἶνε νὰ παραβιάζῃ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς»;

»Τί ἠδυνάμην, ὦ φίλε Κρίτων, ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰς σοβαρὰς ταύτας ἐρωτήσεις τῆς πατρίδος;» προσέθηκεν ἐπὶ τέλους ὁ Σωκράτης. Ὁ δὲ Κρίτων μὴ ἔχων τι νὰ εἴπῃ παρεδέχθη, ἂν καὶ λυπούμενος, ὡς ὀρθὴν τὴν ἀπόφασιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ καὶ ἔπαυσε παρακαλῶν αὐτὸν νὰ δραπετεύσῃ.

Τοιοιουτρόπως δὲ ὁ φιλόπατρις Σωκράτης ἔπιε τὴν ἐπιούσαν τὸ κώνειον καὶ μετέβη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μάρτυς τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλονομίας καὶ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ.

Εἶτα δὲ διηγήθη ὁ γέρον ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας τὸ ἐξῆς ὠραιοτάτον παράδειγμα πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀληθοῦς φιλοπατρίας:

10. Ὁ Μάρκος Ρήγουλος.

Περὶ τὸ 256 πρὸ Χριστοῦ, ὅτε διήρκει ὁ πρῶτος πόλεμος μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων, ὁ Μάρκος Ρήγουλος, ὢν ὕπατος τῆς Ῥώμης, ἐξεστράτευσεν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τῆς Καρχηδόνας. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησεν ἐν διαφόροις μάχαις τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ῥώμης· ἀλλ' ὅτε οἱ Καρχηδόνιοι ἐξέλεξαν ὡς στρατηγὸν αὐτῶν Λακεδαιμόνιον τινα, Ἐάνθιππον καλούμενον, κατάρθρωσαν καὶ τὸν στρατὸν τοῦ Μάρκου νὰ καταστρέψωσι καὶ αὐτὸν μετ' ἄλλων πεν-

τακοσίων Ῥωμαίων νὰ αἰχμαλωτίσωσι. Πέντε ὄλα ἔτη ἔμεινεν αἰχμάλωτος ὁ Ῥήγουλος ἐντὸς τῆς Καρχηδόνος.

Ὅτε δὲ οἱ Καρχηδόνιοι νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Μετέλλου ἔστειλαν πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἵνα προτείνωσιν εἰρήνην καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, συναπέστειλαν καὶ τὸν Ῥήγουλον, λαβόντες παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει ἐπανέλθῃ εἰς τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ, ἂν ἡ Ῥώμη ἀπορρίψῃ τὰς προτάσεις αὐτῶν. Συναποστέλλοντες δὲ καὶ τὸν Ῥήγουλον ἠλπίζον ὅτι οὗτος ἤθελεν ὑποστηρίξῃ τὰς προτάσεις τῶν πρέσβειων αὐτῶν, ὅπως ἐλευθερωθῇ καὶ αὐτὸς τῶν δεινῶν τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἄλλ' ὅποια ἡ ἐκπληξίς καὶ τῶν Καρχηδονίων πρέσβειων καὶ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, ὅτε παρουσιάσθεις ὁ Ῥήγουλος ἐνώπιον τῆς Ῥωμαϊκῆς Γερουσίας, ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς τῶν Καρχηδονίων προτάσεις, κατεπολέμησεν αὐτὰς ἐνθέρμως, ὡς ἀντιβαίνουσας εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Ῥώμης, θυσιάζων οὕτως ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ ἔρωτος τῆς πατρίδος αὐτοῦ πᾶν προσωπικὸν συμφέρον! Ἡ Γερουσία τῆς Ῥώμης πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους τοῦ φιλοπατρίδος Μάρκου ἀπέρριψε πάσας τὰς προτάσεις τῶν Καρχηδονίων καὶ παρεδέχθη τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου.

Τότε δὲ οἱ φίλοι τοῦ Ῥηγουλοῦ προσεπάθησαν νὰ κρατήσωσιν αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ προβλέποντες ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ἤθελεν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Καρχηδόνα, ὁ θάνατος αὐτοῦ ἤθελεν εἶνε βέβαιος. Ἀλλὰ φιλοπατρία ἀληθῆς ἄνευ μεγάλης ἀρετῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ δὲ Ῥήγουλος, ὢν φιλόπατρις, ἀναγκαίως ἦτο καὶ ἐνάρετος φίλος τῆς τιμῆς καὶ ἐπομένως φύλαξ πιστὸς τῶν ὑποσχέσεων αὐτοῦ. Ὅθεν, ἀποκρούσας τὰς παρακλήσεις καὶ προτροπὰς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἐπανῆλθε μετὰ τῶν πρέσβειων εἰς Καρχηδόνα, ὅπου μαρτυρικός θάνατος ἐπεσφράγισε τὸν βίον τοῦ ἐνδόξου τούτου πολίτου τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Ἐθνη, ὧν οἱ πολῖται δὲν εἶνε ἄξιοι ν' ἀποθάνωσι γενναίως ὑπὲρ πατρίδος, εἶνε ἔθνη χυμερπῆ καὶ χαῦνα, ἀνάξια ἐλευθερίας, ἀνάξια εὐγενεοῦς ὑπάρξεως. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πολιτικὴ εὐδαιμονία δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῶσι, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ διατηρηθῶσιν, ἂν ἕκαστος πολίτης δὲν εἶνε πάντοτε ἱκανὸς καὶ ἔτοιμος νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ πατρίδος. Δὲν εἶνε δέ, εἶπεν ὁ γέρον, οὔτε ἀδύνατον οὔτε δύσκολον νὰ μορφωθῶσι τοιοῦτοι πολῖται. Ὁ Σόλων ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐν Σπάρτῃ ἀπέδειξαν ἡμῖν πόσον θαυματουργὸς εἶνε ἡ παιδιόθεν ἔμφρων καὶ σκόπιμος ἀνατροφή τῶν πολιτῶν.

Διατηρήσατε λοιπόν, φίλοι μου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων

Ἑλληνοπαίδων, ζωηράν καί ἀκμαίαν τὴν ὑγείαν ὑμῶν διὰ τῆς ἐγκρατείας, τῆς λιτότητος καὶ τῆς σωφροσύνης. Ἐνισχύσατε, ὡς ἐκεῖνοι, διὰ τῆς τακτικῆς σωμαστικῆς καὶ τῶν κόπων τὰς σωματικὰς ὑμῶν δυνάμεις. Ἀσπάσθητε ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν φιλοτιμίαν, τὰ γράμματα, τὴν ἀρετὴν, τὴν σεμνότητα καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἀγαπήσατε ὡς τέκνα τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν γλυκυτάτην θρησκείαν τῶν γονέων ὑμῶν καὶ ἐκτελεῖτε πάντοτε τὰ θεῖα αὐτῆς παραγγέλματα. Ἐμπνεύσθητε δέ, ὡς οἱ πρόγονοι ὑμῶν, ὑπὸ εὐγενοῦς φιλοπατρίας καὶ τότε μὴ ἀμφιβάλλετε ὅτι θέλετε ἀναφανῆ καὶ ὑμεῖς πολῖται ἄξιοι μεγάλης καὶ ἐνδόξου πατρίδος.

Βεβαίως τὸ πολυτιμότερον κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν τιμὴν εἶνε ἡ ζωή. Ὅσοι λοιπόν, ἐφρωνοῦντες μετ' ἐνθουσιασμοῦ

«Θάνατος ὑπὲρ πατρίδος εἶν' ἀθάνατος ζωή,

»Εἶνε δόξα αἰωνία καὶ ἡρωικὴ τιμή»,

θυσιάζουσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, εἶνε ἀναντιρρήτως τὰ πολυτιμότερα τέκνα αὐτῆς· ἀλλ' οὐχ ἤττον φιλοπάτριδες εἶνε καὶ ὅσοι δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος ὑποκύπτουσι προθύμως εἰς ἄλλας θυσίας.

11. Ὁ Λυκοῦργος ἐκουσίως ἐξοριζόμενος.

Ὁ Λυκοῦργος ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον περὶ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ εὐχαρίστως ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι οἱ νόμοι αὐτοῦ ἦσαν καταλληλότατοι, ὅπως προαγάγῃσι τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δόξαν τῆς Σπάρτης, ἂν οἱ Σπαρτιαῖται ἐξακολουθήσωσι τηροῦντες αὐτούς. Τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ μαντείου ἀπέστειλεν εὐθύς εἰς τὴν Σπάρτην, ἀσπασάμενος δὲ καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ποτὲ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα, φοβούμενος μὴ λυθῆ διὰ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ ὁ ὄρκος τῶν συμπολιτῶν καὶ καταργηθῶσιν οἱ νόμοι αὐτοῦ πρὸς βλάβην τῆς Σπάρτης· διότι οἱ Σπαρτιαῖται εἶχον ὀρκισθῆ ὅτι θέλουσι φυλάξῃ αὐτούς μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ φιλοπατρία τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός! Ἄν καὶ κατὰ τὸν Εὐρύπιδην οὐδὲν φίλιερον τῆς πατρῴας γῆς, μακάριος δὲ ὅστις εὐτυχῶν μένει ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰτοῦ πατρίδι, ὁ Λυκοῦργος ὁμως διὰ τὴν ἀγάπην τῆς Σπάρτης ἐθυσίασε τὴν γλυκυτάτην ταύτην μακαριότητα καὶ ἐκουσίως ὑπεβλήθη εἰς πάσας τὰς στερήσεις καὶ τὰς πικρίας, ὡς ἡ ξένη καθ' ἡμέραν ποτιζεῖ τοὺς ξένους.

Διὰ τῆς θυσίας δὲ αὐτοῦ ταύτης οἱ Σπαρτιῶται, διατηρήσαντες τὰς σοφὰς αὐτοῦ διατάξεις πεντακόσια ὄλα ἔτη, ἐξηκολούθησαν ζῶντες εὐτυχεῖς καὶ ἔνδοξοι. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου ἀνήγειραν ἱερόν, ἐν ᾧ κατ' ἔτος ἐθυσίαζον τιμῶντες αὐτὸν ὡς ἄλλον εὐεργέτην θεόν.

12. Ὁ Ἴπποκράτης καὶ ὁ Ἀρταξέρξης.

Ὁ Ἴπποκράτης, εἶπεν ἔπειτα ὁ Γεροστάθης, ὁ μέγας ἰατρός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Κῶ, ἐπωνομάσθη δὲ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, καθὼς ὁ Ὀμηρος πατὴρ τῆς ποιήσεως καὶ ὁ Ἡρόδοτος πατὴρ τῆς ἱστορίας.

Διηγοῦνται δὲ ὅτι ὁ Ἀρταξέρξης γνωρίζων ἐκ φήμης τὴν μεγάλην ἰατρικὴν ἱκανότητα τοῦ Ἑλλήνου ἰατροῦ Ἴπποκράτους, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀσίαν, προσφέρων πλουσιώτατα δῶρα καὶ θησαυροὺς μεγάλους. Ἀλλ' ὁ Ἴπποκράτης ἀπέβαλε καὶ τὰ δῶρα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας καὶ εὐχαρίστως ἐθυσίασε τὸ ἀτομικὸν αὐτοῦ συμφέρον, προτιμήσας νὰ τρέξῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοειθῶν αὐτοῦ, καταμαστιζομένων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ θανατηφόρου λοιμοῦ.

13. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὰ Σταγείρια.

Ὁμοίως ἐθυσίασε καὶ τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ συμφέροντα χάριν τῆς καταστραφείσης πατρίδος αὐτοῦ καὶ ὁ ἐκ Σταγείρων τῆς Μακεδονίας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης. Ὅτε δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος, θέλων ν' ἀνταμείψῃ αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου κόπους αὐτοῦ, ἠρώτησεν αὐτὸν ποῖον δῶρον, ποῖαν χάριν ἐπιθυμεῖ, «Ὁὐδεμίαν ἄλλην», ἀπεκρίθη ὁ φιλόπατρις Ἀριστοτέλης, «ἢ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος μου».

Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ σοφοῦ Ἀριστοτέλους, προσέθηκεν ὁ Γεροστάθης, ἡ πρωτίστη τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν, ἡ μεγίστη τῶν εὐτυχιῶν ἡμῶν ἅς εἶνε ἡ ἀνάστασις, ἡ εὐδαιμονία, ἡ δόξα τῆς πατρίδος, πᾶσα δὲ ἄλλη ἐπιθυμία ἅς εἶνε δευτερεύουσα καὶ ὑποτελής εἰς ἐκείνην.

14. Θυσία παιδῶν.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε φιλοπάτριδες μόνον οἱ θυσιάζοντες τὴν ζωὴν ἢ τὴν περιουσίαν ἢ τὰ συμφέροντα αὐτῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Φιλο-

πάτριδες θέλετε ὀνομασθῆ, εἶπεν ὁ γέρον, ἂν θυσιάζητε καὶ τὰ πάθη ὑμῶν ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος. Ψυχὴ ἐμπαθῆς καὶ κακοήθης δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῆ τὸν ἱερόν τῆς πατρίδος ἔρωτα. Ἀνθρωποὶ ὑπὸ παθῶν κυριεύμενοι, οὐ μόνον ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριοι εἰς τὴν πατρίδα ἀποκαθίστανται· μόνον μετὰ τῆς ἀρετῆς δύναται νὰ ζήσῃ ἡ φιλοπατρία!

Ἐὰν ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὸ Μαραθῶνιον τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἐθυσίαζε τὰ πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς διασκεδάσεις νεανικὰ αὐτοῦ πάθη, βεβαίως δὲν ἤθελεν ἀναφανῆ εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ἐν Σαλαμῖνι δὲν ἐκυρίευε τὸν θυμὸν αὐτοῦ καὶ δὲν ἐθυσίαζε γενναίως τὴν κατὰ τοῦ Εὐρυβιάδου ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, βεβαίως δὲν ἤθελεν ἀναδειχθῆ σωτῆρ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ δὲ Ἀριστείδης, θυσιάζων εὐγενῶς πᾶν αἶσθημα φιλοπατρίας καὶ ἐγωισμοῦ, ἐν μὲν τῷ Μαραθῶνι ἐδόξασε τὰς Ἀθήνας, παραχωρήσας τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην, ἐν δὲ τῇ Σαλαμῖνι μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, τθεῖς ἐκουσίως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους, ἐν δὲ ταῖς Πλαταιαῖς ἐπεσφράγισε τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν παραχωρήσας εἰς τοὺς Τεγεάτας τὴν θέσιν τῆς τιμῆς.

Ἄλλ' ὁ Ἀλιβιάδης ὁ Ἀθηναῖος κυριεύμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς δοξομανίας προεκάλεσε τὴν κατὰ τῆς Σικελίας παράφρονα ἐκστρατείαν καὶ δι' αὐτῆς κατέστρεψε τὴν δόξαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Πανσανίας, ὑποχωρῶν εἰς τὰ αἰσχρὰ πάθη τῆς φιλοχρηματίας καὶ φιλκρχίας κατήντησεν αἰσχρὸς τῆς Ἑλλάδος προδότης καὶ ἀπέθανεν ἄξιον τῆς προδοσίας αὐτοῦ θάνατον.

Ὁ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλχιος καὶ Λύκων, οἱ τρεῖς οὗτοι κατήγοροι τοῦ Σωκράτους, ὄντες πολῖται ἐμπαθεῖς, φθονεροὶ καὶ ἐκδικητικοί, προεκάλεσαν τὴν θανατικὴν καταδίκην τοῦ ἐναρέτου ἀνδρὸς καὶ ἐστέρησαν τὴν πατρίδα αὐτῶν τοῦ πολυτιμοτέρου καὶ ὠφελιμωτέρου τέκνου αὐτῆς.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ πάθη εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν φιλοπατρίαν, προσπαθήσατε, ἀγαπητοί μου φίλοι, ἐξ αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας νὰ ἐλευθερωθῆτε παντὸς ἐλαττώματος, πάσης κακῆς ἕξεως, πάσης ἀξιοκατακρίτου διαθέσεως, ἣν τυχὸν ἀνακαλύπτετε ἐν τῇ ψυχῇ ὑμῶν. Καὶ τὰ μικρότερα ἐλαττώματα παραμελούμενα αὐξάνουσι, προχωροῦσι καὶ ἐπὶ τέλους καταντῶσι πάθῃ δεινᾷ καὶ εἰς τὴν πατρίδα ὀλέθρια ἀπαραλλάκτως, ὡς τὰ μικρὰ καὶ ἡσυχὰ βυάκια, ἅτινα προχωροῦντα αὐξάνουσι καὶ μεγαλύνονται, μεταβαλλόμενα ἐπὶ τέλους εἰς πλατυτάτους, ὄρητικoὺς καὶ ἐπικινδύνους ποταμούς. Ἐὰν δέ, ὡς τέκνα φιλόστοργα, αἰσθάνησθε

ἀπό τοῦδε πόθου τοῦ ν' ἀναφανῆτε χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα πρὸς τοὺς γέροντας γονεῖς ὑμῶν, τὸν αὐτὸν εὐγενῆ πόθον προσπαθήσατε ἀπὸ τοῦδε νὰ αισθάνηται ἡ ψυχὴ ὑμῶν πρὸς τὴν μεγάλην μητέρα, τὴν φίλην πατρίδα ὑμῶν, καὶ ὁ Θεὸς τότε θέλει εὐλογήσῃ τοὺς ἀγῶνας, τὰς σπουδὰς, τοὺς κόπους καὶ τὰ ἔργα ὑμῶν, ὁ δὲ εὐγενῆς πόθος τῆς ψυχῆς ὑμῶν θέλει βεβαίως ἐκπληρωθῆ. "Ὅστις δὲ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἅς ὁμοιοῦ μετὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἐνθυμούμενος τὸν Ἀριστείδην ἐν Σαλαμῖνι προσφέροντα φιλικὴν τὴν δεξιάν αὐτοῦ εἰς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ Θεμιστοκλέα.

Ἄς μὴ φθονῶμεν, ἅς μὴ ἀντιπράττωμέν ποτε κατὰ τῶν ἰκανωτέρων, τῶν ἐμπειροτέρων, τῶν ἐμφρονεστέρων ἡμῶν, ἀλλὰ προθύμως βοηθοῦντες αὐτούς, ἅς ὠφελώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ πατρίς ἐκ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς πείρας αὐτῶν. Τοὺς δὲ κατωτέρους ἅς μὴ περιφρονῶμεν, ἀλλὰ φιλικὴν καὶ ἐνθαρρυντικὴν χεῖρα ἅς τείνωμεν πρὸς αὐτούς.

Καθὼς δὲ πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε πρόθυμοι πρὸς γενναίαν ἀντίκρουσιν παντὸς ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, τοιοῦτοτρόπως ὀφείλομεν προθύμως νὰ καταπολεμῶμεν καὶ πάντας τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς. Οἱ ἐσωτερικοὶ δὲ οὗτοι ἐχθροὶ εἶνε, παιδιὰ μου, ἡ ὀκνηρία, ἡ κακοήθεια, ἡ πολυτέλεια, ἡ διαφθορά, ἡ ἀδικία καὶ τὸ ἐγκλημα.

Ὅσακις δὲ ἔργον τι ἀγαθὸν καὶ κοινωφελὲς προτείνεται ἢ ἐκτελεῖται ὑπὸ τινος τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, ἅς μὴ ζηλοτυπῶμεν, ἅς μὴ φθονῶμεν, ἅς μὴ ἀντενεργῶμεν, ἅς μὴ συκοφαντῶμεν, ἀλλ' ὀλοφύχως ἅς ὑποστηρίζωμεν αὐτό, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀσπονδοτέρου ἐχθροῦ μας ἂν ἐγινεν ἡ πρότασις ἢ ἡ πράξις. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος δὲν ἐμποδίζομεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῆς συνωφελούμεθα καὶ τιμῶμεθα.

«Ὅταν ἡ μήτηρ εὐτυχῆ, ὄλοι συνευτυχοῦμεν,
»Καὶ διὰν εἶνε εὐδοξος, ὄλοι συνευδοχοῦμεν,
» Ἀλλ' ὅταν λέσῃ εἰς αὐτὴν σκότος καὶ δυστυχία,
» Φεῦ! ἄδοξα καὶ δυστυχῆ εἶνε καὶ τὰ παιδιὰ!»

Ἡ δόξα λοιπὸν τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἀντὶ νὰ φαρμακεύῃ τούναντιον ἅς εὐφραίνῃ τὴν καρδίαν ἡμῶν, διότι συνήθως ἡ δόξα ὀλίγων ἀτόμων ἀποτελεῖ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Ἐντὸς δὲ τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἀναπαύεται ἡ φιλοτιμία καὶ ἀνευρίσκεται ἡ εὐτυχία ἐκάστου πολίτου.

Ὁ Ἀριστείδης συντελέσας εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, ὑπο-

στηρίζας τὰ ὀρθὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ συναγωνισθεὶς ὑπ' αὐτὸν δὲν ἐδόξασε μόνον τὸν Θεμιστοκλέα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν συνεδόξασε καὶ ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐν Σαλαμῖνι διέσωσε.

15. Ὁ φιλόπατρις καὶ φιλόπονος.

Φιλοπατρία ἄνευ φιλοπονίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, εἶπεν εἶτα ὁ Γεροστάθης. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ φιλόπατρις, ἂν διὰ τῶν ἀγῶνων, διὰ τῆς παιδείας, διὰ τῶν χρημάτων ἢ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ δὲν ἀναφανῇ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλ' οὔτε ἡ στρατιωτικὴ πείρα οὔτε τὰ χρήματα καὶ ἡ παιδεία οὔτε ἡ ἀρετὴ δύνανται ποτε ν' ἀποκτηθῶσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀργίας καὶ τῆς ὀκνηρίας. Πολῖται διάγοντες βίον ἄεργον καὶ ὀκνηρόν, ἄνευ τινὸς ὠφελίμου ἐνασχολήσεως, καὶ ἐπομένως ἀναιδῶς ἐπιβαρύνοντες καὶ συμπολίτας καὶ πατρίδα, βεβαίως οὐ μόνον ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνοι καὶ ἀποτρόπαιοι καὶ ἐπιθλαβεῖς εἰς τὴν πατρίδα ἀποκαθίστανται. Διὰ τὴν ἀγάπην λοιπὸν τῆς πατρίδος προσπαθήσατε, φίλοι μου, ἐνὸσφ εἰσθε νεοί, οὐ μόνον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμάτων νὰ καλλιεργήσητε, ἀλλὰ καὶ πόρον ζωῆς σταθερὸν ν' ἀποκτήσητε.

Αἰσχρὸν καὶ ἄτοπον θέλει εἶνε, ἂν ἡμέραν τινὰ παρουσιασθῆτε ἐνώπιον τῆς μεγάλης μητρὸς, οὐχὶ προσφέροντες εἰς αὐτὴν ὡς φιλόστοργα τέκνα τὰς ἀπαρχὰς τῶν κόπων ὑμῶν, ἀλλὰ ζητοῦντες παρ' αὐτῆς, ὡς ὀκνηροὶ ἢ ἄσωτοι υἱοὶ τροφὴν καὶ περίθαλψιν. Ἄσυγκρίτως δ' αἰσχρότερον καὶ ἀναιδέστερον θέλει εἶνε, ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, δι' ἑλλειψιν ἰδίων καταντήσητέ ποτε σφετεριζόμενοι τὰ τῆς πατρίδος.

Ἡ ἐργασία, καθὼς καὶ ἄλλοτε εἶπον, οὔτε τοὺς σοφοὺς οὔτε τοὺς πολιτικούς οὔτε τοὺς στρατιωτικούς δύναται ποτε ν' ἀτιμάσῃ. Ὁ Σωκράτης ἦτο ἀγαλματοποιός· ὁ Σόλων, ὁ Θαλῆς, ὁ Πλάτων μετῆλθον τὴν ἐμπορίαν. Ὁ Κιγκινῆτος, ὁ σωτὴρ τῆς Ῥώμης, καὶ ὁ Φιλοποίμην, ὁ τελευταῖος ἐνδοξὸς στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος, ἰδίαις χερσὶν ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγρούς αὐτῶν, ἰδίαις χερσὶ καὶ ὁ Φωκίων ἤντλει τὸ ὕδωρ, ἐνῶ ἡ ἐνάρετος σύζυγός του ἐζύμωνε τὸν ἄρτον τοῦ οἴκου αὐτῆς. Ἐὰν ἀγαπάτε λοιπὸν τὴν πατρίδα, ἀγαπήσατε ἐκ νεότητός ὑμῶν καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἀποστράφητε δὲ τὴν ἀργίαν, ἵνα μὴ ἀποστραφῇ ὑμᾶς ἡ πατρίς.

16. Ἀμοῖβαί καὶ ἀχαρισία.

Ἐὰν δὲ ποτε ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ἔρωτος τῆς πατρίδος ἐμπνεόμενοι, ἐξή-

κολούθησε λέγων ὁ Γεροστάθης, ὑποκύψητε εἰς ἀγῶνας καὶ θυσίας, μὴ καταδεχθῆτε νὰ ζητήσητε ἀμοιβὰς καὶ τιμὰς. Αἱ ἀμοιβαὶ καὶ τιμαί, χορηγούμεναι δικαίως καὶ ἐκουσίως ὑπὸ τῆς πατρίδος, στολιζοῦσι βέβαια καὶ ἐνθαρρύνουσι τὰ ἀγαθὰ τέκνα αὐτῆς, ἀλλὰ ζητούμεναι ἀμακρῶνους καὶ ἐξευτελιζοῦσι καὶ τοὺς ἀπαιτοῦντας αὐτὰς καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἡ μόνη δὲ ὠραία ἀμοιβὴ τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιῶν καὶ ἀγῶνων ὑμῶν ἄς εἶνε ἡ γλυκυτάτη συναίσθησις τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς αὐτὴν υἱικῶν καθηκόντων ὑμῶν.

Ὁ Μιλτιάδης, ὁ Κίμων, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Σωκράτης, ὁ Φωκίων, ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας οὐχὶ διὰ τιμῶν καὶ ἀνδριάντων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐνδοξῶς ἀπθανάτισθησαν. «Εἰ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι ἐπιθυμοῦμεν, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιῆν», ἔλεγεν ἡ Ἀρετὴ πρὸς τὸν νέον Ἡρακλέα. Ἄν δέ ποτε ἡ πατρίς, καίτοι εὐεργετηθεῖσα ὑφ' ὑμῶν, φανῇ ἀχάριστος, μὴ ἀγανακτήσητε, ἀλλ' ἐνθυμήθητε τὸν Ἀριστείδην ἐξοριζόμενον καὶ ὁμῶς εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ· τὸν Κίμωνα ἐξοστρακίζόμενον, ἀλλὰ τρέχοντα προθύμως, ὅπως συναγωνισθῇ μετὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ· τὸν Δημοσθένην ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ ἀγορεύοντα ὑπὲρ τῶν Ἀθηῶν· τὸν Σωκράτην καὶ τὸν Φωκίωνα ἐν τῇ φυλακῇ πίνοντας τὸ κώνειον, ἀλλ' εὐπέθειαν εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀμνησικακίαν ὑπὲρ τῶν φονεῶν αὐτῶν συνιστῶντας. Ποτὲ δὲ μὴ ταυτίσητε τοὺς προσωπικούς ἀντιπάλους καὶ τοὺς προσωπικούς ἐχθροὺς ὑμῶν πρὸς τὸ ἱερὸν πρόσωπον τῆς πατρίδος· καὶ ἐπομένως ποτὲ μὴ ἀνεχθῆτε χάριν τῶν προσωπικῶν ὑμῶν παθῶν νὰ βλαφθῇ ὅπωςδῆποτε ἡ πατρίς.

Ταῦτα περίπου εἶπε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὁ ἀγαθὸς γέρον· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἤστραπτον, αἱ παρεαὶ ἐφλόγιζον, αἱ χειρονομίαι ἦσαν ἐκφραστικώταται καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ μελωδική.

Σέβας καὶ ἐνθουσιασμὸς ἐκυρίευν τὸν Γεροστάθην, ὁσάκις περὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν προγόνων λόγος ἐγένετο· λύπη δὲ καὶ μελαγχολία ἐζωγραφίζοντο ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅτε τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος ἀνέφερεν. Ἄλλ' ὅτε περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς ὠμίλει, γλυκὺ μειδίωμα ἐφαίνετο ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ καὶ ἀκτίνες ἐλπίδος ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ.

Ποτέ, ποτὲ δὲν θέλομεν λησμονήσῃ τὸν Γεροστάθην τῆς ἡμέρας ταύτης, εἶπον οἱ μαθηταί! Ἦτο θεῖος! Καὶ θεῖον αἶσθημα ἐνεφύσησεν ἐν ταῖς νεανικαῖς καρδίαις ὑμῶν.

Ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἐσπέραν ὁ Γεροστάθης ἐμελλε ν' ἀποχωρισθῇ τῶν

μικρῶν αὐτοῦ φίλων, ἔδωκεν αὐτοῖς τοὺς ἐπομένους στίχους γεγραμμένους ἰδιοχείρως ἐπὶ τεμαχίου χάρτου :

«*Τῶν τέκνων σου αἱ ἀρεταὶ καὶ ἡ φιλοπατιρία
πάλαι ποτὲ σ' ἐδόξασαν, Πατρίς μου σεβασμία!
Ἀυτὰς λοιπὸν ἄς ἀσπασθῶ ὡς τέκνον γνήσιόν σου,
καὶ ἄς προσφέρω πρόθυμος τὸ πᾶν εἰς τὸν βωμόν σου.*»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΑ ΠΡΟΤΕΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΩΒΟΥ

Ἐπιστρέφων ποτὲ ὁ Γεροστάθης μετὰ τῶν ἀγαπητῶν μαθητῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρωينوῦ περιπάτου, καθ' ὃν πολλὰ ἐδίδαξεν αὐτούς, ὡς ἀλλαγῶ ἀνέγνωμεν (Τάξ. Ε' Κεφάλ. Δέκατον), ἀπεχαιρέτισεν αὐτούς καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, οἱ δὲ παῖδες μετέβησαν εἰς τὸ σχολεῖον.

1. Τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα.

Ἄποια παράδοξος σύμπτωσις! Τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα τῆς ἡμέρας ἐκείνης διελάμβανε διάφορα Ἑλληνικὰ ῥήτᾶ, ἅτινα ἐπεθεβαίουσαν ὅσα περὶ τῶν γλωσσικῶν ἐλαττωμάτων κατὰ τὸν πρωινὸν περίπατον εἶχεν εἶπῃ ὁ γέρον. Ἴσως ὁ Γεροστάθης, διευθυνόμενος εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, συνενόηθη μετὰ τοῦ διδασκάλου, ὅπως κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διδάξῃ ἐπίτηδες τὰ ἐπόμενα :

«*Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγε.* — «*Γυναιξὶ κόσμον ἢ σιγὴ φέρει.*» — «*Πυθαγόρας ἔλεγε δύο ταῦτα ἐκ τῶν θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δεδόσθαι κάλλιστα, τὸ τε ἀληθεύειν καὶ τὸ εὐεργετεῖν.*»

«*Χίλων, εἰς τῶν ἐπιτῶν σοφῶν, προσέειπε γλώττης κρατεῖν, μὴ κακολογεῖν τοῖς πλησίον, ἀνυχοῦσι μὴ ἐπιγελαῖν.*»

«*Ζήνων πρὸς τὸ φλυαροῦν μειράκιον διὰ τοῦτο, εἶπε, δύο ὄντα ἔχομεν, στόμα δὲ ἔν, ἵνα πλείω μὲν ἀκούωμεν, ἦτονα δὲ λέγωμεν.*»

«*Σιμωνίδης ἔλεγεν διὸ λαλήσας μὲν πολλάκις μετενόησε, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε.*»

Ὁ δὲ διδάσκαλος δὲν περιορίσθη εἰς τὴν ξηρὰν ἐξήγησιν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ εἰς τοὺς ξηροτέρους κανόνας τῆς γραμματικῆς, ἀλλ', ἀφοῦ ἐξήγησε τὰ ῥήτᾶ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔκαμε τεχνολογικὰς καὶ ὀρθογραφικὰς παρατηρήσεις, ἤρχισε ν' ἀναπτύσῃ διὰ διαφορῶν παραδειγμάτων τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν σοφίαν τῶν ἀνωτέρω τεμαχίων. Συγχρόνως δὲ

διηγήθη καὶ τὸν βίον τῶν διαφόρων ἐνδόξων ἀνδρῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ὑπῆρχον ἐν τῷ Ἑλληνικῷ μαθήματι.

2. Ὁ Πυθαγόρας καὶ αἱ συμβουλαι αὐτοῦ.

Ὁ Πυθαγόρας, εἶπεν ὁ διδάσκαλος, ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ νήσῳ Σάμῳ περὶ τὸ 350 π. Χ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο δακτυλιολύπτης, ὁ δὲ Πυθαγόρας, ὡς καλὸς υἱός, ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Κατόπιν ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Φερεκύδῃ, φιλοσόφῳ, γεννηθέντι ἐν Σύρῳ. Περιηγήθη δὲ καὶ διάφορα μέρη, ἰδίᾳ δὲ τὴν Αἴγυπτον, ἵνα ἐκπαιδευθῆ καὶ αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὰς γνώσεις αὐτοῦ, ἀναδειχθεὶς οὕτως εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Πρῶτος ὁ Πυθαγόρας ὠνομάσθη φιλόσοφος ἐκ μετριοφροσύνης, θεωρήσας οἴησιν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ σοφοῦ, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ εἶχον. Ἀποκατασταθεὶς δὲ ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ἣτις κατὰ τοὺς τότε χρόνους ἕνεκα τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν αὐτῆς Μεγάλῃ Ἑλλάδι ὠνομάζετο, ἐπωνομάσθη ἀρχηγὸς τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς, ἣν ἐκεῖ εἶχε συστήσει.

Ὁ Πυθαγόρας πάντοτε λευκὰ ἐνδεδυμένος, διεκρίνετο διὰ τὴν μεγίστην καθαρότητα καὶ σεμνότητα τοῦ ἥθους αὐτοῦ. Ὅσακις ἤσθάνετο ἑαυτὸν ὠργισμένον οὔτε ἔλεγεν οὔτε ἔπραττέ τι, διαρκούντος τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ. Δὲν ἔπινεν εἰμὴ καθαρόν ὕδωρ, καὶ δὲν ἔτρωγεν εἰμὴ ἄρτον, μέλι, ὀπώρας καὶ χόρτα, συνιστῶν διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ τὴν ἐγκράτειαν ὡς ἀναγκαίαν εἰς τὴν ὑγίαν καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἐθαύμαζε δὲ τὰ ἐκ τῆς φιλίας καλὰ, λέγων ὅτι μεταξὺ φίλων τὰ πάντα κοινά. Ἀπῆτει δὲ παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα ἔτη τῆς μαθητείας αὐτῶν, σιωπὴν, διότι σιωπῶντες ἠδύναντο καὶ ν' ἀκροῶνται περισσότερα καὶ νὰ σκέπτονται ὀριμώτερον. Συνεβούλευε προσέτι αὐτοὺς νὰ γυμνάζωσι καθ' ἡμέραν τὸ σῶμα αὐτῶν, ἵνα γίνωνται ὑγιεῖς καὶ ἀνδρεῖοι, νὰ σέβωνται τὸν Θεόν, ν' ἀγαπῶσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας.

Ἴνα συνηθίσῃ δὲ ὁ Πυθαγόρας τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, συνεβούλευεν αὐτοῖς καθ' ἑσπέραν νὰ ἐξετάζωσι κατ' ἰδίαν τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, ὅπως γίνωνται τὴν ἐπιούσαν καλλίτεροι. Τὴν χρυσὴν ταύτην συμβουλήν τοῦ Πυθαγόρου ἐπιθυμῶν ν' ἀκολουθῆτε καὶ ὑμεῖς, εἶπεν ὁ διδάσκαλος, ἀγαπητοί μου μαθηταί, ἣν θέλω ἐκθέσει διὰ τινων στίχων, ὅπως ἐντυπωθῆ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ μνήμῃ ὑμῶν. Ὑπηγόρευσε δὲ καὶ ἔγραψαν οἱ μαθηταί τοὺς ἐξῆς στίχους :

- « Ὅποταν εἰς τὴν κλίνην σου ὑπάγῃς τὸ ἑσπέρας,
» Τὰς πράξεις σου ἐξέταξε ἐκείνης τῆς ἡμέρας.
» Ἐπλήρωσες τὰ χρέη σου ὄλα μετ' ἀκριβείας,
» Ἡ μήπως δὲν ἐτέλεσας κανὲν ἐξ ἀμελείας ;
» Ἄν παρημέλησας τυχὸν κανὲν ἐκ τῶν χρεῶν σου,
» Συγγνώμην καὶ διόρθωσιν ζητεῖ ἀπ' τὸν Θεόν σου».

3. Ζήνων ὁ Στωικός.

Ὁ Ζήνων, εἶπεν ὁ διδάσκαλος, ἐγεννήθη ἐν Κιτίῳ, πόλει τῆς νήσου Κύπρου. Ἐρχόμενος δὲ εἰς Ἀθήνας ἐναυάγησε πλησίον τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἀπολέσας πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν ἀνέβη εἰς τὴν πόλιν, ὅπου προσεκολλήθη εἰς τὸν κυνικὸν φιλόσοφον Κράττηα. Ἀλλὰ κατόπιν ἀποσπασθεὶς ὁ σεμνὸς Ζήνων ἀπὸ τῶν κυνικῶν φιλοσόφων ἀποκατέστη ἀρχηγὸς νέας φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἥτις ἐπωνομάσθη Στωικὴ ἕνεκα τῆς ποιικίλης στοᾶς τῶν Ἀθηναίων, ὅπου ἐδίδασκεν. Ἦτο δὲ ἡ Ποικίλη Στοὰ λαμπρότατον κτίριον κατεστολισμένον διὰ τῶν ὠραίων εἰκόνων τοῦ Πολυγνώτου καὶ ἄλλων ἐνδόξων ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος.

Τόσον δὲ ἠυφραίνετο ὁ Ζήνων διὰ τὴν σπουδὴν καὶ φιλοσοφίαν, ὥστε πολλάκις ἠυχαρίσται τοὺς ἀνέμους, οἵτινες διὰ τοῦ ναυαγίου κατέστησαν αὐτὸν πτωχὸν καὶ ἠνάγκασαν οὕτω ν' ἀφιερωθῆ εἰς τὰς ἠθικὰς μελέτας.

Ὁ Ζήνων ἀπέφυγε τὴν πολυφαγίαν, τὰ συμπόσια, τὰς σωματικὰς ἡδονὰς καὶ ἀσωτίας, τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν οἴησιν· ἐδίδασκε δὲ τὴν ἀρετὴν οὐ μόνον διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σεμνῆς καὶ ἐναρέτου διαγωγῆς αὐτοῦ. Τόσον δὲ ἐγκρατὴς καὶ σώφρων ἦτο, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι, ὡσάκις ἤθελον νὰ ὑπερεπαινώσῃ τινα διὰ τὴν σωφροσύνην αὐτοῦ, παροιμιωδῶς ἔλεγον ὅτι εἶνε Ζήνωνος ἐγκρατέστερος. Λαβῶν ποτε μέρος εἰς γεῦμα, ἐν ᾧ παρευρίσκοντο πρέσβεις τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου, δὲν ὠμίλησε καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος· ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν πρέσβεων τί νὰ εἰπωσὶ περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῶν, ἀπεκρίθη, «ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις καὶ ἄνθρωπος γνωρίζων νὰ σιωπᾷ».

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν καὶ μὴ Ἀθηναῖον, καὶ ζῶντα ἐσεβάσθησαν καὶ ἠγάπησαν τὸν Ζήνονα καὶ μετὰ θάνατον ἐτίμησαν αὐτόν, διότι διὰ τῶν διδασκαλιῶν καὶ πολλῶν πλείον διὰ τοῦ ἐναρέτου βίου αὐτοῦ ὠφέλησεν οὐσιωδῶς τὴν νεολαίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐνόσω ἕξ, εἰς αὐτὸν παρακατέθετον τὰς κλειδὰς τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐφυλάσσοντο πάντες οἱ θησαυ-

ροὶ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐτίμησαν αὐτὸν διὰ ψηφίσματος ὡς εὐεργέτην τῆς πόλεως διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ δημοσίου τάφου ἐν τῷ Κεραμεικῷ, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ ἔνδοξοι πολῖται.

4. Οἱ ἑπτὰ σοφοὶ καὶ τὰ γνωμικὰ αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος ἑπτὰ ἄνδρες, προσέθηκαν ὁ διδάσκαλος, διεκρίθησαν διὰ τὴν μεγίστην φρόνησιν αὐτῶν, διὰ τὰς γνώσεις καὶ ἰδίως διὰ τὰ σοφώτατα πρακτικὰ παραγγέλματα, δι' ὧν προσεπάθησαν νὰ προαγάγῃσι τὴν βιωτικὴν τέχνην καὶ ἐπομένως τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἑπτὰ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὑπηγόρευσε δὲ τότε εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἔγραψαν τὰ ἐπόμενα, ἅτινα καὶ ἐξήγησεν εἰς αὐτούς :

1) Πιπτακὸς ὁ Μυτιληναῖος μεγίστην τῶν εὐτυχιῶν ἐθεώρει τὴν πρὸς τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαθοποιῖαν· συνεβούλευε δὲ τὰ ἐξῆς :

Μέτρον χρῶ.—Μὴ πλοῦτει κακῶς.—Ἀνιαρὸν ἀργία.—Χαλεπὸν τὸ εὖ γνῶναι.—Βλαβερὸν ἀκρασία.—Βαρὸν ἀπαιδευσία.—Μὴ πᾶσι πίσιτε.—Ἀργὸς μὴ ἴσθι, μηδ' ἂν πλουτῆς.—Μὴ τὴν ὄψιν καλλωπίζου, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἴσθι καλός.

2) Κλεόβουλος ὁ Ῥόδιος ἐφρόνει ὅτι ἀρίστη τῶν πολιτειῶν εἶνε ἐκεῖνη, τῆς ὁποίας οἱ πολῖται ὄντες φιλότιμοι, φοβοῦνται μᾶλλον τὴν κατάκρισιν παρὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ νόμου· συνεβούλευε δὲ τὰ ἐξῆς :

Πᾶν μέτρον ἄριστον.—Γονεῖς δεῖ αἰδεῖσθαι.—Τέκνα παιδεύειν.—Εὖ τὸ σῶμα ἔχειν καὶ τὴν ψυχὴν.—Γλῶσσαν εὖφρημον.—Γλώττης κρατεῖν.—Εὐδσέβειαν φυλάσσειν.—Βία μηδὲν πράττειν.—Ἐχθρὸς διαλύειν.—Ἀρετῆς οἰκείον ἀδικίαν μισεῖν.—Τὸν τοῦ δήμου ἐχθρὸν πολέμον νομίζειν.—Μὴ ἐπιγελαῖν τῷ σκώπτοντι.—Εὐποροῦντα μὴ ὑπερήφανον εἶναι, ἀποροῦντα μὴ ταπεινοῦσθαι.

3) Θαλῆς ὁ Μιλήσιος συνεβούλευε νὰ μὴ πράττωμεν πᾶν ὅ,τι ἠθέλομεν κατακρίνῃ τοὺς ἄλλους πράττοντας· ἔλεγε δὲ καὶ τὰ ἐξῆς :

Κτῆσαι αἰδία.—Κακοπραγοῦντα μὴ ὀνειδίξῃς.—Παρακαταθήκας ἀπόδος.—Ἀσαφὲς τὸ μέλλον.—Ἀπληστον τὸ κέρδος.—Φίλει τὴν παιδείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν φρόνησιν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν οἰκονομίαν, τὴν τέχνην, τὴν εὐσέβειαν,

4) Σόλων ὁ Ἀθηναῖος συνεβούλευε τὰ ἐξῆς :

Μηδὲν ἄγαν.—Μὴ ψεύδου, ἀλλ' ἀλήθευε.—Τὰ σπουδαῖα μελέτα.—

Μὴ κακοῖς δμίλει. — Νοῦν ἠγεμόνα ποιοῦ. — Πρῶος ἴσθι. — Ἡδονὴν φεῦγε, ἦτις λύπην ἰκίει. — Ἀρχεσθαί μαθὼν ἄρχειν ἐπισητήση. — Συμβούλευε μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλυστα.

5) Βίας ὁ Πριηνεὺς ἐθεώρει δυστυχῆ ἐκείνον μόνον, ὅστις δὲν δύναται νὰ ὑποφέρει γενναίως τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ· συνεβούλευε δὲ τὰ ἐξῆς :

Νόει τὸ πραιτόμενον. — Βραδέως ἐγχείρει, ὃ δ' ἂν ἄροξῃ διαβεβαιοῦ. — Μίσει τὸ ταχὺ λαλεῖν. — Ἀνάξιον ἄνδρα μὴ ἐπαινεὶ διὰ πλοῦτον. — Ἐξεῖς πόνῳ ἐγκράτειαν, πλούτῳ φιλίαν, οἰγῇ κόσμον.

6) Περιάνδρος ὁ Κορίνθιος ἐθεώρει ὅτι· διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐργασίας τὰ πάντα κατορθοῦνται· συνεβούλευε δὲ τὰ ἐξῆς :

Μελέτα τὸ πᾶν. — Αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί, αἱ δὲ ἀρεταὶ ἀθάνατοι. — Ἐπισφαλὲς προπέτεια. — Κέρδος αἰσχρὸν φύσεως κατηγορία. — Εὐτυχῶν μὲν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ φρόνιμος. — Παρασκευάζε σεαυτὸν ἄξιον ἰῶν γονέων. — Λόγων ἀπορρητῶν ἐκφορὰν μὴ ποιοῦ. — Κώλυε τοὺς μέλλοντας ἁμαρτάνειν. — Ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανῶν δὲ μακαρίζου. — Φίλοις εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν ὁ αὐτὸς ἴσθι.

7) Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος συνεβούλευε τὰ ἐξῆς :

Γινῶθι σαυτὸν. — Μὴ κακολόγει τοὺς πλησίον. — Προεσβύτερον σέβου. — Τῷ δυστυχοῦντι μὴ ἐπιγέλα. — Θυμοῦ κράτει. — Μὴ ἐπιθύμει ἀδύνατα. — Νόμοις πείθου. — Ἀδικούμενος διαλάσσου. — Ἡ γλῶσσά σου μὴ προιρηχέτω τοῦ νοῦ. — Ζημίαν αἰροῦ μᾶλλον ἢ κέρδος αἰσχρὸν, τὸ μὲν γὰρ ἅπαξ σὲ λυπῆσει, τὸ δὲ αἰεὶ. — Ἐπὶ τὰ δειπνα ἰῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτυχίας ταχέως.

Ἄρου ὁ διδάσκαλος ὑπηγόρευσε, οἱ δὲ μαθηταὶ ἔγραψαν τὰ ἀνωτέρω, ἔδωκεν αὐτοῖς πρὸς ἀντιγραφὴν καὶ τὰ ἐξῆς σύντομα, ἀλλ' ὥρατα γνωμικά, ἅτινα, ὡς εἶπεν εἰς τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς ἐπίσης ἀποδίδονται :

Θεοὺς σέβου. — Θνησκε ὑπὲρ πατρίδος. — Ἀκούσας νόει. — Ἀρχε σεαυτοῦ. — Φίλοις βοήθει. — Πρόνοιαν τίμα. — Σοφίαν ζήλου. — Ψέγε μηδένα. — Ἐπαινεὶ ἀρετήν. — Πρῶϊτε δίκαια. — Κακίας ἀπέχου. — Ἴδια φύλασσε. — Ἄλλοτριῶν ἀπέχου. — Εὐφημος ἴσθι. — Χρόνου φείδου. — Ὅρα τὸ μέλλον. — Ἐχων χαρίζου. — Λόλον φοβοῦ. — Γνοὺς πρῶϊτε. — Σοφοῖς χρῶ. — Ἐνδραγείας τίμα. — Φθόνει μηδέν. — Διαβολῆν μίσει. — Δικαίως κτῶ. — Ἀγαθοὺς τίμα. — Αἰσχύνῃν σέβου. — Χάριν ἐκτέλει. — Τύχην στέργε. — Ἐριν μίσει. — Κρῖνε δίκαια. — Χρῶ χρημασι. — Λέγε εἰδώς. — Ομίλει πρῶως. — Φιλοφρόνει πᾶσιν. — Πέρας ἐπιτέλει μὴ ἀποδειλιῶν. — Εὐπροσήγορος γίνου. — Πρῶϊτε ἀμετανοήτως. — Ἀμαρτάνων

μετανόει.— Φιλίαν φύλασσε.— Εὐγνώμων γίγνου.— Ὀμόνοϊαν δίωκε.—
Ἄρρητον μὴ λέγε.— Ἐπὶ ρώμῃ μὴ καυχῶ.— Πλούτει δικαίως.— Μανθά-
νων μὴ κάμνε.— Κινδύνευε φρονίμως.— Νεωτέρους δίδασκε.— Πλούτῳ
ἀπίστει.— Σεαντὸν αἰδοῦ.— Ἀτυχοῦντι συνάχθου.— Τύχῃ μὴ πίστευε.—
Παῖς ὢν κόσμος ἴσθι, ἡβῶν ἐγκρατής.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΛΟΓΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ

Α'. Κ. Παπαρηγοπούλου

1. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἡ ἐν Βαλκεισίῳ μάχη.

Ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοπον-
νήσῳ, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐφαίνετο ὁ ἄνθρωπος
ὁ προωρισμένος νὰ χειραγωγῆσῃ τὰ τῆς Χερσονήσου πράγματα. Προί-
στατο χώρας καὶ φυλῆς, αἵτινες οὐδέποτε ὑπέκυψαν ὀλοσχερῶς εἰς τὴν
Ὀσμανικὴν κυριαρχίαν καὶ αἰετοτε σχεδὸν διετέλεσαν κατ' αὐτῆς στα-
σιάζουσαι. Εἶχον λοιπὸν ὀρμητήριον ἀσφαλές καὶ στρατιὰν παρεσκευα-
σμένην. Ἄν καὶ καθ' ἑαυτὸν δὲν ἦτο ἀνὴρ μάχιμος, εἶχεν ὁμῶς ἀδελφὸν
καὶ υἱοὺς ἀναδείξαντας περιφανεῖς πολεμικὰς ἀρετὰς ἐν τῷ ἀγῶνι. Καὶ
ὁμῶς ἤρπασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου
ἀνὴρ, ὅστις ἀνῆκε μὲν εἰς γενεὰν κλεφτῶν περιώνυμον, εἶχε συναγωνισθῆ
μετὰ τοῦ Σταθᾶ περὶ Σκόπελον, εἶχε βουλευθῆ μετὰ τοῦ Ἀλῆ Φαρ-
μάκη περὶ Ἑλληνοτουρκικῆς τινος ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου,
πράγματι ὁμῶς οὐδὲν εἶχε κατηρτισμένον ἐφόδιον, ἵνα λάβῃ τηλικούτον
ἀξίωμα. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦλθε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1821
εἰς Μάνην ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, ὅπου εἶχε διατελέσῃ εἰς τὴν Ἀγγλι-
κὴν ὑπηρεσίαν καὶ προαχθῆ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Παρη-
κολούθησε δὲ ὡς μικρὸς ἔτι καπετᾶνος τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην εἰς

τὴν κατὰ τῶν Καλαμῶν πρώτην ἐκστρατείαν, τὴν ἐπαγαγοῦσαν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ταύτης τῇ 23 Μαρτίου. Ἀλλὰ τότε ἐχωρίσθη ἀμέσως ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην καὶ ἀπῆλθε μετὰ 150 Μανιατῶν εἰς Καρύταιναν, ὅπου εἶχε προσκληθῆ ὑπὸ τῶν Δεληγιανναίων. Ὀλίγον μετὰ τοῦτον ἐνέβαλον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Χερσονήσου ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Νικήτας Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Παππαφλέσσας καὶ ἄλλοι. Ἦτο δὲ ὁ Κολοκοτρῶνης τῇ 27 εἰς τὸ χωρίον Τετέμπεη, μεταξὺ Μεγαλοπόλεως καὶ Γόρτυνος, ὅτε οἱ Τούρκοι τοῦ Φαναρίου καὶ ἄλλων τινῶν χωρίων ἀπῆρχοντο, ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τῶν τῆς Γόρτυνος καὶ μεταβῶσι πάντες ὁμοῦ εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρῶνης κατ' ἀρχὰς μόνος καὶ ἔπειτα τῇ συμπράξει τῶν ὀπλαρχηγῶν Καρυταίνης Πλαπούταιων ἐπεχείρησε τῇ 28 νὰ διακωλύσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν Φαναριτῶν μετὰ τῶν Γορτυνίων· καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐπέτυχε, διότι οἱ Φαναρίται κατώρθωσαν νὰ περάσωσι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἔπαθον ὅμως ζημίαν οὐ μικράν. Τὴν δ' ἐπιούσαν καὶ τὰς δύο ἐπομένους ἡμέρας κατέφθασαν εἰς τοὺς ἡμετέρους βοήθειαι πολλὰ ὑπὸ τὸν Ἡλίαν Μαυρομιχάλην, τοὺς Δεληγιανναίους, Κανέλλον καὶ Δημήτριον, τὸν Παππαφλέσσαν, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν καὶ ἄλλους· ὥστε συμποσωθέντες πάντες εἰς ἕξ χιλιάδας ἐπολιόρησαν τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει κλεισθέντας Γορτυνίους καὶ Φαναρίτας Τούρκους. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἤρχισε τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν τοῦ Κολοκοτρῶνη στάδιον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄγων τότε τὸ 55 ἔτος τῆς ἡλικίας, ἦτο τφόντι πεπλασμένος, ἵνα ἄρξῃ τῆς Πελοποννήσου, ὅπως αὕτη εἶχεν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Ἀνῆκεν εἰς γενεὰν κλεφτῶν πολύκροτον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτῆς καὶ τοῖς παθήμασι! Τὸ εὐπαγὲς αὐτοῦ σῶμα, ἡ μεγάλη κεφαλή, ἡ μακρὰ κόμη, οἱ ἀετῶδεις ὀρθαλμοί, τὸ εὐρὸ μέτωπον, ἡ βροντώδης φωνή, τὰ πάντα ἦσαν παρ' αὐτῷ ἐπιτήδεια νὰ καταπλήξωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τοὺς ῥωμαλέους τῆς Χερσονήσου ὀρείτας. Ἀλλὰ τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα προτερήματα δὲν ἤθελον ἀρκέσει, ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ἀπροσμάχητον δύναμιν, ἣν ἐκτήσατο δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῶν ἀφελῶν ἐκείνων ψυχῶν. Ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνὴρ μεγαλοφυΐας, εἶχεν ὅμως τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὀρθότητα πνεύματος, εὐγλωττίαν, στρατηγικὴν δεξιότητα, πανουργίαν καὶ γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων, οἷα καὶ ὅσα ἀπαιτεῖτο ἵνα ὑπαγάγῃ τοὺς Μωραίτας τοῦ 1821. Ἄν ἡ Ἑλλὰς περιωρίζετο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ Πελοπόννησος ἦτο χώρα ἡπειρωτικὴ, ὁ Κολοκοτρῶνης ἤθελε λάβῃ βεβαίως ἐν αὐτῇ ἣν τάξιν ἐν Σερβίᾳ ὁ Μιλόσης Ὁθρένοβιτς. Ὅπως δὲ

ἔχει ἡ Ἑλλάς, καὶ μάλιστα ὅπως εἶχε τῷ 1821, ὅτε οἱ χαρακτῆρες τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Νήσων ἦσαν πολλῶ μᾶλλον ἰδιάζοντες ἢ τανῦν, οὔτε ἠδύνατο οὔτε ἐραντάσθῃ ποτὲ ὁ ἀνὴρ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἢ τῶν παραλίων τῆς Χερσονήσου. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐθεώρησε δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως τὴν Πελοπόννησον ὡς ἴδιον πλάσμα καὶ κτῆμα. Ἐντεῦθεν δὲ οὔτε αὐτὸς ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα οὔτε ἄλλον ἀφῆκε νὰ κυβερνήσῃ αὐτήν. Δὲν ἠξέυρομεν ἂν κατ' ἀρχὰς συνετάχθη εἰλικρινῶς μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου· ἀποτυχόντος δὲ τούτου, κατεξάνεστη μετ' ἀποτόμου τραχύτητος κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν προεστώτων. Ἐπὶ τέλους ὅμως, ὅτε ἐκορυφώθησαν οἱ τῆς πατρίδος κίνδυνοι, ἐπεκράτησεν ἐν τῇ γενναίᾳ ἐκείνῃ ψυχῇ τὸ τῆς φιλοπατρίας αἶσθημα, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς οὐδεὶς ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ὑπερέτησεν αὐτόν. Ἄλλ' ἔλθωμεν εἰς τὰς περιπετείας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἐκτῆσατο τὸ μέγα αὐτοῦ ἀξίωμα.

Αἱ ἕξ χιλιάδες ἀνδρῶν, οἵτινες συνέρρευσαν περὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Καρυταίνης κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου 1821, οἱ πλείστοι ἀοπλοὶ ὄντες καὶ ἀνάσκητοι, διελύθησαν ὡς ἰστὸς ἀράχνης ἀμαχητὶ σχεδόν, ἅμα ἐπῆλθε νέα ἐπικουρία ἐκ Τριπόλεως πρὸς τοὺς ἀποκεκλεισμένους Τούρκους. Ἄπαντες οἱ ἄλλοι ὅπλαρχηγοὶ κατεπλάγησαν καὶ προέτειναν μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Παπαφλέσσα ἐξαιρουμένου, τὴν ὑποχώρησιν εἰς Μεσσηνίαν. Μόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησεν, ὅτι ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ἄκραν τῆς Χερσονήσου καὶ ἀφίνοντες τὰ ἐνδότερα αὐτῆς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων ἤθελον διακινδυνεύσῃ τὴν τύχην ὅλου τοῦ κινήματος.

Ἡ ἐκ Τριπόλεως ἐλθοῦσα ἐπικουρία δὲν ἠρκέσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν Καρυταίνῃ, ἀλλὰ συναπῆγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου· ἡ Καρύταινα λοιπὸν ἔμενεν ἐλευθέρη· οἱ διαλυθέντες ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῶσιν αὖθις καὶ βαθμηδὸν νὰ ἀσκηθῶσι καὶ νὰ ὀπλισθῶσι· κύριος δὲ σκοπὸς εἶδε νὰ προτεθῇ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, ἣτις δεξαμένη ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὅλου Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ στερουμένη τροφῶν ἠδύνατο νὰ περιζωσθῇ πανταχόθεν καὶ νὰ καταναγκασθῇ εἰς παράδοσιν ἄνευ μεγάλων πολεμικῶν ἔργων. Τούτου δὲ γινομένου, ἠσφαλίζετο ἡ ἐπαναστάσις πολλῶ μᾶλλον ἢ δι' οἰουδῆποτε ἄλλου κατορθώματος, περὶ τὰ κράσπεδα τῆς Χερσονήσου διαπραχθέντος, καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἠδύνατο νὰ διαπραχθῇ. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐλάλησεν, ὅπως

γράφομεν ἡμεῖς ἐνταῦθα, πρὸς τοὺς κατεπτοημένους ὄπλαρχηγούς, οἵτινες ἤξουν, ὅτι μηδὲν ἔχοντες νὰ κάμωσιν εἰς Καρύταιναν δέον νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης κυττάξας αὐτοὺς μετ' ἄλλους ψυχῆς «Δὲν πάγω πουθενά», ἀνέκραξεν. «Ἄν θέλητε σεῖς, τραβάτε· ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κἀλλιο νὰ μὲ φᾶν' αὐτά». Καὶ οἱ μὲν ἀνεχώρησαν πάντες, οἰκτιρόντες καὶ ἐμπαίζοντες τὸν ἄνδρα τοσοῦτον, ὥστε ὁ Παππαφλέσσας εἶπεν εἰς ἕνα τῶν στρατιωτῶν: «Βρέ, μείν' ἐσὺ μαζί του, γιὰ νὰ μὴ τὸν φᾶν' οἱ λύκοι». Ὁ δὲ μείνας μόνος, ὀλομόναχος, προσηυχῆθη πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ ἐμάζευσε πάλιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ 300 περίπου ἄνδρας εἰς Πιάναν, χωρίον ἀπέχον τῆς Τριπόλεως τρεῖς περίπου ὥρας. Ἀλλὰ τῆ 5 Ἀπριλίου, μόλις ἐπεφάνη ἕτερος ἐκ Τριπόλεως Τουρκικὸς στρατός, διελύθησαν καὶ πάλιν οἱ νεοσύλλεκτοι. Δὲν κατεβλήθη ὅμως οὐδὲ τότε ὁ ἀδάμαστος ἀνὴρ, ἀλλὰ γράφων ἀδιακόπως πανταχοῦ καὶ παριστῶν τὴν ἀνάγκη τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως εἶδε τελευταῖον εὐχαρίστως προσελθόντας πολλοὺς τῆς Χερσονήσου ὄπλαρχηγούς καὶ καταλαβόντας εἰς μέγαν περὶ τὴν πρωτεύουσαν κύκλον τὸ Πάπαρι, τὴν Βλαχοκερασίαν, τὸ Διάσελον, τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ τὰ Βέρβαινα. Τὰ στίφη ταῦτα κατὰ μικρὸν πολλαπλασιασθέντα ἀνηγόρευσαν μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ἀπεφάσιον δὲ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ εὐρὺ τοῦτο στρατόπεδον, δι' οὗ περιεζώσθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἡ Τρίπολις πόρρωθεν, συνετηρήθη μέχρι τῶν μέσων Μαΐου, ὅτε μὲν ἀντέχον εἰς τὰς ἐξόδους τῶν Τούρκων, ὅτε δὲ περὶ τινα σημεῖα διαλυόμενον ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν συγκρατούμενον· τότε δὲ ἐδέησε νὰ ὑποστῇ δοκιμασίαν σπουδαιότεραν. Ὁ Χουρσίτ πασσᾶς ἐξέπεμψεν ἐξ Ἰωαννίνων δυνάμεις λόγου ἄξιας πρὸς περιστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ μὲν Κισσὲ Μεχμέτ πασσᾶς ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ δαμάσῃ πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπειτα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Μουσταφάμπεης ἐστάλη κατ' εὐθειαν ἐπὶ τὴν Χερσονήσον διὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις δὲν εἶχεν ἔτι κινήθῃ. Ὁ Μουσταφάμπεης κατελθὼν ἀκωλύτως εἰς Πάτρας, λεηλατήσας τὴν πόλιν ταύτην, καύσας τὸ Αἰγίον, διασκορπίσας τοὺς πολιορκουῦντας τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἰσῆλθε τὴν 6 Μαΐου εἰς Τρίπολιν. Ἡ ἀφίξις αὐτοῦ κατεπτόησε τοὺς πολιορκουῦντας. Ὁ Κολοκοτρώνης προσέτεινεν ἀμέσως νὰ καταληφθῇ ἰσχυρῶς τὸ Βαλτέτσι, καὶ εὐτυχῶς ὁ Ἡλ. Μαυρομιχάλης ἐξετέλεσε πρῶτος τὸ ἔργον. Μετ' ὀλίγον δὲ συνῆλθον αὐτόθι καὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοί,

ἡ δὲ ὅλη δύναμις ἀπηρτίσθη ἐξ 845 ἀνδρῶν· ἤγειτο δὲ συμπάντων ὁ τοῦ Ἡλίου θεῖος Κυριακούλης καὶ κατελέγετο μεταξύ τῶν μαχητῶν ὁ τοῦ Ἡλίου ἀδελφὸς Ἰωάννης ἐτῶν 14. Ὁ Κολοκοτρῶνης ὠδήγησεν αὐτοὺς πῶς πρέπει· νὰ ὀχυρωθῶσι, παρεσκευάσει καὶ ἄλλα σώματα, ἵνα δράμωσιν εἰς βοήθειαν ἐν καιρῷ εὐθέτω, καὶ ἀεικίνητος ὢν ἐκοιμᾶτο εἰς Βαλτέτσι, προεγεύετο εἰς Πιάναν καὶ εἰδείπνει εἰς Χρυσοβίτσι. Τῷντι τῇ 12 πρωὶ ὁ Μουσταφάμπεης ἐβάδισε πρὸς τὸ Βαλτέτσι ἄγων 6500 πεζοὺς, 1500 ἵππεις καὶ 2 πυροβόλα ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ διαρρήξῃ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τὸν ἀποκλεισμόν, νὰ προελάσῃ ἐπὶ τὴν Λακωνίαν καὶ δαμάσας αὐτὴν νὰ ἐπαναγάγῃ τῆς ὅλης Πελοποννήσου τὴν χεῖρωσιν. Ὁ Κολοκοτρῶνης, τυχὼν τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς Χρυσοβίτσι, χωρίον ἀπέχον 2 1)2 περίπου ὥρας ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι, δὲν παρευρέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὃν διεξήγαγον καρτερικῶς οἱ περὶ τὸν Κυριακούλην καὶ τὸν Ἡλίον ὀπισθεν τῶν προχείρων ἐκείνων ὀχυρωμάτων, ἅτινα ἐκαλοῦντο ταμπούρια· ἄλλως τε οἱ πολέμιοι ἔπραξαν τὸ λάθος τοῦ νὰ περιζώσωσι πανταχόθεν τὸ χωρίον καὶ νὰ καταστήσωσιν ἀπαράιτητον εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσι. Μετὰ τρεῖς ὥρας κατέφθασαν ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ Πιάναν καὶ ἤρχισαν παρενοχλοῦντες ἐξῶθεν τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ περὶ τὸν Κυριακούλην ἐνθαρρυνθέντες ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅτε ἐκάτεροι τῶν διαμαχομένων διετήρησαν τὰς οἰκείας θέσεις. Περὶ μέσας νύκτας παρεισέδω ὁ Κολοκοτρῶνης εἰς Βαλτέτσι καὶ ἠσπᾶσθη τοὺς ἀγωνισαμένους ὅλος καρδία καὶ χαρὰ· καὶ αὐτὸς μὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, ἄλλοι δὲ ὅμως ἱκανοὶ προσῆλθον εἰς τὸ χωρίον διὰ νυκτὸς ἐπίκουροι· ὥστε τὴν ἐπιούσαν, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, οἱ ἐντὸς τοῦ Βαλτετσίου ἀντὶ ν' ἀμύνωνται, ὅπως τὴν προτεραιάν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων καὶ πῆσαντες αὐτοὺς ἔτρεψαν μετ' οὐ πολὺ εἰς φυγὴν, οἱ δὲ πρῶτοι τραπέντες διωκόμενοι συμπάρεσταν καὶ τὸ κύριον τοῦ Μουσταφάμπεη σῶμα, ὅστις δὲν ἐσῶθη εἰμὴ ἀροῦ ἀπώλεσε τὸν ἵππον αὐτοῦ. Εἶχε δὲ διατάξῃ τὰ πράγματα ὁ Κολοκοτρῶνης εἰς τρόπον, ὥστε πᾶσαι αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ φορητὰ καὶ τὰ πυροβόλα περιέπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἔλαβον προσέτι καὶ ἄλλα πολλὰ λάφυρα, διότι οἱ φεύγοντες, ἵνα ἀναχατίσωσι τὴν ὁρμὴν τῆς καταδιώξεως, ἔρριπτον τὰ ἐπίχρυσα καὶ ἐπηργυρωμένα αὐτῶν ὄπλα. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ διημέρῳ τούτῳ ἀγῶνι ἐκατέρωθεν πεσόντων. Οἱ Τοῦρκοι πολεμήσαντες ἐν ὑπαίθρῳ ἔπαθον ζημίας πολλῶ μείζονας τῶν

Ἑλλήνων, ὧν τραυματῆαι καὶ νεκροὶ δὲν ἐγένοντο πολλοί. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ πολιορκία δὲν διελύθη καὶ ὅτι τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων ἠύξησεν. Εὐλόγως ἄρα τὸ ἐν Βαλτετσίῳ τρόπαιον ἐλογίσθη ὡς ὁ θεμέλιος λίθος τῆς Πελοποννησιακῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δικαίως ἐξυμνήθη ὡς ἐν τῶν μᾶλλον ἀξιοληθνεύτων ἔργων τῆς ἐπαναστάσεως.

2. Ἡ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον στρατεία τοῦ Δράμαλη, Ὑψηλάντης, Κολοκοτρώνης, Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος.

Ὁ Χουρσίτης καταλιπὼν χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὀμέρ Βρυώνην ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, συνεκέντρωσε τὸν ἐπίλοιπον στρατὸν εἰς Λάρισαν καὶ ἠύξησεν αὐτὸν διὰ νέων στρατολογιῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε συνεποσώθη οὗτος εἰς 24,000 πεζῶν καὶ 6,000 ἰππέων μετὰ ἱκανοῦ πυροβολικοῦ. Ἄλλὰ ταῦτα διαπράξας δὲν ἠξιώθη νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣτις ὑπῆρξε βεβαίως ἡ ἰσχυροτέρα καὶ λαμπροτέρα ὄλων, ὅσας ἡ Τουρκία ἐξαπέστειλε κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν παρέλαβε τὴν ἐπικουρίαν τῶν τακτικῶν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσᾶ. Ὁ Σουλτάνος φρονῶν ὅτι, ἐὰν ὁ γηραιὸς τοῦ Ἀλῆ νικητὴς κατέβαλλε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἤθελεν ἰσχύσει πέρα τοῦ πρέποντος, ἀνέθηκε τὴν ἡγεμονίαν τῆς νέας ἐκστρατείας εἰς τὸν ἐν Λαρίσῃ ἄρχοντα Μαχμουτ πασσᾶν τῆς Δράμας, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε καταβάλλῃ τὰ κινήματα τῶν Ἀγρᾶρων καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀφ' ἐνός, τῆς Θετταλομαγνησίας ἀφ' ἑτέρου. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος, κοινότερον γενόμενος παρ' ἡμῖν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Δράμαλης, ἐμβάλων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, οὐδαμοῦ αὐτῆς ἀπήντησε σπουδαίαν ἀντίστασιν. Ὁ Ἄρειος Πάγος εἶχεν ἐξουδενωθῆ διὰ τῆς στάσεως τοῦ Ὀδυσσεως, οἱ δὲ ἄλλοι ὀπλάρχηγοι ὑπέβλεπον τὰς ἀξιώσεις τοῦ πολεμάρχου τούτου, ὥστε οὐδεμία ὑπῆρχεν αὐτόθι ἀφειτηρία ἠνωμένης ἐνεργείας· ὁ δὲ Δράμαλης, προελθὼν ἀκωλύτως σχεδὸν μέχρι Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς, ἐλελάτησεν ἀνηλεῶς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς χώρας. Μὴ κατατρίψας δὲ χρόνον περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πρὸ μικροῦ παραδοθείσης εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν προεχώρησε πρὸς τὴν Μεγαρίδα, ὑπ' οὐδενὸς εὔρε κατειλημμένα τὰ δυσπόρητα τῶν Γεραίων στενὰ καὶ τῇ 5 Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κορίνθῳ. Ἡ κυβέρνησις εἶχεν ὑποχωρήσῃ εἰς Ἄργος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουνίου καὶ ἔκτοτε, ἐπειδὴ πολλοὶ

τῶν βουλευτῶν ἤξιωσαν, ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐκστρατεύσῃσι διὰ τὸν ἐπικείμενον τῆς πατρίδος κίνδυνον, ἢ τοῦ Βουλευτικοῦ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Ἀκροκόρινθος παρεδόθη εἰς τὸν Δράμαλιν ἀμαχητί, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτοῦ, ὅστις κατὰ παράδοξον τῆς τύχης παιδιὰν ἐκαλεῖτο Ἀχιλλεὺς· οἱ δὲ προεστοὶ καταλαβόντες τὰ Δερβενάκια, ἤτοι τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγοῦσης ἐκ Κορινθίας εἰς Ἀργολίδα, ἐνόμισαν περιττὸν νὰ μιμηθῶσι τὸν Διάκον· ὥστε ὁ Δράμαλης τῇ 12 ἐστρατοπέδευσεν ἀκωλύτως ἐν Ἀργεῖ. Ἄμα ἐπλησίασεν, Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν καὶ μινίστροι κατέφυγον εἰς δύο ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἡμιολίας, τὴν μίαν τῶν Κουντουριωτῶν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ Σπετσιοῦτου Κολομπότασι· Μανιάται καὶ Μεσσήνιοι ἐτράπησαν εἰς τὴν λεηλασίαν, ἀπάγοντες τὰ λάφυρα αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη· εἶχε δὲ διαλυθῆ ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὅποιον διεπραγματεύετο ἤδη περὶ παραδόσεως. Ὅταν ἀναμνησθῶμεν, ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε συμβῆ ἡ ἐν Πέτρα καταστροφή, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις κατακλυσθεῖσα πανταχόθεν ὑπὸ πολεμίων καὶ μηδὲ σκιὰν κυβερνήσεως ἔχουσα, ἐφαίνετο πνέουσα τὰ λείψια. Ἀλλὰ τότε παρέστη ἐν μέσῳ ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ νὰ μιμηθῆ τὴν Βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν, ἧς ἦτο πρόεδρος, καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἐντὸς τῶν πλοίων, ἔμεινεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀθροίσας 700 ἄνδρας ἐνίσχυσε τὴν ὄχυράν τοῦ Ἀργούς ἀκρόπολιν, ἣν εἶχε προκαταλάβῃ μετὰ τινων συντρόφων ὁ Μανιάτης Καραγιάννης, ὅστις ἐμελλε νὰ ἐκπλῦνῃ διὰ τοῦ κατορθώματος τούτου τὰ ἀνόσια πολλῶν ἐκ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ ἀμαρτήματα. Ἀνεχαιτίσθη λοιπὸν οὕτως ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ Δράμαλιν, ὅστις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προελάσῃ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἀφίμων ὀπισθεν αὐτοῦ τὸ φρούριον ἐκεῖνο. Καὶ ἐν τούτοις ἐπήρχετο ἐκ Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως. Ἡ κραταῖα φωνή, δι' ἧς ἐγκαίρως ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα τοὺς Πελοποννησίους, ἀντήχησεν εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς Χερσονήσου· χιλιάδες μαχητῶν συνέρρεον περὶ αὐτόν. Καὶ πῶς νὰ μὴ συρρεύσωσιν; Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἤξευρε νὰ κινή τὰ εὐγενέστατα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὰς ἰσχυροτέρας τῶν προλήψεων. Δὲν ἤρκειτο νὰ ὀμιλῆ περὶ πατρίδος, περὶ θρησκείας, περὶ δόξης, ἀλλ' ἐβεβαίω ὅτι ἀρνία, περιστεραὶ καὶ κόρακες προανήγγελλον ἀσφαλῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλιν· αἱ γυναῖκες ἐφώναζον εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν «τρέξατε, εἰ δὲ μὴ, ὑπάγομεν ἡμεῖς»· ἡ Γερουσία ἐκοῦσα ἄκουσα συνέπραττεν.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Δράμαλης κατελάμβανε τὸ Ἄργος, ὁ Κολοκοτρῶνης ἐξ-
κίνει ἐκ Τριπόλεως μετὰ στρατοῦ πολυαριθμοῦ, ὅστις καθ' ὁδὸν ἐξωγ-
κοῦτο ὡς ποταμός, δεχόμενος ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ ἐκ τῶν ὄρεων κατερχό-
μενα ρυάκια. Ἐν Ἀχλαδοκάμπῳ ἀπήντησε τοὺς ἐξ Ἄργους ἀναβαίνον-
τας μετὰ τῶν λαφύρων αὐτῶν Μανιάτας καὶ τοὺς ἐφώναξε ἀγιά τοῦ ;
— Νὰ ξεφορτώσωμεν», ἀπήντησαν, «τοὺς ἀρρώστους μας, καὶ τὰ
πράγματά μας, καὶ ἔπειτα ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν μάχην». — «Σ' τοῦ
διαβόλου τὴ μάνα, κακκαβούλια», ἐβόησεν ὁ Κολοκοτρῶνης, καὶ
ἐξηκολούθησε τὴν κατάβασιν αὐτοῦ. Ἄμα δ' ἐξελθὼν τῶν ὄρεων
κατέλαβε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς θαλάσσης τοὺς Μύλους καὶ ἐκαίθην
κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβοήθησε τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἄργους εἰς τὸ νὰ
ἐπιμείνωσιν ἀνθιστάμενοι, μετ' οὐ πολὺ δὲ διηκολόνη τὴν βαθμιαίαν καὶ
λαθραίαν εἰς τοὺς Μύλους ὑποχώρησιν αὐτῶν, εὐθὺς ὡς ἐπέστη, ὅτι ἡ
περαιτέρω κατοχὴ τοῦ φρουρίου ἀπέβαινε περιττὴ.

Τῶντι τὰ κατὰ τὸν Δράμαλην ἤρχισαν νὰ ἔχωσιν ἐπισφαλῶς μικρὸν
μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἀργολίδαν εἰσβολὴν αὐτοῦ. Ὁ ὀσμανίδης ἀρχιστράτη-
γος, εὐχερῶς διελθὼν διὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ οὐδὲν ἤττον
εὐχερῶς περάσας τὰ Δερβενάκια, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔχει εἰμὴ νὰ περια-
γάγῃ τὰ θριαμβευτικὰ αὐτοῦ τάγματα καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννη-
σον καὶ ἐπομένως οὐδόπως ἐφρόντισε ν' ἀποταμιεύσῃ τροφὰς πρὸς συν-
τήρησιν αὐτοῦ. Ἐν Ἀργολίδι δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν
ταύτην, διότι ἡ συγκομιδὴ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀπέβη ἐλλιπὴς καὶ τὰ
ὑπάρχοντα ὀλίγα σιτηρὰ καὶ κρέατα ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων. Ὁ
Ὄσμανικὸς στόλος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ λάβῃ τροφὰς, παρέ-
πλευσε παρὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτόν. Ὁ
Χουραΐτ πασσᾶς ἢ δὲν ἤθελεν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τι ἐκ Λαρίσης
ὑπὲρ τοῦ ἀπερισκέπτως προελάσαντος ἀντιζήλου αὐτοῦ. Ὁ στρατὸς ἤρχισε
νὰ πάσχη στερήσεις δεινὰς· νὰ προχωρήσῃ δὲν ἠδύνατο πρὶν ἢ ἐκπορ-
θήσῃ τὸ ἐν Μύλοις στρατόπεδον· πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπητεῖτο καιρὸς· και-
ρὸν δὲ δὲν εἶχε διὰ τὴν προαγομένην ὀσημέραι τῶν τροφῶν ἔνδειαν, ἔνεκα
τῆς ὁποίας οἱ μὲν ἄνθρωποι ἐνόσουν, τὰ δὲ κτήνη ἐπιπτον. Ὅθεν περιέ-
στη εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἠθέλησε δὲ ν' ἀπα-
τήσῃ τοὺς ἡμετέρους καὶ ἐπεμφε πρὸς αὐτοὺς ἐν Μύλοις τὸν χριστιανὸν
αὐτοῦ γραμματεῖα ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν τοῦ νὰ προτείνῃ ἀμνηστειαν,
πράγματι δὲ, ἵνα περισπάσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν, ἀναγγέλλων, ὅτι μελετᾷ
νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὅλοι ἠπατήθησαν· μόνος ὁ Κολοκο-

τρώνης ἐνόησε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπεν ἐν τῷ συγκροτηθέντι περὶ τούτου πολεμικῷ συμβουλίῳ, ὅτι εἰς τὸν Δράμαλιν δὲν μένει ἄλλο εἰμὴ νὰ υποχωρήσῃ, καὶ ὅτι ἀπαραίτητον ἦτο νὰ καταληφθῶσι τὰ πρὸς τὴν Κόρινθον στενά. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἰσηκούσθη, καταλιπὼν ἐν Μύλοις τὸ μέγα στρατόπεδον, ἔδραμεν αὐτὸς μετὰ ὀλίγων πιστῶν συντρόφων εἰς τὸ δεσπόζον τῶν Δερβενακίων χωρίον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μὴ προσέχων εἰς τοὺς χλευασμοὺς τοῦ Μαυρομιχάλη, ὅστις εἶπε τότε περιφρονητικῶς περὶ αὐτοῦ, ὅτι πηγαίνει νὰ γείνη πάλιν κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Ἄλλὰ τῇ 25 Ἰουλίου κατέστη ἀναμφισβήτητον ὅπως ὀρθῆ ὑπῆρξεν ἡ πρόνοια τοῦ κλέφτου ἐκεῖνου. Τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Τούρκοι ἐπεμψαν τὴν πρώτην αὐτῶν μοῖραν πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ἁγίου Σώστη. Ὁ Κοκοκοτρώνης καταλαβὼν, ὅπως ἠδυνήθη, τὸν χεῖμαρρον τοῦ Δερβενακίου καὶ τὰς παρακειμένας ἀνωφερείας τοῦ ἁγίου Σώστη ἐπεμψε ζητῶν κατεσπευσμένως ἐπικουρίαν. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ πρότεροι φθάσαντες δελήδες, προσβληθέντες περὶ τὸν χεῖμαρρον καὶ ἀπελπισθέντες νὰ διελάσωσιν, ἐτράπησαν ἐπὶ τὰ ὑψώματα τοῦ ἁγίου Σώστη· κατόπιν ἤρχοντο οἱ πεζοί, αἱ δὲ ἀποσκευαὶ ἐγκατελείφθησαν. Πεζοὶ καὶ ἵππεις ἠδυνήθησαν οὕτω νὰ ἀναβῶσιν εἰς ἅγιον Σώστην καὶ ἦδη ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἔξω κινδύνου, ὅτε ὁ Νικήτας, ὁ Παππαφλέσσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης φθάσαντες ἐγκαίρως κατέλαβον τὸν λόφον, τὸν φράσσοντα χαράδραν τινά, δι' ἧς ἔμελλον νὰ διέλθωσιν οἱ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Σώστη καταβαίνοντες πολέμιοι. Ἐκεῖ συνέβη μάχη φονικωτάτη. Ὀλίγοι τινὲς ἵππεις κατῴρθωσαν νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὸ πρὸς τὴν Κόρινθον χάσι τῆς Κουρτέσας, ἀλλὰ τὸ πλείστον τῆς μοίρας ἐκείνης πολεμούμενον κατὰ μέτωπον μὲν καὶ ἐκ πλαγίου ὑπὸ τοῦ Νικήτα, τοῦ Παππαφλέσσα καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, κατεστράφη ὅλοςχερῶς. Πλείονες τῶν 3,000 νεκρῶν ἐκάλυψαν τὰς χαράδρας καὶ τὰς κλιτύς· οἱ ἄλλοι ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἐπέλθουσας νυκτὸς διέφυγον οἱ μὲν εἰς Κόρινθον, οἱ δὲ εἰς Ἀργολίδα, ἀλλ' ἅπαντες κακῶς ἔχοντες. Ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ συρράξει· ὁ Νικήτας ἀνευφημήθη καὶ πάλιν Τουρκοφάγος. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Δράμαλης ἔμεινε καταπεφοβημένος ἐν Ἀργεῖ, τῇ δὲ 27 ἀπεφάσισε νὰ προελθῇ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, οὐχὶ ὁμοῦ ἀπὸ τὰ Δερβενάκια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀνατολικώτερον Ἀγινόρι. Ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ εἰδὼς ἔτι ποῖαν θέλει τραπῆ ὁδόν, αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐν Δερβενακίοις, ἔπεμψε δὲ εἰς Ἀγινόρι τὸν Παππαφλέσσαν, τὸν Νικήταν καὶ τὸν Ὑψηλάντην. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες ἐπέπεσον τῶντι κατὰ τῶν πρὸς τοῦτο τὸ

μέρος ἐπελθόντων πολεμίων· καὶ ἂν ὁ ἐν Μύλοις πολυάριθμος στρατός προσέβαλλεν αὐτοὺς κατὰ νῶτων, ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει· ὅτι τῇ 27 ἤθελε συμπληρωθῆ ἡ καταστροφή τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ὁ στρατός ἐκεῖνος ἡσυχολήθη ἅμα τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Δράμαλη ἐξ Ἄργους εἰς τὸ νὰ λεηλατήσῃ τὰς παρ' αὐτοῦ αὐτόθι καταλειφθείσας ἀποσκευάς· ἐκ τούτου δὲ καὶ προσέτι· διότι αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Νικήταν, τὸν Παππαφλίεσαν καὶ τὸν Ὑψηλάντην στρατιῶται προσεῖχον μᾶλλον εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν διερχομένων ἢ εἰς τὴν ἀναχαίτισιν αὐτῶν, τὸ πλεῖστον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατώρθωσε τελευταῖον νὰ διέλθῃ ἀποβαλὼν πολλὰς μὲν ἀποσκευάς, ἡμιόνους καὶ καμήλους, ἄνδρας δὲ μόνον περὶ τοὺς χιλιούς.

Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε ἡ λαμπρὰ τοῦ Δράμαλη ἐπιχειρήσεις, ἡ τοσοῦτον θριαμβευτικῶς ἀρξαμένη, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέκλεισε τὸν δεκατεθέντα ἐκεῖνον στρατὸν ἐντὸς τῆς Κορίνθου, πείσας μὲν τὸν Ὀδυσσεῖα νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῆς Μεγαριδος, αὐτὸς δὲ περιζώσας πανταχόθεν τοὺς πολεμίους ἐν Πελοποννήσῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ ὁ Δράμαλης. Τὸ Ναύπλιον μηδεμίαν λαβὼν ἀπὸ θαλάσσης βοήθειαν ἐλιμοκτόνει, καὶ τῇ 30 Νοεμβρίου παρεδόθη εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ συνθήκης, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσαι πρότερον συνομολογηθεῖσαι πᾶσαι δυστυχῶς εἶχον παραβιασθῆ. Τὰ δὲ ἔλεινα τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη λείψανα, ἐλαττωθέντα ἐν Κορίνθῳ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ καὶ λιμοῦ εἰς 4.000 ἀνδρῶν, ἐζήτησαν μὲν νὰ μεταβῶσιν εἰς Πάτρας διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἀλλ' εἰς Ἀκράταν περιζωσθέντα ὑπὸ τῶν δύο Ζαῖμαίων, τοῦ Λόντου, τοῦ Πετμεζᾶ καὶ τοῦ Χαραλάμπη καὶ παθόντα πάλιν ἐκεῖ νέας συμφορὰς μόλις ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν ἐπὶ πλοίων, τὰ ὅποια προσήγαγεν ὁ τῶν Πατρῶν φρούραρχος Ἰουσοῦφ πασσαῶς. Τοιαῦτα ἐγένοντο ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ἔτους 1822· οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο ν' ἀρνηθῆ ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου τοῦ ἐπικρεμασθέντος ἐπ' αὐτῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου σωτηρία ὠφείλετο πρὸ πάντων εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· λαὸς καὶ στρατός ἀνωμολόγουν τοῦτο, αὐτῇ δὲ ἡ Γερουσία ἠναγκάσθη νὰ διορίσῃ αὐτὸν κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχεστέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐποχὴ καὶ μία τῶν εὐτυχεστέρων τῆς ὅλης ἐπαναστάσεως. Ἡμποροῦμεν μάλιστα νὰ εἰπῶμεν ὅτι ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέβη τὸ πρῶτον πρόσωπον ἀπάσης τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Β'. Σπυρ. Τρικούπη.

1. Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλης.

Ἀφοῦ ὁ Δράμαλης ἐπέρασε τὸν Σπερχειόν, ἔφθασεν εἰς Ἀργολίδα, ἀλλὰ δύο ἐβδομάδας ἐνδιέμενον ἀργός. Τροφὰς δὲν εὔρε διόλου, καὶ ὅσον πολλαὶ καὶ ἂν ἦσαν ἐκείναι, ἄς ἔφερε, καταναλίσκοντο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους· ἀλλ' εἰς ἐξαράνισιν αὐτῶν συνέτρεξε καὶ ἡ πολλὴ κατάχρησις. Τὸ κρέας ἐπωλεῖτο 30 παράδες ἢ ὀκτ' ἐν Ἀργεὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς εἰσβολῆς, ἀλλὰ μετὰ δεκαπενθήμερον κρέας σχεδὸν δὲν εὐρίσκειτο. Ἐδόθησαν δὲ καὶ ἱκαναὶ τροφαὶ εἰς χρῆσιν τῶν ἐν Ναυπλίῳ, καὶ τὸ στρατόπεδον ἤρχισε νὰ πεινᾷ καὶ δὲν εὕρισκεν ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς τροφὴν αὐτοῦ εἰμὴ ἄωρα σταφύλια πρόξενα πυρετῶν, πολλάκις δὲ καὶ θανάτων, διότι οἱ Ἕλληνες ἐνήδρευον ἐντὸς τῶν ἀμπέλων καὶ ἐφόνευον καθ' ἡμέραν πολλούς. Οὐδὲ νερὸν εἶχον ἐν ἀφθονίᾳ, διότι δὲν ἔβρεξε τὸ θέρος ἐκεῖνο διόλου, καὶ τὰ πλεῖστα πηγάδια τοῦ Ἀργους ἐστείρευσαν. Δι' ὅλα ταῦτα ὁ Δράμαλης ἐσκέπτετο σπουδαίως νὰ μεταβῆ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν καὶ ἐθεώρει μᾶλλον κατορθωτὴν καὶ ὠφέλιμον τὴν εἰς Κόρινθον ἐπάνοδον αὐτοῦ. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἀντιπολίτευσις ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ, κρυφίως ὑποθαλαπομένη ὑπὸ τοῦ Χουρσίτη, φθονοῦντος τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κατ' εὐθείαν ὑπὸ τῆς Πύλης ἀρχιστρατηγίαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ τιμὴν καὶ δόξαν. Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲ αὕτη, καθὼς συμβαίνει ἐν ταῖς ἀποτυχίαις, ἐκορυφώθη, ἀφοῦ δὲν ἠδουκίμησεν ἡ ἐκστρατεία, καὶ διήγειρε πολλὴν κατακραυγὴν κατὰ τοῦ ἀρχιστρατηγού. Ἐκάκιζον δὲ αὐτὸν οἱ ἐναντίοι, ὅτι ὁ στρατὸς ἔπαθε, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὴν γνώμην τῶν προβαλόντων ἐν Κορίνθῳ νὰ μὴ βαδίσῃ ὅλος τὴν αὐτὴν ὁδόν· πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἠπέθουσαν ἀναφανδὸν εἰς τὰς διαταγὰς του· τινὲς δὲ καὶ ἀλληλομάχουν παρρησίᾳ· ὥστε τὸ Ἄργος κατήντησε θέατρον καθημερινῶν καὶ δεινῶν ἀταξιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡ κατάστασις τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, μὴ δυνάμενος νὰ βλάβῃ τοὺς ἐχθροὺς πολεμῶν, ἐσοφίζετο πῶς νὰ τοὺς φοβήσῃ· παρετήρησεν ὅτι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ ὑπώπτεισε τὴν φυγὴν αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἤθελε ν' ἀποτρέψῃ αὐτοὺς τοῦ νὰ προχωρήσωσιν εἰς Τριπολιτσάν, διέσπειρε τὴν νύκτα τῆς 23 πολλοὺς στρατιώτας ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην ὄρεων καὶ διέ-

ταξεν αὐτοὺς ν' ἀνάψη ἕκαστος καὶ νὰ διατηρήσῃ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τρία πολυλαμπῆ πυρά. Ἐγένει τὸ διαταχθῆν καὶ ἐπαγγελήθη καὶ τὴν ἐξῆς νύκτα· ὥστε οἱ Τοῦρκοι ὑπέλαβον ὅτι συνέρρουσαν πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος πλήθη Ἑλλήνων, ἐφοβήθησαν καὶ δὲν ἐξῆλθον τοῦ Ἄργους, ὡς συνήθιζον. Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης, ἄγρυπνος πάντοτε καὶ προσεκτικός, συνεπέρανεν ἐντεῦθεν ἔτι μᾶλλον ὅτι ἐμελέτων ταχέως νὰ φύγωσι, καὶ εἶπε τοῖς συναδέλφοις αὐτοῦ, ὅτι θεώρει ἀναγκαῖον οἱ πολλοὶ νὰ διατηρησῶσι τὰς θέσεις τοῦ Κεφαλαρίου καὶ τῶν Μύλων εἰς ἐμπόδιον τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἐδοκίμαζον ν' ἀναβῶσιν ἐκεῖθεν εἰς Τριπολιτσάν, καὶ ὅτι ὀλίγοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ κλείσωσι τὰς μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου στενοτοπίας εἰς πρόσκομμα τῆς εἰς Κόρινθον ἐπανόδου αὐτῶν· ἦσαν δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὡς ὀκτακισχίλιοι ὀπλοφόροι Ἕλληνες ἐν τῇ Ἀργολίδι. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην οἱ πλεῖστοι ἔμειναν, ὅπου ἦσαν, ὑπὸ τὸν Πετρόμπενη, τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Κρεββατᾶν· ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἐπαῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ κατέβη εἰς Μύλους ὁ γραμματεὺς τοῦ Δράμαλη, προβάλλων τοῖς ἐκεῖ ἄφροσιν ἀμαρτιῶν, ἂν προσεκύουν. Ἀπορριφθείσης δὲ τῆς προτάσεως αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, ὡς ὑπὸ ἐμπιστοσύνην καὶ ὡς χριστιανός, νὰ δυναμώσωσι τὰς θέσεις ἐκείνας, διότι οἱ πασσάδες εἶχον ἀπόφασιν, ἂν ἀπερρίπτετο ἡ πρότασις αὐτῶν, νὰ ἐφορμήσωσι πανστρατιᾶ καὶ ν' ἀνοιξῶσι τὴν ἄγουσαν εἰς Τριπολιτσάν ὁδόν. Ἄλλ' ἡ μυστηγορία τοῦ χριστιανοῦ γραμματέως, ὃν ἐκράτησαν οἱ Ἕλληνες, ἵνα μὴ ἀνακαλύψῃ τοῖς ἐχθροῖς ὅ,τι εἶδεν, ἦτο δολία, ὡς εἰδείχθη μετὰ ταῦτα, σκοπὸν ἔχουσα νὰ θεωρήσωσιν ἀναγκαίαν οἱ Ἕλληνες τὴν μεταγωγὴν τῶν στρατευμάτων εἰς Μύλους ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Κόρινθον ὁδοῦ, καὶ οὕτω ν' ἀφεθῆ ἀνοικτή, ἣν ἐσκόπευον οἱ ἐχθροὶ νὰ ὀδεύσωσι.

Τῷ ὄντι τῇ 26 Ἰουλίου ἐκινήθη ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Δερβενακίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχει δύο μονοπάτια, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ βάλθους τοῦ αὐλῶνος παρὰ τὴν κοίτην χειμάρρου, τὸ δὲ ἔρπον πρὸς τὴν δεξιόθεν ὄφρυν τοῦ ὄρους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀἰσώστη διὰ τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σώζοντος ἐκεῖ ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὴν ἐπὶ τοῦ βάλθους τοῦ αὐλῶνος θέσιν καὶ ἦσαν καλῶς ὠχυρωμένοι, ἐστράφησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὰ δεξιὰ, θέλοντες νὰ καταλάβωσι τινὰ λόφον πρὸς τὸ ἄλλο μονοπάτιον καὶ νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ Ἀἰσώστη· ἀλλ' ὁ Ἀντώνιος Κολοκοτρῶνης προκατέλαβε τὸν λόφον. Ἐκεῖ ἤρχισεν ἡ μάχη. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφύλαττε τότε τὴν πρὸς τὰ

ἀριστερά τῶν Δερβενακίων καὶ τέταρτον ὥρας αὐτῶν ἀπέχουσαν θέσιν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὑποπτεύων μὴ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι δι' ἐκείνου τοῦ μέρους ὡς ὀμαλωτέρου. Ἰδὼν δὲ τὴν πορείαν αὐτῶν ἔστειλεν ἐπιβοήθειαν 800 στρατιώτας· ἐπειδὴ δὲ κατέστη ἀδύνατος ἡ θέσις, ἦν κατεῖχεν, ἀφοῦ 800 ἀπεμακρύνθησαν, ἔστησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πολλὰς σημαίας, φαινομένας μακρόθεν, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ καταφανοῦς μέρους ὅσα ζῶα καὶ ὄσους ἐπενδύτας εἶχον οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, ἵνα ὑπολάβωσιν οἱ κάτωθεν ἐχθροί, ὅτι κατεῖχον τὴν ἀδύνατον ἐκείνην θέσιν πολλοὶ Ἕλληνας, καὶ μὴ δοκιμάσωσι νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τοσοῦτῳ πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι ὅπισθεν καὶ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ φονευόμενοι προухώρουν πρὸς τὸν Ἀϊσώστην, ὅπου δὲν ἦτο Ἑλληνικὴ φυλακὴ.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔτυχον ὀδεύοντες πρὸς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ Ἀϊνορίου, δύο ὥρας ἀπέχοντος τῶν Δερβενακίων πρὸς τὰ δεξιὰ, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας καὶ ὁ Δικαῖος μετὰ 500 στρατιωτῶν, ἵνα τοποθετηθῶσιν ἐπὶ τῶν μεγάλων Δερβενίων εἰς ἀντίκρουσιν ἐπαπειλουμένης νέας εἰσβολῆς ἐχθρῶν. Οὗτοι, ἀκούσαντες πολὺν τουφεκισμόν ἀνωθεν τῆς θέσεως, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὑποπτεύοντες συμπλοκὴν· ἀλλὰ δὲν προухώρησαν, διότι ἀπαντήσαντες βοσκὸν ἔμαθον, ὅτι ὀλίγοι Τοῦρκοι ἦλθον πρὸς τὰ Δερβενάκια καὶ ὅτι ἀκροβολισθέντες μετὰ τῶν φυλακτόντων τὴν θέσιν ἐκείνην Ἑλλήνων ἐπανῆλθον εἰς Ἀργος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ βοή τοῦ τουφεκισμοῦ δὲν ἔπαυεν, ἐστράφησαν πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος καὶ κατέλαβον τὰ ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξακισχίλιοι Τοῦρκοι εἶχον ἤδη διαβῆ καὶ πῆσῃ εἰς Κουρτέσαν κακῶς ἔχοντες· ἀλλ' οἱ κατόπιν αὐτῶν ἐρχόμενοι εὗρον τὴν ἐξοδὸν προκατελημμένην ὑπὸ τῶν ῥηθέντων τριῶν γενναίων ἀρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τοῦρκοι πολεμούμενοι ἔμπροσθεν, ὅπισθεν, δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, συναθούμενοι καὶ συναγωνιζόμενοι νὰ περάσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς Κουρτέσαν, συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τι βάραθρον ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀϊσώστη καὶ ἐκεῖ ἠφανίσθησαν· σωρηδὸν ἐπιπτον ἐντὸς τοῦ βάραθρου φονευόμενοι· πολλοὶ ὑπεκφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἐδοκίμαζον ν' ἀναβῶσιν ἔριπποι τὰ ὄρη· ἄλλοι ὠδήγουν δι' ἐκείνου τοῦ μέρους φορτωμένους ἵππους καὶ καμήλους· ἀλλ' οἱ ἵπποι καὶ αἱ κάμηλοι ὀλισθαίνοντες ἐκρημνίζοντο. Ὡστε ζῶα, ἄνθρωποι, φορτία καὶ λίθοι ἐπιπτον ἐπὶ ζῶων, ἀνθρώπων φορτίων καὶ λίθων. Ὁ ὀλίγος ὁμως ἀριθμὸς τῶν ἔμπροσθεν Ἑλλήνων δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ὀλοτελῶς τὴν διάβασιν τῶσων ἐχθρῶν· διὰ

τοῦτο πολλοὶ αὐτῶν διεσώθησαν, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν, εἰς Κουρτέσαν. Ὑπερτρισχίλιοι ἐλογίσθησαν οἱ ἀπολεσθέντες ἐχθροί· ἔπεσον δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων μέγας ἀριθμὸς ζῶων καὶ ἄπειρα καὶ πολύτιμα ἄλλα λάφυρα· οἱ δὲ διασωθέντες εἰς Κουρτέσαν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας διαβάσεως ἐπανῆλθον τῇ ἐπαύριον πρὸς τὸ στόμιον τῆς ἐξόδου εἰς βοήθειαν τῶν ὀπισθεν ἀπομεινάντων συναδέλφων αὐτῶν· ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Ἑλληνας ἐτοιμοὺς ν' ἀντικρούσωσιν αὐτούς, δὲν προῦχώρησαν. Ἔστειλε συγχρόνως καὶ ὁ φρούραρχος τῆς Κορίνθου τρία ἐλαφρὰ καννῶνια πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν ἐχρησίμωσαν. Οἱ δ' ὀπισθεν ἐρχόμενοι Τοῦρκοι, ἐν οἷς καὶ οἱ πλείστοι τῶν πασσάδων καὶ αὐτὸς ὁ Δράμαλης, ἰδόντες ὅσα ἔπαθον οἱ προπορευθέντες, δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τῶν Δερβενακίων, ἀλλ' ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι πεδιάδος καὶ ἔστειλάν τινας πρὸς τοὺς πλησιεστέρους Ἑλληνας, ἵνα μάθωσι τίς ἦτο ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν. Μαθόντες δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ φυλάττοντος παπᾶ Δημήτρη Χρυσοβιτσιώτου, ὅτι ἦτο ὁ Κολοκοτρῶνης, προέτειναν αὐτῷ νὰ ἐξαγοράσωσιν ἐλευθέραν τὴν διόδον· ἀλλ' ἰδόντες ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἵππεις τινας Ἑλληνας καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ Κολοκοτρῶνη Σπηλιωτόπουλον καὶ Φωτᾶκον, ἐρχομένους πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἐρχομένους εἰς κατασκοπήν, μὴ θέλοντες δὲ καὶ νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἐπανῆλθον εἰς Γλυκιὰν πλησίον τοῦ Ναυπλίου· ὥστε οἱ ἐχθροὶ ἔχοντες μεσότοιχον τὰ φονικά Δερβενάκια διηρέθησαν ἀκουσίως οἱ μὲν κατὰ τὴν Κουρτέσαν, οἱ δὲ κατὰ τὴν Γλυκιάν, ὅπου συνέθη αὐτοῖς τὴν αὐτὴν νύκτα ἄλλο δυστύχημα ἐκλήφθην ὡς κάκιστος οἰωνός· ἦναψεν αἴφνης καὶ ἐκάη ἡ πυρίτις.

Ἐπειδὴ δὲν ἔμεινε πλέον ἀμφιβολία, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπεχείρουν νὰ διαβῶσιν εἰς Κόρινθον θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀνάγκη ἦτο νὰ προκαταλάβωσιν οἱ Ἕλληνες τὰς διόδους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς μάχης, ἦτοι τὴν 27, ἦλθον εἰς τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς ὁ Πλαπούτας, ὁ Δημήτριος Δεληγιάννης, ὁ Γιατράκος, ὁ Τσώρης καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ πρὸς ἀκριβῆ γινῶσιν τῶν τῆς προτεραιίας. Συσκέψεως δὲ γενομένης περὶ τοῦ πρακτικοῦ ἀπεφασίσθη ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ποῖαν τῶν ἀγούσων εἰς τὴν Κόρινθον ὁδῶν οἱ ἐχθροὶ ἐσκόπευον νὰ διέλθωσιν, ὁ μὲν Γιατράκος καὶ Τσώρης νὰ παραλάβωσιν ἀμέσως τὰ ἐν Ἀργεῖ στρατεύματα αὐτῶν καὶ νὰ καταλάβωσι τὰς Μυκήνας, ὁ δὲ Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος

καὶ ὁ Νικήτας, ὁ διὰ τὰς κατὰ τὴν 26 ἀνδραγαθίας αὐτοῦ ἐπονομασθεῖς *Τουρκοφάγος*, νὰ μείνωσι κατὰ τὸ Μπερμπάτι καὶ Ἄϊνόρι, ὅπου μετέβησαν μετὰ τὴν μάχην, ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης νὰ φυλάξωσι τὰ Δερβενάκια· ὅλοι δὲ νὰ τρέξωσιν ὅπου φανῇ ὁ ἔχθρος. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄϊνορίου ὅλος, φθάσας δὲ εἰς Μπερμπάτι ἐκτυπήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης νομίζων ὅτι οἱ περὶ τὸν Γιατράκον καὶ τὸν Τσώκην κατέλαβον τὰς Μυκῆνας καὶ θὰ ἐπιπτον ὀπισθεν τοῦ ἔχθρου, ὡς προεσχεδιάσθη, διέταξεν ἀμέσως τοὺς περὶ τὸν Πλαπούταν νὰ ἀφήσωσι τὴν θέσιν τῶν Δερβενακίων καὶ νὰ τρέξωσιν ἀπ' ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς τὴν Κλένιαν, κώμην τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου. Ἄλλ' οὔτε οἱ περὶ τὸν Πλαπούταν ἔφθασαν ἐν καιρῷ ὅπου διετάχθησαν, οὔτε ὁ Γιατράκος καὶ ὁ Τσώκης κατέλαβον τὴν θέσιν τῶν Μυκηναίων ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἠπειθήσαν οἱ στρατιῶται αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον καὶ οἱ ἔχθροὶ παθόντες πολλά, ἀλλ' ὀλίγα ὡς πρὸς ὅσα ἔπαθον οἱ συνάδελφοι αὐτῶν τὴν 26, διέβησαν τὰ στενὰ καὶ διεσώθησαν εἰς Κόρινθον, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐστάλησαν ἐκ Πατρῶν πέντε πλοῖα, φέροντα τροφὰς εἰς χρῆσιν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ, ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν ὀπείων ὁ Μ. Τομπάζης, εἰσπλεύσας τὸν Σαρωνικὸν κόλπον πρὸ τινῶν ἡμερῶν καὶ ἀποβιβάσας εἰς Κεγχρεὰς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων αὐτοῦ, ἤρπασεν ὅλας τὰς ἐναποθεθειμένας τροφὰς, καταλιπὼν τὴν ἀπρονόητον ἐκείνην φρουρὰν σχεδὸν πεινώσαν.

Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τῆς εἰς Ἀργολίδα ἐστρατείας τοῦ πολυπληθοῦς τούτου ἔχθρικοῦ στρατοῦ, παθόντος τὰ πάνδεινα ἐπὶ τῆς εἰς Κόρινθον ἐπιστροφῆς, διότι ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ, δὲν ἐφρόντισεν ἐπὶ τῆς ἐκείθεν εἰς Ἀργὸς ἀναβάσεως νὰ διατηρήσῃ τὰ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων στενά. Τόσος δὲ τρόμος κατέλαβε τὸν Δράμακην, ὥστε ἐγκατέλιπεν ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Γλυκιὰν ὑποχωρήσεως αὐτοῦ καὶ τὸ μόνον παρ' αὐτῷ ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Ἀργολίδα εἰσβολῆς αὐτοῦ καννῶνι.

2. Ἡ ἄλωσις τοῦ Παλαμηδίου καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Ναυπλίου τῷ 1822.

Ἐν τῷ Ναυπλίῳ ἐπεκράτει πρὸ τινος καιροῦ διαίρεσις, τῶν μὲν θελώντων, τῶν δὲ μὴ θελώντων νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ δυστυχεῖς ἐγκλει-

στοι ἐκτὸς τῆς πείνης κατεθλίβοντο καὶ ὑπὸ λοιμικῆς, ὅσον δὲ ἐπερίσσειον τὰ κακὰ αὐτῶν, τόσον ὑπερίσχυε καὶ τὸ εἰς παράδοσιν κλίνον κόμμα. Ἐστενοχωροῦντο δὲ πρὸ τινων ἡμερῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἔξω τοῦ Ναυπλίου Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ὧν τὴν ἀρχηγίαν διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολοῦ Σταματελλοπούλου ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος. Τὰ στρατεύματα ταῦτα, βοηθούμενα ὑπὸ τῶν ἀπομειναρίων τοῦ τακτικοῦ, ἄτινα μεταβάντα μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κατήντησαν τὸν Ὀκτώβριον πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἐκτύπησαν πολλάκις τοὺς Ναυπλιεῖς ἐξερχομένους καὶ ἐβίασαν αὐτοὺς νὰ μὴ προχωρῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ προχώματος. Τὰ αἴτια ταῦτα ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους καὶ πρὸ τῆς παντελοῦς ἀποτυχίας τῶν εἰς ἀντίληψιν αὐτῶν στρατευσάντων ἐκ Κορίνθου νὰ ἔλθωσι σπουδαιότερον εἰς λόγους συμβιβασμοῦ μετὰ τοῦ Στάϊκου καὶ εἰς νέαν δι' αὐτοῦ διαπραγματέυσιν μετὰ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπεκρίθη ὅτι τοῖς ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ καὶ τοῖς ἐδίδοντο τὰ πλοῖα πρὸς διάβασιν ὄλων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας· εἰ δὲ καὶ δὲν ἔστεργον, θὰ τοὺς ἔτρωγεν ὄλους ἡ Ἑλληνικὴ μάχαιρα. Τὸ γράμμα τοῦτο λαβὼν ὁ Στάϊκος, ἀπέστειλε τὴν ἐσπέραν τῆς 29 Νοεμβρίου εἰς τὸ φρούριον. Οἱ Τούρκοι θελοντες νὰ λάβωσιν αὐτοῦ γνῶσιν ὄλοι καὶ συναποφασίσωσι συνῆλθον εἰς γενικὸν συμβούλιον· κατέβησαν δὲ εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἐν Παλαμηδίῳ, ἀφήσαντες ὀλίγους φύλακας ὡς μηδὲν ὑποπτεύοντες. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ δύο Ἄλβανοὶ ἐκ τῶν ἐναπομεινάντων φυλάκων τῆδε κακέισε ἀπροσέκτως διεσπαρμένων, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας καὶ ἐλπίζοντες ἴσως πλουσίας ἀμοιβῆς, κατέβησαν διὰ σχοινίου ἀπὸ τοῦ τείχους, ὑπῆγαν πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἀριαν Στάϊκον, τῷ εἶπον ὅτι ἡ φρουρὰ τοῦ Παλαμηδίου κατέβη εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅτι, ἂν ἐπήγαινεν εὐθύς, θὰ ἐκυρίευσεν τὸ Παλαμηδιον ἀναιμωτῆ. Ὁ γενναῖος Στάϊκος, χωρὶς νὰ ὑποπτεῖται δολιότητα, παρέλαβε 200 συντρόφους, 60 Κρανιδιώτας καὶ ἓνα λόχον τοῦ τακτικοῦ καὶ ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη μετὰ τὸ μεσονύκτιον, Ἀσέλῃνος καὶ βροχερὰ ἦτο ἡ νύξ ἐκεῖνη· ἀνέβησαν τὰ τείχη κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι, ἤνοιξαν πυλίδα τινὰ καὶ εἰσήγαγον δι' αὐτῆς καὶ τοὺς λοιπούς. Ἡθέλησαν τινες τῶν φυλάκων ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' ἔρριψαν μετ' ὀλίγον τὰ ὄπλα, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τοιοῦτοτρόπως ἀναιμωτῆ τὸ ἀπόρθητον φρούριον πρὸς τὰ χαράγματα τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἀφοῦ δὲ ἐκυρίευσαν τοῦτο, ἐτουφέκισαν ὄλοι διὰ μιᾶς βλέποντες εἰς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες: «καλῶς

σᾶς ἤρραμεν, ἀγάδες». Οἱ δυστυχεῖς ἀγάδες ἀγνοοῦντες τίνι τρόπῳ ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες τὸ φρούριον καὶ βλέποντες ἑαυτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν περιέτρεχον τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως ὡς παράφρονες. Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ νέοι κύριοι τοῦ Παλαμηδίου ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἐκανωνιοβόλησαν φωνάζοντες: «καὶ τοῦ χρόνου, ἀγάδες, τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου».

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἐν Δερβενακίοις Κολοκοτρῶνης, ἀκούσας τὸν κανωνιοβολισμόν, ἔτρεξεν ἔριππος εἰς Ναυπλίον· καθ' ὁδὸν ἀπήντησε πεζῶν φέροντα τὴν εἰδήσιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανωνίων καὶ διέταξεν ἀμέσως καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν πολλὰ κανωνία· ἔστειλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους διαταγὴν ἀπειλητικὴν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν ἐντὸς τριῶν ὥρῶν· καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὰς τρεῖς ὥρας δὲν ἔλαβεν ἀπόκρισιν, ἤρχισε νὰ κανωνιοβολῇ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν Τούρκων καὶ τῇ μεσιτείᾳ τῶν διαμενόντων ἐν Ναυπλίῳ μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς ἔστερξε νὰ συμβιβασθῇ· οὕτω δέ, παύσαντος τοῦ κανωνιοβολισμοῦ, ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαμήδιον οἱ ἐντόπιοι μπέηδες καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου Ἀλβανῶν ἐπὶ συμβιβασμῶ. «Σᾶς χαρίζομεν», εἶπεν αὐτοῖς ὁ Κολοκοτρῶνης «τὴν ζωὴν καὶ σᾶς ἀφίνομεν καὶ ἀπὸ δύο ἐνδυμασίας, σᾶς δίδομεν καὶ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς μετακόμισίν σας καὶ σᾶς τρέφομεν, ἕως οὗ κατευοδωθῆτε ὅπου θέλετε». — «Ἡμεῖς», ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς Ἀλβανός, «δὲν δίδομεν τάρματα· θὰ πολεμήσωμεν ὅσα νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μας· θὰ καύσωμεν τὴν χώραν καὶ δὲν θ' ἀφήσωμεν πέτραν σὲ πέτραν», — «Καύσατέ την», ἐπανέλαβεν ἀποτόμως ὁ Κολοκοτρῶνης· «ἀλλὰ νὰ εἰξεύρητε ὅτι θὰ καῖτε καὶ σεῖς». Ἄλλ' οἱ μπέηδες ἔπαυσαν τὴν ἀναφύεσαν λογοτριβὴν, συγκατετέθησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Κολοκοτρῶνη πρὸς χάριν, ὡς εἶπον, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων, κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑπέγραψαν ὅλοι τὴν σύμβασιν. Ἀφοῦ δὲ αὕτη συνυπεγράφη καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλαν οἱ Τούρκοι πρὸς αὐτοὺς τὰς κλεις τῶν φρουρίων. Οἱ Ἕλληνες παρέλαβον τὰ κάτω φρούρια καὶ διώρισάν τινας εἰς σύναξιν καὶ ἀπόθεσιν ἐν δύο τζαμίοις ἐπὶ καταγραφῇ τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων. Φόβος μέγας ἐπεκράτει μὴ ἔπασχον οἱ Ναυπλιεῖς ὅσα ἔπαθον οἱ συνάδελφοι αὐτῶν ἐν Νεοκάστρῳ, ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Κολοκοτρῶνης μὴ θέλων νὰ συμβῆ τοιοῦτόν τι μηδὲ νὰ διαρπαγῆ ἡ περιουσία, ἔκλεισε ἔξω τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τοὺς συρρεῦσαντας ἐπὶ λαφυραγωγίᾳ στρατιωτάς·

άλλ' οὔτοι ἠπέλιθσαν νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς βίας, νὰ σφάξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ διαρπάσωσι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν· διὸ καὶ πᾶσα ἀναβολὴ ἀπόπλου ἦτο ἐπικίνδυνος. Καλῆ τύχῃ κατέπλευσε τῇ 12 Δεκεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ὁ Χαμιλτῶν ἐπὶ τῆς Καμβρίας καὶ παρέλαβε συναινέσει τῶν Ἑλλήνων 400, παρέλαβον καὶ τοὺς λοιποὺς τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Μιαούλη ἐπὶ μισθῷ ἑκατὸν δέκα χιλιάδων γροσίων, πληρωθέντων ἐκ τῶν λαφύρων, καὶ οὕτως ἀπεβίβασαν τοὺς αἰχμαλώτους ὁ μὲν Χαμιλτῶν εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ Μιαούλης εἰς Κουσαντάσι, ἀλλ' ὅλους τόσον κακῶς ἔχοντας διὰ τὴν ἐπὶ τῆς πολιορκίας πείναν, τὴν λοιμικὴν καὶ τὴν κακοπάθειαν, ὥστε 67 ἀπέθανον ἐπὶ μόνῃς τῆς Καμβρίας κατὰ τὸν διάπλου, παραταθέντα ἐξ αἰτίας ἐπισυμβάσης τρικυμίας· ἀπέθανον δὲ τινες αὐτῶν, φαγόντες διὰ μιᾶς κατὰ κόρον, ἐμολύνθη δὲ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς φρεγάτας. Μόνοι ὡς αἰχμάλωτοι ἐκρατήθησαν ἐν Ναυπλίῳ ὁ πρῶν φρουραρχος Σελῆμ πασσᾶς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλῆς, ὡς μὴ θελήσαντες νὰ ὑπογράψωσι τὴν συνθήκην· ἀλλ' οὐ μόνον δὲν ἠνωχλήθησαν οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ περὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἄκρας περιποιήσεως ἔτυχον, τροφοδοτούμενοι πλουσιοπαρόχως καὶ ζῶντες ἐν ἀνέσει μέχρις οὗ ἀπελύθησαν.

Γ'. Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆ.

(ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ)

ΦΛΩΡΟΣ. Ἑλλάς! γῆ τῶν ὀνείρων μου, γῆ δόξης, γῆ δακρύων!
'Εκπλήττει τὰς αἰσθήσεις μου ὁ ἥλιός σου δῦν,
Κ' εἰς τὸν λαμπρὸν σου οὐρανὸν τὸ βλέμμα μου πλανᾶται!
"Ω! ἡ γαλήνη σου ἐντὸς τοῦ στήθους μου κοιμᾶται!
Τὸ πνεῦμα, 'ποῦ τοὺς λόφους σου στολιζέει ζωηφόρον,
'Ὡς πῦρ ρευστὸν δι' ὄλων μου κυκλοφορεῖ τῶν πόρων,
Κ' εἰς κάθε βῆμα 'ποῦ πατῶ εἰς πατρικὰ ἔδαρῃ,
'Ὡς τὸν ἀρχαῖον γίγαντα ὁ μῦθος περιγράφει.
Πλατύνεται τὸ στήθός μου, τριπλῶν ἢ δυνάμεις μου,
Καὶ μὲ παλμοὺς αἰσθάνομαι: «ἐδῶ εἶν' ἡ πατρίς μου!»
'Ἑλλάς! ὠχρὰ καὶ κλαίουσα ψυχορραγεῖς κ' ἐκπνέεις.
Αἱ τίγρεις αἱ Ὑρκανικαὶ σ' ἐσπάραξαν· μὴ κλαίης.
'Ανάστα! τὸν χαρμῶσνον μανδῦαν σου ἐνδύσου·
'Ανάστα! τὰς ῥομφαίας των σὲ τείνουν οἱ υἱοὶ σου.

‘Ωπλίσθησαν. Τ’ Ἀσιανὰ δεσμὰ θὰ καταστρέψουν,
‘Ἡ κὰν μὲ τῆς καρδίας των τὸ αἶμα θὰ σὲ θρέψουν.
‘Όταν σ’ ἰδῶ ν’ ἀνεγερθῆς ὡς νέαν Ἀμαζόνα,
Καί, ὀδηγοῦσα φάλαγγας εἰς μάχιμον ἀγῶνα,
Μὲ δάφνην νὰ μεταστεφῆς ὡς ἄλλοτ’ ἐλευθέρα,
‘Ας εἶν’ ἐκείνη, ὦ πατρίς! ἐσχάτη μου ἡμέρα.
‘Ελευθερίας πανταχοῦ ἀκτίνες ζωογόνοι
Χρυσῶνον τὸν ὀρίζοντὰ καὶ ἡ Ἑλλάς μας μόνη,
‘Ἡ ἄλλοτε ὑπέρδοξος κατάκειται εἰς σκότη.
‘Ἄλλοτ’ ἐξύπνισε τὴν γῆν καὶ σήμερον ὑπνώττει.
‘Ό! πότε σάλπιγγος φωνὴ θὰ τὴν ἐγείρη, πότε
Εἰς μάχην θὰ παραταχθοῦν αἱ φάλαγγες αἱ πρῶται ;
Πότε τὸ πρῶτον θὰ ριφθῆ κατὰ τυράννων δόρυ
Κ’ ἐπαναστάσεως πυραὶ θ’ ἀνάψουν εἰς τὰ ὄρη ;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ . . . Πολλάκις

Νὰ μ’ ἐκθειάζουν ἤκουσα τὸν Βόσπορον τῆς Θράκης.
Τὴν Πόλιν θέλω νὰ ἰδῶ, ‘ποῦ ὡς ὠραία κόρη,
‘Ἐρειδομέν’ εἰς τοῦ διπλοῦ αἰγιαλοῦ τὰ ὄρη,
Εἰς τὸ στιλπνὸν Κατάστενον ὡς εἰς καθρέπτην κλίνει,
Καὶ τὰργυρᾶ τῆς κράσπεδα μὲ τὸν ἀφρόν του πλύνει.
Θέλω τὰς δύο νὰ ἰδῶ ὠραίας ἀντιπάλους,
‘Ποῦ ἀμοιβαίους θησαυροὺς ἐπιδεικνύουν κάλλους,
Κ’ ἐκτείνουσαι τὰς ὄχθας των ζωγραφικῶς καμπύλας,
‘Ὡς νὰ προβαίνουν φαίνονται ν’ ἀντασπαθοῦν ἀλλήλας.
Καὶ ὅταν εἰς τὸ λυκαυγὲς ἐαρινῆς σελήνης,
Μύρια κῶπαι τὴν σιγὴν ταραττοῦν τῆς γαλήνης,
Καὶ συμφωνοῦσα μουσικὴ ὀργάνων καὶ ἄσμάτων
Σκιρτῶσα διεγείρεται ἐπάνω τῶν κυμάτων,
‘Ἡ ὅταν εἰς τὸν λήθαργον βαθείας ἡρεμίας
‘Ανήσυχος ἡ ἀηδὼν εἰς τάλση τῆς Ἀσίας
Μὲ μουσικούς λαρυγγισμοὺς ἀσπάζηται καὶ ψάλλη
Τὸ ῥόδον, ‘ποῦ ἀπέναντι εἰς τὴν Εὐρώπην θάλει,
Τότε ἀμφοτέραι ῥοφοῦν μὲ μυστικὰς ἐκστάσεις
Τὰ μέλη ‘ποῦ ἐπιπετοῦν ἐπάνω τῆς θαλάσσης.

Τὴν δόξαν θέλω νὰ ἰδῶ τοῦ Ἔθνους μου συγχρόνως
Κ' εἰς θρόνον πατριαρχικόν κ' εἰς θρόνον ἡγεμόνος,
'Επὶ τοῦ μὲν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδόξου ποιήμνης,
Δι' εὐλογίας ἱερᾶς καὶ πατρικῆς μερίμνης
Τῆς μάνδρας του μακρύνοντα τὸν ἀγρυπνοῦντα λύκον,
Τοῦ ἔθνισμοῦ μας σφίζοντα τὸν τελευταῖον κρίκον,
Καὶ πρωτομάρτυρα πιστὸν τοῦ ἔθνους τῶν μαρτύρων,
Τὰ θύματ' ἀγιάζοντα μὲ χάριν καὶ μὲ μύρον'
'Επὶ τοῦ ἄλλου μὲ πομπὰς καὶ δόξας κ' εὐφημίας
Θεὸ νὰ ἰδῶ λαμβάνοντας τὰς Δακικὰς ἡνίας,
Τῆς παλαιᾶς ἰσχύος μας τοὺς δύο κληρονόμους,
Μὲ σκῆπτρον εἰς τὰς χεῖράς των, χλαμύδα εἰς τοὺς ὤμους.
Μὲ περρωτὸν διάδημα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των,
Μὲ δορυφόρους, μ' αὐλικούς καὶ μὲ βουλὴν προυχόντων,
'Ὡχρὰς σκιᾶς τῶν παλαιῶν λαμπρῶν αὐτοκρατόρων,
Πλὴν εἰς τοὺς Τούρκους σεβασμοῦ ἐπιβαλλούσας φόρον.

.....
ΦΛΩΡΟΣ. Ὡς πότε θ' ἀνεχώμεθα τὸ αἰσχὸς μας, ὡς πότε
'Αλύσεις θεὸ νὰ σύρωμεν βαρβάρων, πατριῶται;
Συμπατριῶται! ὁ Θεὸς εἰς ἐλευθέρας βάσεις
'Εστήριξε τὰ θέμεθλα τῆς οἰκουμένης πάσης.
'Ἰδέτε πέριξ σας τὸ πᾶν' κινεῖται ἐλευθέρως
'Ὁ φωτοβόλος ἥλιος ἐν μέσῳ τοῦ αἰθέρος,
Καὶ τὸ μικρὸν ζῴφιον εἰς ὕδατος βάνιδα,
'Ὁ λύκος ἔχει φωλεὰν καὶ τὸ πτηνὸν πατρίδα'
Τὴν ὑπαρξίν του ἕκαστον πλαστούργημα ὀρίζει,
Καὶ μόνον του τὴν συντηρεῖ καὶ τὴν ὑπερασπίζει.
Πρὸς τοῦ Θεοῦ τὰς ἐντολάς ὡς πότε θ' ἀσεβῶμεν!
'Αν εἴμεθ' ἄνδρες, ἄγωμεν, ἄς ἐλευθερωθῶμεν!
Τί ὠφελεῖ ὁ βίος μας, ποῦ εἰς ἀκάνθας ἔρπει!
'Ὁ αἰματόεις ἥλιος τί ἔχει νὰ μᾶς τέρπη;
Μακροζωίας δουλικῆς καὶ τύχης ἀνδραπόδων
Δὲν προτιμᾷτ' ἐν νεκρικὸν τοῦ Μαραθῶνος βόδον;
Καὶ τάφος εἰς τοὺς πρόποδας σωροῦ ἐπινικίου
Δὲν εἶνε πρακτικώτερος τοῦ ἀβιώτου βίου;
'Εγείρατε τὴν κεφαλὴν ἀπέναντι τοῦ κόσμου,
Πουλίου Ἀναγν. Τάξις 7'.

Πιστεύσατε τὴν πρόρρησιν τῆς πεποιθήσεώς μου.
'Ακολουθοῦντες ἄτρομοι τὴν εὐγενῆ σημαίαν.
Τὴν δάφνην τῶν κατακτητῶν ἐλπίζατε βεβαίαν.
Τὴν χεῖρά σας, 'ποῦ θὰ κινή ἢ ἔμφυτος ἀνδρεία,
Θὰ ἐνισχύσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἐλευθερία.
'Εκ νέου εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ εἰς τὰς Θερμοπύλας
Τῆς νίκης θ' ἀνεγείρητε τὰς πεπτωκυίας στήλας.
'Ἡ τὰς ἀνδραγαθίας σας εἰάν ἡ τύχη ψεύσῃ.
Εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν Θεὸν τὸ αἵμά μας θὰ βεύσῃ.
Θὰ μᾶς δεχθοῦν οἱ πρόγονοι ἐπάνω τῶν ἀστέρων,
Τὰ πλήθη θὰ μᾶς εὐφημοῦν τῶν μεταγενεστέρων,
Κ' εἰς τὴν ζωὴν τὴν πρόσκαιρον θανόντες μετ' εὐκλείας,
Θὰ ζήσωμεν ἀθάνατοι ἐντὸς τῆς ἱστορίας.
Μὲ ξίφη ἄς ὀπλίσωμεν, μὲ λόγχας τὰς παλάμους.
Κ' εἰς τὰς αἰχμὰς ἄς γράψωμεν τὰ δικαιώματά μας.
'Ἡ γῆ, 'ποῦ τοῦ ἐλέους τῆς μᾶς ρίπτει τὰ ψιχία.
'Ἄς μάθῃ πῶς ἡ παλαιὰ δὲν ἐσθῆσεν ἀνδρεία.
'Ἄς μάθῃ νὰ μᾶς σέβηται ἀντὶ νὰ μᾶς οἰκτιρῇ.
Βλέπω ἀκτίνων εὐγενῶν τὰ βλέμματά σας πλήρη.
Ζωῆς θυσίαν, ἀλλ' ἀπλῆν θυσίαν σᾶς προβάλλω.
'Εκτὸς ἀροσιώσεως δὲν ἀπαιτεῖται ἄλλο.
'Εξ ἔσου μὲ τὸν νικητὴν εἶν' ἔνδοξος ὁ μάρτυς,
Καὶ τὴν 'Ελλάδα ἔσωσαν τὰ θύματα τῆς Σπάρτης.

.....
'Ἄν ἡ 'Ελλάς ἀνεγερθῇ, ὡς ἄλλοτε μεγάλη,
Τὴν πρὶν τῆς δόξης ὁ Θεὸς εἰάν τὴν περιβάλλῃ.
'Ἄν ἐπληρώθῃ ὁ καιρὸς καὶ πεπτωμένον εἶνε
Τῆς γῆς ἀδάμας ὡς ποτὲ νὰ λάμπουν αἱ 'Αθῆναι,
'Ἡ Σπάρτη ν' ἀναγεννηθῇ, ν' ἀναστηθοῦν αἱ Θῆβαι,
Τὰ κολοβά ἐρείπια καὶ τῶν πετρῶν αἱ στίβαι
Νὰ γίνουιν πάλιν θέατρα, τεμένῃ καὶ Μουσεῖα.
Νὰ καταβῇ ἐξ οὐρανοῦ ἡ παλαιὰ σοφία,
Καὶ νέοι ἱεροφάνται τῆς, ἀθάνατοι Σωκράταις,
Τὴν γῆν ν' ἀναμορφώσωσι μὲ τὰ κηρύγματά της.
'Ἄν μέλλῃ πάλιν τῆς Πηνυκὸς νὰ ἀντηχῇ ὁ ἄμβων
Εἰς τῶν ῥητόρων τὴν φωνὴν ἔμπρὸς λαῶν ἐκθάρμβων.

Καί νά κατέλθ' ἡ ποίησις ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας
Ὡς ἀηδῶν τοῦ ἕαρος τῆς ἀνεξαρτησίας,
Ἀνίσως πέπρωται ἡ γῆ, χειροκροτοῦσα πάλιν,
Νά ἴδῃ τῶν Θερμοπυλῶν τὴν Περσεφόνον πάλην
Κ' ἡ ἱστορί' ἀνοίγουσα τὰς παλαιὰς διφθέρας,
Νά γράψ' εἰς τὰς σελίδας τῆς σελίδας νεωτέρας . . .
Μίαν ἄς ζήσω ἀπ' αὐτάς, ἡμέραν μίαν μόνην,
Ἕλλην ἐλεύθερος ζυγοῦ, πολίτης ἄλλων χρόνων,
Κ' ἔρρέτω καὶ τὸ μέλλον μου τὸ εἰς τὸν τάφον λῆγον,
Ἐρρέτω καὶ τὸ παρελθὸν ἐκτὸς στιγμῶν ὀλίγων !

ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΛΙΜΑΣ

(Με μακρὸν γένειον καὶ χιτῶνα καὶ ἐνδύματα μέλανα)

Ἴδέτε τὸ οἰκτρότατον τῆς τυραννίας θῦμα.
Μὴ μ' ἐκλαμβάνετε σκιὰν ἀνοιξασαν τὸ μνημα.
'Αγρί' ἂν εἶν' ἡ ὄψις μου καὶ ὁ χιτῶν μου μέλας,
Χωνεύει μᾶλλον μελανὰς τὸ στῆθός μου θυέλλας·
Τῶν συγγενῶν μου στερηθεὶς ἀνήλικον παιδίον,
Ὡς ἔρημον μονότονον διέτρεχα τὸν βίον.
Οὐδὲ ὑπῆρχε δι' ἐμὲ φιλόστοργος ἀγκάλη
Νά μὲ θερμάνῃ τρέμοντα καὶ νά μὲ περιβάλῃ.
Ὡς λάβα ἐνῶ ἔβραζον αἰσθήματα ἐντός μου,
Μ' ἐπεριστοίχουν παγετοὶ ἀδιαφόρου κόσμου.
Ἐκεῖ γλυκεῖα ὡς ἐλπίς, ὡς ἄγγελος ὠραία.
Μ' ἀπήνητησεν εὐαίσθητος καὶ συμπαθοῦσα νέα.
Μ' ἐζωογόνησε τὸ φῶς τοῦ μειδιάματός της,
Ὡς ἥλιός μου ἔλαμπεν ὁ νέος ὀφθαλμός της,
Καὶ ἡ ζωὴ μου ἔρρεεν ὡς κρυσταλλώδης κρήνη,
Ὅπου ἐκείνη πανταχοῦ ἐφαίνετο ἐκείνη,
Καὶ ὅπου ἐψιθύριζεν ὁ φλοῖσθος τῆς ἀγάπης·
'Ἄλλ' αἰμοβόρος ὕαινα, ἀκόλαστος σατράπης.
Εἶδε κοσμοῦν τὸν κῆπὸν μου τὸ ἄνθος τὸ εὐῶδες,
Καὶ πῦρ εἰς τὴν καρδίαν του ἐξήφθη θηριῶδες,
Καὶ ἐμυκᾶτο ἄγριος καὶ ἄφριζε μὲ λύσσαν.
Τὰ στέφανα τοῦ γάμου μας ἠτοιμασμένα ἦσαν,
Ὅταν τὴν κόρην ἤρπασαν αἰσχροὶ τοῦ δορυφόροι.
Τὴν ἤρπασαν ! Ἀκούετε ; Ἄλλ' ἡ γενναία κόρη

Τὰ δῶρά του ἀπέριψε, πρὸς ἀπειλὰς ἀντέστη,
Καὶ τὴν τιμὴν τῆς σφύζουσα τὸν θάνατον ὑπέστη·
Τὸν θάνατον! ὦ! φρίζατε, ἐὰν ἀρκῆ ἡ φρίκη!
Ἐνῶ μ' ἐκράτουν δέσμιον σκληροὶ σιδήρου κρίκοι,
Αἱ τίγρεις ἔσκαψαν ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου τάφρον.
ὦ! πῶς ἐπέζησα! ὦ! πῶς δὲν ἔγεινα παράφρων!
Τὴν ἔφεραν οἱ δῆμιοι ἀγνὴν καὶ μειδιῶσαν
Καὶ ζῶσαν τὴν κατάρυξαν. Μὲ ἐννοεῖτε; Ζῶσαν!
Ἐπτὰ αἷμα καὶ ἀφρούς· ὡς ὄφρις ἐστρεφόμενη,
Δαγκάνων τὰς ἀλύσεις μου καὶ ἀποσπῶν τὴν κόμην,
Καὶ τοὺς δημίους ἤθελον νὰ σχίσω μὲ τὸ στόμα.
Ἡ μάρτυς ἔβλεπεν ὠχρὰ ὀγκούμενον τὸ χῶμα,
Καὶ μέλος μετὰ μέλος τῆς τὸ σῶμά της καλύπτον,
Τὸ καθαρὸν τῆς μέτωπον ὡς ἄνθος ἦτο κῦπτον·
Τὸ βλέμμα τῆς εἰς δάκρυα σθηνόμενον καὶ πλέον,
Μ' ἀπεχαιρέτα μ' ἀσπασμὸν σκληρὸν καὶ τελευταῖον.
ὦ! λύσσα! ὦ! ἐκδίκησις! ὦ! θέαμα φρικῶδες!
Ἴδου! Τὸ χῶμα προχωρεῖ! Καλύπτονται οἱ πόδες.
Ἴδέτε το· σωρεύεται, ἰδέτε, φθάνει, φθάνει!
Ἐως τὰ γόνατα. Ἴδου! ἰδέτε το αὐξάνει!
Ἄνεθ' εἰς τὴν καρδίαν τῆς, ἀνέθη παρεπάνω·
Ἄνεθη ὡς τὸ στήθος τῆς, ἀνέθη... Ἦ' ἀποθάνω!
Εἶνε καιρὸς, συνδράμετε, συντρέξατε νὰ φύγη...
Πνέει βαρέως, πνίγεται, ἀγωνιᾷ· ἐπνίγη.

(Συνελθὼν καὶ κλαίων, μετὰ μικρὰν σιωπὴν).

ὦ φίλοι! συγχωρήσατε τὰ δάκρυα ποῦ χύνω·
Ἐὰν ἐβλέπατε τὸ ὄν, τὸ εὐχαρι ἐκεῖνο,
Τοὺς οὐρανίους ὀφθαλμοὺς πρὸς οὐρανὸν νὰ αἴρη
Κ' εἰς τοῦ θανάτου ὡς στρουθὸς τοὺς ὄνυχας νὰ σπαίρη,
Δακρῶν θεν' ἀνέβρουν εἰς τὰς ψυχὰς σας βρῦσεις,
Θὰ ἔκαιον τὰ στήθη σας ἀπὸ καμίνους λύσσης.

(Σύρων τὸ ἐγχείριδιον)

Εἰς τὴν μεγάλην ἔρημον τοῦ σκοτισθέντος κόσμου,
Ἴδου τί μὲ ἀπέμεινεν, ἰδου ὁ σύντροφός μου.
Μ' αὐτὸ θὰ τρέξω ὡς λυσσῶν, καὶ ὅπου Τοῦρκος πνέει
Θὰ πνίξω εἰς τὰ αἵματα τὴν φλόγα, ποῦ μὲ κκίει.

Ἐρκίσθη δσον δύναμαι νά σφάζω, πῶς θά σφάζω,
Εἰς τῶν μητέρων τούς μαστούς τὰ βρέφη θά σπαράξω,
Μὲ νέκταρ αἵματος θερμοῦ τὰ χεῖλη μου θά βρέξω.
Περὶ σφαγῆς ἂν πρόκειται, εἰπέτε με νά τρέξω.

Δ'. Γεωργίου Δ. Ζαλακώστα

Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

(6 Μαΐου 1821)

•Μεγάλων δ' ἀέθλων Μοῖσα μινᾶσθαι φιλεῖ•.
(Πίνδαρος)

Α'

Ἐκ τῶν κρότων ὀργάνων βοῖζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρῦ.
Λάμπουν ὄπλα χρυσᾶ, καὶ λερῆ
Φουστανέλλα μαυρίζει.

Πρὸς τὸ χάνι χορὸς καταβαίνει
Ἐκ τῶν ὀδῶν ἐλικώδη λοξήν,
Καὶ φλογέρα μὲ ἦχον ὄξυν
Χοροῦ ἄσμα σημαίνει.

Ἐκ τῶν ὀδῶν ταχύπους ἡγεῖται
τοῦ μαχίμου ἐκείνου χοροῦ,
Καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
Πρὸς τὸ χάνι κινεῖται.

Ἐκεῖ δὲ τὸν χορὸν διαλύει
Κλεῖ τὴν μάνδραν καὶ οὕτω λαλεῖ:
«Ἡ πατρίς μας ἐδῶ μᾶς καλεῖ»,
Στρατιῶται ἀνδρεῖοι.

Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
Στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
Εἶνε στάδιον δόξης λαμπρὸν
Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.

Εἰς τὸ μέγα στενὸν θά ξυπνήσουν
Οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σπάρτης νεκροί,
Καὶ τὸν τόπον αὐτὸν φοβεροί
Τουρκομάχοι θά σείσουν.

Κ' ἡ σκιά τοῦ Διάκου παρέκει
τοῦ εἰς σοῦβλαν ψηθέντος σκληρᾶν,
Μὲ μεγάλην θ' ἀκούση χαρὰν
Νὰ βροντᾶ τὸ τουφέκι.

Ἐκεῖ κάτω κυττάξατε φθάνει
Ἐκ τῶν πομπῶν στρατὸς τῶν ἐχθρῶν,
Ἐκ τῶν στάδιον δόξης λαμπρὸν
Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι . . .».

Στρέφουν ὄλοι καὶ βλέπουν. Διεῖδη
Τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθῆς,
Καὶ ἀκούεται δούπος βαθύς,
Καὶ ὁ τόπος σκαλεύει.

Πιστολίων ἀκούονται κτύποι
Καὶ βαθάρων φωναὶ συνεχεῖς,
Καὶ τινάσσουν τὴν χαίτην ταχεῖς
Οἱ ἀφρόεντες ἵπποι.

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφήρης προβαίνει·
Εἰς δερβίσης τὸν ἵππον κεντῶν.
Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου αὐτὸν
Ἐρωτᾷ ποῦ πηγαίνει.

Ἀποκρίνεται ἑκείνος. Νὰ σφάξω
Ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἔχθρους·
Καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκρούς
Τὸ ἀλλὰ χ ν' ἀνακράξω.

Ἄλλ' ἐδῶ, ὦ υἱὲ τοῦ προφήτου,
Μιναρὲν δὲν θά βρῆς ὑψηλόν,
Ἄλλὰ μόνον τουφεκί καλόν.
Καὶ ἴδου ἡ φωνή του!

Καὶ ἡνίας καὶ σπάθην ἀφίνει
Ὅ δερβίσης τὰ στέρνα πληγείς
Καὶ μὲ κρότον πσιῶν κατὰ γῆς
Ρεῖθρον αἵματος χύνει.

Τοῦ θανάτου ἰδρῶς περιβρέχει
Τὸ χλωμὸν μέτωπόν του εὐθύς,
Καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ πτοηθεὶς
Κοῦφος κ' εὐκαιρὸς τρέχει.

B'

Καθῶς, ὅταν βορρᾶς ῥιγοβόλος
Μὲ ἀκάθεκτον πνέη ὄρμην,
Κι' ὁ βαθὺς τοῦ πελάγους πυθμῆν
Κατασειέται ὅλος,

Γῶν ἐχθρῶν οὕτω σείει τὰ στήθη
Κραταῖά, ψυχοθόρος ὄργη,
Καὶ ἀκούεται λύσσης κραυγὴ
Ἄπο τᾶμετρα πλήθη.

Σῶμα μέγα πυκνὸν ταραχῶδες,
Ἄλαλάζον ὄρμη μὲ κραυγῆν,
Καὶ βαρῦδουποι σκάπτουν τὴν γῆν
Σιδηροὶ ἵππων πόδες,

Ἄλλ' ἀκούμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
Τοὺς ὀρμῶντας προσβάλλει ἐχθρούς
Κ' ἐξαπλώνει: τριγύρω νεκρούς,
Νεκρούς ἵππους καὶ ἄνδρας.

Οὔτε ἐν ὄπλον εἰς μάτην καπνίζει,
Οὔτε ἐν ὄπλον ἀκόμη βροντᾷ·
Κάθε βόλι: συρίζον πετᾷ
Καὶ τὰ κρέατα σχίζει.

Περίπτει ἐκεῖ πολυαἰμῶν
Ἐν νεφέλαις καπνοῦ καὶ πυρός,
Μὲ τὸ βλέμμα δριμύ, φοβερὸς
Τοῦ ὀλέθρου ὁ δαίμων.

Ταχυθάνατον πέλεκυν σείει
Καὶ ἀκόρεστον βλέμμα κολλᾷ,
Ὅπου αἵματα ῥέουν πολλὰ,
Ὅπου θνήσκουν ἄνδρεῖοι.

Ἡ κλαγγὴ ὡς γλυκύφθογγον μέλος
τοῦ θηρίου τὰ ὦτα κτυπᾷ,
Καὶ τὰ μέλανα χεῖλη του σπᾷ
Καταχθόνιος γέλως.

Τὸ πᾶν βλέπει: μὲ ὄψιν ἀγρίαν
Τὴν φοιζότριχα κόμην κινῶν,
Ὡς ὁ λέων ὀπότεν πεινῶν
Ἐνεδρεύη τὴν λείαν.

Καταφλέγει ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ
Τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρῶν ἡ ὄργη,
Καὶ ἡχεῖ κ' ἡ περιβουνοσ γῆ
Καὶ οἱ λόγγοι κ' οἱ βράχοι.

Γ'

Μάχης πλήν δὲν ἤχοῦν πλέον φθόγγοι
Οὔτε μέταλλα λάμπουν στιλπνά.
Σιωποῦν τὰ κρημνώδη βουνά·
Καὶ οἱ βράχοι κ' οἱ λόγγοι.

Ὅπου πρῶην κραυγαὶ καὶ μανία,
Βασιλεύει θανάτου σιγή.

Ἐνθα κ' ἔνθα θνησκόντων κραυγὴ
Ἄντηγεῖ ἀπαισία.

Πεντακόσια πτόματ' ἀφίνων
Ὅ εἰς μάτην παλαίσας ἔχθρὸς
Ἄπεσύρθη μακρὰν τοῦ πυρὸς
Μιάς φούκτας Ἑλλήνων.

Τοὺς ἀνδρείους στενὰ τριγυρίζει
Ὅ πασσᾶς δι' ἀμέτρου στρατοῦ
Καὶ τὴν λείαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ
Ὡς βεβαίαν ἐλπίζει.

Ἄλλὰ σὺ, ὦ θεὰ ἑγερσίνοια,
Ποῦ υἱὸς Θρασυβούλων γεννᾶς
Καὶ ἀλύσεις συντρέβεις δεινάς,
Δὲν τρομάζεις κινδύνους.

Διὰ σοῦ τοὺς πολλοὺς οἱ ὀλίγοι
Ταπεινοῦν μὲ σπαθὶ κοπτερόν.
Τὸ σπαθὶ σου ἐν μέσῳ ἔχθρῶν
Εὐρὺν δρόμον ἀνοίγει.

▲

Μελανόπτερος νύξ, παραστάτις
Πολυτρόμου σωρείας νεκρῶν,
Ἐπεκτεῖν' εἰς τὴν γῆν σκιερὸν
Τὸ πλατὺ κάλυμμά της.

Καὶ ἰδοὺ οἱ σαπφείρινοι κάμποι
Ἄπὸ ἄστρα γεμίζου λαμπρά,
Κ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀργυρᾶ
Ἡ πανσέληνος λάμπει.

Τὴν βαθεῖαν σιγὴν καὶ τὰ σκόπη
Διακόπτου βαρβάρων κραυγαί,
Προσευγαὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀργαί,
Ὅπλων λάμψεις καὶ κρότοι.

Ἄδελφός πλὴν ὁ ὕπνος θανάτου
Εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων πετᾶ,
Καὶ τὰ μέλη των ζῶνει σφικτὰ
Μὲ τὰ μαῦρα δεσμά του.

Μόνος ἀγρυπνος εἰς ἐπροπάτει,
Ὅ πασσᾶς, ἀνασπῶν τὰς ὀφρῦς,
Ἄλλ' ἑρρίφθη κ' ἐκείνος βαρὺς
Στὸ παχὺ του κρεβάτι.

Μόλις δ' εἶχε τὰ ὄμματα κλείσει,
Αἰμωπόν, μὲ θανάτου χροιάν,
Ὅνειρόφαντον εἶδε σκιάν,
Τὴν σκιὰν τοῦ δερβίση.

Ὅ θανῶν λειτουργὸς τοῦ προφήτου
Εἶχεν αἷμα πολὺ καὶ πηκτόν,
Ὅπου ἔχαινε χάσμα φρικτόν,
Ἡ μεγάλη πληγὴ του.

Ἡ μορφή του πλὴν ἦτο γλυκεῖα
Καὶ ἡ ὄψις του λείαν φαιδρά.
Ἐκτυποῦσεν ἐν τούτοις σφοδρὰ
Τοῦ πασσᾶ ἡ καρδιά.

Ἡ σκιά, Μῆ, τὸν εἶπε, φοβῆσαι·
Εἶμαι λόγου καλοῦ μηνυτής.
Χαῖρε, φίλε πασσᾶ! Νικητὴς
Τῶν Ἑλλήνων θά εἶσαι.

Οἱ ἐν μάνδρα κλεισμένοι ὀλίγοι
Εἶνε θύματα πείνης σκληρᾶ.
Τὰ φρικώδη τῆς σούβλας πυρὰ
Οὔτε εἰς θ' ἀποφύγη.

Ὅ νεκρὸς ταῦτα λέγων δερβίση
Ἀνελήφθη, τὸν φίλον πλανῶν.
— Μειδίξ, ὦ πασσᾶ; Ἐξυπνῶν
Μαῦρον δάκρυ θά χύσης.

Ε'

Σύ, ὦ Μοῦσα, ὀδήγει μ' ἐν τάχει
Νὰ ἰδῶ τοὺς ἀνδρείους φρουρούς,
Νὰ μετρήσω κ' ἐκεῖ τοὺς νεκρούς,
Τοὺς πεσόντας ἐν μάχῃ.

Θαῦμα μέγα μεγάλου ἀγῶνος
Παριστᾶ ἢ ἐμπρός μου σκηνῆ.
"Ἐνα μόνον ἢ νίκη θρηνεῖ"
Εἷς ἀπέθανε μόνος.

Οἱ ἀνδρεῖοι μεσάνυχτα σκάπτουν
Τὰ κατάψυχρα σπλάγγνα τῆς γῆς
Κ' ἐν τῷ μέσῳ πενθίμου σιγῆς
"Ἐνα σύντροφον θάπτουν.

Εἰς τὸ μνηῆμα δὲν καίει λιθάνι,
Δὲν σὲ κλαίει ψαλμὸς ἱερός,
Οὔτε θρήνους ἀκούω μητρὸς,
"ὦ ἀνδρεῖε Καπλάνη.

"Ἢ μονότεκνος μήτηρ του, αἶμοι!
Νικητὴν τὸν υἱὸν καρτερεῖ.
Δυστυχῆς, ὅταν φθᾶς ἢ πικρὴ
τῆς ἀνδρείας του φήμη!

ΣΤ'

"Ἄλλ' εἰς τ' ὄρος κρυμμένη ἐν μέρει
Ἢ σελήνη γυρνᾷ, κ' ἢ πλειὰς
Σημαδεύει τὸν ροῦν τῆς θεᾶς,
"Ποῦ τὸν ἥλιον φέρει.

Τῶν βουνῶν ἢ πολύοσμος αὔρα
Ἐχυλίζουσα τ' ἀνθη φυσᾷ,
Κ' ἢ αὐγὴ χρωματίζει χρυσᾷ
"Ὅσα ἦσαν πρὶν μαῦρα.

Οἱ μοχλοὶ τότε πίπτουν τῆς θύρας
Κ' ἢ ἀνδρεία τῆς μάνδρας φρουρᾶ
"Ὀρμᾶ ἔξω πυκνῆ, τολμηρᾶ,
Μὲ τὰ ξίφ' εἰς τὰς χεῖρας.

Σιγαλή, τακτικὴ κ' ἠνωμένη
Εἰς σωρείας πτωμάτων πατεῖ,
Καὶ εἰς ἄπιστος τ' ὄπλον κροτεῖ
Καὶ βοᾷ παντὶ σθένει.

"Μουσουλμᾶνοι, βοᾷ τρομασμένος,
"Ὁ Γκιαούρ, ὁ Γκιαούρ μᾶς ἐπῆ..."
Δὲν ἐπρόφθασε-ρὲ-νὰ εἰπῆ
Πίπτει κάτω σφαγμένος.

Θανατώνουν τὰ τέκνα τῆς νίκης
Τρεῖς προφύλακας ἄλλους, κ' εὐθὺς
Φθάνουν ὅπου ἐχθροὶ παμπληθεῖς
Ἐξυπνοῦν μετὰ φρίκης.

Ἐξυπνοῦν, δὲν ἐγείρονται ὁμῶς
Ἐξυπνοῦν, ἀλλὰ τρέμουν πρηνεῖς
Οἱ δειλοὶ θεαταὶ τῆς σκηνῆς,
"Ποῦ ἀνοίγει ὁ τρόμος.

Οὔτω πίπτουν πρηνεῖς οἱ κλεισμένοι
Στρατιῶται φρουρίου ἐντός,
"Ὅταν βόμβαι ἐν μέσῳ νυκτὸς
Φλογερὰ καταβαίνει.

"Ὡς δέ, ὅταν βαρύκροτος σπάσῃ,
Ἢρίπτει κύκλω θανάτου πυρᾶ,
Οὔτως ἕκαστος Ἐλλήν περᾷ,
Σφάζων ὅπου περᾶσῃ.

Διαβαίνων καὶ σφάζων λαμβάνει
"Ὁ Σεφέρης βαρεῖαν πληγὴν,
Καὶ ὀπλόδουπος πίπτ' εἰς τὴν γῆν,
Ἄλλὰ πρὶν ἀποθάνῃ,

Εἰς τὸ στήθος μὲ σφαῖραν εὐρίσκει
Τὸν φονέα— Θεὲ τῶν πιστῶν,
Εἰς τοὺς κόλπους σου δέξου αὐτόν.
Ἦπερ σοῦ ἀποθνήσκει.

Z'

Τί σημαίνει ὁ κρότος, ποῦ βράζει,
 Καὶ βαρὺς καὶ τυφλὸς ἀντηχεῖ;
 Κονισάλου δὲ νέφος παχὺ
 Διὰ τί πλησιάζει;

Πολυκρόταλον ἦχον κυμβάλων
 Καὶ σπαθίων ἀκούω κλαγγήν.
 Κατασεῖον ριζόθεν τὴν γῆν
 Βαρεῖς δούποι πετάλων.

Ἀνατέλλων ὁ ἥλιος λάμπει
 Εἰς ἰππέων σπαθία γυμνά,
 Ἀπὸ μέταλλ' ἀστράπτουν στίλπνά
 Οἱ ὑπόκροτοι κάμποι.

Φθάν' ἰδοῦ μεθ' ὀρμῆς ἀκρατήτου
 Στρατιὰ ἡ μεγάλη αὐτή.
 Ὁ πασσαῶς ὀργισμένος ζητεῖ
 Τοὺς ἐχθροὺς τοῦ προφήτου.

Τῷ δεικνύουσι τοῦ ὄρους τὸ πλάγι,
 Τῷ δεικνύουσι σφαγὴν τὴν οἰκτρὰν
 Κ' εἶτα λέγουσι: Ἀπῆλθον μακρὰν
 Οἱ ἐχθροὶ τουρκοφάγοι.

Ὡς ποιμὴν, ποῦ ξυπνὰ τρομασμένα
 Καὶ τοὺς λύκους ἀντὶ νὰ εὐρῆ
 Ἰχνη αἵματος μαύρου θωρεῖ
 Καὶ ἀρνία σχισμένα,

Ὁ πασσαῶς θεωρεῖ ἐμπροσθὰ τοῦ
 Τὴν σκληρὰν τῶν οἰκείων σφαγὴν
 Καὶ τραβᾷ μὲ ἀγρίαν ὀργὴν
 Τὰ πικνὰ γένειά του.

H'

Εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὄρους ἐπάνω
 Τῆς Γραβιάς σταματοῦν ἀντικρὺ
 Τῶν Ἑλλήνων οἱ παῖδες λαμπροὶ
 Νικηταὶ τοῦ τυράννου.

Ὁ ἰδρῶς εἰς τὸ πρόσφατον αἷμα
 Μὲ κονισάλον ῥέει πηκτόν.
 Μαῦρα εἶνε τὰ μέτωπα αὐτῶν
 Καὶ ἀστράπτουν τὸ βλέμμα.

Εἰς γραμμὴν, παλληκάρια, σταθῆτε.
 Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μετρᾷ
 Εἰς τὰ μάτια του λάμπει χαρὰ.
 Παλληκάρια, χαρῆτε!

Ἐκατὸν δεκακοτῶ εἰσθε ὄλοι.
 Κ' εἰδαμάσατε τόσους ἐχθροὺς
 Δύο μόνον ἀφῆκε νεκροὺς
 Τῶν ἀπίστων τὸ βόλι.

Ε'. Α. Σούτδου.

*Ἡ καταστροφή τῆς Χίου καὶ ἡ πυρπόλησις
 τῆς Ναυαρχίδος.*

Ὁ Κάραλής του τὴν ναυαρχίδα
 Ἰππεῖσι στόλαρχος ἀκουστός
 Καὶ καταβαίνει τὴν Προποντίδα.
 Ἐδῶ ἡ Ἀβυδος καὶ ἡ Σηατός,
 Ὅπου οἱ ἔρωτες τοῦ Λεάνδρου

Ἐκεῖ τὰ ρεύματα τοῦ Σκαμάνδρου
 Καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Τρωάδος,
 Ὅπου ἡ κόνις ποιητικῆ.
 Πᾶς βράχος μίαν δόξαν Ἑλλάδος
 Εἰς τὰς θαλάσσας λέγει ἐκεῖ.

Πλέων ὁ Κάραλης εἰς γαλήνην
 Καὶ βραδυφέρων στόλον πολύν,
 Ἔρχεται μόλις εἰς Μυτιλήνην,
 Τὴν ἐλαιόφυτον καὶ καλὴν
 Ἐκεῖ τὴν τρίχορδον ὁ Ἀρίων
 Παιζῶν ἐκάθητο εἰς τὸ πλοῖον.
 Καὶ ἡ λιγύφωτος τοὺς δελφίνας
 Ἔσυρεν ὄλους ἐστατικούς.
 Ἐκεῖ ὁ Κάραλης μικρὸν μείνας
 σκοπούς ὑπέκρυπτε φονικούς.

Ὅμοίως ὅταν κατασκοπεύῃ
 Τὴν ἐρημίαν ὁ ἀετός,
 Πτερολιγύζεται, δὲν σαλεύει
 Καὶ εἰς τὰ νέφη μένει ἐντός.
 Πλὴν εἰς τοὺς θάμνους ἀνακαλύπτει
 Πέρδικος βῆμα; ὡς βέλος πίπτει.
 Ξανθοχρυσίζουσας καὶ πυρίνην
 Αἰ πτέρυγές του ἔχουν χροιάν,
 Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἴσιν κιτρίνην.
 Ἦτις σκορπίζει πυρκαϊάν . . .

*Ὡ Χίος, θέλω τὴν μακαρίαν
 Ἐκεῖνην πέτραν σου ν' ἀσπασθῶ
 Καὶ τοῦ Ὀμήρου τὴν μελωδίαν
 Νὰ ἐκμυζήσω, νὰ ἐμπνευσθῶ.
 Θέλω τὴν δάφνην του νὰ μασήσω
 Καὶ τὰ δεινά σου νὰ τραγωδήσω,
 Ὡς ἐτραγωδήσῃ τὰ τῆς Τροίας
 Εἰς τοὺς γλυκεῖς σου κόλπους ἐντός,
 Ὅταν αἱ κόραι τῆς Πιερίας
 Ἐλεγαν, ἔγραφε δὲ αὐτός . . .

Ὁ μαῦρος Κάραλης δεξιὰ του
 Τὴν Σκυῖρον ἔχων ποντοπορεῖ,
 Ὡς ἄλλος Χάρων πορθημεὺς θανάτου,
 Καὶ εἰς τὸν Μίμαντα προχωρεῖ,
 Ὅπου ἐχάθησαν χρυσοῦ πλήρεις
 Τοῦ Ἀγαμέμνονος αἱ τριήρεις
 Καὶ τὰς Οἰνούσας ἀφήσας φθάνει
 Τὰς καλλικόλπους Κλαζομενάς,

Ὅθεν βαρβάρων παραλαμβάνει
 Φυλάς ἀγρίας καὶ ὄρεινάς.

Ὅρμα πανάρμενος εἰς τὴν Χίον.
 Τῆς Σάμου πάραυτα ὁ στρατὸς
 Εἰς τόσῃν φεύγει ἔσραδον πλοίων
 Ὡς εἰς βορέαν κονιορτός.
 Τὸ πλῆθος τρέχει δίχως προστατάς
 Εἰς τοῦ πλησίου βουνοῦ τὰς πλάτας,
 Καὶ νέοι γέροντας εἰς τοὺς ὄμους,
 Μητέρες τέκνα εἰς τοὺς μαστοὺς
 Φέρουν καὶ τρέχουν εἰς κρηνοδρόμους
 Ἀπὸ ἀκάνθης πυκνὰς κλειστούς.

Εἰς μίαν ἔπαλξιν τοῦ φρουρίου
 Ὁ αἰμοπότης δικαιοκτῆς
 Τὸν Ἱεράρχην κρεμά τῆς Χίου.
 Ἦτον ὁ Πλάτων, ὁ μαθητὴς
 Ἀνδρὸς ἐξέχοντος, τοῦ Πρωίου.
 Ὅστις ἐν μέσῳ τοῦ Βυζαντίου
 Ὑψώσε τέμενός εἰς τὰς Μούσας.
 Αὐτὰς ὁ Πλάτων, φήμην ζητῶν.
 Εἰς τὴν πατρίδα του προσφυγούσας
 Ἠσπάσθη πέμπτον ἐνιαυτόν.

Ἄριστοι ἄνδρες καὶ θιασῶται
 Τοῦ μεγαλόφρονος Κοραΐ
 Συναγγοῦνται ὅλοι τότε,
 Καὶ φεύγει μία των ἡ πνοή!
 Ἄλλ' εἰς τῆς Χίου τὴν προκυμαίαν
 Πήγει ὁ Κάραλης τὴν σημαίαν.
 Τὰ τάγματά του εἰς τὰς οἰκίας,
 Εἰς τὰ τεμένη τοῦ Ἰησοῦ,
 Πρὸς φόνους τρέπονται καὶ ληστείας
 Λιψῶντα αἵματος καὶ χρυσοῦ.

Εἰς Ἀρχιμήδους σκέψεις βαθείας
 Καὶ εἰς ἐκστάσεις ἐπιρροετῆς,
 Σχήματα γράφει γεωμετρίας
 Καὶ θανατοῦται ὁ Τσελεπῆς (*).

* Ὁ Τσελεπῆς ἦν διδάσκαλος ἐν Χίῳ ἀπὸ τοῦ 1799—1821 θανατωθεὶς κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου.

Τοῦ Βουνακίου ἡ αὔρα κλαίει,
Καὶ ὁ Παρθένιος αἷμα ρεῖ!·
Ἡ θορυβώδης Ἀπλωταρία,
Τόπος πανέρημος καὶ γυμνός,
Καὶ δύο μαῦρα νεκροταφεῖα,
Τὸ Παλαιόκαστρον, ὁ Κρημνός, (*)

Ἐφεραν ἄλλοι τὰ θύματά των
Εἰς τὰς ἀγγόνας, εἰς τοὺς σταυρούς,
Καὶ εἰς τὰ ἐγκατα τῶν μνημάτων
Ἄλλοι ἐζήτησαν θησαυρούς,
Καὶ συνησθάνθη τρόμον ὁ Ἄδης
Μὴν τὸν ἀνοῖξη θνητὸς αὐθάδης,
Καὶ ἡ σελήνη ὠχρὴ ἐστράφη,
Ὅταν τριγύρω σωροῦ νεκρῶν
Δερβίσας εἶδεν εἰς τὰ ἐδάφη
Νὰ συνορχῶνται φρικτὸν χορὸν.

Ὅμοίως ὕαιναί πειναλέον
Συνάμα γύνουον ὄλολυγμόν,
Ἐπὶ τὰ βάθη μαῦρων σπηλαίων
Εἰς ζῶων τρέχουσαι σπαραγμόν.
Στάκτης τὸ δῆμα τῶν ἔχει χροῶμα
Καὶ τὸ ἰσχνόν των ἀπόζει σῶμα·
Δὲν τὰς ἐκόρεσαν σάρκες ζῶσαι;
Σκάπτουν τοὺς τάφους μετὰ μικρὸν
Καὶ ἀγαλλόμεναι καὶ σκιρτῶσαι
Τρώγουν τὰ λείψανα τῶν νεκρῶν.

Τοῦ Ἰωάννου Γαλάτου κόρη,
Παιδίσκη μόλις ἑπτὰ ἐτῶν,
Φθὺν ἠκολούθει κατὰ τὰ ὄρη,
Φεύγοντα πλῆθος στρατιωτῶν,
Ἡ μαύρης μοίρας Αἰκατερίνη·
Αὐτὴ ὠχρόλευκη ὡς ἡ σελήνη,
Ἐρως ὡς Ἡθὴ ἐνδεδυμένος,
«Πατέρα!» ἔκραζε μὲ κλαυθμούς.
Εἰς πᾶν ἐκείνος αἰσθημα ζένος,
Δὲν εἶχεν ὦτα καὶ ὀφθαλμούς.

Πηδῆσας βράχους, πλεύσας ἀβύσσους
Ἐσώθη μόλις εἰς ἄλλην γῆν·
Ἄλλὰ τοῦ τέκνου του τὰς ἀλύτους
Καὶ τῆς συζύγου του τὴν σφαγὴν
Ἐκείθεν ἔμαθεν ὀκτῶ χρόνους
Βαθεῖς ἀκούων καρδίας πόνους,
Δι' ἐν τὸν κόσμον πλάσμα ἠρώτα
Κ' ἔκραζε: «Κόρη μου ποθεινὴ!
Εἰς τὰ σκληρὰ μου ἀκόμη ὦτα
Ἡ παιδικὴ σου ἤχει φωνή».

Καὶ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀσίας
Τὰ βήματά του περιπλανῶν,
Παρὰ τὰ Μύλασα τῆς Καρίας
Τὸ περιζήτητον ἦυρεν ὄν.
«Ἐκεῖ, τὸν εἶπαν, ἡ λυπημένη,
Ἐκεῖ ὀλίγας αἶγας ποιμαίνει·
Ἄλλαξοπίστησεν ἡ ἀθλία
Ἐπὶ αὐθέντας Ὀθωμανούς,
Πλὴν τὴν ἐκόλασεν ὀργὴ θεῖα,
Κ' ἐκλείψεις πάσχει αὐτῆς ὁ νοῦς».

Εἰς ἄκραν ἔστηκε καὶ πρὸς ἕνα
Ἐκλινε κάτω αὐτὴ κρημνόν,
Ὅμματά στρέφουσα πλανεμένα,
Ὅταν ἐκείνος ἦλθε θρηνῶν.
«Αἰκατερίνη! τέκνον μου», κράζει!
«Αἰκατερίνη!» πάλιν φωνάζει·
Ἄλλὰ ἡ νέα δὲν ἔχει ὦτα,
Καὶ ὡς ἐλίχρυσος μαρνανθεῖς
Εἰς τὰ ὠχρὰ τῆς πλανῶνται νῶτα
Πλεξίδες δύο κόμης ξανθῆς.

«Αἰκατερίνη! δὲν μὲ λυπεῖσαι»;
Ὁ γέρον γέγει. «Ὁ θλιβερός
Πατὴρ σου εἶμαι· δὲν μ' ἐνθυμεῖσαι;
Τόσον μὲ ἄλλαξεν ὁ καιρὸς;
Τοῦ χωρισμοῦ σου μ' ἔχει ὁ πόνος
Ἄλλοιωμένον, ὄχι ὁ χρόνος...
Σ' ἔχασα βρέφος, σ' εὕρισκω νέαν.
Ὡ γηρατεῖά μου εὐτυχῆ!

* Ὄνόματα κωμῶν τῆς Χίου.

Τὴν ποθεινὴν σου διψῶσα θεάν,
Ἦλθ' εἰς τὰ χεῖλη μου ἢ ψυχὴ» . .

Οὐτ' ἐκινήθη οὐτ' ἐθερμάνθη
Αὐτῆ, ὡς κρύα πέτρα βουνῶν,
Καὶ οὐτ' ἐνόησεν οὐτ' ἠσθάνθη·
Ἄλλ' εἰς τὸν ἄσπλαγγχον οὐρανὸν
Ἦψωσε μόνον βλέμμα γαλήνης
Κ' ἔψαλεν ἄσμα παραπροσούνης:
«Τὸ Ἅγιόν μου Μύρον μ' ἐπῆραν
Οἱ αἰμοδόροι Ὁθωμανοί·
Τὴν οὐρανίαν μ' ἔκλεισαν θύραν·
Δὲν εἶμαι πλέον χριστιανή!»

Κ' ἐκεῖνος ἔκραξε: «Τρισαθλία,
Μὴ ψάλης πλέον! Φρίττω, ρίγῳ.
Ἄπεμωράνθης, καὶ ἡ αἰτία
τῆς δυστυχίας σου εἶμ' ἐγώ!» . . .
Βαρυκυττώντα μέτωπον, στήθη,
Αὐτὴ τὸν εἶδε καὶ ἀπεκρίθη:
«Τὸ Ἅγιόν μου Μύρον μ' ἐπῆραν
Οἱ αἰμοδόροι Ὁθωμανοί·
Τὴν οὐρανίαν μ' ἔκλεισαν θύραν·
Δὲν εἶμαι πλέον χριστιανή».

Ἐγείναν δύο οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς
Πηγαί δακρύου τῆς ολογεροῦ,
Τὸ τελευταῖον ἡ ἐρημίτις
Σημεῖον ἔκαμε τοῦ Σταυροῦ,
Καὶ εἰς τὰ βάραθρα ἐερμηνίσθη
Καὶ ὁ ψαλμὸς τῆς συνευθίσθη:
«Τὸ Ἅγιόν μου Μύρον μ' ἐπῆραν
Οἱ αἰμοδόροι Ὁθωμανοί.
Τὴν οὐρανίαν μ' ἔκλεισαν θύραν·
Δὲν εἶμαι πλέον χριστιανή!»

Καὶ ὁ πατήρ τῆς: «Μὲ ἀπεσπᾶσθη
Ἄπὸ τοὺς κόλπους μου τοὺς γυμνοὺς
Καὶ τὸν πατέρα τῆς κατηράσθη,
Καὶ εἰς ἀβύσσους καὶ εἰς κρημνοὺς
Μ' ἔφυγε δίχως νὰ μὲ γνωρίσῃ,
Μ' ἔφυγε δίχως νὰ μ' ἐλεήσῃ...
Ὅλην ἐπάνω μου τὴν ὀργὴν σου,

Ὅλην ἐξάντησες, οὐρανέ!
Ὅλην ἐπάνω μου τὴν γοργὴν σου
Φλόγα ἐκένωσες, κεραυνέ» . .

Νὰ ἐκδικήσῃ τὴν Χίον στέλλει
Πλοῖα μικρὸσωμα ἢ Ἑλλάς,
Ἄλλὰ πτερόεντα καὶ ὡς βέλη
Πρύμνας προσθάνοντα ὑψηλάς·
Ψάλε, φωνή μου, τοὺς πολυκρότους
Τῆς ναυστολίας αὐτῆς τοὺς πρώτους,
Ὅσοι συνῆλθαν τότε εἰς βράχον
Ἰψηλοτράχηλον τῶν Ψαράν,
Καὶ ψάλε πρῶτον τὸν τουροκομάχον
Μισαούλην, γέροντα θαλερόν.

Εἰς χιονότριχα ἠλικίαν
Αὐτὸς ὁ γίγας πολεμιστῆς
Ἐναγκαλίσθη τὴν ναυμαχίαν,
Ὡς τὴν νεόνυμφον ἐραστής.
Σιδηροκράνιος, σιδηρόπους
Καὶ ὄλος σίδηρος εἰς τοὺς κόπους·
Ἄπ' Ἀμαζόνος μητρὸς μασχάλην
Παιδίον, λέγουσιν, ἐτῶν ἑπτὰ
Πεσὸν εἰς πέτραν αὐτὸς μεγάλην
Τὴν κατεσύντριψεν εἰς λεπτά.

Καθὼς ἐζήτει νὰ λατομήσῃ
Τοῦ Ἀθωνός τις τὴν κορυφήν,
Τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ παραστήσῃ
Τὸ σῶμα θέλων καὶ τὴν μορφήν,
Ἦθελα οὕτω τὰ ὑψωμένα
Πλευρὰ τῆς Ἰδρας εἰς μόνον ἕνα
Νὰ συνετέμνοντο ἀνδριάντα
Καὶ νὰ ἐγράφετο εἰς αὐτόν:
«Μισαούλης οὗτος, εἰς, ὁ τὰ πάντα
Τῆς Ἰδρας τρόπαια παριστῶν».

Ἀφοῦ τοὺς Τούρκους ζητῶν ματαίως
Τῆς Χίου ἔπλευσε τὰ νερά,
Ὁ μεγαλόχειρ ἦλθεν Ἰδραῖος
Τριαινοφόρος εἰς τὰ Ψαρά.
Ἐκεῖ συμβούλιον συγκαλέσας
Καὶ τοὺς πλοίαρχους κύκλῳ του θέσας

Τῶν θαλασσιῶν θεῶν-Τριτῶνων
 Ἄναξ ἐφαίνετο Ποσειδῶν,
 Ὅστις εἰς βράχου κᾶθηται θρόνον
 Ἀπὸ τὰ κύματα ἐκπηδῶν.

Ἐκεῖ, Μισοῦλη τὰ δευτερεῖα
 Εἶχε Σαχτούρης ὁ τυχερός,
 Ὁ ὑφικάταρτα πέντε πλοῖα
 Δώσας ἀνάλωμα τοῦ πυρός.
 Καθὲν λόγον ἀπὸ τὰ χεῖλη
 Εὐστόχως ἐρριπτεν ὡς βολίδα
 Ὁ Ἄναστάσιος Τσαμαδός,
 Βρασίδης δώσας εἰς τὴν πατρίδα
 Τὸ ζέον αἷμα του ἀφειδῶς.

Καὶ σὺ ἐκείνων εἶχες τὰ ἴσα.
 Μεγαλοπτέρυγε Κριεζῆ,
 Σὺ, τοῦ ὁποῖου αὐλοτριβεῖσα
 Ἦ φήμη ἀπειρος ἐτι ζῆ.
 Πᾶσά σου μάχη νίκη σου μία.
 Σὲ εἶδαν, Κάλυμνος, Ἰκαρία
 Θαλασσογίγαντα τοῦ ἀγῶνος
 Διακοσίας ναῦς ἐχθρικός
 Τοῦ Βυζαντίου, τῆς Καρχηδόνος
 Ἀπὸ μικρόσκαφον νὰ νικᾷς.

Σχέδια πλάττων, ἔμενε σύννοος
 Ἐκεῖ ὁ φέρων τοὺς Ῥαφαῆλ
 Καὶ μετ' ἐκείνων εἰς τοὺς κινδύνους
 Πίπτων Τορπάζης Ἐρμανουήλ.
 Λέξιν δὲν ἔλεγεν, ἀλλὰ φόνον
 Ὑπεβρυχᾶτο αἷμα καὶ μόνον
 Ὁ λεοντόκαρδος Παναγιώτας,
 Ὡς τις βορέας εἰς τὰς ὀρμάς,
 Πρῶτος ἐχύνετο εἰς τὰς πρώτας
 Τῶν μουσουλμάνων ἐπιδρομάς.

Μετὰ Πινότην τὸν κολοσσαῖον,
 Ἐπιδρομέα τῶν θαλασσῶν,
 Ἐκεῖ, Σαχίνη, ἔστεκες πνέων
 Πατρίδος ἔρωτα καὶ Μουσῶν.

Ἐλαμψες ἔπειτα εἰς τὸ σκότος,
 Ὅταν ἀκούσθῃ ὁ μέγας κρότος,
 Ὡς νὰ ἐμάχοντο τὰ στοιχεῖα
 Καὶ ἡ τῆς Χίου νυκτερινή
 Ἐσυγκροτεῖτο σκαφομαχία
 Καὶ ἀντεβῶν οἱ οὐρανοί.

Αἱ Σπέτται ἄριστον υἱὸν ἔνα
 Εἶχαν Λεβέσην τῶν τὸν κλεινόν,
 Ὅστις δὲν ἄφησεν εἰς λιμένα
 Ὑπνώττον πλοῖον Ὀθωμανῶν.
 Εἰς τὴν μεγάλην καὶ οὗτος ἦτον
 Σύνοδον τότε τῶν ἀτρομήτων.
 Ἐκεῖ καὶ Κούτσης καὶ Λάμπρος
 Ἐκεῖ ἐστέκετο σκεπτικός, ἦσαν.
 Ἀλλὰ πολέμου ἔπνεε λύσσαν
 Ὁ Ἰωάννης Κυριακός.

Τῆς Βουβουλίνης Ἀρτεμισίας,
 Ἦτις ἀνήλθεν ἠρωικῆ
 Τὸ μέγα τείχος Μονεμβασίας,
 Οἱ δύο παῖδες ἦσαν ἐκεῖ.
 Ἐκεῖ ἐκάθηντο βαρεῖς τότε
 Καὶ δύο ἔνδοξοι Ψαριῶται,
 Ὁ Ἀποστόλης ἄγρυπνος γέρων,
 Καὶ Ἰαννίτσης ὁ τολμηρός,
 Ὁ εἰς τὰς νήσους τῶν Τούρκων φέρων
 Πλημμύραν αἵματος καὶ πυρός.

Πρῶτος ὁ ἔχων πολλὴν τὴν κρίσιν
 Μισοῦλης εἶπε: «Συναδελφοί!
 Ἄνθρωποι ζῶσι κατὰ τὴν Δύσιν
 Αὐτοκλιθέντες λαοὶ σοφοί
 Καὶ οὐρανόθεν λαβόντες κλῆρον
 Μίαν τῶν πέντε τῆς Γῆς ἡπείρων.
 Εἰς τούτους ἔφεραν τῶν προγόνων
 Αἱ βίβλοι ἅμα καὶ ὁ καιρὸς
 Ὅ,τι ἐν μέσῳ ἐκείνων μόνον
 Νοῦς ἐπλαστούργησε ζωηρός».

«Αὐτοὶ παρέλαβον τὴν θρησκείαν,
 Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,

πλὴν εἰς τοῦ Τούρκου τὴν ἐξουσίαν,
Ἐχθροῦ του ἄμα καὶ ὕβριστοῦ,
Τὸν Ἅγιόν του τάφον ἀφίνου
Καὶ τὸ Κοράνιον μεγαλύνου.
Αὐτοὶ παρέλαβον τῶν Ἑλλήνων
Ὅλα τὰ φῶτα καὶ τοὺς θεσμούς·
Πλὴν τοὺς ἀθλίους υἱοὺς ἐκείνων,
Ἡμᾶς, ἀφίνου εἰς τοὺς σφαγμοὺς».

«Χίωι ὁ Κάραλης χιλιάδας
Ἐμπρὸς των ἔσφαξεν ἑκατόν,
Καὶ ἀνεστάτωσαν τὰς Κυκλάδας
Οἱ ποντοπόροι νεκροὶ αὐτῶν·
Καὶ εἰς τῆς Χίου γῆς τὸν λιμένα
Ἐνῶ τὰ πλοῖά του ἀφειμένα
Εἰς τὰς πυρφόρους μου ἦσαν χεῖρας,
Πλοῖον μ' ἐπρόδωκε Βρεττανου.
Κ' ἔφυγε κόπτων αὐτὸς ἀγκύρας
Ἐν μέσῳ σκότους νυκτερινοῦ».

«Ἄλλ' ὡς εἰς πτόμα τὰ σαρκοβόρα
Ὅρνεα πέτονται σωρηδόν,
Εἰς Χίον πάλιν οἱ Τούρκοι τῶρα
Ἦλθαν λαβόντες ἄλλην ὁδόν.
Αὐτὴν τὴν νύκτα δύο πυρπόλα,
Ὅλα ῥητίνη, πυρίτις ὄλα,
Εἰς τὰ κυμαίνοντα τούτων δάση
Ἄς ἐπιπέσωσι κεραυνοί,
Καὶ εἰς τὸν Βόσπορον ἄς μὴν φθάσῃ
Παρ' ἣ ἐσχάτη αὐτῶν φωνή».

«Καὶ εἰς τὸν Βόσπορον ἂν σωθῶσιν,
Ἐκλείσθη, ναύαρχε, ἡ ὁδός,
Ὡστε Ὑδραῖοι νὰ μὴν ἐμβῶσιν;
Ὁ ἥρως ἔκραξε Τσαμαδός.
Ἄμα πρυμνήσιον τὸν ἀέρα
Μᾶς ἀποστείλῃ μία ἐσπέρα,
Θὰ μᾶς κρατήσωσι τοῦ Δαρδάνου
Ὅλοι ἀόμματοι καὶ νεκροὶ
Εἰς τ' ἀνακτόρια τοῦ Σουλτάνου
Νὰ μὴ συρρεῦσωμεν ἀντικρῦ;»

«Ἐκ τοῦ συστάδην νὰ πολεμῶμεν
Σὺ μᾶς ἐδίδαξες τὸν ἐχθρὸν
Καὶ εἰς τὰς Πάτρας νὰ κυνηγῶμεν
Μεγάλα πλοῖα διὰ μικρῶν·
Μόνος εἰς δύο πεσὼν φρεγάτας
Τὰς φλογεράς των ἐκτύπας πλάτας·
Τὸ πλήρωμά σου ἀντέστη ὄλον.
Εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν ναυτῶν
Σὺ ἀπεκρίθης, τὸ πυροβόλον
Καὶ τὸ πηδάλιον συγκρατῶν»:

«Μηκούλη, δύο προετοιμάξεις,
Δύο μὲ δίδεις πυρπολικά;»
Ἐκραξε τότε καὶ ὁ Τομπάζης,
Στέρνα προτεινῶν ἥρωικά.
Πατῶ εἰς νύκτα συννεφωμένην
Τὴν Ἀλεξάνδρειαν κοιμωμένην,
Καίω τοὺς στόλους της, αὐτὴν καίω
Κ' ἐκεῖ ἀνάψας φρικτὸν φανὸν
Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαναπλέω
Ἐπὶ κατάπυρον οὐρανόν».

Οὕτω Βριάρεως, ὁ κυλιῶν
Ἄνω τὰ ρεῖθρα τῶν ποταμῶν,
Καὶ ὁ Ἐγκέλαδος ὁ χιλιῶν
Εἰς τὸ ἀνάστημα σπιθαμῶν,
Μεγαληγόρον ἐλάλου γλώσσαν,
Ὅταν ἐσῶρευον Οἴτην, Ὅσσαν
Εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς ἀκρωρείας,
Καὶ ἀπὸ στοίβαν πολλῶν βουνῶν
Καθεὶς φλογώδεις ἔδραττε δρύας
Νὰ δαυλοκαύσῃ τὸν οὐρανόν.

Εἰς τὸ συνέδριον ἀγνωστός τις
Ἐφάνη τότε πολεμιστής,
Μικρὸς τὸ σῶμα καὶ νέος, ὅστις
Αὐτοπροσφέρθη πυρπολιστής.
Λέοντος εἶχε τοὺς χαρακτῆρας,
Αὐτοῦ τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτῆρας,
Καὶ ὁ Κανάρης ἦτον ἐκεῖνος·
Πυρακτοστόλοι δύο κρυφοί,

Ἐκεῖνος ἄμα καὶ ὁ Πιπίνος,
Συναποστέλλονται παμφηρεῖ.

Ἡ νῆσος εἶχε ναὸν εἰς μνήμην
Τοῦ Ποσειδῶνος χριστιανῶν,
Ὅστις ἀπέλευε πολλὴν φήμην·
Εἰς τοῦτον πλῆθος θαλασσιῶν
Ἐφερε πλῆθος ἀναθημάτων,
Ἄγκυρας, σκάφη μὲ τάρμενά των
Ὅλα ἐξ ὕλης ἀργυροχρύτου,
Καὶ πᾶσαν ὥραν ἦτον αὐτός
Εἰς ἐγχωρίους, ξένους ἐξ Ἰσου
Φωτοχυμένους καὶ ἀνοικτός·

Ἐκεῖ κατέβαινε θεῖα χάρις,
Ἐκεῖ τὴν σκέπην τῆς κεφαλῆς
Κρατῶν εἰς χεῖράς του ὁ Κανάρης
Ὡς ναύτης ἔρχεται ἀφελῆς.
Εἰς τὴν Ἁγίαν ἐμπρὸς Τριάδα
Τρέμων ἀνάπτει χρυσὴν λαμπάδα
Καὶ εἰς τὸν Ἅγιον τρέμων ἄλλην
Ὁ τῶν τρικρότων καταστροφεύς,
Καὶ κράζει ἄρας φωνῆν μεγάλην
Τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἱερεὺς.

«Μέγας εἰ, Κύριε, καὶ καρμῖα
Γλῶσσα πρὸς ὕμνον σου δὲν ἀρκεῖ·
Γαίας, στερέωμα καὶ στοιχεῖα
Ἐν μόνον νεῦμά σου διοικεῖ·
Πνεύσας, ἐκίνησες τοὺς ἀέρας·
Βλέψας, προσήλωσες τοὺς ἀστέρας·
Ζωὴ ὦν ἀναρχος, ἀενάως
Ἄφθονον γύνεις νᾶμα ζωῆς·
Καθὼς ἐποίησες Πᾶν τὸ χάος,
Ἄν θέλῃς χάος τὸ Πᾶν ποιεῖς».

«Ὁ χρόνος ὄλος ἀκαριαία
Ἐνώπιόν σου εἶνε στιγμή,
Καὶ τὸ διάστημα πᾶν κεραία.
Οἱ κοσμοσκόποι σου ὀφθαλμοί,
Φωτοδοτῆρες δύο, γιλιούς
Σπινθηρακίζου ὁμοῦ ἡλίου»

Τὴν ἔθνομήτορα χώραν ταύτην,
Θεῖ, σκεπάζει: τάφου σποδός.
Εἰς τὸν ἀτρόμητον αὐτῆς ναύτην
Τυραννοπλήκτορα νίκην δός!»

Σχιζοῖ τὴν θάλασσαν ὁ Πιπίνος,
Καὶ ὁ Κανάρης πλέων ἰδοῦ
Νέος Κυναίγειρος Σαλαμῖνος·
Ἄλλὰ κατὰ μεσα τῆς ὁδοῦ
Τοὺς δώδεκά του ναύτας ἢ κρύα
Φλεβοπαγῶνε: μικροφυχία.
Ἐκεῖνος ὄλους ἀποστομῶνων
«Φύγετε, κράζει, καὶ δίχως σᾶς
Ἀπὸ τὰς χεῖράς μου αὐτάς μόνον
Ἀπόψε καίεται ὁ πασσᾶς!».

Μετὰ γλυκεῖαν θέρουσ ἡμέραν
Τέλος ἀστράπτουν οἱ οὐρανοί,
Ὡς εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ἐσπέραν.
Ὅταν ἀπλώθησαν κυανοῖ
Καὶ τῶν ἀστέρων ἡ ἄμμος νέα
Διεσκορπίσθη πλέον ὠραία
Εἰς τὰς φωσφόρους ὑγρὰς ἐκτάσεις
Ἐντὸς χρυσίνου κυματισμοῦ,
Ὡς δύο δράκοντες τῆς θαλάσσης
Τὰ δύο σκάφη φεύγου ὁμοῦ.

Βλέπων προτρέγοντα τὸν Ὑδραῖον
Ὁ ἥρωσ ἐκράξε τῶν Ψαρῶν:
«Δὲν σὲ προφθάνω, Πιπίνε, πλέον·
Νὰ προπεράσω δός με καιρόν.
Ἄμα εἰς πλοῖον ἐγὼ πῦρ βάλλω,
Πετᾶς σὺ τότε καὶ καίεις ἄλλο».
Ἐκεῖνος πεῖθεται μετριάζων
τοῦ καταρτίου του τὸν ἰστὸν
Καὶ μένει ὀπισθεν θυσιάζων
εἰς τὴν πατρίδα του ἑαυτὸν.

Καὶ ὁ Κανάρης διπλασιάζει
Καρδίαν, τόλμην καὶ προχωρεῖ
Καὶ τὰς ἀρπάγας του ἐτοιμάζει
Καὶ ποῦ νὰ τρέξῃ παρατηρεῖ.

'Αλλ' ὡς νὰ πίπτῃ ὁ Γαλαξίας,
'Απὸ τὰ βάθη τῆς οὐρανίας
Καὶ σαπφειρίνης τότε ἀψίδος,
Κύκλος ἀστράδους γοργοῦ φωτός
Εἰς τὴν μεσαίαν τῆς ναυαρχίδος
'Ιστοκεραίαν πίπτει ἐντός.

Δίς, τρεῖς σταυροῦται ὁ Ἕλλην ναύτης
Εἰς τόσῃ ἐκυσιν πυραυγῇ
Καὶ λέγει: «Κύριε! στολοκαῦστις
'Ἡ δεξιὰ σου μὲ ὀδηγεῖ».
Καὶ εἰς τὸν ὄρμον τῆς Χίου φθάνων,
'Ὅπου ὁ στόλος τῶν Μουσουλμάνων,
Τὴν ναυαρχίδα των πλησιάζει
Κ' Αἰτνης εἰς ταύτην πῦρ ἐξερνᾷ·
«Φωτοχυσίαν θέλεις; φωνάζει·
Φωτοχυσίαν, θηρίον, νά!».

Εἶχεν ὁ Κάραλης εὐωχίαν,
'Εκεῖ τοῦ στόλου οἱ ἀρχηγοὶ
Φαιδρὰν ἐτέλουν ὀλονυκτίαν,
Καὶ τὰ ἐξάρτια φωταυγῇ
'Απὸ κανδήλας ἦσαν μυρίας,
Καὶ ὁ Βαλέστας ὁ τολμητίας,
'Εκεῖ ἐκρέματο εἰς ἀγχόνην
Φιλέλλην, ὅστις τὸν ἀγαθὸν
Καὶ ἀρειότολμον Μελιδόνην
Αἰγμαλωτίσθη ἀκολουθῶν.

Εἰς τὴν ἰδίαν φέρεται ὄραν
'Ἡ παντοφάγος πυρκαϊὰ
Καὶ εἰς τὴν πρύμνην καὶ εἰς τὴν
Καὶ νὰ τὴν σθήσῃ ἀγωνιᾷ, [πρῶραν,
Τρέχων ὁ Κάραλης καὶ γογγύζων,
Δράκων ὀρθούμενος καὶ συρίζων,
Αὐτὴ χιλίας γλώσσας ἀπλώνει
Καὶ χύνει νέφη μαύρων ἀτμῶν.
'Ἡ τοῦ Βαλέστα τότε ἀγχόνῃ
Σφίγγει τὸν Τούρκον εἰς τὸν λαιμόν.

'Ὡς ὁ ἐλέφας, ὅστις ἰδεύει
Τρώγων πᾶν, ὅτι, χλωρόν, ξηρόν,

'Αρμενα, κάλους τὸ πῦρ χωνεύει,
Χύνουν οἱ ναῦται βροχὴν νερῶν,
Αὐτὸ τὴν δέχεται ὡς τὴν πόσιν,
Τὴν διδομένην μετὰ τὴν βρῶσιν·
'Εδῶ ἀνοίγει, ἐκεῖ κρατῆρας,
Καὶ τῶν ἐντρόμων ἐπιβατῶν
Καίει τοὺς ποδάς, καίει τὰς χεῖρας,
τὸν ναύαρχόν των ζητεῖ αὐτόν...

Ζετεῖ ν' ἀφήσῃ αὐτὸς τὸ πλοῖον,
'Αλλ' εἰς τὸ πρόσωπον τὸν κτυπᾷ
'Ὁ κρεμασμένος Βαλέστας... κρύον
Νεκροκολάφισμα!... σιωπᾷ...
Κ' ἐνῶ εἰς λέμβον ἔντρομος πίπτει,
Θεοῦ ἐπάνω του ὀργὴ ῥίπτει
Δοκὸν συντρίβουσιν τὰ νεφρά του.
'Εκφαρυγγίζει αἷμα δριμύ,
Τὸ σκότος ἔρχεται τοῦ θανάτου
Καὶ τὴν ψυχὴν του συνεξεμεῖ...

'Ενῶ ἡ Χίος τότε ὀρθώνει
Τὴν κεφαλὴν τῆς αἱματηρᾶν
Καὶ εἰς τὸ πέλαγος προσηλώνει
Βλέμμα ἐκφράζον Ἄδου χαράν,
Μακρὰν εἰς λέμβον πλῆει ὁ Ἄρης
Τῶν θαλασσιῶν μαχῶν Κανάρης.
'Ὅμοιος, ὅταν τὸν κάμακά του
Εἰς κῆτος πῆξῃ ὁ ἀλιεύς
Καὶ λάβῃ τραῦμα βαθύ θανάτου
Τῶν δύο πόλων ὁ βασιλεὺς,

'Ενῶ τὸ τρέμον βαρὺ τοῦ σώμα
Κυμάτων φέρει κλυδωνισμόν,
'Ενῶ τὸ βρέμον πλατὺ τοῦ στόμα
'Υδάτων χύνει κατακλυσμόν,
'Εκείνος φεύγει... πλὴν μετ' ἀγῶνας
Τὸ ζῆσαν τέρας δέκα αἰῶνας
Ποδῶν χιλίων ἀπλώνει πτώμα,
Λεπιδοθώρακον καὶ ξηρόν
Εἰς τῆς θαλάσσης τὸ μέγα στρῶμα,
Σφῶζον τὴν λόγχην εἰς τὸ πλευρόν.

Σκηνή φρικώδης!... τῶν τηλεθόλων
Ἐκατὸν δέκα τὸν ἀριθμὸν
Εἰς τὰ πλευρά της βροντώντων ὄλων,
Καὶ εἰς τοῦ ἀντλοῦ τὸν ἐκρηγμὸν
Σαλευομένων ξηρᾶς καὶ νήσων,
Συγκλονομένων καὶ τῶν ἀθύσσων,
Εἰς μαῦρον σύννεφον φερομένη
Καὶ ναύτας φέρουσα δυστυχεῖς,
Τὴν ἐπουράνιον ἀναβαίνει
Ἄψίδα τότε ἡ ναυαρχίς...

Εἰς τὰ κατάρτια καὶ εἰς τὰς στέγας
Ἐδραμον ὄλοι νὰ τὸν ἰδῶσι.
Πλὴν φεύγων ὄλους εἰς τὸν Ναὸν
Ὁ ἥρωσ ἔσπευδε νὰ ἀποδώσῃ
εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ ὁ Πιπίνος ὡσαύτως φθάσας
Ν' ἀνάψῃ δίκροτον ἐχθρικόν,
Ταχὺς διέπλευσε τὰς θαλάσσας
Καὶ εἰς τὴν Ἰδραν ἦλθε νικῶν.
Τρέξας ἐμπρὸς τοῦ ὄλος φαιδρότης
Ὁ μέγας Λάζαρος Κουντουριώτης,
Ὁ πρυμοφύλαξ τῆς πολιτείας,
«Ἐφάνης, εἶπε σὺ νικητὴς
Τῆς δυσνικήτου φιλοπατρίας
Καὶ τῆς πατρίδος σου λυτρωτὴς».

Καὶ ὁ Κανάρης εἰς τὰ Ψαρά του
Ν' ἀγγεῖλῃ ἔτρεχε τὴν χαράν,
Καὶ εἰς τὸν ἕνα βραχίονά του
Σημαίαν ἔσειε πορφυρᾶν.
Κρότος σημάτων ἠκούσθη μέγας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Α'. Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Πῶς εἶχον αἱ Θερμοπύλαι τὸ πάλαι.

Αἱ Θερμοπύλαι ἦσαν μετὰ τὰ Τέμπη τὸ ἐπιτηδειότερον πρὸς ἄμυναν χωρίον, ἔχουσαι μάλιστα ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐνταῦθα ἢ στερεὰ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τῆς παρακειμένης νήσου Εὐβοίας ἐμὴ διὰ πορθμοῦ συνεσταλμένου, τοῦ ὁποῦ το στενώτερον μέρος, τὸ μεταξὺ τοῦ ἄρου τῆς Κμνημίδος καὶ τῆς Εὐβοϊκῆς ἄκρας τοῦ Κηναίου, μόλις ἔχει δύο καὶ ἡμίσεος ἀγγλικῶν μιλίων πλάτος. Εἰς τὸ βόρειον τῆς Εὐβοίας μέρος, ἀντικρὺ τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Ἀχαΐας τῆς Φθιώτιδος¹, ἔκειτο ἡ παραλία, ἣτις ἐκαλεῖτο Ἀρτεμισίον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν πόλιν Ἰστίαιαν, τὸν μετέπειτα Ὁρεόν. Περὶ τὸ Ἀρτεμισίον λοιπὸν τοῦτο τῆς Εὐβοίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ξηροχωρίου ἀπεφασίσθη νὰ παραταχθῇ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἵνα ἀπὸ κοινῆς μετὰ τῆς περσικῆς δυνάμεως ἀντισταθῇ εἰς τὴν πάροδον τῶν Περσῶν. Τὸ ἐνδότερον τοῦ πορθμοῦ ἦτο, ὡς προεῖρηται, στενώτερον εἰς τὸ μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Βοιωτίας μάλιστα σημείον ἢ νῆσος σχεδὸν ἐνοῦται μετὰ τῆς ἠπειροῦ ὥστε οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἤθελον προτιμῆσαι ἐνταῦθα μᾶλλον νὰ ἀγωνισθῶσι, θεωροῦντες ἐν γένει τότε συμφερωτάτας εἰς αὐτοὺς τὰς στενοπορίας, διότι τὰ πλοῖα αὐτῶν ἦσαν ἅμα μὲν ὀλιγώτερα, ἅμα δὲ δυσκινήτοτερα τῶν Περσικῶν. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τοῦ βορείου μέρους τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ ἦτο ἀπαραίτητος, ἵνα διακωλυθῇ ὁ Περσικὸς στόλος τοῦ ν' ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν ἐν Θερμοπύλαις προμάχων. Τῶν δὲ Θερμοπυλῶν τούτων ἡ παροῦσα κατάστασις διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἀρχαίας· ὅθεν πρῶτον

¹ Ἐλέγεται καὶ Ἀχαΐα ἢ Φθιωτικὴ, παράλιος χώρα τῆς Θεσσαλίας.

μὲν θέλομεν παραστήσῃ πῶς εἶχον τὸ πάλαι, ἔπειτα δὲ τίνας διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου ὑπέστησαν ἀλλοιώσεις. Τὸ δυτικώτερον τμήμα τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Μαλιακὸς κόλπος, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Σπερχειός, ῥέων ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐντὸς κοιλάδος, κειμένης μεταξύ τῆς Ὀθρυος πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς Οἴτης πρὸς μεσημβρίαν. Εἰς τὸ κάτω τῆς μακρᾶς καὶ εὐφόρου ταύτης κοιλάδος μέρος κατέκουν αἱ διάφοροι φυλαὶ τῶν Μαλιέων, οἵτινες συνώρευον πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς πρὸς Ἀχαιοὺς τοὺς Φθιώτας· οἱ δὲ μεσημβρινώτατοι Μαλιεῖς κατεῖχον πεδῖον, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ πόλις αὐτῶν Τραχίς, καὶ τὸ ὅποιον, ποῦ μὲν ὄν εὐμέγεθες, ποῦ δὲ στενωτάτον, κατακλείεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς Οἴτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀπὸ τῆς Τραχίνος ἡ Οἴτη τρέπεται πρὸς τὸ μεσημβρινοανατολικόν, κατερχομένη παρ' αὐτὴν σχεδὸν τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου· μεταξύ δὲ τῆς πλευρᾶς ταύτης τῆς Οἴτης καὶ τοῦ κόλπου κεῖται τὸ πολυθρύλητον στενὸν τῶν Θερμοφυλῶν. Εἰς τὴν ἀπὸ Τραχίνος πρὸς τὰς Θερμοπύλας φέρουσαν ὁδὸν καὶ ἀμέσως πρὸ τῶν φυλῶν τούτων ἔκειτο περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Φοίνικος καὶ Ἀσωποῦ ἡ πόλις Ἀνθήλη, περίφημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Ἀμφικτυόνος καὶ τῆς Ἀμφικτυονίδος Δήμητρος, ἔτι δὲ διότι αὐτόθι ἐτελεῖτο ἡ μία τῶν συνόδων τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου. Πλησιέστατα εἰς τὴν Ἀνθήλην ἡ ἀπόκρημος Οἴτη τοσοῦτον προσήγγιζεν εἰς τὸν κόλπον ἢ τοῦλάχιστον εἰς ἀβατόν τι ἔλος, ἀποτελοῦν τὸ κράσπεδον τοῦ κόλπου, ὥστε ἐν τῷ μεταξύ δὲν ἠδύνατο νὰ διέλθῃ εἰμὴ μία μόνον ἄμαξα. Ἡ στενὴ αὕτη δίοδος ἀποτελεῖ τὴν ἀρκτικοδυτικὴν πύλην τῶν Θερμοφυλῶν. Εἰς μικρὰν δὲ ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν, περὶ τὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐπανελαμβάνετο ἡ αὕτη προσέγγισις τοῦ ὄρους πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀποτελοῦσα τὴν μεσημβρινοανατολικὴν πύλην τῶν Θερμοφυλῶν οὐ μακρὰν τῆς Ἀλφεινοῦ, πρώτης τῶν Λοκρῶν πόλεως. Τὸ ἐν τῷ μεταξύ τῶν δύο τούτων φυλῶν διάστημα ἦτο ὀπωσοῦν εὐρύτερον, ἐκαλύπτετο δέ, ὡς καὶ ἦδη, ὑπὸ θερμῶν ὑδάτων, ἀλατούχων καὶ θειούχων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῶν Θερμοφυλῶν. Οὕτως εἶχε τὸ πάλαι ὁ χῶρος· συνέκειτο δηλαδὴ ἀπὸ δύο στενωτάτων διόδων, μιᾶς ἀρκτικωτέρας, ἄλλης νοτιωτέρας, μεταξύ τῶν ὁποίων ἐν διαστήματι δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας ἡ ὁδὸς νῦρύνετο ὀπωσοῦν. Εἰς ἕτερόν τι σημεῖον, καὶ τοῦτο πλησίον τῆς Τραχίνος κείμενον καὶ ἀπέχον ἀρκτικοδυτικῶς τῶν Θερμοφυλῶν περὶ τὰ δύο ἀγγλικὰ μίλια, ἡ μεταξύ τοῦ ὄρους καὶ τῆς θαλάσσης ὁδὸς ἦτο σχεδὸν ὅσον καὶ ἐν Θερ-

μοπύλαις στενή· ἀλλὰ τὸ στενὸν τοῦτο δὲν ἐχρησίμευεν· ἐπειδὴ τὰ παρακείμενα ὄρη ἦσαν ταπεινά, ὁ ἐχθρὸς ἠδύνατο, τραπείς πρὸς δυσμάς, νὰ διέλθῃ δι' αὐτῶν ἀνευ δυσκολίας, ἐνῶ εἰς Θερμοπύλας ὁ παρακείμενος τῆς Οἰτης κλάδος, ὡς τὰ μάλιστα ἀπόκρημνος, δασώδης καὶ ἐν λόγῳ ἄβατος, οὐδεμίαν ἄλλην κατέλειπε δίοδον ἀπὸ Θεσσαλίας εἰς Λοκρίδα εἰμὴ τὴν διὰ τῶν προειρημένων πυλῶν. Ὑπῆρχον μὲν καὶ ἄλλαι τινὲς ὄρειναι ἀτραποί, ἀλλὰ τούτων τοσοῦτον ὀλίγη ἐγένετο τὸ πάλαι χρῆσις, ὥστε ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι, καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἀτραποὶ αὗται ἠνάγκαζον τὸν ἐπανερχόμενον εἰς ἰκανὴν δρόμου περιστροφὴν. Ἡ δὲ εὐθυτέρα καὶ ἡ τότε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μόνη χρησιμεύουσα ὁδὸς ἦτο ἡ ἄγουσα διὰ τῶν δύο πυλῶν, ὡς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Τούτου ἕνεκα οἱ Φωκεῖς εἶχον ἄλλοτε φράξῃ τὴν ἀρκτικωτέραν τῶν πυλῶν διὰ τείχους, ἀσφαλίζοντος αὐτοὺς ἀποχρῶντως ἀπὸ τῶν Θεσσαλῶν. Τὸ δὲ τείχος τοῦτο τὸ καταπεσὸν ἐν μέρει ἠνώρθωσαν ἤδη οἱ Ἕλληνες, ἀποφασίσαντες ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὸν ἐπερχόμενον πολέμιον ἐν τῷ στενῷ τούτῳ χώρῳ, ὅστις ἦτο τότε στενωτέρως καὶ αὐτῆς τῆς κοιλάδος τῶν Τερμῶν. Ἡ περὶ τὴν παραλίαν θάλασσα εἶχεν ἔκτοτε μεταβληθῆ πολυλαχοῦ εἰς ἔλος, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ διέλθῃ τις οὔτε πεζὸς οὔτε πλέων· ὑπῆρχον ὅμως αὐλακες, δι' ὧν διετηρεῖτο ἀδιακόπως κοινωνία μεταξὺ τοῦ ἐν Θερμοπύλαις στρατοῦ καὶ τοῦ περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον τῆς Εὐβοίας εὐρισκομένου στόλου, ἡ δὲ ἀμέσως ὀπισθεν τῶν πυλῶν κειμένη Ἀλπηνὸς παρεῖχε τὰς ἀναγκαίας τροφάς.

Ἄλλὰ, καθὼς εἶπομεν, ἡ ὄψις τοῦ χώρου τούτου ὑπάρχει οὐσιωδῶς ἄλλοια τὴν σήμερον· καὶ ἂν δὲν εἶχομεν τὴν εὐκρινῆ τοπογραφικὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἡροδότου, οὐδέποτε ἠθέλομεν ἐννοήσῃ πῶς ὀλίγοι Ἕλληνες ἀντέστησαν αὐτόθι εἰς τὴν πολυἀριθμον τῶν πολεμίων στρατιάν· τοσοῦτον ἔκτοτε μετεβλήθησαν καὶ τὸ σχῆμα τῆς παραλίας καὶ ὁ ροῦς τῶν ποταμῶν καὶ ἅπανα ἐν γένει ἡ μορφή τοῦ τόπου. Εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ κόλπου ἐσχηματίσθη διὰ τῆς ἀδιακόπου σωρεύσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ συρομένων χωμάτων πεδῖον στερεόν, ἔχον ἔκτασιν τριῶν ἢ τεσσάρων ἀγγλικῶν μιλίων· διὸ τοῦ μὲν κόλπου ἡ περίμετρος εἶνε ἤδη πολὺ μικρότερα ἢ τὸ πάλαι, τὸ δὲ παρὰ τὰς Θερμοπύλας ὄρος δὲν κεῖται πλέον ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. Καὶ ὁ ροῦς τοῦ Σπερχειοῦ μετεβλήθη ὁμοίως πολὺ ἐπὶ Ἡροδότου ὁ ποταμὸς οὗτος, ῥέων πρὸς ἀνατολάς, ἐξέβαλλεν εἰς τὴν θάλασσαν ἰκανῶς πρὸς ἄρκτον τὴν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ σήμερον τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος ἐκτρέπεται πρὸς νότον· ὥστε μετὰ πολλοὺς ἐλιγμούς ὁ Σπερ-

χειρός φθάνει εἰς τὴν θάλασσαν πολὺ νοτιώτερον τῶν Θερμοφυλῶν. Τελευταῖον οἱ ποταμοὶ Δύρας, Μέλαις καὶ Ἀσωπός, οὔτινες ἐπὶ Ἡροδότου ἐξέβαλλον ἅπαντες κατ' εὐθείαν εἰς τὴν θάλασσαν μεταξύ Σπερχεῖοῦ καὶ Θερμοφυλῶν, ἤδη δὲν φθάνουσι μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Σπερχεῖόν.

Β'. Α. Σούτδου.

Ἡ ἁγία Σοφία.

Τοὺς ἐσχάτους ἀσπασμούς μου ἡ γενέτειρά μου πόλις
Ἐλαθε καὶ περιῆλθα πνέων καὶ βαδίζων μόλις
Τὴν ἁγίαν τῆς Σοφίαν καὶ τὰς πέριξ ἐρημίας . . .
Ῥίγος μὲ κατέχει ἔτι συγκινήσεως ἁγίας . . .
Τὸ πρῶτὴν τὴν καλουμένην Ὑψηλὴν ἀφήσας Πύλην
Πρὸς τὸν Αὐγουσταῖον εἶδα τὴν ὄρθην εἰσέτι Στήλην.
Ἦτις τοῦ Παλαιολόγου περιέδειξε τὴν κάραν,
Στέλλουσα κατὰ τῶν Φράγγων αἱματόστακτον κατάραν.
Εἰς τσαῦτα ἐπιζῶσα χρονοβρόχθιστα μνημεῖα.
Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη μὲ κατέπληξε Σοφία.
Ἐλαμψαν ἐνώπιόν μου πρῶται Πύλαι τῆς ἐννέα.
Ὅρειχάλκινος ἐκάστη παμμεγέθης καὶ ὠραία
Τύπος δὲ εἰς μίαν τούτων σταυρῶν δύο αἰωρεῖται.
Καὶ τὸ τοῦ Κουροπαλάτου ὄνομα διατηρεῖται.
Τὴν ὀκτάστυλον στοάν τῆς ἐνθουσιωδῶς περάσας
Καὶ εἰς τὸν Πυλῶνα βῆμα εὐλαθείας πλησιάσας,
Κατησπάσθη τὴν γῆν, ὅθεν τόσαι δόξαι προπατόρων
Προεπέρασαν καὶ τόσοι θρίαμβοι Αὐτοκρατόρων
Πλὴν τὰ σάνδαλά μου νεῦσις ἀφαιρέσασα Ἰμάμου,
Συναφῆρες τὸ ζέον εἰς τὰ στήθη αἰσθημά μου.
Ἐμεινε νεκρά ἡ χεὶρ μου εἰς τὸ μέτωπον ἐν τούτοις,
Πρὶν τὸ ἅγιον σημεῖον ἀποσώσῃ τοῦ σταυροῦ τῆς . . .
Εἰς τὸν Πρόναον εἰσέβην, ὅπου θαῦμα τῶν αἰῶνων,
Διασφίζεται τὸ κάλλος τεσσαράκοντα κιόνων,
Καὶ προβάς, ἀπὸ ψηφίων χρυσοποικιλμένην εἶδα
Τὴν ἐκπλήττουσαν τὸ βλέμμα ἱναεῖριον ἀψίδα.

Τέσσαρα εικονισμένα Χερουδίμ, τὴν συγκρατοῦσι,
Καὶ νομίζεις ὅτι μέχρις οὐρανοῦ τὴν ἀνυψοῦσι.
Φθάσας εἰς τῆς ἀναβάθρας τὴν ἀπόγειον βαθμίδα,
Τὰς ἐξήκοντα κολώνας τῶν κατηγουμένων εἶδα.
Πλὴν ἡ δρασίς μου κάτω ἔκυψε καὶ ἀπεστράφη·
Πρηνεῖς Τοῦρκοι ἐπροσκύνουν βεβηλοῦντες τὰ ἐδάφη,
"Ἄλλοι δ' ἐνιπτον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας εἰς ὑδρίας
Ἐπὶ τὴν Σιχάρ ἔλθούσας τῆς ἀρχαίας Σαμαρείας. . .
"ὦ! εἰς ποῖον παραιτοῦσιν ὄνειδος οἱ Εὐρωπαϊοὶ
Τὸν Χριστόν, Χριστοῦ Πιλάτοι καὶ Χριστοῦ Ἡρώδαι νέοι,
Παραιτοῦντες εἰς σφαγῆς Τοῦρκου ἱεροσυλίαν
Τὸν Παλαιόκτιστόν του Οἴκου, τὴν ἁγίαν του Σοφίαν! . . .
Ἄλλὰ ποῖα δόξης θάμβους καὶ κοινῆς χαρᾶς ἡμέρα,
"Ὅτε τὰ ἐγκαινιά του εἶδεν ὑπὸ τὸν αἰθέρα,
Ἐξελθὼν ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὸν νοῦν τοῦ Ἀνθεμίου,¹
Στίλβων ἔξω, στίλβων ἔνδον, ὁ Ναὸς τῆς ὑψηλίου!
Εἰς Εὐρώπην, εἰς Ἀσίαν καὶ Λιβύαν βασιλεύων,
Κατ' Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν ταυτοχρόνως θριαμβεύων,
Ἐφθασεν ἀρματηλάτης τῶν Ἑλλήνων ὁ Μονάρχης
Καὶ Μηνᾶς ἐξακοσίων πόλεων ὁ Πατριάρχης,
Καὶ τῆς Ῥώμης δάφνας φέρων φοίνικας τῆς Καρχηδόνας
Βελισσάριος ὁ ἦρωας καὶ τὸ θῦμα τοῦ αἰῶνος,
Καὶ τρεῖς Ἑλληνας πατέρες οἰκουμενικῶν Κωδίκων,²
"Ὅλοι τρέξαντες εἰς τοῦτον τοῦ Δημιουργοῦ τὸν Οἶκον.
Ὡς πῦρ καῖον κατὰ πρῶτον ἤστραψε μακρόθεν ὁλος
Ὁ ὕψων τὴν φαντασίαν μέχρι τοῦ ἀπείρου θόλος,
Εἰς εἰκόνα κολοσσαίαν τὴν θεότητά του σώζων
Ἐλαμψεν ὁ Παντοκράτωρ ἄνωθεν τὴν γῆν δεσπόζων.
Ἀργυρόστρωτον τὸ μέγα Ἱερὸν ἀκτινοβόλει.
Ἐπὶ ἕξ χρυσῶν κινῶν ἀνυψοῦτο χρυσῇ ὄλῃ

¹ Ἀνθέμιος ὠνομάζετο ὁ συλλαβὸν τὸ σχέδιον μηχανικός.

² Ὁ διασημώτατος τῶν νομοδιδασκάλων Τριβωνιανὸς ἐγεννήθη ἐν Σίδη τῆς Παμφυλίας, ἀρχομένης τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος· διὰ τὴν εὐρείαν αὐτοῦ πολυμάθειαν ἠξιώθη τῆς εὐνοίας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καὶ προσεβιάσθη ταχέως εἰς τὰς μεγίστας ἀρχάς. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Αυτοκράτορος, μετασκευάσας τοὺς ἀπὸ Ἀθριανοῦ Ῥωμαϊκοὺς νόμους συνέταξε τὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Κώδικα λεγόμενον μετὰ τινα δὲ ἕτη συναργάτας λαβὼν δέκα ἕξ, ἐν οἷς ἐξεῖχον ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ Δωρόθεος, συνέγραψε τοὺς Πανδέκτας ἢ τὰ Δίγιστα, τὰς Βίσηγγήτας καὶ τὰς Νεαρὰς.

Ἡ ἅγια Τράπεζά του κοσμουμένη ἐξ ἀπειρων
 Καὶ σμαράγδων καὶ ἀνθράκων καὶ τοπάζων καὶ σαπφείρων.
 Ὁ ἐξεργασμένος ἄμβων ἀπὸ τῶν αὐτῶν μεταλλῶν
 Στιλπνὴν εἶχε τὴν καλύπτραν ἐκ τιμίων λίθων ἄλλων,
 Καὶ σταυρὸς χρυσοῦς εἰς ταύτην ἐκατόλλιτρος ὕψουτο,
 Ὅστις ἀπὸ μαργαρίτας ἀτιμήτους ἐκυκλοῦτο.
 Χιλιάδα λαμπαδούχων ἱερέων, διακόνων
 Ὁ Μονάρχης θεᾶτο ἀπὸ τὸν σεπτὸν του θρόνον,
 Καὶ τὰς ὄψεις του ἐθάμβουν δᾶδες κάτω καὶ μυρία
 Ἄνω του ἀπηρτημέναι μυριόφωτοι λυχνία,
 Καὶ ἀνέκραζεν ἐν μέθῃ αὐτὸς πνεύματος ἁγίου:
 «Αἰνετὸν εἰς τοὺς αἰῶνας εἴη τ' ὄνομα Κυρίου,
 «Ἐπιτρέψαντος τοιοῦτον ἔργον εἰς θνητοῦ παλάμας!
 «Σολομών, νικῶ σε! λάμπει ὁ ναὸς μου ὡς ἀδάμας...!»
 Ἄντ' αὐτῶν τί βλέπεις ἤδη; βλέπεις μόνον πρὸς τοὺς τοίχους
 Εἰς Ἀραβικὰ στοιχεῖα τοῦ Μωάμεθ τινὰς στίχους
 Καὶ ἀντὶ τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ τῶν Ὀρθοδόξων
 Ἀπὸ δύο του σημαίας θριαμβευτικὸν του τόξον...
 Δόμε ὕψιστε, σὲ εἶδα τοῦ Ὑψίστου καὶ ἀμέτρου!
 Τὸν ναὸν ἀντίπαλόν σου εἶχες τοῦ ἁγίου Πέτρου!
 Πλὴν καὶ τοῦτον ὑπερτέρεις, ὡς ἡ νέα ἐστὶ Ῥώμη
 Πρὸς τὴν παλαιὰν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὠρθοτόμει...
 Ἀποχαιρετῶ σε... φεύγω... Εἶθε, εἶθε ἀποθνήσκων
 Νὰ σ' ἐπανιδῶ εἰς χεῖρας ἐλευθέρων ὁμοθρήσκων,
 Ἐπειδὴ καὶ σὲ ἡ Δύσις διὰ τουρκικοῦ ζωσπῆρος
 Κρατεῖ σήμερον δεσμώτην, ὡς τὸν τάρον τοῦ Σωτῆρος!

Γ'. Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.

1. Περιγραφή τῆς Γῆς.

Ἡ γῆ δὲν εἶνε πανταχοῦ τόσον ὀμαλή, ὅσον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος· ἀλλ' ἐν τισὶ μὲν μέρεσιν εἶνε ὑψηλή, ἐν ἄλλοις δὲ βαθεῖα. Ὅπου δὲ οὔτε μεγάλα ὑψώματα ὑπάρχουσιν οὔτε κοιλώματα, εἶνε ὀμαλή ἢ ἐπίπεδος. Τότε λέγεται πεδιάς ἢ ὀμαλὴ ἐπίπεδος χώρα. Τὰ δὲ ὑψώματα

καὶ τὰ κοιλώματα καθιστῶσι τὴν Γῆν ἀνώμαλον. Καὶ ὅταν μὲν τὸ ὕψωμα ὀλίγον μόνον ὑπερέχη τῶν πέριξ, καλεῖται λόφος ἢ ὑψωμα ἀπλῶς· τὸ δὲ μέρος τῆς Γῆς, ὅπερ πολὺ ὑψοῦται, λέγεται ὄρος ἢ βουνόν. Καὶ τὸ μὲν κατώτατον μέρος τοῦ ὄρους λέγεται ὑπώρεια ἢ πρόποδες, τὸ δὲ ἀγώτατον κορυφή, τὸ δὲ μεταξὺ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς ὑπώρειας λέγεται κλιτύς.

Εἰς πολλὰ ὄρη δύναται τις ν' ἀναβῆ ἔφ' ἀμάξης, διότι ἔχουσι πλαγίας ἢ κατ' ὀλίγον ἀναβαινούσας κλιτύας. Ὑπάρχουσι χωραὶ, πλησίον τῶν ὁποίων οὐδὲν ὄρος φαίνεται. Τὰ μεμακρυσμένα ὄρη φαίνονται κυανᾶ, ἐνῶ ἐκ τοῦ πλησίον παρατηρούμενα φαίνονται, ὅπως καὶ ἡ λοιπὴ Γῆ. Σπανίως εὐρίσκεται ἐν μεμονωμένον ὄρος· συνήθως πολλὰ ὄρη συνεχόνται. Ὅρη συνιστάμενα ἐκ πέτρας λέγονται βράχοι. Τὰ ὄρη συνήθως καλύπτονται ὑπὸ δασῶν. Αἱ κορυφαὶ αὐτῶν, ἰδίως ὅταν σύγκεινται ἐκ βράχων, συνήθως εἶνε ἄνευ δένδρων ἢ ψιλαί. Ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὄρων ἐν πολλοῖς μέρεσι καλλιεργοῦνται πολλαὶ ἄμπελοι· τὰ μέρη ταῦτα λέγονται οἰνόπεδα. Ἐκαστον τῶν ὄρων ἔχει ἴδιον ὄνομα.

Μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ὄρων εὐρίσκεται ἐν κοίλωμα. Καὶ ὅταν μὲν τὰ ὄρη εἶνε πλησίον ἀλλήλων, τὸ μεταξὺ αὐτῶν κοίλωμα λέγεται φάραγξ ἢ χαράδρα· ὅταν δὲ ἀπέχωσιν ἀλλήλων, λέγεται κοιλάς. Διὰ τῶν χαραδρῶν καὶ κοιλάδων ρέουσι συνήθως ὄυακες καὶ ποταμοί.

Ἐκτὸς τῶν ὄρων καὶ κοιλάδων εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς κῆποι καὶ ἀγροί, λειμῶνες καὶ δάση, ὄδοι, λεωφόροι, ὕδατα, ζῦα, φυτὰ, οἰκίαι, χωρία, πόλεις, ἄνθρωποι. Ἐπ' αὐτῆς κείνται πάντα· αὐτὴ φέρει πάντα. Ἐὰν λάβῃς ἐκ τῆς Γῆς λίθον ἢ ἄλλο τι σῶμα καὶ ῥίψῃς αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω, δὲν μένει εἰς τὸν ἀέρα αἰωρούμενον, ἀλλὰ πίπτει ὀπίσω εἰς τὴν Γῆν. Ἡ Γῆ ἄρα ἔλκει πάντα τὰ σώματα εἰς ἑαυτήν· ἔχει ἑλκτικὴν δύναμιν.

Ἐντὸς τῆς Γῆς, ἰδίως τῶν ὄρων, εὐρίσκουσιν οἱ ἄνθρωποι ἄμμον, πηλὸν καὶ ἄλλας γεώδεις ὕλας, πέτρας, μέταλλα, ἄλατα, λιθάνθρακας καὶ ἄλλας καυστικὰς ὕλας. Πάντα ταῦτα εἶνε ὀρυκτὰ καὶ εὐρίσκονται ἐν τοῖς μεταλλείοις τῆς Γῆς· ὑπάρχουσι μεταλλεῖα σιδήρου, ἀργύρου, χρυσοῦ, ἀνθράκων· ὁ σίδηρος καὶ τὰ ἄλλα μέταλλα δὲν εὐρίσκονται ποτὲ σχεδὸν καθαρὰ, ἀλλὰ πάντοτε μειγμένα μετ' ἄλλων γηίνων σωμάτων· καθαρίζονται δὲ ταῦτα διὰ πλύσεως καὶ τήξεως· οὕτω δὲ γίνεται τὸ καθαρὸν μέταλλον. Ὁ μὲν χρυσοῦς καὶ ὁ ἀργυρος εἶνε σπάνιοι· διὰ τοῦτο εἶνε πολῦτιμοι καὶ καλοῦνται εὐγενῆ μέταλλα, τὰ δὲ λοιπὰ ἀγενῆ. Τὸ

ώφελιμώτατον ὅμως πάντων τῶν μετάλλων, ἂν καὶ ἀνήκει εἰς τὰ ἀγενῆ, εἶνε ὁ σίδηρος. Τὰ ἡμιμέταλλα ἀρσενικόν καὶ ὑδράργυρος εἶνε δηλητηριώδη· ἐκ δὲ τῶν κυρίων μετάλλων δηλητηριώδη εἶνε μόνος ὁ χαλκός καὶ ὁ μόλυβδος.

2. Οἱ πλανῆται.

Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν ἀστέρες. Διότι πάντες, μεγάλοι καὶ μικροί, ἂν καὶ φαίνονται ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ ἰστάμενοι, ὅμως οἱ πλείστοι τούτων φυλάττουσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὴν αὐτὴν τάξιν πρὸς ἀλλήλους· ἀνατέλλουσι καὶ δύουσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ὁμοῦ καὶ κατόπιν ἀλλήλων· οὐδεὶς πλησιάζει τὸν ἄλλον, οὐδεὶς ἀπομακρύνεται τοῦ ἄλλου. Πᾶς ὅστις ἐξ ἡμῶν γνωρίζει· ἓνα μόνον ἀστερισμόν, τὴν Μεγάλῃν Ἄρκτον, δύναται νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο. Ὅπως καὶ ὅπου οἱ ἀστέρες οὗτοι ἴσταντο κατὰ τὴν παιδικὴν ἡμῶν ἡλικίαν ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ καὶ νυκτὶ τοῦ ἔτους, οὕτως ἴστανται καὶ τώρα κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον. Οἱ ἀστέρες οὗτοι ἕνεκα τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀμεταβλήτου θέσεως αὐτῶν ὀνομάζονται ἀπλανεῖς.

Ὀλίγοι μόνον ἀστέρες δὲν εἶνε τοιοῦτοι. Οὗτοι δὲν τηροῦσιν ὁμοίομορφον θέσιν πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἐὰν εἰς τοιοῦτος ἀστὴρ σήμερον τὴν νύκτα ἴσταται μεταξύ δύο ἀστέρων, μετὰ τινὰς μῆνας δὲν θὰ ἴσταται πλέον μεταξύ αὐτῶν, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Διὰ τοῦτο τοὺς τοιούτους ἀστέρας ὀνομάζουσι πλανῆτας. Τίς δὲν ἔχει ἰδῆ τὸν πλανῆτην Ἀφροδίτην, ἣτις ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτῆς φωτὶ ὡς πρωϊνός καὶ ἑσπερινός ἀστὴρ ἐμφανίζεται; Ἀλλὰ δὲν δύναται πάντες οἱ πλανῆται, ἐξ ὧν ἤδη γνωρίζομεν 100, νὰ φαίνωνται διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ. Πάντες ἔχουσι τὰς ἐξῆς κοινὰς ιδιότητας :

1) Εἶνε οἱ πλησιέστατοι πάντων τῶν ἀστέρων εἰς τὴν ἡμετέραν Γῆν. πολὺ πλησιέστεροι παντός ἀπλανοῦς ἀστέρος... 2) Κινοῦνται κατὰ μεγάλους κύκλους καὶ κατ' ἀνίσωσ μικρὰ διαστήματα περὶ τὸν Ἥλιον, ὅπερ δὲν κάμνουσιν οἱ ἄλλοι ἀστέρες. 3) Ἐκ φύσεως εἶνε σκοτεινὰ σώματα· λαμβάνουσι δὲ τὸ φῶς, καθὼς ἡ ἡμετέρα Γῆ, παρὰ τοῦ Ἥλιου. Ὅ,τι βλέπομεν λάμπον τὴν νύκτα εἰς αὐτά, τοῦτο εἶνε φῶς ἡλιακόν, ὅπερ ὡς ἐν κατόπτρῳ φωτίζει οὕτως, ὥστε καὶ ἐν τῇ σκοτεινοτάτῃ νυκτὶ δὲν ἐγκαταλείπομεθα ὑπὸ τοῦ προσφιλοῦς τούτου φωτός. Ἐκαστος πλανῆτης εἶνε μεγάλη σφαῖρα, ἣτις πάντοτε ἀκαταπαύστως περὶ τὸν Ἥλιον

στρέφεται. Μόνον τὸ πρὸς τὸν ἥλιον ἐστραμμένον ἡμισφαίριον ἔχει φῶς, τὸ δὲ ἄλλο εἶνε σκοτεινόν. Διὰ τοῦτο ἔχουσι καὶ αὐτοὶ ἡμέραν καὶ νύκτα.

4) Οἱ πλανῆται δὲν ἴστανται πάντοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ ἥλιου καὶ διευθύνουσι πρὸς αὐτόν. Ὅθεν ἔχουσι, καθὼς ἡ Γῆ, διαφοροὺς ὤρας τοῦ ἔτους, θέρη καὶ χειμῶνας.

Καὶ ἡ ἡμετέρα Γῆ ἔχει ταύτας τὰς ιδιότητες καὶ διὰ τοῦτο εἶνε πλανήτης· ἐὰν δέ τις ἤθελε σταθῆ ἐπὶ ἐτέρου πλανήτου καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἑκατομμυρίων μιλίων προσέβλεπε τὴν Γῆν, ἤθελε βλέπει αὐτὴν ὡς μικρὸν ἀστέρα, ὡς τὸν Ἑσπερον (Ἄφροδίτην).

3. Οἱ κομήται.

Ὁ κομήτης παρουσιάζει λίαν ἀξιοσημεῖωτον φαινόμενον, ἂν φανῆ ποτε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ μάλιστα ἂν φανῆ κομήτης τοιοῦτος, ὁποῖος κατὰ τὸ ἔτος 1680, ὅστις ἐφαίνετο τετράκις μεγαλειότερος τοῦ Ἑσπερου, ἢ κατὰ τὸ ἔτος 146 π. Χ., ὅστις λέγεται, ὅτι ἦτο μεγαλιότερος τοῦ ἥλιου, ἢ ὁποῖος ἐφάνη κατὰ τὸ 1769, τοῦ ὁποίου ἡ κόμη ἢ ἡ οὐρὰ κατέλαθε τὸ τέταρτον μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ἢ ὁποῖος ἦτο ὁ τοῦ 1858.

Οἱ κομήται ἔχουσι πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς πλανήτας καὶ τοὺς δορυφόρους αὐτῶν, ἀλλ' οὐσιωδῶς πάλιν διαφέρουσιν αὐτῶν· οἱ μὲν πλανῆται κινουῦνται περὶ τὸν ἥλιον κατ' ἑλλειπτικὰς τροχιάς, αἰτίνες ὀλίγον ἀπέχουσι τοῦ κύκλου· οἱ δὲ κομήται κινουῦνται μὲν καὶ οὗτοι περὶ τὸν ἥλιον, ἀλλὰ κατὰ τὸσον μακρὰς τροχιάς, ὥστε ἡ πορεία αὐτῶν ἀποβαίνει σχεδὸν εὐθύγραμμος. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν εἶνε πλησιέστεροι, ποτὲ δὲ πολλῶ ἀπώτεροι αὐτοῦ. Ἀφοῦ κομήτης τις φανῆ ἀπαξ περὶ τὸν ἥλιον, εἶτα ἀπομακρύνεται αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ πορευθῆ ἐπὶ τριάκοντα ἢ ἑκατὸν ἔτη ἢ πολλὰς ἑκατοντάδας ἐτῶν πορρωτέρω, ἀρχίζει πάλιν νὰ ἐπανέρχεται, ἀλλὰ χρειάζεται ἄλλον τὸσον χρόνον πρὸς ἐπάνοδον· σπανίως δὲ τις, ὅστις πρώτην φοράν εἶδε τινα κομήτην, περιμένει νὰ ἴδῃ αὐτόν καὶ πάλιν ἐπανερχόμενον, ἀλλὰ κοιμᾶται καὶ δὲν φροντίζει πλέον περὶ τούτου. Ἄλλ' εἶνε γεγραμμένον, ὅτι κομήτης τις κατὰ τὸ 1456, ἕτερος κατὰ τὸ 1537, ἄλλος κατὰ τὸ 1607 καὶ ἄλλος κατὰ τὸ 1683 ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε ἀπὸ τοῦ ἐνὸς χρόνου μέχρι τοῦ ἐτέρου 75—76 ἔτη παρήρχοντο, ἰσχυρίσθη πεπαιδευμένος τις ἀνὴρ, ὁ Ἄλλεϋ, ὅτι ἦτο ὁ αὐτός κατὰ πάσας ταύτας τὰς ἐποχάς, καὶ

δτι θά ἐπέστρεφε πάλιν κατὰ τὸ 1759, ὅπερ ἀλλοθῶς συνέβη· ὁμοίως ἀνεφάνη καὶ κατὰ τὸ 1835 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1910. Διὸ ὀνομάζουσιν αὐτὸν *Ἀλλέειον Κομήτην*.

Οἱ κομήται ἔχουσι συνήθως μᾶλλον ἢ ἦττον λάμπουσιν κόμην ἢ οὐράν. Δὲν γνωρίζομεν ὁμῶς τί πρᾶγμα εἶνε αὕτη. Ἴσως εἶνε μόνον ἡ λάμψις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, αἵτινες διαπερῶσι τὸν ἀτμῶδη κομήτην· διότι ὁ κομήτης δὲν εἶνε στερεὸς ὄγκος, ὡς ἡ ἡμετέρα Γῆ ἢ ἕτερος πλανήτης. Τινὲς εἶνε ἀραιότατοι· ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν δύναται τις νὰ βλέπῃ ἀστέρας. Ἄλλοι δὲ εἶνε μὲν πυκνότεροι, ἀλλὰ διὰ καλῶν τηλεσκοπειῶν παρατηρούμενοι φαίνονται ὡς μὴ ἐντελῶς στερεοὶ καὶ συμπαγεῖς. Λόγιοι δὲ τινες ἰσχυρίζονται, ὅτι εἰς τοιοῦτος κομήτης κατὰ τὴν μακρὰν πορείαν αὐτοῦ γίνεται πάντοτε πυκνότερος καὶ τέλος δύναται νὰ λάβῃ τὴν τελείαν φύσιν καὶ τὰς ιδιότητας πλανήτου.

Τὰ ἱστορικὰ ἡμῶν βιβλία μνημονεύουσιν ὡς ἔγγιστα πεντακοσίους κομήτας, φανέντας εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Γῆς. Ἄλλὰ πόσοι κατὰ τοὺς προτέρους χρόνους θά ἔμειναν ἀπαρατήρητοι, διότι δὲν ὑπῆρχον τηλεσκόπια, καὶ πόσοι ἀκόμη ἀόρατοι παρῆλθον ἔνεκα τοῦ ὀμιχλώδους καιροῦ! Ἀναμφιβόλως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶνε πολὺ μέγας. Οἱ δεῖσιδαίμονες προβλέπουσιν ἐν τῇ ἐμφανίσει τῶν κομητῶν συχνάκις διάφορα σημεῖα δυστυχημάτων, π. χ. πολέμων, λοιμῶν κλπ., ἐνῶ οἱ συνετοὶ ἄνθρωποι ἐν αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς οὐρανίοις σώμασι, βλέπουσι τὴν παντοδυναμίαν καὶ σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἔχει προσδιορίσῃ τὴν πορείαν αὐτῶν.

4. Οἱ διάττοντες ἀστέρες καὶ αἱ πύρινοι σφαῖραι.

Ἦτο ὠραία φωτεινὴ ἑσπέρα, γράφει τις, ὅτε ἐπέστρεφον ἐκ τῆς οἰκίας φίλου μου καὶ σοβαρὰι σκέψεις ἐκίνουν τὴν ψυχὴν μου. Τότε πρὸ ἐμοῦ κατηκοντίσθη διὰ ττων τις ἀστήρ, ὅστις ἔδωκεν ἄλλην διεύθυνσιν εἰς τὴν σκέψιν μου. Ἐκεῖ διατρέχει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ οὐράνιον σῶμα, εἰς ξένος κόσμος καταβυθίζεται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Γῆς, εἶπον κατ' ἐμαυτόν. Ἴσως ἀποροῦσιν τινες ὅτι τοὺς διάττοντας ἀστέρας καλοῦσιν οὐράνια σώματα καὶ νομίζουσιν, ὅτι οὗτοι εἶνε πολὺ λεπτότατοι κόσμοι. Βεβαίως αἱ φωτεινὰ γραμμαί, ἐν αἷς οἱ διάττοντες ἀστέρες ὡς ὀλισθαίνοντα παρερχόμενα σημεῖα ἐμφανίζονται, δὲν ἐμφαίνουσι στερεόν τι σῶμα. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐκβάλλουσα λάμψις καὶ φωτίζουσα τὰ πάντα πυρίνη σφαῖρα, ἴση πρὸς τὴν πανσέληνον τὸ μέγεθος, πετᾷ

ἐν τῷ ἀέρι, καὶ πολλοὶ ἔχουσιν ἴσως ἀκούσῃ ἤδη ὅτι αὕτη διαρρηγνυομένη ἐν φοβερῷ κρότῳ ἐκχέει λιθίνην βροχὴν καὶ ὅτι ἐκτοξεύει πολὺ βαθέως εἰς τὴν Γῆν ἡμῶν ἀερολίθους. Ἄν καὶ δὲν πιστεύομεν εἰς πάντα, ὅσα ἡ φήμη περὶ αὐτῶν διηγείται ἡμῖν, ὅμως οἱ περιηγηταὶ περιγράφουσιν, ὅτι δύο λίθοι πλεόν ἢ ἐπτὰ ποδῶν τὸ μῆκος κατέπεσον ἐν Βρασιλίᾳ, καὶ ὅτι τὴν 2 Ἰουλίου 1847 λίαν πρωὶ περὶ ὥραν 4ην πυρίνη σφαῖρα ἔπεμψεν εἰς τὴν Βοεμίαν ἐν κρότῳ πυροβόλου τὰ τεμάχια αὐτῆς 100 λιτρῶν σχεδόν. Ὁ κατ' ἀρχὰς καίων οὗτος ὄγκος μέχρι τῆς δεκάτης σχεδόν ὥρας πρὸ μεσημβρίας ἦτο καυστηρὸς· συνίστατο δὲ ἐκ συνθέσεως σιδήρου, καδμίου, θείου καὶ ἄλλων μεταλλικῶν καὶ καυστικῶν ὑλῶν.

Ζητεῖται τῶρα: πόθεν ἔρχονται οἱ μετεωρικοὶ οὗτοι ὄγκοι, πόθεν αἱ πύρινα αὐταὶ σφαῖραι; Πρότερον ἐφαντάζοντο ταῦτα κατὰ πολλοὺς τρόπους· τινὲς μὲν ἐξελάμβανον ὅτι ἦσαν ἀστέρες καταπίπτοντες, ἄλλοι δὲ ὡς προϊόντα τῆς ἡμετέρας ἀτμοσφαιρας, ὡς ἐλαιώδεις ἢ θειώδεις ἀτμούς, οἵτινες ἀνήπτοντο καὶ ἔπιπτον εἰς τὴν Γῆν. Μόλις ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος κατάρθρωσαν οἱ ἀστρονόμοι περισσότερον φῶς νὰ ἐπιχύσωσιν ἐπὶ τούτου. Οὗτοι εἶνε τῆς γνώμης ὅτι οἱ διάπτοντες ἀστέρες καὶ αἱ πύρινα σφαῖρα: εἶνε μίᾳς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς· οὐ οὔτε καιαπίπτοντες ἀστέρες εἶνε οὔτε προϊόντα τῆς ἡμετέρας ἀτμοσφαιρας· ἀλλ' εἶνε μᾶλλον μικροὶ οὐράνιοι κόσμοι, οἵτινες, ὡς οἱ πλανῆται καὶ οἱ κομήται, περιφέρονται περὶ τὸν Ἥλιον καί, διὰν κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν συναντῶσι τὴν Γῆν, ἔλκονται ὑπ' αὐτῆς, γίνονται φωτεινοὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Γῆς, διαπυροῦνται καὶ πολ- λάκις ὡς μετεωρικοὶ ὄγκοι καιαπίπνουσι.

Διάπτοντας ἀστέρας βλέπομεν κατὰ πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις τοῦ οὐρανοῦ. Δὲν βλέπομεν δὲ αὐτοὺς πάντοτε μεμονωμένους, ἀλλ' ἐνίοτε καθ' ὀλόκληρα σμήνη νὰ ἐμφανίζωνται, κατὰ πολλὰς χιλιάδας. Ἐκπληκτικώτερον δὲ εἶνε τοῦτο, ὅτι τὰ σμήνη ταῦτα φαίνονται κατὰ τινὰς νύκτας τοῦ ἔτους ὅτι εἶνε συνδεδεμένα καὶ ὅτι περιοδικῶς ἐπιστρέφουσιν. Ἡ τεραστία διαττόντων ἀστέρων βροχὴ, ἥτις τὴν νύκτα τῆς 1 — 2 Νοεμβρίου κατὰ τὸ 1833 ἐπῆλθε, καὶ οἱ ἐντὸς ἐννέα ὥρῶν τούλάχιστον 240.000 καταπεσόντες διάττοντες ἀστέρες ἔφερον δύο Ἀμερικανούς, Ὁλμστέττον καὶ Πάλμερ, εἰς τὴν τολμηρὰν γνώμην, ὅτι τοιαῦτα σμήνη διαττόντων ἀστέρων συνάπτονται ἐν ὀρισμένη ἡμέρᾳ. Αἱ ἐπακολουθήσασαι παρατηρήσεις ἐπεβεβαίωσαν τὴν

γνώμην αὐτῶν· διότι καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπανελήφθη τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο θέαμα τὴν νύκτα τῆς 2 — 3 Νοεμβρίου. Ὁμοία κανονικότης καταπτώσεως διαττόντων ἀστέρων ἐνεφανίσθη τῇ 28 Ἰουλίου καὶ 2 Αὐγούστου. Συνήθως δὲ τῶν καταπτώσεων τῶν διαττόντων ἀστέρων προηγούνται ἰσχυραὶ πύριναί σφαῖραι· καὶ ἐν τούτῳ βλέπομεν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ φωτοβόλοι αὗται σφαῖραι καὶ οἱ διάττοντες ἀστέρες, καίπερ διάφοροι τὸ μέγεθος, εἶνε τῆς αὐτῆς φύσεως. Ἡ κανονικότης τῆς ἐπιστροφῆς τῶν διαττόντων ἀστέρων ἐμφαίνει, ὡς συμπεραίνουσιν οἱ ἀστρονόμοι, ὅτι ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια σμικρῶν οὐρανίων σωμάτων, ὧν αἱ τροχιαὶ εἰς τινὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους συμπέπτουσι πρὸς τὴν τροχίαν τῆς ἡμετέρας Γῆς.

5. Ἡ παλίρροια.

Παλίρροια λέγεται ἡ διαδοχικὴ ἀνύψωσις καὶ κατάπτωσις τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς Γῆς ἐλκτικῆς ἐνεργείας τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου. Καὶ ἡ μὲν ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης καλεῖται *πλημμυρίς*, ἥς ἕνεκα κατὰ τὰς χθαμαλὰς ἀκτὰς ἡ θάλασσα ὑψουμένη εἰσχωρεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χέρσων καὶ πλημμυρεῖ αὐτὰς εἰς ἀπόστασιν πολλαχοῦ πολλῶν χιλιομέτρων· ἡ δὲ ταπεινώσις τῆς θαλάσσης καλεῖται *ἀμπωίς*, ἥς ἕνεκα ἡ θάλασσα ἀποσύρεται πολλαχοῦ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ ἀναφαίνονται οἱ ἀβαθεῖς αὐτῆς πυθμῆνες. Ἡ περιοδικὴ αὕτη κίνησις τῶν ὑδάτων καλεῖται *παλίρροια* καὶ τελεῖται ἐντὸς 24 ὥρων καὶ 48 πρώτων λεπτῶν. Ὁ χρόνος οὗτος εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὃν χρειάζεται ἡ Γῆ ἐν τῇ περιστροφικῇ αὐτῆς κινήσει νὰ φέρῃ τὴν Σελήνην ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ.

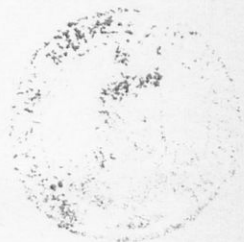
Τὸ φαινόμενον τῆς παλίρροιας, ὡς εἶπομεν, προέρχεται ἐκ τῆς ἐλκτικῆς ἐνεργείας τῆς Σελήνης ἐπὶ τῆς σφαίρας τῆς Γῆς· διότι, ὅπως ἡ Γῆ ἔλκει τὴν Σελήνην, οὕτω καὶ αὕτη κατὰ τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἑλξεως ἀνθέλκει τὴν Γῆν, 81 φορές ὁμῶς ἀσθενέστερον. Τὸ μέρος λοιπὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ὅπερ εἶνε ἐστραμμένον ἀπέναντι τῆς Σελήνης, ἔλκεται θπ' αὐτῆς ὡς πλησιέστερον μᾶλλον τῶν λοιπῶν· καὶ τὰ μὲν στερεὰ αὐτοῦ μέρη ἕνεκα τῆς συνεκτικότητος αὐτῶν δὲν ἐκτοπιζονται, ἀλλὰ τὰ ῥευστὰ ὑπέκοντα εἰς τὴν ἐλκτικὴν ἐνέργειαν τῆς Σελήνης προχωροῦσι πρὸς τὸ κέντρον τῆς ἐνεργείας, συνεχῶς ἀνυψούμενα, καὶ ἐξογκοῦνται ἀπέναντι τῆς Σελήνης, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ἡ ἀμμος καλουμένη *πλημμυρίς*. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἀντίστροφον, συμβαίνει ταυτο-

χρόνος εις τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἔνθα τὰ ὕδατα ἕνεκα τῆς μείζονος ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς Σελήνης ἰλκόμενα ἔλασσον τοῦ ὑποκειμένου στερεοῦ φλοιοῦ ὀπισθοχωροῦσι καὶ ἐξογκοῦνται ἀντιθέτως, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ὁμοίως πλημμυρὶς ἀντιπεπονθυῖα ἢ ἔμμεσος. Συνεπεία τῆς ἐξογκώσεως ταύτης τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν, ἅτινα κεῖνται γύρωθεν τῶν ἐξογκωθέντων μερῶν, τείνουσι συνεχῶς νὰ ταπεινωθῶσιν, ἔνθα ἀποτελεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἀμπώτιδος. Ἐνεκα δὲ τῆς περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς πάσχουσι τὴν παλίρροϊαν πάντα τὰ πρὸς τὴν Σελήνην στρεφόμενα μέρη τῆς θαλάσσης.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΜΕΤΕΙΟ
"Ο ΧΕΛΙΩΤΗΣ"
ΣΠΥΡΟΣ ΖΕΡΒΑΣ
ΥΠΕΡΕΔΟΥ 23 - ΤΗΛ. 32 21820
Α.Φ.Μ. 264724

Α.Τ. 3294

